

teach
yourself



bulgarian

michael holman and
mira kovatcheva

For over 60 years, more than 50 million people have learnt over 750 subjects the **teach yourself** way, with impressive results.

be where you want to be
with **teach yourself**

contents

For UK order enquiries: please contact Bookpoint Ltd, 130 Milton Park, Abingdon, Oxon, OX14 4SB. Telephone: +44 (0) 1235 827720. Fax: +44 (0) 1235 400454. Lines are open 09.00–17.00, Monday to Saturday, with a 24-hour message answering service. Details about our titles and how to order are available at www.teachyourself.co.uk

For USA order enquiries: please contact McGraw-Hill Customer Services, PO Box 545, Blacklick, OH 43004-0545, USA. Telephone: 1-800-722-4726. Fax: 1-614-755-5645.

For Canada order enquiries: please contact McGraw-Hill Ryerson Ltd, 300 Water St, Whitby, Ontario, L1N 9B6, Canada. Telephone: 905 430 5000. Fax: 905 430 5020.

Long renowned as the authoritative source for self-guided learning – with more than 50 million copies sold worldwide – the **teach yourself** series includes over 500 titles in the fields of languages, crafts, hobbies, business, computing and education.

British Library Cataloguing in Publication Data: a catalogue record for this title is available from the British Library.

Library of Congress Catalog Card Number: on file.

First published in UK 1993 by Hodder Education, 338 Euston Road, London, NW1 3BH.

First published in US 1993 by The McGraw-Hill Companies, Inc.

This edition published 2003.

The **teach yourself** name is a registered trade mark of Hodder Headline.

Copyright © 1993, 2003 Michael Holman and Mira Kovatcheva

In UK: All rights reserved. Apart from any permitted use under UK copyright law, no part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information, storage and retrieval system, without permission in writing from the publisher or under licence from the Copyright Licensing Agency Limited. Further details of such licences (for reprographic reproduction) may be obtained from the Copyright Licensing Agency Limited, of Saffron House, 6–10 Kirby Street, London, EC1N 8TS.

In US: All rights reserved. Except as permitted under the United States Copyright Act of 1976, no part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in a database or retrieval system, without the prior written permission of the publisher.

Typeset by Transet Limited, Coventry, England.

Printed in Great Britain for Hodder Education, a division of Hodder Headline, an Hachette Livre UK Company, 338 Euston Road, London, NW1 3BH, by Cox & Wyman Ltd, Reading, Berkshire.

The publisher has used its best endeavours to ensure that the URLs for external websites referred to in this book are correct and active at the time of going to press. However, the publisher and the author have no responsibility for the websites and can make no guarantee that a site will remain live or that the content will remain relevant, decent or appropriate.

Hodder Headline's policy is to use papers that are natural, renewable and recyclable products and made from wood grown in sustainable forests. The logging and manufacturing processes are expected to conform to the environmental regulations of the country of origin.

Impression number 14 13 12 11 10

Year 2010 2009 2008 2007

Introduction	vii
alphabet and pronunciation	x
01	здравéйте! как се кáзвате?
	<i>hello, what's your name?</i>
	saying please and thank you , greetings,
	introducing yourself, there is and there isn't
02	как стe? юматe ли врeмe?
	<i>how are you? do you have a moment?</i>
	asking questions, saying goodbye,
	using Mr and Mrs , I have and I don't have ,
	numbers 1–10
03	какъв стe? каквa стe?
	<i>who are you and what is your job?</i>
	what kind of? nationalities, professions,
	relatives, marital status
04	кóлко? кóлко e чacът?
	<i>how much? how many? what's the time?</i>
	timetables, times of the day, numbers 11–100,
	seeking agreement
05	говорите ли англíйски?
	<i>do you speak English?</i>
	what languages do you speak or know?,
	which and who , using the phone

06	йскате ли да...? would you like to...? can I?, may I?, I must, I need or need to, being introduced, changing money	69
07	кólко стрúва...? how much is...? going shopping, pointing, let's, requests and commands, Bulgarian money	82
08	каквó ми препоръчвате? what can you recommend?	97
	eating out and ordering meals, expressing preferences	
09	с каквó мóга да Ви помóгна? how can I help you?	110
	offering assistance, I can do it, that's my bag, getting about in town	
10	каквó ще бýде врéмето? what's the weather going to be?	125
	agreeing and disagreeing, making suggestions, talking about the future, getting out of town	
11	план за слéдващата сéмица a plan for the coming week	137
	days of the week, months, dates, Bulgarian holidays, first, second etc., numbers over 100	
12	почáкай, не порýчвай óще! wait, don't order yet!	152
	don't do that!, twin verbs for describing the same situation, like or love?	
13	как да стýгнем до хотéл «Одéса» how can we get to the Odessa hotel?	165
	directions, losing your way, past events	
14	поздравýвам те! congratulations! what is done (or not done), special occasions, cheers!, address forms, describing your home	178
15	бýх на лéкар / went to see the doctor saying how you feel, doing something for yourself	191

16	акó бýх на твóе място ... if I had been in your place ...	203
	if and hypothetical situations, giving presents, I was going to – thwarted plans, more and not any more, reporting first-hand information	
17	каквó прáвеше тя? what was she doing? a different perspective on past events, things needing repair, trouble with the car	217
18	вéче сýм решýла I have already made up my mind	230
	results: reporting events that have affected the present, forgetting something, having fun and being bored	
19	ймате ли оплáквания? is there anything wrong?	241
	making complaints, reporting what you don't know first hand	
20	бýхме ýскали да дóйдем пак! we would like to come again!	253
	saying goodbye and staying in touch, more if expressions, being especially polite	
	taking it further	264
	key to the exercises	267
	appendix	288
	Bulgarian–English vocabulary	305
	English–Bulgarian vocabulary	319
	Index to grammar and usage	330

About the authors

Mira Kovatcheva was born in Sofia and studied English at Sofia University, where she is now Senior Lecturer in the Department of English Studies. Her field of research is English historical linguistics and languages in contact. She also has a special interest in the teaching of Bulgarian to native speakers of English. Between 1989 and 1992 she was on secondment to the universities of Leeds and Sheffield where she taught Bulgarian to English students.

Michael Holman is of mixed English and Russian parentage and was born in Kent, where he now lives. Between 1966 and 1999 he lived in Yorkshire, where he was latterly Professor of Russian and Slavonic Studies at the University of Leeds. He has taught Bulgarian, translated from Bulgarian into English and sought to promote Anglo-Bulgarian cultural interchange. He holds the 'Order of Stara Planina' (First Class) and is an honorary Doctor of Letters of Sofia University. His wife, Dorothea, without whom none of this would have been possible, was born in Sofia of mixed Bulgarian and Macedonian parentage.

Acknowledgements

It would be impossible to thank all our relatives and friends and also colleagues, past and present, who have helped us directly or indirectly with this book. We would, however, like to single out for special mention Christo Stamenov and Vladimir Filipov, both lecturers at Sofia University, who assisted us greatly in the latter stages of our work on the first edition. To everyone who has written to thank us for the book and to make suggestions for its improvement, we are grateful beyond measure. The responsibility for outstanding imperfections in this new edition, however, remains firmly with us.

Teach Yourself Bulgarian is a complete course for beginners in spoken and written Bulgarian. It has been designed for self-tuition, but may also be used for study with a teacher. It aims to teach you to understand and use the contemporary language in a variety of typical, everyday situations. Above all it is functional, enabling you to communicate and interact, using the language for positive, practical purposes. Although intended primarily for people with no knowledge of the language, you will also find it useful if you want to brush up or extend some previous knowledge.

The course is divided into 20 carefully graded and interlocking units. Each unit is devoted to a particular topic or situation and each successive unit builds naturally on material covered in previous units. In Unit 1, for example, you will learn how to introduce yourself, to use some simple greetings and to say 'please' and 'thank you'. In Unit 2 you will discover how to ask questions, and in Unit 3 you will learn how to answer questions saying where you come from, what you do for a job and indicating whether or not you are married. Unit 4 teaches you some numbers and how to use them when telling the time.

The first half of the book, up to the end of Unit 9, is a basic grammatical and thematic 'survival kit'. The emphasis here is on the present tense and on immediate situations you may well find yourself in on a visit to Bulgaria. Thus, Unit 5 enables you to describe your language knowledge – or lack of it! Unit 6 deals with wanting and asking for things and with changing money, Unit 7 with shopping, Unit 8 with eating out and Unit 9 with getting about and both asking for and giving assistance.

From Unit 10 on you progress to less immediate, but no less important matters. You will learn to ask about future events,

inquiring about the weather, for example, or putting together a plan for the days ahead. You will also learn how to talk about things that happened in the past, how to make complaints and tell people what to do. And as your vocabulary and grammatical knowledge increase, you will be able to make more use of the tables and lists in the Appendix at the back of the book.

Each unit is divided into distinct but interlocking sections. An initial Dialogue is followed by a vocabulary with the new words and phrases and a few short questions in Bulgarian based on the Dialogue. Then (up to Unit 11) comes a short section (marked with ) of cultural comments and topical tips for first-time visitors to the country. This is followed by useful phrases relevant to the theme of the unit and worth learning by heart. Then come grammatical explanations which all proceed naturally from the new words and constructions used in the Dialogue. Finally there come the Exercises – lots of them, varied, practical, with all the answers in the back – so you can test yourself and see how you are doing. At the end of the Exercises there is always a second dialogue, that takes you on a little further, incorporating material you will have already covered plus a few new words and phrases.

In the dialogues we have tried to concentrate on the activities of a limited number of characters, both English- and Bulgarian-speakers, whose paths cross in Bulgaria one year in May. First there is Michael Johnson, a man of entrepreneurial disposition from Chelmsford, UK. Mr Johnson is in Sofia for the first time and has wisely learnt some Bulgarian in preparation for his visit. He is on a two-week business trip, establishing contacts, especially with Boyan Antonov, director of a newly established but already quite large, Sofia-based advertising agency. You will also meet members of Mr Antonov's staff: Nadya, his hard-working secretary, Nikolai Dimitrov, a junior colleague, and Milena Marinova, an artist. (Particularly watch Nikolai and Milena...) Then there is a married couple from Manchester, Victoria and George Collins. Victoria is an interpreter and George is a teacher. They too are visiting Bulgaria, but not for the first time. Victoria speaks Bulgarian well. Nevena Petkova is the hotel receptionist. Nevena, too, is entrepreneurial! There are other characters as well taking part in a variety of situations and locations, from Sofia in the west to Plovdiv in the south and on to Varna and the Black Sea in the east. Good luck, and remember, *practice makes perfect* or, as the Bulgarians say, **опитът прави майстора**.

How best to use this book

Before starting Unit 1 you will need carefully to work through the sections on the alphabet and pronunciation. Look, too, at the section on pronunciation and spelling at the beginning of the Appendix. Despite the different script, you will soon find that there are many Bulgarian words you recognize, both in their written form and when you hear them on the recording which accompanies *Teach Yourself Bulgarian*.

Dialogues or other sections marked with  are included on the recording. We strongly advise you to use it. As you listen to the native speakers and imitate their pronunciation, so your own pronunciation will improve. Keep the recording in the car and listen to it on your way to and from work. Repeat the words and phrases as often as possible so as to get your tongue round the foreign sounds. Before going on to a new unit, listen again to the dialogues recorded from the previous unit. The more you listen and the more you speak, the better you'll be!

Learning techniques obviously vary and you will probably need to experiment a little before adopting the procedure that suits you best. However, since each unit follows the same pattern, you might find the following procedure worth trying for a start.

Dialogue

Read the English introduction at the beginning of the opening *Dialogue*. This will establish the context for you.

If you have the recording, listen to the Dialogue and see how much you understand.

Now work through the Dialogue, reading aloud as you go. The vocabulary after the Dialogue gives you the meaning of all new words and key phrases in the order in which they occur. (If, as you work through the book, you find this initial vocabulary doesn't list a word you cannot understand, turn to the Bulgarian–English vocabulary at the back of the book. All the words are listed there or in the Appendix. If you are searching for the Bulgarian equivalent of an English word, try looking in the English–Bulgarian vocabulary. This contains most of the words used in the different units and a good few more besides.)

Listen to the recording again, following the text of the Dialogue in the book.

alphabet and pronunciation

Questions

Now read aloud the questions that follow the Dialogue and try and answer them individually as you go.

Notes

For a little light relief have a look at the *Notes*.

Grammar

Now study the *Grammar* section. In some units this section is longer than in others. Always, however, the grammatical explanations refer to material used in the Dialogue. The usage should, therefore, already be familiar to you. And since many of the examples used in the Grammar section are taken from the Dialogue, this should help further to consolidate your knowledge. The English translation is always given with words introduced for the first time in the Grammar section.

How do you say it?

Go over the *How do you say it?* section. Try to memorize as many of the words and phrases as possible.

Exercises

Once you feel you have a reasonable understanding of the material, test your knowledge by working through the *Exercises*. They have been designed not only to be useful and communicative, but also to test your mastery of the grammar. They are a vital part of the learning process, so try to do them all! The answers in the back of the book will give you an idea of how you are doing.

Do you understand?

After the exercises in each unit there is a second Dialogue. New words and phrases occurring in this Dialogue are listed at the end of the unit, but try and see how much you understand without reference to the vocabulary, by reading the Dialogue aloud. You should work through this second Dialogue as you worked through the first one.

Finally, before proceeding to the next unit, listen again to all the recorded material of the unit you have just been working on. If you do not have the recording, read through the Dialogues aloud, making sure that you have understood everything.

Abbreviations

Abbreviations used in this book are: adj = adjective, f = feminine, m = masculine, lit. = literally, n = neuter, nn = noun, p. = page, pl = plural, vb = verb, T = true, F - false.

Bulgarian is spoken by more than ten million people worldwide and is the official language of the Republic of Bulgaria. It is not a difficult language for English-speakers. In fact, of all the Slavonic languages, which include Russian, Ukrainian, Polish and Czech, its structure makes it one of the easiest for us to learn. True, the Cyrillic alphabet of 30 letters, which takes its name from the ninth century scholar and holy man St Cyril, may at first seem a bit of a barrier, but it is not difficult to master. The alphabet is very logical, extremely efficient and well adapted to rendering the sounds of Bulgarian. In the main, unlike English, the pronunciation is straightforward.

The letters can be conveniently divided into three manageable, easy-to-learn groups. They are:

- 1 letters that look the same in Bulgarian and English
- 2 letters that look different
- 3 letters that look the same, but are, in fact, pronounced very differently. These are the 'false friends' which, initially at least, cause the greatest difficulty.

Look at the alphabet table on pp. xii–xiii and see if you can decide which letters fall into which group.

Bulgarian has six simple vowels: A, E, И, О, Y, Ъ – one more than English – and two letters, ъю and Ѽ, that really stand for a consonant plus a vowel – Ѽ + y and Ѽ + a, respectively.

The Bulgarian alphabet

Printed letters		Written letters	
capital	small*	capital	small
А	а	Ӑ	ӑ
Б	б	Ӗ	ӗ
В	в (Ѡ)	Ѡ	ѡ
Г	г (ȝ)	Ԍ	ܔ
Д	д (g)	Ԇ	܈
Е	е	Ӗ	ӗ
Ж	ж	ӂ	ӂ
З	з	Ӡ	ӡ
И	и (u)	Ӥ	Ӧ
Й	й (ü)	Ӯ	Ӯ
К	к	Ӯ	Ӯ
Л	л (ʌ)	Ӆ	Ӆ
М	м	Ӎ	Ӎ
Н	н	Ҥ	Ҥ
О	о	Ӫ	ӫ
П	п (n)	Ԉ	Ԉ
Р	р	Ԉ	Ԉ
С	с	Ҫ	Ҫ
Т	т (m)	Ӎ	Ӎ
Ү	ү	Ӯ	Ӯ
Ф	ф	Ӯ	Ӯ
Х	х	Ӯ	Ӯ
Ц	ц (u)	Ӯ	Ӯ
Ч	ч	Ӯ	Ӯ
Ш	ш (u)	Ӎ	ӎ
Щ	щ (u)	Ӎ	ӎ
҂	҂	Ӗ	Ӗ
**	ь	**	܈
Ю	ю	ѭ	ѭ
Я	я	Ѩ	ѩ

* The letters in brackets in the second column frequently replace their small printed counterparts in printed texts and public notices.

** The letter Ъ never comes at the beginning of a word, so it is not used as a capital.

Approximate English sound	Bulgarian example	English meaning
a as in 'art' (but shorter)	Ӑна	Anna
b as in 'book'	банáн	banana
v as in 'vice'	водá	water
g as in 'good'	годýна	year
d as in 'dot'	дáта	date
e as in 'elephant'	éсен	autumn
s as in 'pleasure'	женá	woman
z as in 'zigzag'	зýма	winter
i as in 'inch'	íме	name
y as in 'yes'	йод	iodine
k as in 'king'	как	how
l as in 'label'	леглó	bed
m as in 'man'	млад	young
n as in 'not'	новинá	news
o as in 'offer'	бколо	around
p as in 'pet'	шáпка	folder
r as in 'rat'	ресторáнт	restaurant
s as in 'sister'	сестrá	sister
t as in 'tent'	tóрта	cake
oo as in 'foot'	úтре	tomorrow
f as in 'fifteen'	факс	fax
h as in 'horrid'	хýбав	nice
ts as in 'fits'	цвéте	flower
ch as in 'church'	чérкva	church
sh as in 'ship'	шáпка	hat
sht as in 'fishtail'	шáстие	happiness
u as in 'curtain' (but shorter)	ъгъл	corner
y as in 'York'	Кóльо	Kolyo
you as in 'youth' (but shorter)	юли	July
ya as in 'yarn' (but shorter)	ýгода	strawberry

Pronouncing Bulgarian

The English sounds you see in the table on p. xiii are only very rough guides to correct Bulgarian pronunciation. Listening to native speakers and copying them is the best way to get things right, so try listening now to the pronunciation guide on the recording. To begin with you might find it helpful to put a ruler beneath the lines with the individual letters and words and move it down the page as you listen and repeat. Later you can just listen, trying to think of the shape of the individual letters as the words are read out.

Stress

You will notice that in each word of more than one syllable, for example *юли July*, *година year* and *ресторант restaurant*, we have put an accent above one of the vowels. We have done this to help your pronunciation. Although Bulgarians don't put in the accent when they write, when they speak they pronounce one syllable in every word more distinctly than the rest. (You probably noticed this as you listened to the recording.) This is the 'stressed' syllable. As you can see, the stress can fall on any syllable, just as in English. And as in English, if you stress the wrong syllable, the word will sound very odd, sometimes even incomprehensible. On the rare occasions when a word has two stresses, we have marked this too. So when you learn a new word, make sure you note which syllable is stressed.

You will find some additional notes on pronunciation right at the beginning of the Appendix, but for now it will be enough if you note the following points:

- 1 Unlike the vowels in English, the Bulgarian vowels don't differ in length. (They are all a little longer than the English short vowels and a little shorter than the English long vowels.)
- 2 The Bulgarian letter **p** is always rolled, 'r-r-r', as the Scots pronounce Brenda and Bruce.
- 3 The sound of the Bulgarian **x** is not found in standard English. It is very like the Scottish **ch** in *loch*, and is pronounced nearer the front of the mouth than the English letter **h**.
- 4 There is no equivalent English letter for **ъ**. We do almost have the sound, though, in a slightly longer version in the **u** in *curtain* and *fur*, or in the letter **e**, when read quickly but clearly in the word **the**, for example. (Read aloud the last part of this sentence from the word 'or', and you will get the **ъ** in 'the' about right.)

Writing Bulgarian

There are four things to note when writing Bulgarian:

- While there is very little difference between the capital and small letters in the printed script, the printed and the handwritten letters differ considerably. You will, however, come across longhand letters, more rounded in form, used in printed texts alongside their more angular printed counterparts. These are the letters in brackets on p. xii. (You will find examples under 4 below and in the brochure extract on p. 148.)
- Compared with English, both in the printed and handwritten forms, Bulgarian has fewer letters that extend above and below the line. It is important to observe the relative height of the letters.
- When you write the letters **л**, **м** and **я** in longhand, you must make sure you begin the letters with a little hook:

This makes it impossible to join them to a preceding **о**.

- In general, Bulgarian avoids double consonants, even in foreign words. For example, Mr and Mrs Collins play a large part in this book, and their surname is written **Колинс**. Note too that it is written with a final **c**, not a **z**. More about this in the note on pronunciation in the Appendix! Now it's time for a little practice.

Trying out what you have learnt

To help you recognize the letters and to practise your pronunciation, here are some international words, many of them names, and written out in their Bulgarian spelling. We have given both their printed and handwritten forms and have arranged the words in the three different groups mentioned earlier. You should have little difficulty in identifying their English equivalents. Check whether you've got them right by looking up the Key to the Introduction at the back of the book. You might also try writing out the words yourself. Watch the height of your letters!

- 1 Letters that look the same in Bulgarian and English (at least in their printed form, but see 4 below):

A	Алъска	Алеска	адрес	адрес
E	Естония	Естония	еспрέко	еспрέко

К	Канада	Канада	кредит	кредит
М	Милáно	Милáно	минúта	минута
О	Отáва	Отáва	омлéт	амлет
Т	Тексáс	Тексáс	телефóн	телефон

The handwritten forms of the Bulgarian letters **к** and **м** differ slightly from the English, while the Bulgarian handwritten **т** is completely different and confusingly resembles an English **m**.

2 Letters that look different:

Б	Берлýн	Берлýн	бар	бар
Г	Глáзгоу	Глáзгоу	гаráж	гараж
Д	Дакóта	Дакóта	вóдка	водка
Ж	Женéва	Женéва	жúри	жюри
З	Замбéзи	Замбéзи	Аризóна	Аризона
И	Истанбúл	Истанбúл	Íндия	Индия
Й	Йорк	Йорк	Майбрка	Майорка
Л	Лóндон	Лондон	Балкáн	Балкан
П	Панáма	Панама	полíция	полиция
Ф	Фráнкфурт	Франкфурт	Сóфия	Софие
Ц	Цюрих	Цюрих	Донéцк	Донецк
Ч	Чад	Чад	Чърчил	Чергиг
Ш	Шéфилд	Шеффилд	шоу-бýзнес	шоу-бизнес
Щ	Щýтгарт	Штутгарт	Бýдапешча	Будапешча
Ъ	Ъпдайк	Бңдайк	Бългáрия	Болгария
Ь	шофýбр	шарýбр	синьбóра	сивьора
Ю	Юкон	Юкон	Лийдс юнáйтед	Лийдс юнайтед
Я	Ялта	Джима	янки	янки

3 Letters that look the same, but are pronounced differently ('false friends'):

В	Виéна	Виéна	Вýвиан	Вивиан
Н	Намíбия	Намибия	Вáрна	Варна
Р	Рýчард	Ричард	Йóркшир	Йоркшир
С	Синáтра	Синатра	Áмстердам	Амстердам
У	Унгáрия	Унгария	Лýверпул	Ливерпуль
Х	Хайд парк	Хайд парк	Сахáра	Сахара

Note that unlike the English letter **c** in *cat*, the Bulgarian letter **с** is always pronounced soft as in *Cincinnati* and like the English letter **s** in *Sinatra*. It is, therefore, only partially a 'false friend'.

You will notice that the Bulgarian pronunciation of names and 'international' words differs slightly from the English. Sometimes, too, a different syllable is stressed, **телефóн** and **пасpórt**, for example. And do remember that Bulgarians say **Сóфия** (*Sófia*, not *Sophia!*)

And talking of 'international words', it has to be said that Cyrillic is increasingly under siege from the Latin script. Sometimes there is considerable uncertainty which script to use. This is particularly the case in business, commerce and communication technology. The Bulgarian mobile phone system, for example, is called **GSM**, email addresses can only be given in Latin script, and the word 'email' itself still needs an accepted Cyrillic equivalent. You will notice too that Latin script is frequently used alongside Cyrillic in brand and business names and in shop signs.



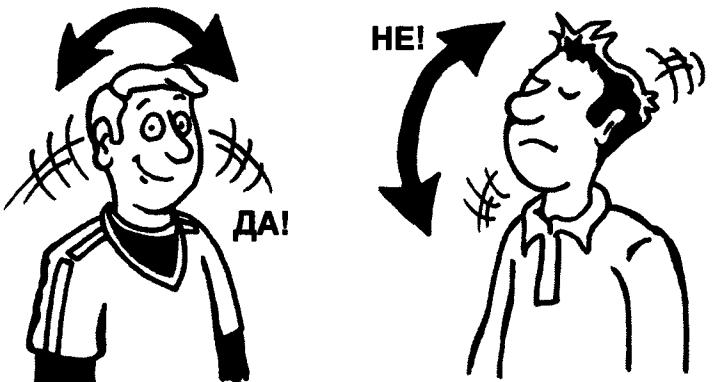
- 4 Here, side by side, are some words written using both the angular and the more rounded, longhand letters. All the words appear in the previous lists. See if you can recognize them:

агрѣс/адрѣс, еспрѣсо/еспрѣсо, телѣфон/телефон,
крѣдит/крѣдит, Омѣба/Отѣва, гараж/гараж,
минута/минута, Донѣцк/Донѣцк, шоу-бизнес/
шоу-бизнес, Будапѣща/Будапѣща, Бйтълс/Бйтълс,
Вибина/Вибина, Амстѣрдам/Амстѣрдам.

Saying yes and no – a vital word of warning

Another form of communication is non-verbal communication and it is very important in Bulgaria. In most European countries, you nod your head to say ‘yes’ and shake it to say ‘no’. In Bulgaria, a shake of the head – actually often more a rocking of the head from side to side – means yes (да), while a nod – usually starting with a brisk, dismissive, upward movement of the head – means no (не).

Whether you are buying an ice-cream, booking an excursion or doing a deal, interpreting the head movements correctly and making them correctly yourself will make all the difference to your negotiations! Have fun and start practising straightaway.



Exercises

Here are some reading exercises for you to practise what you have learnt so far about the alphabet.

- 1 Read the following place names matching the names in English

with their Bulgarian equivalents. (In this exercise each English letter is replaced by a single Bulgarian letter.)

a	America	i	Лондон
b	Amsterdam	ii	Сахара
c	Arizona	iii	Франкфурт
d	Balkan	iv	Америка
e	Berlin	v	Аризона
f	Frankfurt	vi	Пловдив
g	London	vii	Рила
h	Plovdiv	viii	Болга
i	Rila	ix	Барна
j	Sahara	x	Балкан
k	Varna	xi	Берлин
l	Volga	xii	Амстердам

- 2 Do the same with this list. You might need to replace certain combinations of English letters by a single Bulgarian letter. (Remember that Bulgarian rarely uses double letters!)

a	Charing Cross	i	Виена
b	Chelmsford	ii	Юкон
c	Donetsk	iii	Челмсфорд
d	Shell	iv	Ню Йорк
e	Shetland	v	Чаринг крос
f	Stuttgart	vi	Шетланд
g	Vienna	vii	Донецк
h	Yalta	viii	Шел
i	New York	ix	Щутгарт
j	Yukon	x	Ялта

- 3 Here, concentrate on the sound; read the Bulgarian and identify the English equivalent. Sometimes one English letter needs two letters in Bulgarian and vice-versa.

a	Лайдс	i	Richard Burton
b	Елизабѣт Тейлър	ii	Beatles
c	Хѣлзинки	iii	Helsinki
d	Ливърпул	iv	Oxford
e	Джеймс Бонд	v	Liverpool
f	Португалия	vi	James Bond
g	Чарлс Ди肯с	vii	Scotland
h	Оксфорд	viii	Leeds
i	Бйтълс	ix	Charles Dickens
j	Ричард Бъртън	x	France
k	Корнуол	xi	Geneva
l	Глазгоу	xii	Cambridge

m Женéва
 n Шотлáндия
 o Кéймбридж
 p Фráнция

xiii Cornwall
 xiv Elizabeth Taylor
 xv Glasgow
 xvi Portugal

- 4 If you rang the following numbers, what service would you expect to answer? Read the Bulgarian words out loud!

201	ФАКС	205	БАР
202	РЕСТОРАНТ	206	ТАКСИ
203	РЕЦЕПЦИЯ	207	ИНФОРМАЦИЯ
204	ФИТНЕС ЦЕНТЪР	166	ПОЛИЦИЯ

- 5 What are the names of (a) the snack bar, (b) the restaurant, (c) the hotel and (d) the café on the following notices?

a СНЕК-БАР «СИРÉНА» c ХОТЕЛ «ШÉРАТОН»
 b РЕСТОРАНТ «БЕРЛÍН» d КАФÉ «ОРИÉНТ»

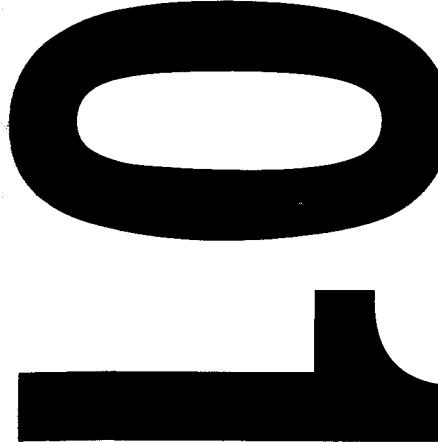
- 6 When does your plane take off if you are flying to:

a Milan
 b Geneva
 c Frankfurt
 d Paris
 e Berlin
 f Zurich
 g Budapest?

Цюрих	15.40
Будапешта	16.10
Франкфурт	16.35
Женéва	17.05
Миляно	17.25
Парíж	18.05
Берлíн	18.30

Здравéйтe! как се káзвате?

hello, what's your name?



In this unit you will learn

- how to say *hello*
- how to give your name and nationality
- how to say *please* and *thank you*
- how to say *yes* and *no* in answer to *is there?* and *are there?*

Michael Johnson, a businessman, arrives from London at his hotel in Sofia. When he enters the vestibule he is greeted by the doorman with the words **Заповядайте, моля!** meaning, here: *Welcome, do come in, please.* (*Моля* can also mean *I beg your pardon* and *Don't mention it*.)

You will often hear **заповядайте** and **моля** in Bulgaria, used separately and together with a variety of meanings. They are always polite and welcoming words. Together with the two words for *thank you* – **Благодаря** and **Мерси** (*Merci* – as in the French!), and the word for *there isn't* **няма** – they are what for you will probably be the five most important words in the Bulgarian language.

Dialogue

Michael goes up to the reception desk and is greeted by the receptionist, Nevena Petkova.

- | | |
|------------------------|---|
| Невена Петкова | Добър ден! |
| Майкъл Джоунсън | Здравяйте! Има ли свободна стая? |
| Невена Петкова | (Nodding.) Не, няма. |
| Майкъл Джоунсън | Има ли свободен апартамент? |
| Невена Петкова | (Shaking her head.) Да, има. Турист ли сте? |
| Майкъл Джоунсън | Не, не съм турист. Бизнесмен съм. |
| Невена Петкова | Име? |
| Майкъл Джоунсън | Моля? |
| Невена Петкова | Как се казвате? |
| Майкъл Джоунсън | Казвам се Майкъл Джоунсън. |
| Невена Петкова | Англичанин ли сте? |
| Майкъл Джоунсън | Да, англичанин съм. |
| Невена Петкова | Паспърта, моля. |
| Майкъл Джоунсън | Заповядайте! |
| Невена Петкова | Благодаря! |
| Майкъл Джоунсън | Моля! |

*If this confuses you, look back to the vital word of warning on p. xviii.

Добър ден!	<i>Good morning/afternoon.</i>
Здравяйте!	<i>Hello!</i>
Има ли свободна стая?	<i>Is there a room free?</i>
Не, няма.	<i>No, there isn't.</i>
свободен апартамент	<i>a free apartment</i>
Да, има.	<i>Yes, there is.</i>
Турист ли сте?	<i>Are you a tourist?</i>

Не, не съм турист. *No, I'm not a tourist.*
Бизнесмен съм. *I'm a businessman.*

Име *name*
Моля? *(I beg your) Pardon?*

Как се казвате? *What is your name?*
Казвам се... *My name is...*

Англичанин ли сте? *Are you English?*
Да, англичанин съм. *Yes, I am (English).*

Паспърта, моля. *Your (the) passport, please.*
Заповядайте! *Here you are/There you go.*

Благодаря! *Thank you.*
Моля! *Not at all/Don't mention it/*
My pleasure.

Questions

Before answering these questions, listen to the recording again (if you have it), once without looking at the dialogue and once following the text as you listen. It would also be a good idea to read aloud the questions before you answer them.

You'll find all the answers in the Dialogue – except to 1 (c)! The answers are also in the Key at the back of the book.

1 Try to answer the questions

- a Има ли свободен апартамент?
- b Има ли свободна стая?
- c Как се казвате? (Give your own name.)

2 True or false?

Write out correct versions of the false statements. Michael Johnson says:

- a Англичанин съм.
- b Турист съм.
- c Бизнесмен съм.

i Greetings

The most frequently heard greeting, and the one to use on formal occasions when addressing people you do not know, is **добър ден!** Literally translated it means *Good day*. You can say **добър ден!** at any time of the day except the early morning, when you should use **доброто утро!** *Good morning*, and the evening, when you say **добър вечер!** *Good evening*.

Здравéй! and **Здравéйте!** are rather less formal and are used when you would say *Hello* or *Hi!* in English. Literally the words both mean *May you be healthy*. **Здравéй!** is a singular form and **здравéйте!** is a plural. You say **здравéй!** to a friend or someone you know well. When greeting more than one person or someone you know less well you use **здравéйте!** (Plural is always polite!) You might also use **здравéйте!** (instead of the more official **дóбър ден!**) when addressing someone you know well but whom you still address with the polite, formal form. Both **здравéй!** and **здравéйте!** can be used at any time of the day, or night.

You will notice that the only difference between **здравéй!** and **здравéйте!** is the addition of the two letters **-те** to the greeting you use when meeting a friend. In fact, these two letters distinguish the plural (formal) from the singular (familiar) forms. They are found on the end of other ‘polite’, ‘non-familiar’ forms too. You will notice them, for example, on the end of the word **Заповáдайте!** used by Michael Johnson when he gives Nevena Petkova his passport. (If Michael knew Nevena better, he would say **Заповáдай!** without the letters **-те**.) You will also see them on the end of the words used by Nevena when she asks Michael his name: **Как се кáзвате?** and inquires whether he is English: **Англичáнин ли сте?**

How do you say it?

- Asking somebody’s name, and giving yours

Как се кáзвате?	<i>What is your name?</i>
Кáзвам се Мáйкъл Джóнсън.	<i>My name is Michael Johnson.</i>
Кáзвам се Невéна Петковá.	<i>My name is Nevena Petkova.</i>

- Greeting people at different times of the day

Здравéйте!	<i>Hello!</i> (polite or more than one person)
Здравéй!	<i>Hello!</i> (informal, one person)
Добрó утро!/Дóбър ден!	<i>Good morning.</i>
Дóбър ден!	<i>Good afternoon.</i>
Дóбър вéчер!	<i>Good evening.</i>

- Saying *please*, *thank you* and (*I beg your*) *pardon*?

Мóля!	<i>Please; don’t mention it; not at all!</i>
Мóля?	<i>(I beg your) pardon?</i>
Благодарý/Мерсéй.	<i>Thank you.</i>

- Welcoming someone or extending an invitation

Заповáдай!/Заповáдайте!	<i>Won’t you please...?; here you are; there you go!</i>
--------------------------------	--

- Answering *yes* or *no* to *is there?* and *are there?*

Има ли свободна стáя?	<i>Is there a room free?</i>
Да, юма.	<i>Yes, there is.</i>
Има ли свободен апартамéнт?	<i>Is there a free apartment?</i>
Не, юма.	<i>No, there isn’t.</i>

- Confirming your nationality

Англичáнин/англичáнка ли сте?	<i>Are you English?</i>
Да, англичáнин/англичáнка съм.	<i>Yes, I am English.</i>
Америкáнец/америкáнка ли сте?	<i>Are you American?</i>
Да, американец/америкáнка съм.	<i>Yes, I am American.</i>
Канáдец/канáдка ли сте?	<i>Are you Canadian?</i>
Да, канáдец/канáдка съм.	<i>Yes, I am Canadian.</i>

Grammar

1 Things as *he*, *she* and *it*: gender

All words naming things, whether living or not, are referred to as *he*, *she* or *it* in Bulgarian. This means that all naming words, also called nouns, belong to one of three groups or genders: masculine, feminine or neuter. It is not difficult to recognize them:

masculine nouns usually end in a consonant or **-й**
feminine nouns usually end in **-а** or **-я**

neuter nouns usually end in **-о**, **-е** or sometimes **-и**
words of foreign origin ending in **-и**, **-у** and **-ю** are also neuter.

Masculine

америкáнец	<i>an American man</i>	англичáнин	<i>an Englishman</i>
апартамéнт	<i>a flat</i>	българин	<i>a Bulgarian man</i>
ден	<i>a day</i>	музéй	<i>a museum</i>
мъж	<i>a man</i>	турист	<i>a tourist</i>

Feminine

америкáнка	<i>an American woman</i>	англичáнка	<i>an English woman</i>
българка	<i>a Bulgarian woman</i>	стáя	<i>a room</i>
женá	<i>a woman</i>		

Neuter

кафé	<i>coffee, café</i>	морé	<i>a sea</i>
меню	<i>menu</i>	таксí	<i>taxi</i>
писмó	<i>a letter</i>	úтро	<i>a morning</i>

2 Adjectives

Describing words that tell you about a thing's qualities are called adjectives. Adjectives acquire similar endings to the nouns: consonants for masculine adjectives, -а for feminine ones and -о for neuter. You can see this in the expressions **добръ ден**, **свободна стая**, **добрó утро**. This repetition of endings often seems to create semi-rhyming groups of words, especially in the feminine and the neuter. Here are some examples:

Masculine	добръ	a good	свободен ден	a free day
	англичанин	Englishman		
Feminine	добра	a good	свободна стая	a free room
	българка	Bulgarian woman		
Neuter	добрó	good morning	свободно	a free place
			место	

3 Свободен съм I am free

Also, an expression like *I am free* will change depending on whether a man or a woman is speaking. Michael Johnson will say of himself:

свободен съм.

I am free.

Whereas Nevena will say:

свободна съм.

And you would say of them:

Невена е свободна.

Nevena is free.

Майкъл Джонсън е свободен. *Michael Johnson is free.*

A good-looking (but immodest) man might say of himself **хубав съм**, while a good-looking (and equally immodest) woman would say of herself **хубава съм**.

4 Англичанин ли сте? Are you English?

To ask questions which require answers *yes* or *no* you need to add **ли** immediately after the word, or group of words, to which your question is directed:

Англичанин ли сте?

Да, англичанин съм.

Не, не съм англичанин.

Are you English?

Yes, I am English.

No, I am not English.

Турист ли сте?

Да, турист съм.

Не, не съм турист.

Are you a tourist?

Yes, I am a tourist.

No, I am not a tourist.

By moving **ли** from one word to another you can shift the emphasis of your question. In English, you do this by changing your intonation.

Майкъл в София ли е?

Майкъл ли е в София?

Is Michael in Sofia?

Is Michael in Sofia?

5 Ѝма and нýма There is and there is not

The Bulgarian equivalent of both *there is* and *there are* is **йма**. The negative *there is not* and *there are not* is simply **нýма**:

Йма свободна стая.

Нýма свободна стая.

В Лондон **йма** река.

В София **нýма** река.

There is a room free.

There isn't a room free.

There is a river in London.

There isn't a river in Sofia.

And if you want to ask a question you again add **ли**:

Йма ли свободна стая?

Да, **йма**.

Йма ли река в Лондон?

Да, **йма**.

Is there a room free?

Yes, there is.

Is there a river in London?

Yes, there is.

6 Не съм – saying not

The negative word in Bulgarian is **не**. It is normally placed immediately before the verb:

Не съм българин.

Англичанин съм.

Не съм българка.

Англичанка съм.

I'm not a Bulgarian.

I'm an Englishman.

I'm not a Bulgarian.

I'm an English woman.

Не is never stressed when followed immediately by a verb. Here **Не съм** is read as one word with emphasis on **съм**.

Exercises

- 1 This exercise, as far as **шофьор**, is on the recording at the end of the Pronunciation guide. Read the following 'international' words out loud in Bulgarian. This will help your pronunciation and build up your vocabulary.

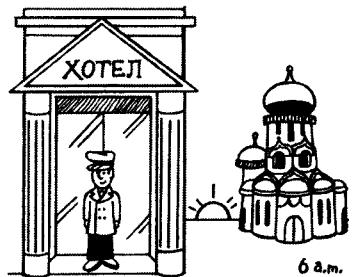
a	агéнциá	i	лимонáда	q	фи́рма
b	адрéс	j	музыка	r	футбóл
c	аспирин	k	поñи	s	шоñьёр
d	бáнка	l	проблем	t	принтeр
e	бизнес	m	соðа	u	óфис
f	бýра	n	спорт	v	факс
g	вóдка	o	тóник	w	вíдео
h	компьюtér	p	турист	x	ксéрокс

Which words are feminine and which are masculine or neuter?

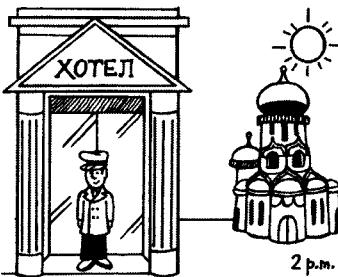
2 How would you say *hello!* (здравéй! or здравéйтe!) to:

- | | | | |
|---|-------------------|---|----------------------|
| a | a good friend? | e | a little boy? |
| b | your parents? | f | a little girl? |
| c | your boss? | g | a group of students? |
| d | a shop assistant? | | |

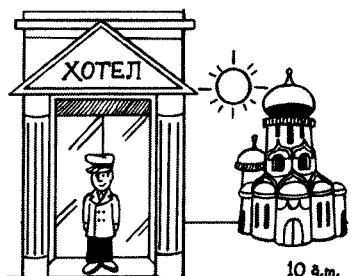
3 How would you greet the hotel porter at the times shown on the pictures?



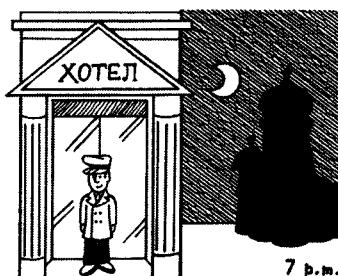
a (Добрó úтро or дóбър ден?)



c (Добрó úтро or дóбър ден?)



b (Добрó úтро or дóбър ден?)



d (Дóбър ден or добрý вéчер?)

4 Match the questions and answers. If you don't recognize a word, look it up in the Bulgarian–English vocabulary at the end of the book.

- | | | | |
|-----|--------------------|---|--|
| i | Америкáнка ли сте? | a | Не, не съм българин, англичáнин съм. |
| ii | Българка ли сте? | b | Да, англичáнка съм. |
| iii | Българин ли сте? | c | Да, англичáнин съм. |
| iv | Англичáнин ли сте? | d | Не, не съм американец, англичáнин съм. |
| v | Америкáнец ли сте? | e | Не, не съм българка, англичáнка съм. |
| vi | Англичáнка ли сте? | f | Да, американка съм. |

5 Answer the following questions with yes or no (Да, íма or Не, нýма):

- | | | |
|---|-----------------------------|-----------|
| a | Íма ли кафé? | Да, _____ |
| b | Íма ли тóник? | Да, _____ |
| c | Íма ли соðа? | Не, _____ |
| d | Íма ли джин? (<i>gin</i>) | Не, _____ |
| e | Íма ли такси? | Да, _____ |
| f | Íма ли бýра? | Не, _____ |

6 Repeat the dialogue, which inquires whether there is any mineral water, using the following:

- | | | | |
|---|--------------|---|-------------------|
| a | уйски whisky | c | лимонáда lemonade |
| b | бýра beer | d | чай tea |

Сáндра Íма ли минерáлна водá?

Николáй Да, заповýдайте.

Сáндра Благодарý!

7 Make your choice of drink following the model below:

Бойн Джин или (or) вóдка?

Кен Джин, мóля.

Невéна Вóдка, мóля.

- | | | | | | |
|---|------|-----------------|---|------|---|
| a | Бойн | Уýски или джин? | c | Джон | Капучíно или еспréco? (<i>espresso</i>) |
|---|------|-----------------|---|------|---|

- | | | | | | |
|---|--------|---------------------|---|----------|---------------|
| b | Кен | _____ | d | Виктория | _____ |
| | Невéна | _____ | | Бойн | _____ |
| b | Бойн | Бýра или Кóка-Кóла? | d | Виктория | Кафé или чай? |
| | | _____ | | | _____ |
| | | Кен | | Джон | _____ |
| | | Виктория | | Невéна | _____ |

- 8 First read aloud and then say in English who is admiring what or whom. Remember that **хубав** can mean many things – *good-looking, nice, beautiful, lovely*. You could think up other words meaning *nice* which are appropriate to the object.

a	Майкъл Джонсън	Хубав хотеъ!
b	Невена	Хубав мъж!
c	Джюли	Хубаво море!
d	Сандра	Хубава бира!
e	Трэйси	Хубаво име!
f	Кен	Хубава българка!

Now, using **хубав**, **хубава** or **хубаво**, express your own satisfaction with your room, your apartment or the lovely Bulgarian wine (**българско вино**):

- g — стая!
h — апартамент!
i — българско вино!

- 9 Michael Johnson has to sign the register at the hotel – in Bulgarian, of course – filling in his name and home address. Try writing out what he entered in Bulgarian longhand:

Име:	Майкъл Джонсън	Michael Johnson
Адрес:	4, Маунт Драйв	4, Mount Drive
	Челмсфорд	Chelmsford
	Есекс	Essex
	Англия	England

He also needs to send his Sofia address to his wife, so she can try to address the envelope in Cyrillic. Have a go in longhand yourself! Notice how, in Bulgarian, the address is usually written back to front, following the actual route of the letter, moving from the country to the town, to the hotel and the apartment, and finally the addressee:

България	Michael Johnson
1000 София	Apartment 8
хотел «Родина»	Rodina Hotel
апартамент 8	Sofia 1000
Майкъл Джонсън	Bulgaria

Now write your own name and address in Cyrillic, placing the various components in the Bulgarian order. In actual fact, the Bulgarians are better at deciphering the English script than we are the Bulgarian, so you can get away with addressing your letters in English.

Do you understand?

В ресторантa *In the restaurant*

Read the following conversation and answer the questions in English:

Сервитьор	Добър вечеъ!
Майкъл Джонсън	Добър вечеъ! Има ли свободно място?
Сервитьор	Да, има. Заповядайте!
Майкъл Джонсън	Хубав ресторант! Има ли шотлъндско уиски?
Сервитьор	Да, има. Съда?
Майкъл Джонсън	Не, минерална водя, моля. Има ли телефон с фонокарта тук в ресторантa?
Сервитьор	Не, няма. Съжалявам.

място	a place
сервитьор	waiter
хубав, хубава, хубаво	good-looking, nice, lovely, beautiful
шотлъндско уиски	Scotch (whisky)
телефон с фонокарта	phonecard telephone
тук	here
съжалявам	I'm sorry

Questions

- 1 What time of day is it?
- 2 Is there a place free?
- 3 What kind of whisky does Mr Johnson want?
- 4 Does he order anything else?
- 5 Is there a phonecard telephone in the restaurant?

Как сте? Ѝмате ли време?

how are you? do you have
a moment?

In this unit you will learn

- how to ask simple questions using **как?** **how?** and **кога?** **when?**
- expressions with **ѝмам** *have* and **нѝмам** *have not*
- how to respond to **каквó е товá?** *What is this?* and **как сте?** *How are you?*

Dialogue

Boyan Antonov, manager of an advertising agency in Sofia, calls in at the office to see Nadya, his secretary.

- Антóнов** Здравéй, Нáдя.
Нáдя Добър ден, господíн Антóнов!
Антóнов Как си днес?
Нáдя Благодáрý, добré съм. А Вие как сте?
Антóнов И аз съм добré. Каквó е товá?
Нáдя Товá е тéлекс от Лóндон.
Антóнов Когá пристíга господíн Джóнсън?
Нáдя Той пристíга днес.
Антóнов Когá ѝма самолéт от Лóндон?
Нáдя В сéдем часá.
Антóнов Мнóго добré. Тук ли са Николáй и Милéна?
Нáдя Не, те не сá Ѻще тук.
Антóнов Нíцо. Товá е всíчко засегá.
Нáдя Ѝмате ли врéме за еднó кафé?
Антóнов Нýмам врéме, съжалáвам. Днес ѝмам мнóго рáбота.
Нáдя Довíждане, господíн Антóнов! Приятен ден!
Антóнов Благодáрý! Довíждане!



господíн Антóнов	Mr Antonov
Как си днes?	How are you today? (familiar)
Благодáрý.	Thank you.
Добрé съм.	I'm fine.
И аз съм добré.	I'm fine too.
А Вие как стe?	And how are you? (formal)
Каквó е товá?	What is this?
Товá е тéлекс от Лóндон.	It's a telex from London.
Когá пристíга господíн	When does Mr Johnson
Джóнсън?	arrive?
Той пристíга днес.	He is arriving today.
Когá ѝма самолéт	When is there a plane
от Лóндон?	from London?
в сéдем часá	at seven o'clock

мнóго добré	<i>very good/fine</i>
Тук ли са Николáй и Милéна?	<i>Are Nikolai and Milena here?</i>
Те не сá ёще тук.	<i>They are not here yet.</i>
нýшo	<i>never mind</i>
Товá е всíчко засéгá.	<i>That's all for now.</i>
Имате ли врéме за еднó кафé?	<i>Have you time for a coffee?</i>
Нýмам врéме.	<i>I haven't time.</i>
Имам мнóго rábota.	<i>I have a lot of work.</i>
Довíжданe.	<i>Goodbye.</i>
Приятен ден!	<i>Have a nice day!</i>

Questions

- 1 Try to answer the questions.

Looking back to the dialogue, answer these questions instead of Nadya:

- a Здравéй, Нáдя. Как си днес? Добрé ли си?
 - b (Picking up the printout) Каквó е товá?
 - c Товá тéлекс от Лóндóн ли е?
 - d Когá има самолéт от Лóндóн?
 - e Днес ли пристýга господíн Джóнсън?
- 2 True or false?

Write out correct versions of the false statements.

- a Нáдя не é добрé.
- b Товá е тéлекс от Лóндóн.
- c Николáй и Милéна не сá тук.
- d Господíн Антóнов има врéме за кафé.
- e Господíн Антóнов нýма мнóго rábota.

i Mr, Mrs and Miss

The traditional Bulgarian equivalents of the English *Mr* and *Mrs* are **господíн** (masculine) and **госпожá** (feminine). When written, **господíн** is abbreviated to **г-н** and **госпожá** to **г-жá**. You address an unmarried woman as **госпóжица** (*Miss*).

When you address someone without using their surname, you use the words **господíн**, **госпожá** and **госпóжица** in their special address forms: **господíне**, **госпóжо** (note the stress change) and **госпóжице**. So you say:

Дóбър вéчер, **господíне!**
Довíжданe, **госпóжо!**
Здравéйтe, **госпóжице!**

Good evening. (to Mr)
Goodbye. (to Mrs)
Hello. (to Miss)

When a surname is used, the special address form is obligatory with the Bulgarian word for *Miss*, so you say: **Здравéйтe, госпóжице Петкóва!** *Hello, Miss Petkova.* For *Mrs* you can either say **госпожá** or **госпóжо Борýсова**, but for *Mr* with a surname the special form is never used, so you can only say: **Дóбър вéчер, господíн Антóнов!** *Good evening, Mr Antonov.*

Bulgarian does not yet have the equivalent of *Ms.*

Surnames

Masculine surnames usually end in **-ов** or **-ев**, while feminine surnames usually end in **-ова** or **-ева**. Thus Mr Antonov's wife is called **г-жá Антóнова**, while Nevena Petkova's father is **г-н Петкóв**. The stress in feminine surnames is not necessarily on the **о** or **е** preceding the **в**. So, although you do say **Петкóва**, for example, you have to say **Антóнова**, **Борýсова**, **Ковáчева** and **Стáнева**.

How do you say it?

- Asking someone how they are and saying you're fine too

Как си? Как сте?	<i>How are you?</i>
Добрé съм.	<i>I'm fine.</i>
И аз съм добрé.	<i>I'm fine too.</i>

- Asking *What is this?* and answering *This is...* or *This is not...*

Каквó е товá?	<i>What is this?</i>
Товá е факс.	<i>This is a fax.</i>
Товá не é писмó.	<i>This is not a letter.</i>

- Asking *When?*

Когá пристýга г-н Джóнсън?	<i>When does Mr Johnson arrive?</i>
Когá има самолéт от Лóндóн?	<i>When is there a plane from London?</i>

- Saying *Goodbye*

Довíжданe!	<i>Goodbye.</i>
------------	-----------------

- Expressing good wishes on parting

Приятен ден!/Лек ден!	<i>Have a good day.</i>
Приятна rábota!	<i>Have a good day (at work).</i>
Приятна почíвка!	<i>Have a good rest.</i>
Приятен уýкенд!	<i>Have a nice weekend.</i>
Всíчко хýбово!/Всíчко добró!	<i>All the best.</i>

- Expressing regret

Съжалíвam.	<i>I'm sorry.</i>
------------	-------------------

Grammar

1 Едін and English a

Normally, no equivalent of the English indefinite article *a* or *an* is necessary in Bulgarian. Compare:

Товá е юмейл.

Товá е хотéл.

Тук юма ресторáнт.

Аз съм англичáнин.

This is an email.

This is an hotel.

There is a restaurant here.

I'm an Englishman.

However, when the English *a* means *one*, *a certain* or *a single*, you need to use the Bulgarian word for *one* – **едиn**. **Едиn** is a counting word, a numeral. It is also an adjective and has different forms for the masculine, feminine and neuter.

Masculine	едиn англичáнин	<i>one Englishman</i>	едиn юмейл	<i>one email</i>
Feminine	една бýра	<i>one beer</i>	една стáя	<i>one room</i>
Neuter	едно кафé	<i>one coffee</i>	едно място	<i>one place</i>
	едно писмó	<i>one letter</i>		

If you use the numeral on its own, you have to use the neuter form, as: **стáя** нόмер **едно** *room number one*.

2 I, you, he/she/it, we, you and they

Bulgarian has almost the equivalents of the English words for these subject pronouns, but there are two small differences. First, the Bulgarian **аз** *I* is written with a small letter and, second, Bulgarian has two different words for *you*: **ти** for the singular, familiar form and **вие** for the plural. Moreover, when addressing just one person in the polite, formal mode, Bulgarians use the plural form and, when writing, spell it with a capital letter: **Вие**.

Singular	Plural
аз	<i>I</i>
ти	<i>you</i>
той	<i>he</i>
тя	<i>she</i>
то	<i>it</i>
	ние
	вие/Вие
	<i>we</i>
	<i>you</i>
	те
	<i>they</i>

If you are using a verb, you can usually omit the subject pronouns, for the ending of the verb makes it clear who is involved. The only times you *must* use the subject pronouns are for emphasis or to avoid ambiguity:

Как си? Добрé съм.

А **вие** как сте?

И аз съм добрé.

How are you? I'm fine.

(No emphasis here!)

And how about you? (Emphasis)

I'm fine too. (Emphasis)

3 Съм I am and the verb to be

Verbs, or action words, in Bulgarian have no neutral or basic form corresponding to the English infinitive. There are, therefore, no equivalents of the English ‘dictionary’ forms *to be* or *to have*. Instead, in Bulgarian dictionaries, verbs are listed in the *I* form (1st person singular) *I am*, *I have*, etc.

Here are all the forms of **съм** in the present tense:

(аз)	съм	<i>I am</i>
(ти)	си	<i>you are</i>
(той)	е	<i>he is</i>
(тя)	е	<i>she is</i>
(то)	е	<i>it is</i>

(ние)	сме	<i>we are</i>
(вие)	сте	<i>you are</i>
(те)	са*	<i>they are</i>

*pronounced (те съ)

You have already come across **е** in the question **каквó е товá?** and the answer **тová е факс**. Here are some more examples illustrating all forms of **съм**:

Аз съм в Сóфия.

Ти си тук.

Джон не е в Лóндон.

Нáдя е добрé.

Ние сме добрé.

Вие стe тук.

Те не са тук.

I am in Sofia.

You are here.

John is not in London.

Nadya is well.

We are well.

You are here.

They are not here.

Note that the usage of the Bulgarian equivalent of *to be* differs from the English in two important ways:

(a) the negative marker **не** always comes before the verb

(b) when the subject noun or subject pronoun is omitted, you cannot begin the sentence with **съм** or any of its other forms. This means that the different forms of **съм** come second after an introductory word or group of words:

Б Сóфия съм.

but Не съм в Сóфия.

Тук сме.

but Не смé тук.

Нáдя е добрé.

but Добрé е.

I am in Sofia.

I am not in Sofia.

We are here.

We are not here.

Nadya is well.

She (or he) is well.

4 Ймам/нýмам I have and I have not

One unusual feature of Bulgarian is that the negative of **ймам** (*to have*) is not formed by placing **не** before the verb. Instead, a different verb is used: **нýмам** (*not to have*). Otherwise, as you can see in this table and in the following examples, the two verbs have identical endings.

аз	ймам/нýмам	<i>I have/haven't</i>	нýе ймаме/нýмаме	<i>we have/haven't</i>
ти	ймеш/нýмаш	<i>you have/haven't</i>	вýе ймате/нýмате	<i>you have/haven't</i>
той	йма/нýма	<i>he has/hasn't</i>	те ймат/нýмат	<i>they have/haven't</i>
тя	йма/нýма	<i>she has/hasn't</i>		

Ймам много рáбота днес.
Ймаш писмо от Лóндóн.

Г-н Антóнов нýма факс.
Нáдя нýма много рáбота.
Нýе нýмаме врéме за кафé.
Вýе ймате ли врéме за кафé?
Те ймат много рáбота днес.

*I have a lot of work today.
You have a letter from London.
Mr Antonov does not have a fax.
Nadya does not have much work.
We don't have time for coffee.
Do you have time for coffee?
They have a lot of work today.*

The verbs **пристýгам** *to arrive*, **съжалýвam** *to be sorry* and **кáзвам сe** *to be called* also follow the pattern of **ймам**:

Г-н Джóнсън пристýга в сéдем часá.	<i>Mr Johnson arrives at seven o'clock.</i>
Съжалýвame, но нýмаме врéме.	<i>We are sorry, but we have no time.</i>
Как сe кáзваш?	<i>What is your name?</i>

In Bulgarian, there are three basic verb patterns. This one is the **a**-pattern. (You'll find out more in Unit 4.)

5 Asking questions

как?	how?	Как сa тe?	How are they?
каквó?	what?	Каквó e товá?	What is this?
когá?	when?	Когá пристýгаш?	When do you arrive?
къдé?	where?	Къдé e той?	Where is he?

6 Counting to ten

0	нúла	6	шест
1	еднó	7	сéдем
2	две	8	осем
3	три	9	дéвят
4	чéтири	10	дéсет
5	пет		

7 И and, also and too

The little word **и** can have all these meanings in Bulgarian. Normally it is used to join two or more similar things and simply means *and*, as in:

Николáй и Милéна сa тuk. *Nikolai and Milena are here.*

Sometimes though, you'll find it used for emphasis to mean *also and too*:

И аз сýм добré. *I'm fine too.*

The word **a** can also mean *and*, but only when there is an element of contrast implied:

Той е добré. А Вýе как стe? *He is fine. And (But) how about you?*

Тя е тuk. А те сa в Лóндóн. *She is here. And (But) they are in London.*

Exercises

1 Replace the personal names with the correct subject pronoun: **той**, **тя** or **те**.

- a Къдé е госпожá Джóнсън?
- b Господíн Антóнов е добré.
- c Как е господíн Джóнсън?
- d Къдé сa Джон и Кен?
- e Невéна е в хотéл «Родíна».
- f Господíн Антóнов юма рáбота.
- g Тук ли сa Николáй и Милéна?

2 Read the following dialogues out loud completing them according to the model:

- | | |
|--------|-----------------------|
| Турист | Аз сýм Пол Тéйлър. |
| Невéна | Мóля? Как сe кáзвате? |
| Турист | Кáзвам сe Пол Тéйлър. |

Note that **моля** here is used to mean *I beg your pardon.*
(турристка = tourist woman; туристи = tourists)

- | | |
|----------------|--|
| a Туристка | Аз съм Джулі Джеймсън.
Моля? Как се казвате? |
| b Дете (child) | Аз съм Тони.
Моля? Как се казваш? |
| c Антонов | Аз съм Боян Антонов.
Моля? Как се казвате? |
| d Туристи | Ние сме господин и госпожа Колинс.
Моля? Как се казвате?
Туристи |

3 In the previous exercise you asked questions in the singular and plural, as well as in the plural of formal speech. Bearing in mind the distinction between familiar and formal forms, ask the following people their names:

- a a little girl
- b an elderly lady
- c a young couple

4 Read the following signs at the stop (**спирка**) for the tram (трамвай) and the trolleybus (тролей):



Now read the words on the sign, changing the tram number to 2, 5, 6 and 8, and the trolleybus number to 1, 4, 7 and 9.

5 You are staying in room number 7. Nevena has rung through from reception. Read the following dialogue and then answer instead of Mrs Collins giving your own name and room number:

- | | |
|-------------|-------------------------------|
| Невена | Вие ли сте г-жа Джоунсън? |
| г-жа Колинс | Не, аз съм г-жа Колинс. |
| Невена | Вие в стая десет ли сте? |
| г-жа Колинс | Не, аз съм в стая номер осем. |

6 Ask questions to which the following could be answers, using either **как?** or **каквото?** (Don't forget to change from **аз** to **ти** and **ние** to **вие!**)

Model: Товá е автобус. (bus) (Каквото е товá?)
Аз съм добре. (Как си ти?/Как сте вие?)

- | | |
|-----------------|--|
| a Товá е такси. | e Добрé съм. |
| b Тя е добре. | f Товá е тролей (masculine). |
| c Те са добре. | g Ние сме добре. |
| d Товá е музéй. | h Товá е фитнес център.
(museum is masculine) |

7 To test your knowledge of the question words **къде?** *where?* and **кога?** *when?*, read out loud, matching the questions and answers:

- | | |
|-----------------------------------|--|
| i Къде е той? | a Той пристига в три часá. |
| ii Кога има самолёт
от Лондон? | b Той е в София. |
| iii Кога пристига той? | c Челмсфорд е в Англия. |
| iv Къде са те? | d Самолёт от Лондон има
в седем часá. |
| v Къде е Челмсфорд? | e Те са в Шотландия.
(Scotland) |

8 Using the model that follows, ask for the places (a)–(e) in Sofia. And reply each time saying it is *over there*.

Турист Товá ли е хотéл «Плиска»? Is this the Pliska Hotel?

Българин Не, хотéл «Плиска» е там. No, the Pliska Hotel is over there.

- a ресторант «Кристал»
- b булевáрд «Лéвски» (Levski Boulevard)
- c Централна поща (the Central Post Office)
- d хотéл «Хéмус»
- e улица «Раковски» (Rakovski Street)

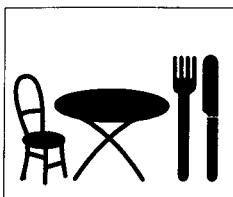
9 Complete the answers with **имате** or **нямате**:

- a Имате ли резервáция (reservation), госпожа Колинс? Не, _____.
- b Имате ли българска виза (visa), госпόжо? Да, _____.
- c Имате ли карта (map), господин Джоунсън? Не, _____.
- d Имате ли билет (ticket), госпóжице? Да, _____.
- e Имате ли паспорт, господине? Да, _____.

► 10 Mr Johnson wants to post a letter. He asks a passer-by: **Моля, къде има поща (post office)?** What would you say if you wanted to find:

ресторант
банка
телефон

поща
тоалетна
фитнес център



a



b



c



d



e



e



f

This last is not on the recording:

11 Complete the answers, using the correct forms of **съм**:

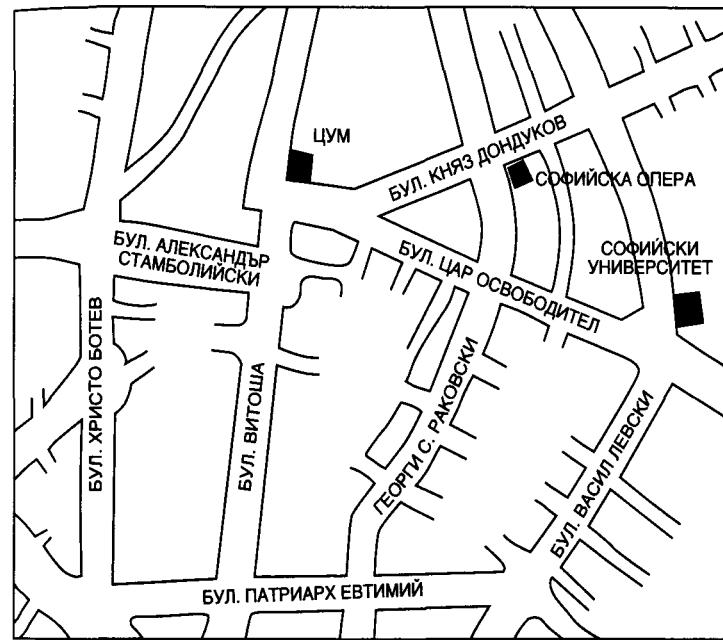
- a Вие англичанин ли сте?
Да, аз ... англичанин, а той ... шотландец (*Scot*).
- b Вие англичанка ли сте?
Да, аз ... англичанка, а тя ... шотландка (*Scotswoman*).
- c Ти американец ли си?
Да, аз ... американец, а той ... българин.
- d Вие от Манчестър ли сте?
Ние ... от Манчестър, а те ... от Лийдс.
- e Вие от Лондон ли сте?
Аз ... от Лондон, а тя ... от Глазгоу.

Do you understand?

На информациите At the information desk

Read the conversation below and then answer the questions on p. 24. It is not essential that you understand every word, but you should find all the new words in the vocabulary also on p. 24.

Michael Johnson is asking the woman at the information desk the way to Vitosha Boulevard. Together they examine this map of Sofia.



Майкъл Джонсън

Добър ден! Моля, къде е булевард «Витоша»?

Служителка

Булевард «Витоша» не е близо. Имате ли карта?

Майкъл Джонсън

Не, нямам.

Служителка

Заповядайте, това е карта на София. Булевард «Витоша» е близо до хотели «Шерaton».

Майкъл Джонсън

Има ли трамвай до булевард «Витоша»?
Да, трамвай номер едно и трамвай номер седем.

Служителка

А какво е това тук?

Майкъл Джонсън

Служíтелка

Мáйкъл Джóнсън

Товá е голáм търгóвски цéнтьр с мнóго магазíни. Кáзва се ЦУМ.

Благодáръ мнóго. Ѝмам бóще едíн въпрóс.

Кажéте!

Когá има автобúс за Бóровец?

В бósem часá.

Когá пристíгá той в Бóровец?

В Бóровец пристíгá в дéсет часá.

Благодáръ. Товá е всíчко. Довíждане!

Довíждане. Лек ден!



служíтелка *counter assistant (woman), clerk*

блíзо *near*

на *of; at; on*

до *to; near to*

голáм *big*

магазíн *store, shop*

търгóвски цéнтьр *shopping mall*

мнóго *a lot, very (much)*

бóще едíн *one more*

въпрóс *question*

кажéте! *yes, I'm listening for; to*

True or false?

Say which of the following statements are true and which are false and rewrite the false ones:

- 1 Булевáрд «Вýтоша» е блíзо.
- 2 Г-н Джóнсън има карта на Сóфия.
- 3 Хотéл «Шéратон» е блíзо до булевáрд «Вýтоша».
- 4 Нáма трамвáй до булевáрд «Вýтоша».
- 5 Г-н Джóнсън има бóще едíн въпрóс.
- 6 Има автобúс за Бóровец в бósem часá.
- 7 Той (the word for *bus*, remember, is masculine!) пристíгá в Бóровец в дéсет часá.

Kакъв сте? Какvá стe?

who are you and what is your job?

In this unit you will learn

- how to ask people where they come from and what they do
- how to tell people where you come from and what you do
- how to give your nationality and marital status

Dialogue

Nevena is now asking Mrs Collins, who has just arrived at the hotel and is wishing to register, some formal – and less formal – questions about herself and her family.

- Невéна** Откъдé стe?
г-жá Кóлинс От Мáнчестър.
Невéна Такá, от Áнглия. По нарóдност стe англичáнка.
г-жá Кóлинс Каквá стe по профéсия?
Невéна Преводáчка.
Невéна Омъжена ли стe?
г-жá Кóлинс Да, омъжена съм.
Невéна Имате ли децá?
г-жá Кóлинс Да, юмам еднó детé.
Невéна Мъжт Ви и детéто Ви тук ли са?
г-жá Кóлинс Мъжт ми е тук, но синът ми е в Áнглия.
Невéна Каквá е мъжт Ви по профéсия?
г-жá Кóлинс Той е учítел.
Невéна За пýрви пýт ли стe в Бългáрия?
г-жá Кóлинс Не, не съм за пýрви пýт в Бългáрия. Познáвам странáта ви добré.
Невéна Познáвате ли Марк Дéйвис?
г-жá Кóлинс Не. Какvé e той?
Невéна Журналист. Той същo познáва Бългáрия добré.
г-жá Кóлинс Англичáнин ли е?
Невéна Не, американéц. Жéнен е за българка. Той и женá му Виолéта са тук сегá.

Откъдé стe? *Where are you from?*

От Мáнчестър. *From Manchester.*

Такá, от Áнглия. *Right, from England.*

По нарóдност стe англичáнка. *By nationality you're English.*

Каквá стe по профéсия? *What do you do for a job?*

преводáчка *a translator/ interpreter*
(woman)

Омъжена ли стe? *Are you married? (asking a woman)*

Да, омъжена съм. *Yes, I am (married).*

Имате ли децá? *Have you any children?*

Да, юмам еднó детé. *Yes, I have one child.*

Мъжт Ви и детéто Ви тук ли са? *Are your husband and your child here?*

Мъжт ми е тук, но синът ми е в Áнглия.

Какvé e мъжт Ви по профéсия?

Той е учítел.

За пýрви пýт ли стe в Бългáрия?

Познáвам странáта ви добré.

Познáвате ли Марк Дéйвис?

Какvé e той?

Журналист.

Той същo познáва Бългáрия добré.

Жéнен е за българка.

Той и женá му Виолéта са тук сегá.

My husband is here, but my son is in England.

What does your husband do for a job?

He's a teacher.

Are you in Bulgaria for the first time?

I know your country well.

Do you know Mark Davies?

What does he do for a job?

(He's a) journalist.

He also knows Bulgaria well.

He's married to a Bulgarian.

He and his wife Violeta are here now.

Questions

1 Try to answer the questions

- a Откъдé е г-жá Кóлинс?
- b Какvá е г-жá Кóлинс по профéсия?
- c Омъжена ли е г-жá Кóлинс?
- d Тя юма ли децá?
- e Какvé e г-н Кóлинс по профéсия?
- f Добрé ли познáва г-жá Кóлинс Бългáрия?

2 True or false?

Say which of the following statements are true and which are false. Rewrite the false ones:

- a Госпожá Кóлинс е от Лíвърпул.
- b Госпожá Кóлинс нáма децá.
- c Господíн Кóлинс е учítел.
- d Господíн и госпожá Кóлинс юмат едíн син.
- e Госпожá Кóлинс е за пýрви пýт в Бългáрия.
- f Госпожá Кóлинс не познáва Марк и Виолéта Дéйвис.

Married or single? жéнен/нежéнен and Омъжена/неомъжена

In Bulgarian there are two different words for *married*. When referring to a man who is married, you say **той е жéнен** (from **женá** wife,

woman – lit. *he is wifed*). If he is single you say **той не е жёнен**. When referring to a woman who is married, you say **тя е омъжена** (lit. *she is husbanded*). If she is single you say **тя не е омъжена**.

The words **жёнен** and **омъжена** are also used when filling in forms asking for your marital status. Here, however, if you are unmarried, you should join up the words (as in English!) and put either **нежёнен** if you are a man or **неомъжена** if you are a woman. If you are divorced you will enter **развeдeн** or **развeдeна** (lit. separated).

You will notice that the words have the appropriate feminine or masculine endings: -а for the woman and a consonant for the man. Thus, if you are a woman and are married, in official documents, for example, you will enter **омъжена**, and if you are a man and married **жёнен**. In everyday speech, however, you will find that a married woman will say of herself **жёнена съм**.

For a man	For a woman
аз съм/не съм ти си/не си той е/не е Вие сте/не сте	аз съм/не съм ти си/не си тя е/не е Вие сте/не сте

жёнен **омъжена**
(**жёнена**)

Remember that the **не** is not emphasized. As the stress marks show, the emphasis is placed on the forms of **съм**.



Still on the subject of masculine and feminine, you will notice that many naming words for women, especially for nationalities and professions, have **-ка** on the end. Often the **-ка** is simply added to the corresponding masculine noun:

студéнт student (male)
учите́л teacher (male)

студéнтка student (female)
учите́лка teacher (female)

Words ending in **-ец** or **-ин**, however, drop these letters before adding **-ка**:

българи́н a Bulgarian (male)
амери́канец an American
(male)

канáдец a Canadian (male)

българка a Bulgarian (female)
амери́канка an American
(female)

канáдка a Canadian (female)

How do you say it?

- Asking where someone is from and saying where you are from

Откъде си? От Манчестър съм. *Where are you from?
I'm from Manchester.*

**Откъде сте? Аз съм
от Глазгоу.** *Where are you from?
I'm from Glasgow.*

- Asking someone what job they do and saying what job you do

For a man **Какъв си/сте по професия?**

Аз съм учите́л/Учите́л съм. *I'm a teacher.*

Аз съм лéкар/Лéкар съм. *I'm a doctor.*

Аз съм преводáч/ *I'm a translator/interpreter.*

Преводáч съм.

Аз съм сервите́бр/ *I'm a waiter.*

Сервите́бр съм.

For a woman **Каквá си/сте по професия?**

Аз съм учите́лка/ *I'm a teacher.*
Учите́лка съм.

Аз съм лéкарка/Лéкарка съм. *I'm a doctor.*
Аз съм секретárка/ *I'm a secretary.*

Секретárка съм.

- Saying whether you are married or not

For a man

Жёнен ли си/сте?

Да, жёнен съм.

Не, не съм жёнен.

Не, развeдeн съм.

Are you married?

Yes, I am married.

No, I'm not married.

No, I'm divorced.

For a woman

Омъжена ли си/сте?

Да, омъжена съм.

Не, не съм омъжена.

Не, развeдeна съм.

Are you married?

Yes, I am married.

No, I am not married.

No, I'm divorced.

- Referring to your family

With definite article:*

детéто ми my child
мъжéт ми my husband
синéт ми my son

Without definite article:*

бáба ми	my grandmother
бáща ми	my father
брáт ми	my brother
брáтовчéд(ка) ми	my cousin
дáшерí ми	my daughter
дáдо ми	my grandfather
жéна ми	my wife
мáйка ми	my mother
сестрá ми	my sister

*See Grammar sections 2 and 3 below.

Grammar

1 Какъв? каквá?

These are the masculine and feminine forms of the question word **каквó?** *what?* You already know **каквó** from **каквó е товá?** *what is that?* where the neuter form is being used in a question. When you want to find out more about specific persons or things you have to use **какъв** for a masculine word, **каквá** for a feminine one and **каквó** for a neuter.

When you use **какъв** (or **каквá** or **каквó**) you are essentially asking what someone or something is like. However, depending on the situation, the simple question **Какъв е Мáйкъл Джонсън?** may have at least three possible meanings:

What is Michael Johnson like?

What does Michael Johnson do for a job?

What is Michael Johnson's nationality?

Possible answers might be:

Той е висóк и хúбав.

He is tall and handsome.

Той е бýзнесмен.

He is a businessman.

Той е англичáин.

He is an Englishman.

That is why, in order to make the meaning clear, questions with **какъв** (or **каквá**) directed at persons, often have to be phrased more precisely. If you are interested in someone's profession you will ask:

(of a man) **Какъв сте по професия?** *What do you do for a job?*
 (of a woman) **Каквá сте по професия?** *What is your profession?*

If you are interested in their nationality, you will ask:

(of a man) **Какъв сте по народност?** *What is your nationality?*
 (of a woman) **Каквá сте по народност?** *What is your nationality?*

2 -ът, -та, -то the

The difference between **a man** and **the man**, **a country** and **the country**, **a child** and **the child** is expressed in Bulgarian in the following way:

Masculine	мъж	becomes	мъжéт
Feminine	странá	becomes	странáта
Neuter	детé	becomes	детéто

From this you can see that the Bulgarian equivalent of the English definite article **the** is added to the end of the word. And, since all naming words in Bulgarian have either a masculine, feminine or neuter ending, there are also masculine (-ът) pronounced -ъ, without the **T**, feminine (-та) and neuter (-то) forms of the definite article.

Most masculine naming words add -ът

Хотéльт е близо.

The hotel is nearby.

Апартамéнтът е голýм.

The flat is big.

Клúбът е до пощата.

The club is next to the post office.

However, almost all nouns ending in -тел or -ап add -ят and all masculine nouns ending in -й first drop the -й and then add -ят:

учите́л	teacher	учите́лят	the teacher
лéкар	doctor	лéкарят	the doctor
музе́й	museum	музе́ят	the museum
трамвáй	tram	трамвáят	the tram
тролéй	trolleybus	тролéят	the trolleybus
чай	tea	чáят	the tea

Feminine naming words add -та

Стáята е свобóдна.

The room is free.

Водáта е хúбава.

The water is nice.

В бáнката юма телефон.

There is a telephone in the bank.

Neuter naming words add -то

Детéто е голýмо.

The child is big.

Кафе́то е хúбаво.

The coffee is nice.

Свобóдно ли е мя́стото?

Is the seat free?

3 Ми and Ви (or ви) My and your

In the dialogue you met one of the ways of saying *my* and *your* in Bulgarian. These are short form possessive pronouns:

мъжът ми	<i>my husband</i>
мъжът Ви	<i>your husband (polite)</i>
детето Ви	<i>your child (polite)</i>
синът ми	<i>my son</i>

You will notice that **ми**, the word for *my*, and **Ви** *your*, come after the naming word and that the naming word here has the definite article added.

It is very important to remember that, as an exception to the general rule, with most words for relatives the naming word has to be used without the definite article. You will find a list on p. 30.

You will learn other, longer and less conversational, ways of saying *my*, *your*, etc. in later units, but for the time being here is a full list of all the short form possessive pronouns used with the word **апартамент flat**:

апартаментът ми	<i>my flat</i>	апартаментът ни	<i>our flat</i>
апартаментът ти	<i>your flat</i>	апартаментът ви/Ви	<i>your flat</i>
апартаментът му	<i>his flat</i>	апартаментът им	<i>their flat</i>
апартаментът ѝ	<i>her flat</i>		

Remember that **ѝ**, the little word for *her*, is *always* written with a grave accent so as to distinguish it from the word **и** meaning *and*. The stresses are indicated by an acute accent.

Exercises

1 Have another look at the dialogue, then rearrange the following words to form sentences:

- a еднó, эмам, детé
- b омъжена, стe, ли?
- c преводáчка, е, г-жá Кóлинс
- d по нарóдност, г-жá Кóлинс, е, какvá?
- e ли, за първи път, в Бългáрия, е, г-жá Кóлинс?
- f г-жá Кóлинс, са, и, г-н Кóлинс, откъдé?
- g добré, странáта ви, позnáвam

2 Match these questions and answers (often the gender will be a useful clue):

- | | |
|--|------------------------|
| i От Мáнчестър ли е г-жá Кóлинс? | a Ирлáндка съм. |
| ii Преводáч (<i>translator</i>) ли е | b Да. От Ирлáндия съм. |
| г-н Кóлинс? | |

- iii Какvá си по нарóдност?
- iv От Ирлáндия (*Ireland*) ли стe?
- v Какvъ стe по проfесия?
- vi Откъдé са Марк и Виолéта Дéйвис?
- vii Имате ли децá?
- viii Откъдe е Николáй?

3 Complete the dialogues (a) to (d) below. Use **какъв** or **какvá** to form the appropriate question and choose the correct gender form from the list of occupations and nationalities:

Model: Учите́лка ли стe?

Не, не съм учите́лка.

Какvá стe по проfесия?

Студе́нка съм. (*I'm a student.*)

Ирлáндец ли стe?

Не, не съм ирлáндец.

Какъв стe по нарóдност?

Шотлáндец съм.

преводáч	лéкар	америкáнец	шотлáнда
студе́нт	учите́лка	ирлáндка	ирлáндец
секретárка	шофýбр (<i>driver</i>)	англичáнка	шотлáндец

a Лéкарка ли стe?

Не, не _____

_____ стe по

проfесия?

_____ съм.

b Бýлгарка ли стe?

Не, не _____

_____ стe по

нарóдност?

_____ съм.

c Сервите́р ли стe?

Не, не _____

_____ стe по

проfесия?

_____ съм.

d Англичáнин ли стe?

Не, не _____

_____ стe по

нарóдност?

_____ съм.

4 Write out a short description of the following people, using the information given. Then read the answer in the Key out loud. This exercise will help you learn some words for the professions and also to practise using words for marital status.

Model: Г-н Кóлинс е учите́л. Той е от Мáнчестър. Той е жéнен (не é жéнен).

- a Марк Дейвис – журналист – Сънта Барбара – женин
- b Милена – художничка (*artist*) – София – не омъжена
- c Андрю – студент – Глазгоу – не женин
- d г-жъ Кълинс – преводачка – Манчестър – омъжена
- e Надя – секретарка – Пловдив – не омъжена
- f Майкъл Джонсън – бизнесмен – Челмсфорд – женин
- g г-н Антонов – директор (*director*) – Бургас – женин
- h Николай – фотограф (*photographer*) – Варна – не женин

Now give your own name, say what you do for a job and where you come from, and indicate your marital status.

- 5 Complete with the appropriate masculine or feminine definite forms (-ът or -та):

- a Журналист... е от Сънта Барбара.
- b Художничка... е от София.
- c Студент... е от Глазгоу.
- d Преводачка... е от Манчестър.
- e Секретарка... е от Пловдив.
- f Бизнесмен... е от Челмсфорд.
- g Директор... е от Бургас.
- h Фотограф... е от Варна.

- 6 To practise the use of the alternative (-ят) form of the masculine definite article, read and then answer the questions:

- a Джеймс Майлър е лекар. Той е шотландец.
Какъв е лекарят по народност?
- b Джордж Кълинс е учител. Той е англичанин.
Какъв е учителят по народност?
- c Чай е хубав. Той е от Англия.
Какъв е чаят? Откъде е той?

- 7 Mr Antonov introduces his wife to Michael Johnson and says: Запознайте се – женя ми! *Meet my wife!* (lit. *Get to know one another – my wife*). What would you say when introducing the following people to a new Bulgarian acquaintance? (Beware of the vanishing definite article with the words for certain relatives!):

- | | |
|-----------------|----------------|
| a your husband | d your brother |
| b your son | e your sister |
| c your daughter | |

- 8 Answer the questions below following this model:

Как се казва мъжът Ви/ти? Мъжът ми се казва Иван.
Как се казва майка Ви/ти? Майка ми се казва Елена.

- a Как се казва синът Ви/ти? (Андрю)
- b Как се казва детето Ви/ти? (Виктор)
- c Как се казва майка Ви/ти? (Ирина)
- d Как се казва женя Ви/ти? (Мария)
- e Как се казва дъщеря Ви/ти? (Сильвия)
- f Как се казва баща ти? (Пол)

- 9 Mrs Collins has taught her husband some expressions to use in restaurants. He is in Bulgaria for the first time and likes his coffee, soup and tea hot. Read the model and then practise with him. Don't forget that **кафé** (*coffee*), **сúпа** (*soup*), **чай** (*tea*), etc. should be referred to as **то**, **тя** and **той** respectively!

Model: Сервитьбр Кафето Ви, господине!
г-н Кълинс Но то е студено! (*But it's cold!*)

- a Сервитьбр Супата Ви, господине!
г-н Кълинс _____
- b Сервитьбр Чаят Ви, господине!
г-н Кълинс _____

Nor does Mrs Collins like her beer, wine, water or gin warm (топъл, топла, топло). Complete and read out the following:

- c Сервитьбр Бирата Ви, господжо!
г-жъ Кълинс _____
- d Сервитьбр Виното Ви, господжо!
г-жъ Кълинс _____
- e Сервитьбр Водата Ви, господжо!
г-жъ Кълинс _____
- f Сервитьбр Джинът Ви, господжо!
г-жъ Кълинс _____

- 10 If asked to show your passport, your reply would be: Заповядайте, това е паспортът ми. How would you reply if asked to show your visa (виза), your reservation (резервация) or your ticket (билет)?

- 11 Look at the map of Bulgaria overleaf. Then complete and write out the sentences.

- a Това е _____ на България.
- b На изток границата (*the border*) е _____
- c На север границата е река. Реката се казва _____
- d На юг са _____ и _____
- e Столицата (*the capital*) на България е град (*town*) _____



Do you understand?

In the lift

Nikolai and Milena meet in the lift on their way to see Nadya, the secretary. They work for the same advertising agency, but they don't yet know one another.

Николáй Здравéйте!

Милéна Дóбър ден! Познáваме ли се?

Николáй Не. Да се запознáем! Кáзвам се Николáй Димитróв.
А Вие как се кáзвате?

Милéна Аз се кáзвам Милéна Марíнова.

Николáй Приятно ми е! (*They go into the office.*) Это и Нáдя, секретárkата. Здравéй, Нáдя!

Нáдя Здравéйте! Мóля, заповýдайте! Вие познáвате ли се?
И да, и не. Милéна, Вие каквá сте?

Николáй Милéна е худóжничка. Тя е худóжничката на фíрмата.

Николáй Разбýрам. Товá е мнogo интересна профéсия.

Милéна А Вие каквá сте?

Николáй Аз съм фотогráф.

Милéна Фотогráфът също е худóжник.

Нáдя Имате ли врёме за еднó кафé?

Милéна Да, разбýра се.

Николáй Аз също. За кафé вýнаги юмам врёме!

Нáдя Мóля, заповýдайте. Кафéто е готово.

да се запознáем	<i>let's get acquainted</i>
éто	<i>here is</i>
худóжник	<i>artist</i>
фíрма	<i>firm</i>
разбýрам	<i>I understand</i>
разбýра се	<i>of course</i>
също	<i>too, also</i>
вýнаги	<i>always</i>
готóво	<i>ready</i>
Гýрция	<i>Greece</i>
Дúнав	<i>Danube</i>
(на) зáпад	<i>(in/to) the west</i>
запознáйте се ...	<i>meet...</i>
(на) изток	<i>(in/to) the east</i>
интересен, -сна, -сно	<i>interesting</i>
Македóния	<i>Macedonia</i>
нарбóдност (f)	<i>nationality</i>
приятно ми е!	<i>pleased to meet you!</i>
Румýния	<i>Romania</i>
(на) сéвер	<i>(in/to) the north</i>
Сýрбия	<i>Serbia</i>
тóпъл (тóпла, тóпло)	<i>warm</i>
Тýрция	<i>Turkey</i>
чéрен (чéрна, чéрно)	<i>black</i>
(на) юг	<i>(in/to) the south</i>

Questions

Decide which of these statements are false and write out correct versions.

- 1 Николáй и Милéна не сé познáват.
- 2 Милéна е секретárkата на фíрмата.
- 3 Милéна юма интересна профéсия.
- 4 Николáй е фотогráф.
- 5 Николáй и Милéна нýмат врёме за кафé.

кóлко? кóлко е часть?

how much? how many?
what's the time?

In this unit you will learn

- to ask about quantity
- to ask and tell the time
- to use some more numbers

Dialogue

The morning after Mr Johnson arrives at the hotel, Nevena, the ever-obliging receptionist, stops him in the foyer.

- | | |
|--------------------|--|
| Невéна | Дóбър ден, г-н Джóнсън! Ѝмате писмá днес. |
| г-н Джóнсън | Писмá? Кóлко писмá? |
| Невéна | Три. Заповáдайте! Ѝскате ли бýлгарски вéстници? |
| г-н Джóнсън | Съжалáвам, но не разбíрам добré бýлгарски. |
| Невéна | В хотéла ние имаме вéстници и списáния и на английйски езíк. |
| г-н Джóнсън | Товá е чудéсно! Благодарá! |
| Невéна | Извинéте, г-н Джóнсън, имате ли бýще мáлко вréме? |
| г-н Джóнсън | А кóлко е часéт? Часбвникът ми не рабóти. |
| Невéна | Часéт е единáйсет и половíна. |
| г-н Джóнсън | Да, имам около пет минúти свободно вréме. |
| Невéна | Вýпрóси ли имате? |
| г-н Джóнсън | Сáмо едýн вýпрóс. За кóлко вréме стe в Бýлгáрия? |
| Невéна | За две сéдмици. |
| г-н Джóнсън | Товá прáви четиринаýсет нóщи в хотéла, нали? |
| Невéна | Тóчно такá. Кóлко е часéт сегá? |
| г-н Джóнсън | Вéче е дванáйсет без двáйсет и пет. |
| Невéна | Благодарá. Имам срéща тóчно в дванáйсет часá. |
| | Довíждане! |

Íмате писмá днес.

Кóлко писмá?

Íскате ли бýлгарски
вéстници?

Не разбíрам добré
бýлгарски.

Ние имаме вéстници и
списáния и на английйски езíк.

Товá е чудéсно!

Извинéте.

óще мáлко

А кóлко е часéт?

Часбвникът ми не рабóти.

Часéт е единáйсет и половína.

Имам около пет минúти
свобóдно вréме.

You have some letters today.

How many letters?

Do you want any Bulgarian
newspapers?

I don't understand Bulgarian
very well.

We have newspapers and
magazines in English too.

That's wonderful/ marvellous!
Excuse me.

a little more

But what's the time?

My watch has stopped/
isn't working.

The time is half past eleven.

I have about five minutes'
free time.

Въпроси ли ѝмате?	<i>Do you have any questions?</i>
Сáмо едíн въпróс.	<i>Just one question.</i>
За кóлко врéме стe в Бългáрия?	<i>How long are you in Bulgaria for?</i>
За две сéдмици.	<i>For two weeks.</i>
Товá прáви чetирина́йсет ночи в хотéла, нали?	<i>That makes fourteen nights in the hotel, doesn't it?</i>
Тóчно такá.	<i>Exactly so.</i>
Вéче е дванáйсет без двáйсет и пет.	<i>It's already twenty-five to twelve.</i>
Имам сréща тóчно в дванáйсет часá.	<i>I have an appointment at twelve o'clock exactly/sharp.</i>

Questions

1 Try to answer the questions.

- a Кóлко писмá ѝма г-н Джóнсън?
- b Ѝска ли г-н Джóнсън бýлгарски вéстници?
- c Разбýра ли г-н Джóнсън добré бýлгарски?
- d Кóлко свободно врéме ѝма г-н Джóнсън?
- e За кóлко врéме е той в Бългáрия? (Don't forget to use **за!**)
- f В кóлко часá ѝма той сréща? (Here it is **в!**)

2 True or false?

Write out correct versions of the false statements.

- a За г-н Джóнсън ѝма три писмá.
- b В хотéла нáма английски вéстници и списáния.
- c Г-н Джóнсън ѝска английски вéстници.
- d Невéна ѝма мнóго въпróси.
- e Часýт e дванáйсет и половýna.
- f Г-н Джóнсън e в Бългáрия за еднá сéдмица.

i Morning, noon and night

The Bulgarians have no real equivalent for *a.m.* and *p.m.* To avoid misunderstanding, especially when referring to opening times of shops or to bus or train times, they use the 24-hour clock. Alternatively, in situations not involving travel, immediately after giving the time they insert the word **сутринтá** *in the morning*, **следбóед** *in the afternoon*, **вечерtá** *in the evening* and **прéз ноштá** *at night*. So, if your plane arrives at 9.30 p.m. you will say: **самолéтът пристýга в двáйсет и едíн часá и трýйсет минúти**, but if you are merely getting together with a friend in the evening, you will arrange to meet **в дéвет и половýna вечерtá**.

Interestingly, where in English we would say *at one (or two) in the morning*, the Bulgarians say **в едíн (or два) часá прéз ноштá**. For us the night would seem to end at midnight, while for the Bulgarians it goes on at least until two in the morning!

One further important thing to note is that the Bulgarian word **óбед** means *lunch* or *lunchtime* as well as *noon* or *midday*. Noon for Bulgarians, however, is not really such a precise time. It is rather the general period between midday and two. So, if someone invites you for lunch (**на óбед**) at midday (**по óбед**), make sure you also agree on a precise time, or you could be in for a long wait for your meal!

How do you say it?

- Asking *How many?* and *How much?*

Кóлко писмá ѝмате?*How many letters do you have?***Кóлко врéме ѩмате?***How much time do you have?*

- Asking *For how long?*

**За кóлко врéме стe
в Бългáрия?***How long are you in
Bulgaria for?*

- Asking, and saying, what the time is

Кóлко е часýт?*What's the time?***Часýт e тóчно дванáйсет.***It is exactly twelve o'clock.*

- Begging someone's pardon

Извинéте! or Извинýвайте!*Excuse me!/I beg your pardon.*

- Seeking agreement or confirmation using **нали?**

**Вие стe в Сóфия за
четирина́йсет дни, нали?
Г-н Джóнсън e в Сóфия за
14 дни, нали?***You are in Sofia for
fourteen days, aren't you?
Mr Johnson is in Sofia for
14 days, isn't he?*

- Agreeing and approving

Тóчно такá!*That's right!/Exactly!/Precisely!***Товá e чудéсно!***That's wonderful!*

- Indicating the time of day

сутринтá*in the morning***следбóед***in the afternoon***вечерtá***in the evening***прéз ноштá***at night*

Grammar

1 Кóлко? How many? How much?

Кóлко is the question word for quantity:

Кóлко писмá има за
г-н Джóнсън?

*How many letters are there
for Mr Johnson?*

Кóлко свободно врéме
има той?

How much free time has he got?

За кóлко дни е г-н Джóнсън
в Бългáрия?

*How many days is
Mr Johnson in Bulgaria for?*

When кóлко refers to quantity, it is used to express both *how many?* (with naming words for concrete or countable things) and *how much?* (with abstract or uncountable things).

You also use кóлко when asking questions about the time, such as *what's the time?* or *at what time?*

Кóлко е часът?

What's the time?

В кóлко часá е самолéтът
за Лóндóн?

*What time is the plane
for London?*

До кóлко часá работи
офисът?

*Until what time is the
office open?*

мнóго *many, much, a lot of*

мáлко *few, a few, a little, not many, not much*

Мнóго is also used as the equivalent of the English *very* or *very much*:

Г-жá Колинс разбíра
бýлгарски мнóго добré.

*Mrs Collins understands
Bulgarian very well.*

Хотéльт е мнóго хýбav.

The hotel is very beautiful/nice.

Благодаря мнóго.

Thank you very much.

Извиняvайte мнóго!

I am very sorry!

2 Plural of nouns

The most common (but not the only) plural ending is **-и**. It occurs with both masculine and feminine nouns.

Masculine nouns

The plural ending **-и** is attached to masculine words in a number of ways:

- a by simply adding **-и** to the singular:

автобúс

автобúси

buses

ресторáнт
учíтель
лéкар
турист
óфис

ресторáнти
учíтели
лéкари
туристы
óфиси

restaurants
teachers
doctors
tourists
offices

Note that all these masculine nouns, as well as the following ones, have more than one syllable! Most masculine nouns of only one syllable form their plurals differently. You will learn them in Unit 7.

- b by adding **-и** and also changing the final consonant of the singular. One of the most frequent changes is **-к** to **-къ**:

véстник
езíк
худóжник
часóвник

вéстници
езíци
худóжници
часóвници

newspapers
languages, tongues
artists
watches, clocks

- c by adding **-и** and also dropping the vowel that comes before the final consonant of the singular. Certain combinations of vowel and consonant, such as **-ец** or **-ър**, favour this method, but there is no simple rule.

америкáнец
чужденéц
шотлáндец

америкáнци
чужденéци
шотлáндици

Americans
foreigners } -ец (e is dropped)
Scots

компóтър
лýтър
мéтър

компóтри
лýтри
мéтри

computers
litres
metres } -ър (ъ is dropped)

дén

дни

days } (e is dropped)

- d by substituting **-и** for the singular ending in **-й**.

музéй
трамвáй
тролéй

музéи
трамвáи
тролéи

museums
trams
trolleybuses

Feminine nouns

The plural of feminine nouns is always **-и**, which replaces the singular ending **-а** or **-я**:

сéдмица
англичáнка
фóнокáрта
резервáция
дýщеря
стáя

сéдмици
англичáнки
фóнокáрти
резервáции
дýщерý
стáи

weeks
English women
phonecards
reservations
daughters
rooms

The few feminine nouns which end in a consonant form their plural by adding **-и** to the singular. You have already come across **нощ**,

вечер and сутрин:

една нощ	много нощи	<i>many nights</i>
една вечер	много вечери	<i>many evenings</i>
една сутрин	много сутрини	<i>many mornings</i>

Neuter nouns

The most common plural endings for neuter nouns are **-а** and **-я**. The choice is determined by the endings in the singular.

- a nouns in **-о** replace the final **-о** by **-а**:

письмо	письма	<i>letters</i>
семейство	семейства	<i>families</i>

Note that the stress sometimes moves to the final syllable:

вино	вина	<i>wines</i>
------	------	--------------

- b nouns in **-ие** replace the final **-е** by **-я**:

списание	списания	<i>magazines</i>
упражнение	упражнения	<i>exercises</i>

(More neuter plurals in Unit 8!)

3 Разбíрам / understand and ѝскам / want (a-pattern verbs)

As with **имам** and **пристигам**, the endings of these verbs contain the vowel **-а-**. We can refer to them as **a-pattern verbs**. They are also known as verbs of Conjugation 3. This is the most regular and the most common pattern, and also the easiest to learn:

аз разбíрам	<i>I understand</i>	ниé разбíраме	<i>we understand</i>
ти разбíраш	<i>you understand</i>	вие разбíрате	<i>you understand</i>
той			
тя } разбíра	<i>he, she, it understands</i>	те разбíрат	<i>they understand</i>
то			

4 Прáя / make, I do and рабóтя / work (и-pattern verbs)

аз прáя/ рабóтя	<i>I make/do, work</i>	ниé прáвим/ рабóтим	<i>we make/do, work</i>
ти прáвиш/ рабóтиш	<i>you make/do, work</i>	вие прáвите/ рабóтите	<i>you make/do, work</i>
той			
тя } прáви/ рабóти	<i>he, she, it makes/ does, works</i>	те прáвят/ рабóтят	<i>they make/do, work</i>
то			

As you can see, **прáя** and **рабóтя** have **-и-** in all their endings except the forms for *I* and *they*. Verbs like **прáя** and **рабóтя** belong to the **и-pattern** and are known as verbs of Conjugation 2.

Прáя can mean both *I make* and *I do*. Here, too, Bulgarian conveniently has one word with a number of different meanings in English. Compare:

Две и две прáви чéтири.
Каквó прáвиш?

*Two and two makes four.
What are you doing?*

5 -а and -я: the short definite article

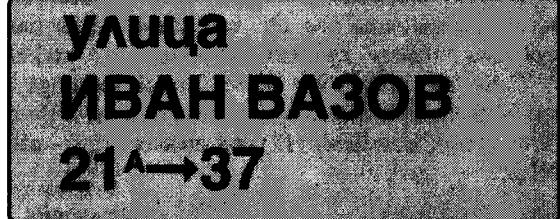
In Unit 3, you were introduced to the Bulgarian equivalent of the English definite article *the*. You learnt to add the endings **-ът** or **-ят** to masculine nouns. These forms, known as the full forms, are, however, only used when the noun is the subject in the sentence, determining the ending of the verb, as in the sentence: **хотéлът е много хýбав** *the hotel is very nice*:

Masculine nouns also have a short form of the definite article. This short form has to be used whenever the noun is not the subject in the sentence, after prepositions, for example (see **в бýфиса** at the end of the Dialogue and **в ресторáнта** on p. 11). The short forms of the definite article (with masculine nouns only, remember!) are **-а** or **-я**. Compare:

и	Хотéлът е бýзъ.
и	Аз съм в хотéла.
и	Музéят е на улица «Ивáн Вáзов».
и	Йма много туýисти в музéя.

<i>The hotel is near.</i>
<i>I'm in the hotel.</i>
<i>The museum is on Ivan Vazov Street.</i>
<i>There are a lot of tourists in the museum.</i>

street sign in Sofia



6 A note on pronunciation

The -а and -я of the short forms are not fully pronounced, but are reduced to the sounds -ъ and -йъ respectively.

Although in written Bulgarian a distinction is still made between the short and the long form, when speaking it is normal to ignore the final т of the full form and to pronounce the endings as if they were the short form. So, what you will hear for **трамвáят** and **трамвáя** will be **трамвáйъ**, for **учíтеляят** and **учíтеля** you will hear **учíтелейъ** and for **хотéлът** and **хотéла**, **хотéль**.

Only in formal speech, in news bulletins on the radio or television, for example, or when people feel they need to be ‘ultra-correct’ in their speech, will you hear the long form articulated in full with the final -т pronounced. As you listen to the different speakers on the recording, see if you can detect any difference. (For further pronunciation changes in everyday speech, look again at the Appendix.)

7 Numerals 11 to 100

11 единáйсет	14 четиринаýсет	17 седемнáйсет
12 дванáйсет	15 петнáйсет	18 осемнáйсет
13 тринáйсет	16 шестнáйсет	19 деветнáйсет

The numbers from 11 to 19 are formed by the addition of **-нáйсет**, (the equivalent of the English *-teen*), to the numbers from 1 to 9. For 11 you add **-нáйсет** to the masculine **един** and for 12 you add **-нáйсет** to **две** not to **две**.

20 двáйсет (двáдесет)	25 двáйсет и пет
21 двáйсет и едно/един/една	26 двáйсет и шест
22 двáйсет и две/два	27 двáйсет и сéдем
23 двáйсет и три	28 двáйсет и осéм
24 двáйсет и чéтири	29 двáйсет и дéвет

From 20 upwards the numerals are formed on the principle of *twenty and one*, *twenty and two*, etc. with the word for *and* и being inserted between **двáйсет**, **трíйсет**, **четíрисет**, etc. and **едно**, **две**, **три**, etc. There are alternative more formal spellings and pronunciations – given in brackets – for some numbers. Be careful to distinguish between **дванáйсет** (12) and **двáйсет** (20) – all the teens are longer!

30 трíйсет (трíйдесет)	70 седемдесéт
40 четíрисет (четíридесет)	80 осемдесéт
50 петдесéт	90 деветдесéт
60 шейсéт (шестдесéт)	100 сто

Remember that **едно** has different forms for the three genders. Also that **две** has an alternative form **два**, as in **два часá** *two o'clock*. (More about this in Unit 8.)

8 Telling the time

Кóлко е часéт? *What is the time?*

Часéт е... *The time is...*

When telling the time in Bulgarian you begin with the hours and move on to the minutes. For times up to the half hour you give the hour first and add the minutes using the word **и**. As in English, the words for *hours* and *minutes* can be omitted:

Кóлко е часéт?

Единáйсет часá и дéсет минúти.

(The time is)
ten past
eleven.



or

(Часéт е) единáйсет и дéсет.

Кóлко е часéт?
Дéвет часá и двáйсет и пет
минúти.

(The time is) twenty-five
past nine.

or

(Часéт е) дéвет и двáйсет и пет.



For times after the half hour you give the number of the next hour first and take away the minutes from the next hour using the word **без** (*without* or *less*):

Кóлко е часéт?

(Часéт е) сéдем без дéсет.



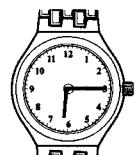
Кóлко е часéт?

(Часéт е) три без пет.



Bulgarian has alternative forms for half past and the quarters:

or **Óсем и полови́на**
or **óсем и трийсет**



or **Пет без чéтвърт**
pet bez chetvurt
pet bez petnaiset



or **Шест и чéтвърт**
shest i chetvurt
shest i petnaiset

9 Нали? Isn't it so?

In conversational Bulgarian you will often hear the word **нали** tagged on the end of statements making them into questions seeking confirmation. In English there is no proper one-word equivalent for **нали** and you have to repeat the verb in the negative to achieve the same effect. Bulgarians learning English have great difficulty with our different forms, but as you will see from the following examples, **нали** is very easy for us to use.

- | | |
|--|---|
| Хотéльт е мнóго хýбav, нали? | <i>The hotel is very nice, isn't it?</i> |
| Вýе не стé бýлгарка, нали? | <i>You are not Bulgarian, are you?</i> |
| Íмáte сáмо едíн вýпрós, нали? | <i>You do only have one question, don't you?</i> |
| Той не ýска бýлгарски вéстници, нали? | <i>He doesn't want Bulgarian newspapers, does he?</i> |

Exercises

- 1 Make full sentences using the information on the bus departures and arrivals board below. Best use the 24-hour clock!

РАЗПИСÁНИЕ (Timetable)		
За (to)	Замина́ва (departs)	Присти́га (arrives)
Мáльбвица	6.35	9.15
Бáнкя	10.10	10.45
Сáмоков	11.20	13.30
Бóровец	13.50	17.25

Model: Автобúсьт за ____ заминáва в ____ часá и ____ минúти и пристíга в ____ часá и ____ минúти.

Now use the short version of the times omitting часá and минúти.

- 2 Looking at the timetable above, answer the following questions, (the actual time is given in brackets):

Model: (Часéт е дéсет без пет.) След кóлко минúти заминáва автобúсьт за Бáнкя? *In how many minutes does the bus leave for Bankya?*

● Автобúсьт за Бáнкя заминáва след петnaiset минúти.

- a (Часéт е единáйсет и петnaiset.) След кóлко минúти заминáва автобúсьт за Сáмоков?
- b (Часéт е едíн и полови́на.) След кóлко минúти заминáва автобúсьт за Бóровец?
- c (Часéт е шест и двáйсет и пет.) След кóлко минúти заминáва автобúсьт за Мáльбвица?

- 3 Answer these questions reading out the times on the clocks.

a В кóлко часá заминáва автобúсьт за Плóвдив?



b Когá пристíга самолéтът от Лóндон?



c Когá има самолéт за Вáрна?



d Когá заминáваш за Сóфия?



e В кóлко часá е срéщата на г-н Джóнсън?



4 Answer the questions below presuming that:

- a you are staying in Bulgaria for 12/15/20 days
- b you are staying in the hotel for 3/13 nights
- c you are staying in Varna for one/two weeks

i За колко дни сте в България?
 ii За колко нощи сте в хотела?
 iii За колко седмици сте във Варна? (When **в** is used before words beginning with the letters **в** or **ф** it is extended to **във**.)

5 Read the notices below:

ЦЕНТРАЛНА ПОЩА
Работно време
(opening hours) от (from)
7 до (to) 20.30 часа

АПТЕКА (Pharmacy)
Работно време
от 9 до 21 часа

РЕСТОРАНТ
Работно време
от 18 до 23 часа

ПОДАРЪЦИ (gifts)
сутрин от 8 до 12 часа
следобед от 16 до 20 часа

СЛАДКАРНИЦА
(patisserie, cakeshop)
сутрин от 10 до 13 часа
следобед от 14 до 19 часа

A more natural way to read the notices would be to use **работи** and a 12-hour clock, for example:

Магазинът за подаръци работи от осем часа сутринта до дванадесет часа на обед и от четири часа следобед до осем часа вечерта.

Now complete the sentences as if answering the question **До колко часа работи...?** using the 12-hour clock:

- a Пощата ____ от 7 часа сутринта до 8.30 часа ____.
- b Аптеката работи от 9 ____ до 9 ____.
- c Ресторантът работи ____ 6 ____ 11 часа ____.
- d ____ работи ____ 10 часа ____ до един час ____ на обед и от 2 часа ____ до 7 часа ____.

► **6 To practise using **колько**, ask questions to which the following could be answers. Concentrate on the numbers involved and don't forget to repeat the prepositions.**

- a В хотела има две американки.
- b Г-н Джонсън е в България за две седмици.
- c Брат ми пристига след четири дни.

d Г-н и г-жа Колинс са в София от три дни.

e Автобусът заминава в десет часа.

f Днес имаш три писма и две картички (postcards).

b Г-н Джонсън има две деца.

7 Do you take sugar (захар) and milk (мляко)? Read and then answer the questions:

Секретарката Надя пие (*is drinking*) кафе с Николай и Милена. Надя пие кафе с малко захар. Николай иска кафе с много захар, а Милена иска кафе без захар. Те обичат (*like*) кафе с малко мляко.

- a Какво прави Надя?
- b С колко захар пие кафе Надя?
- c С колко захар пие кафе Николай?
- d Какво кафе иска Милена?
- e Как обичат те кафе – с много или с малко мляко?
- f Как обичате кафе Вие?

Expressions to use

със захар *with sugar* (when **с** is used before a word beginning with **с** or **з** it is extended to **със** – remember what happened to **в** before **в** and **ф**?)

без захар, с много захар, с малко захар, с много малко захар (*with very little sugar*)

8 Continuing the milk and sugar theme, this exercise will help you practise different ways of saying the same thing. The short dialogues on the left below present identical situations as those on the right. Complete the right-hand column using the model and observing the change to the short definite form with чай:

Туристка Чаят е със захар, нали?

Сервитьорка Да, с малко захар.

В чая има
захар, нали?

Да, има
малко захар.

Туристка Кафето е със захар, нали?

Сервитьорка Да, с малко захар.

a _____

Туристка Кафето е с мляко, нали?

Сервитьорка Да, с малко мляко.

b _____

Туристка Чаят е с мляко, нали?

Сервитьорка Да, с малко мляко.

c _____

9 You can also use **нали in negative questions. Try it here, adapting the statements with **без** (*without*). Notice that the answer can be with **не** or **да**.**

- Туристка** Чáят е без мляко, нали?
- Сервитьёрка** Да, без мляко е.
- Туристка** Кафéто е без мляко, нали?
- Сервитьёрка** Да, без мляко е.
- Туристка** Кафéто е без зáхар, нали?
- Сервитьёрка** Да, без зáхар е.
- Туристка** Чáят е без зáхар, нали?
- Сервитьёрка** Да, без зáхар е.

10 Use the words in brackets in the plural:

- a Г-н и г-жá Кóлинс искат стáя с две _____ (леглó bed).
- b Г-н и г-жá Кóлинс са _____ (чужденéц).
- c _____ ли са г-н и г-жá Кóлинс? (америкáнец).
- d Мáйкъл Джóнсън не и́ска бýлгарски _____ (вéстник).
- e Николáй и́ма мнóго _____ (въпрóс).
- f Мáйкъл Джóнсън разбíра мнóго _____ (езíк).
- g В ЦУМ и́ма мнóго _____ (продавáчка shop assistant f).
- h На булевáрд «Вýтоша» и́ма спíрка на _____ нóмер 1, 7 и 9 (трамвáй).
- i В сладкáрицата и́ма мнóго _____ (чужденká foreigner f).

11 Finally, to practise using the full and short definite article, answer the following questions, using the words in brackets with the preposition **до**:

- a Кьдé е хотéльт? (ресторáнт)
- b Кьдé е ресторáнтьг? (хотéл)
- c Кьдé е теáтърът? (магазíн)
- d Кьдé е магазíнът? (теáтър *theatre*)
- e Кьдé е музéят? (парк *park*)
- f Кьдé е пárкът? (музéй)

Do you understand?

Dialogue

Mr Antonov has some good news for Nikolai.

г-н Антóнов Заповýдай, Николáй. Седнý!

- Николáй** г-н Антóнов
- Благодарý.**
- Ймам хúбава новинá. Заминаваш за Áнглия.
- Но... аз не разбíрам англýйски!
- Нýшо. Във фýрмата и́ма едíн англичáнин, кóйто разбíра бýлгарски.
- Мнóго интересно! В кой град е фýрмата?
- В Чéлмсфорд.
- Аз не знае кьдé е Чéлмсфорд.
- Чéлмсфорд е мáльк град близо до Лóndon.
- Мнóго фотографíи ли и́ма във фýрмата?
- Не, но и́ма мнóго компýотри и модéрна тéхника.
- Чудéсно! Когá заминáвам?
- След три сéдмици.
- За кóлко дни?
- За двáйсет дни. Хúбава новинá, нали?
- Мнóго хúбава новинá. Благодарý мнóго!

седнý!	<i>sit down!</i>
новинá	<i>news</i>
заминавам, -ваш	<i>to leave/depart</i>
англýйски	<i>English</i>
нýшо	<i>no matter, never mind</i>
кóй град	<i>which town</i>
мáльк, малка, малко	<i>small, little</i>
модéрна тéхника	<i>the latest equipment</i>
след	<i>after</i>

True or false?

Write out correct versions of the false statements.

- 1 Николáй заминáва за Шотлáндия.
- 2 Той разбíра добré англýйски.
- 3 Англичáнинът разбíра бýлгарски.
- 4 Фýрмата е в Чéстърфýйлд.
- 5 Фýрмата е в мáльк град близо до Лóndon.
- 6 Николáй не знае кьдé е Чéлмсфорд.
- 7 Във фýрмата и́ма мнóго фотографíи.
- 8 Той заминáва след дéсет дни.

Говърите ли английски?

do you speak English?

In this unit you will learn

- how to ask people if they speak your language
- how to ask people what languages they speak
- how to say what languages you know

Dialogue

Although you do not need a third person to introduce you to someone in Bulgaria, Nevena's natural Bulgarian curiosity enables the English hotel guests to get to know one another.

- | | |
|--------------------|--|
| Невена | Г-н Джонсън, знаете ли, че в хотела има и други англичани? |
| г-н Джонсън | Нищо чудно. Англичани има в много страни по света. |
| Невена | Но не много англичани говорят български! Вие говорите български добре, но г-жа Колинс говори по-добре. |
| г-н Джонсън | Кой говори по-добре? |
| Невена | Г-жа Колинс. |
| г-н Джонсън | Но коя е г-жа Колинс? Не зная коя е тя. |
| Невена | Говоря за англичанката, която живее в стая номер десет. |
| г-н Джонсън | А вие говорите ли английски, Невена? |
| Невена | За съжаление, не. Но зная няколко други езици. |
| г-н Джонсън | Какви езици знаете? |
| Невена | Френски, руски и испански. Френски е езикът, който говоря най-добре. |
| г-н Джонсън | Много българи говорят чужди езици. |
| Невена | Това е вярно. А, это г-н и г-жа Колинс! (<i>Calls out to them.</i>) Г-н Колинс, г-жа Колинс, извинете за минута! |
| г-жа Колинс | Разбира се, господи. Здравейте! |
| Невена | Моля, запознайте се. Това е господин Джонсън, английски бизнесмен, който живее в Челмсфорд. |
| г-жа Колинс | Много ми е приятно! |
| г-н Колинс | (<i>Echoing Mrs Collins in Bulgarian.</i>) Приятно ми е! |
| Невена | (<i>Aside.</i>) Колко интересно! Англичани, които говорят български! |

други англичани

нищо чудно.

по света

но не много англичани
говорят български.

вие говорите български
добре, но г-жа Колинс
говори по-добре.

other English people

Not surprising.

in the world

But not many English people
speak Bulgarian.

You speak Bulgarian well,
but Mrs Collins speaks better.

Кой говори по-добре?
Но коя е г-жá Кóлинс?
Не знае.

Говóря за англичáнката,
която живéе в стáя нóмер
дéсет.

А Вие говорите ли английски?
за съжалéние
Но знае нáколко дру́ги
езíка.

Каквí езíци знаете?
фрénски
rússki
исpánski

Фрénски е езíкът, кóйто
говóря нáй-добрé.

Мнóго бélгари говорят
чúждí езíци.
Товá е вýрно.

извинéте за минúта
английски бýзнесмен, кóйто
живéе в Чéлмсфорд

Кóлко интересно!

Англичáни, кóйто говорят
бélгарски!

Who speaks better?
But who is Mrs Collins?
I don't know.

I'm speaking about the
English woman who is staying
in room number ten.

And do you speak English?
unfortunately

But I know several other
languages.

What languages do you know?

French
Russian
Spanish

French is the language I
speak best.

A lot of Bulgarians speak
foreign languages.

That's true.

excuse me, just a minute
an English businessman who
lives in Chelmsford

How interesting!

English people who speak
Bulgarian!

Questions

1 Try to answer the questions.

- a Къде има англичáни?
- b Каквí чужд езíк говори г-жá Кóлинс мнóго добре?
- c Коя е г-жá Кóлинс?
- d Кóлко езíка знае Невéна?
- e Каквí езíци говори Невéна?
- f Къде живéе г-н Джóнсън?

2 True or false?

Write out correct versions of the false statements.

- a Мнóго англичáни говорят бélгарски.
- b Г-жá Кóлинс е америкáнката, която живéе в стáя нóмер дéсет.
- c Г-жá Кóлинс говори бélгарски мнóго добре.
- d Невéна не знае английски.

e Тя говори рúски нáй-добрé.
f Мáлко бélгари говорят чúждí езíци.

i Does anyone speak English?

You should already be able to cope using your Bulgarian in a number of different situations. However, you will be reassured to know that English is now quite widely spoken in Bulgaria, especially by the younger generation in the larger towns. You will usually find English-speakers on the reception desks of big hotels, in money-changing bureaux, in tourist and airline offices and also in the more prestigious places for eating out. With shop-assistants, tram and bus drivers and policemen, however, although you might still venture a timid **говорите ли английски?** you would probably do best to resort to your Bulgarian straightaway.

Big or small? When to use capital letters

Bulgarian uses far fewer capital letters than English. The names of nationalities and the national languages all begin with small letters. You will therefore find, for example, **америкáнец**, **америкáнка** (**америкáнски**); **англичáнин**, **англичáнка** (**английски**); **исpáнец**, **исpáнка** (**исpánski – Spanish**); **италиáнец**, **италиáнка** (**италиáнски – Italian**); **нéмец**, **немéйня** (**нéмски – German**), and **францúзин**, **францúзйка** (**фрénски – French**).

Names of places begin with capital letters, but when the place name consists of more than one word, the second often begins with a small letter: **Злáтни пýсьци** (**Golden Sands**), **Слýнчев бряг** (**Sunny Beach**) and **Чéрно морé** (**the Black Sea**).

Adjectives formed from the names of places also begin with small letters: **Лóndon**: **лóndonски**, **Сóфия**: **софийски**, **Вáрна**: **вáрненски**.

Giving your phone number

In Bulgarian, as in English, there is no single pattern for writing or reading out the individual digits in phone numbers. Some speakers group the digits in pairs, others in threes, depending on the amount of digits in the number. However, the need for ever-increasing strings of numbers, coupled with the widespread use of mobile phones (**мобýлен телефон**, **мóбифон** or **GSM** – the last written using English letters and pronounced **джýесэм**), means that the simplest way to give your phone number is by reading out the individual digits, one by one.

When you answer the phone, it's best to follow the Bulgarian practice and, without giving your name, say 'Ало!' or 'Да, моля?' or just 'Да?' and wait for the person making the call to open the conversation.

When making a call yourself, be prepared to respond to an answerphone (телефонен секретар or just **секретар** for short). The standard message goes something like this: 'Тук е телефонният секретар на... [the name of the person]. Моля, оставете съобщение след сигнала.' ('This is the answerphone of... Please leave your message after the beep.')



Abbreviations used in this sign are: БЛ. = блок (block), ВХ. = вход (entrance), ЕТ. = етаж (floor) and ТЕЛ. = телефон (telephone).

How do you say it?

- Asking whether a person speaks a foreign language

Говорите ли английски?

Знае ли френски?

Какъв (чужд) език говорите/
знаете?

Какви (чужди) езици
говорите?

- Answering whether, and how well, you speak a language

Говоря добре френски.

Разбирам испански, но не
говоря добре.

Знам малко руски.

Do you speak English?

Do you speak (know) French?

*What (foreign) language do
you speak/know?*

*What (foreign) languages
do you speak?*

I speak French well.

*I understand Spanish but I
don't speak it well.*

I know a little Russian.

**Не разбираам български.
Говоря френски най-добре.**

- Responding to what you hear

Това е вярно!

Нишо чудно!

- Expressing interest, agreement or regret

Колко интересно!

разбира се

за съжаление

*I don't understand Bulgarian.
I speak French best.*

That's true!

That's hardly surprising.

*How interesting!
of course/naturally
unfortunately/sadly*

Grammar

1 Some plurals

Nationalities and masculine nouns ending in -(н)ин

This is one of the endings that form names of nationalities or inhabitants of a place. The plural of such names is once again -и, but it is not added to the singular. Instead, the -и of the singular is dropped:

англичанин	<i>Englishman</i>	англичани	<i>Englishmen</i>
българин	<i>Bulgarian</i>	българи	<i>Bulgarians</i>
гражданин	<i>citizen</i>	граждани	<i>citizens</i>
лондончанин	<i>Londoner</i>	лондончани	<i>Londoners</i>

Plural of adjectives and other defining words

In the plural, no matter what the gender of the noun they describe, all adjectives in Bulgarian end in -и. Compare:

чужд език	<i>a foreign language</i>	чужди езици	<i>foreign languages</i>
чужда страна	<i>a foreign country</i>	чужди страни	<i>foreign countries</i>
чуждо списание	<i>a foreign magazine</i>	чужди списания	<i>foreign magazines</i>

Similarly, you will find the -и ending in **какви** (what), the plural form of **какъв**, **каква**, **какво**:

Какъв език говорите?

Какви езици говорите?

What language do you speak?

What languages do you speak?

Adjectives which end in -ски in the masculine singular remain the same in the plural:

английски вестник	<i>an English newspaper</i>
американски бизнесмен	<i>an American businessman</i>
български курорт	<i>a Bulgarian resort</i>
руски гражданин	<i>a Russian citizen</i>
английски вестници	<i>English newspapers</i>
американски бизнесмени	<i>American businessmen</i>
български курорти	<i>Bulgarian resorts/spas</i>
руски граждани	<i>Russian citizens</i>

2 Друг/други Another/other

друг, друга, друго	<i>another</i>
други	<i>other</i>
нечто другое	<i>something else</i>

3 Special masculine plural after numbers

In the dialogue you came across two plurals of **език language**, one ending in **-и** and the other in **-а**:

Каквъи езѝци знаете?
Знае няколко езѝка.

*What languages do you know?
I know several languages.*

The first is the regular plural, (remember the change of **-к** to **-и!**). The second is the plural form used after any number or after the word **няколко several**. This plural form only occurs in masculine nouns and always ends in **-а** or **-я**. Examples:

Невена знае три езѝка.
Десет билета, моля.
В Габрово има няколко музеи.

*Nevena knows three languages.
Ten tickets, please.
In Gabrovo there are several museums.*

You must also use this special numerical masculine plural in questions after **колько how many**:

Колько езѝика знает Невена?
Колько билета искате, моля?
Колько музеи има в Габрово?

*How many languages does Nevena know?
How many tickets do you want, please?
How many museums are there in Gabrovo?*

4 Говоря / speak

This is an **и-pattern Conjugation 2 verb**:

аз	говоря	<i>I speak</i>	ние	говорим	<i>we speak</i>
ти	говориш	<i>you speak</i>	вие	говорите	<i>you speak</i>
той					
тъ	говори	<i>he/she/it speaks</i>	те	говорят	<i>they speak</i>
то					

5 Знаю / know, живея / live

These verbs contain the vowel **-е-** in most of their present tense endings. They are examples of Conjugation 1, **e-pattern verbs**. Notice that once again the final vowel is the same in the *I* form and in the *they* form:

аз	знаю/живея	ние	знаем/живеем
ти	знаеш/живееш	вие	знаете/живеете
той			
тъ	знае/живее	те	знаят/живеят
то			

6 The present tense: patterns and meanings

To summarize, Bulgarian verbs have three patterns or conjugations:

- Conjugation 1 verbs follow the **e-pattern**
- Conjugation 2 verbs follow the **и-pattern**
- Conjugation 3 verbs follow the **a-pattern**

The present tense in Bulgarian corresponds in meaning to two distinct tense forms in English. **Невена говори френски** might mean, depending on the context, either *Nevena speaks French* or *Nevena is speaking French*. Similarly, **аз уча български** might mean either *I learn Bulgarian* or *I am learning Bulgarian*.

From now on in the vocabulary you will find all verbs given with the endings of both the *I* and the *you* forms (1st and 2nd singular). This will help you to identify the correct conjugation pattern. The endings of the *you* form will always be preceded by the letter to which the endings for the other forms need to be added:

- Conjugation 1 живея, -ееш; пия, -нейш (*I drink*)
- Conjugation 2 говоря, -риш; мисля, -лиш (*I think*); уча, -чиш (*I learn*)*
- Conjugation 3 давам, -ваш (*I give*); започвам, -ваш; разбираам, -раш

*After ж, ч and ш the -я in all the *I* and *they* forms changes to *-а*.

And pronunciation too...

The -я, -ят and -а, -ат endings of the *I* and *they* forms of Conjugation 1 and 2 verbs are pronounced -йъ, -йът and -ъ, -ът.

7 Кой? Who?

The question word for *who* in Bulgarian is **кой**. It stands in place of a noun and you use it to ask for the subject of a sentence no matter whether the subject is masculine, feminine, neuter or even plural.

Майкъл Джонсън живее в Челмсфорд.

Кой живее в Челмсфорд? *Who lives in Chelmsford?*

Г-жъ Колинс говори български по-добре.

Кой говори български по-добре? *Who speaks Bulgarian better?*

Много българи говорят чужди езизи.

Кой говори чужди езизи? *Who speaks foreign languages?*

8 Кой? коя? коé? and кой? Which?

Кой also means *which* when used before a noun and then it has a different form for each of the three genders and for the plural:

Masculine

Кой? В **кой** град е фирмата? *Which town is the firm in?*

Кой език говорите най-
добре? *Which language do you speak best?*

Feminine

Кой? В **коя** стая сте? *Which room are you in?*

Neuter

Коé? Коé списание искате? *Which magazine do you want?*

Plural

Кой? Кои езизи знаете? *Which languages do you know?*

When a feminine, neuter or plural noun (or pronoun) is mentioned in the question itself, the correct alternative form of **кой** has to be used, no matter whether it means *who* or *which*:

Кой е г-жъ Колинс? *Which one is Mrs Collins?*

Коé е това дете? *Who is that child?*

Кой са те? *Who are they? or Which are they?*

9 Госожата, която... The woman who...

In expressions like these, the words *who* and *which* relate to the last person or thing mentioned. They are called relative pronouns. In Bulgarian, you have to concentrate not on the distinction between

persons and things, but rather on whether the preceding noun is masculine, feminine, neuter or plural. In the singular, you have to use **кóйто** (кой+то) for masculine, **којта** (кој+то) for feminine and **коéто** (коé+то) for neuter nouns. The plural form is **които** (кой+то). All the forms must be preceded by a comma:

Masculine

Господињът, която говори
български, е бизнесмен.

The man who speaks/who is speaking Bulgarian is a businessman.

Feminine

Госожата, којто има
въпрос, учи български.

The woman who has a question is learning Bulgarian.

Neuter

Детето, което говори, е синът
на г-н Антонов.

The child who is speaking is Mr Antonov's son.

Plural

Г-н и г-жъ Колинс са
англичани, които живеят
в Манчестър.

Mr and Mrs Collins are English people living/ who live/in Manchester.

Note that in English you can sometimes omit the words *who* and *which*. In Bulgarian the relative pronoun can *never* be omitted.

10 Аз знáя, че... I know that...

Че is the Bulgarian equivalent of *that*. It is used as the connecting word (conjunction) after certain verbs and, unlike *that*, can never be omitted. It must always be preceded by a comma:

Аз знáя, че София е
столицата на Бългaria.

Знáете ли, че много българи
говорят английски?

I know (that) Sofia is the capital of Bulgaria.

Do you know (that) many Bulgarians speak English?

11 Comparison of doing well, better or best of all

In Bulgarian, when you want to compare the way in which something is done, you change the adverb, in this case **добре** (*well*), by adding **по-** and **най-** on the front. You add **по-** when comparing the way in which two things are done and **най-** when you want to compare more than two. The **по-** and **най-** are pronounced with an emphasis and in the book we will add a stress mark to remind you of this. Examples:

Г-н Джонсън говори български добре, но г-жá Колинс говори по-добре. Невéна знае нáколко езíка, но знае фрénски най-добрé.

*Mr Johnson speaks Bulgarian well, but Mrs Collins speaks better.
Nevena knows several languages, but knows French best of all.*

In the same way, the adverbs бли́зо near and бýрзо quickly, fast become:

по-бли́зо nearer
по-бýрзо more quickly

най-бли́зо nearest (of all)
най-бýрзо quickest (of all)

In Bulgarian, you use от in comparisons much as you use than in English:

Г-жá Колинс говори български по-добрé от г-н Джонсън.

Mrs Collins speaks Bulgarian better than Mr Johnson.

Г-жá Колинс говори по-бýрзо от г-н Джонсън.

Mrs Collins speaks more quickly than Mr Johnson.

Exercises

- 1 Turn the following sentences into questions requiring the answer 'yes' or 'no' by making the words in bold type the focus of your questions. Remember to put the verb immediately after the question word ли.

Model: Г-жá Колинс е англичánка. Англичánка ли е г-жá Колинс? Да.

- a В хотéла има **мнóго англичáни**.
- b **Мнóго бýлгари** говорят английски.
- c Г-н Антóнов и Николáй са **бýлгари**.
- d Във фýрмата работят **бýлгари и англичáни**.
- e Г-н и г-жá Колинс са **англичáни**.

- 2 The following questions may be useful when you want to ask for something else, or something different, using the Bulgarian equivalent of another or other. Use друг, дру́га, дру́го or дру́ги as appropriate:

- a Имате ли _____ въпроси?
- b Каквó _____ вино имате?
- c Къде има _____ бáнка?
- d Каквý _____ езíци говорите?

- e Има ли _____ банкомáт (cashpoint, ATM) до хотéла?
- f Каквý _____ цигáри (cigarettes) имате?
- g Когá има _____ автобúс за Мальвица?
- h Имате ли _____ детé?
- i Знае ли къде има _____ аптéка?
- j Имате ли _____ свободни местá?

- 3 A tourist, map in hand, stops a passer-by and asks which of two places on the map is closer:

- i Тук на карта та има два хотéла. Кой (хотéл) е по-бли́зо?

How would you ask about:

- | | |
|-------------|----------------------|
| a ресторáнт | d кýмпинг (campsite) |
| b град | e мотéл (motel) |
| c курóрт | |

When asking the same question about places which are feminine, remember, you have to use кой:

- ii На карта та има две туристíчески агéнции. Кой (агéнция) е по-бли́зо?

How would you ask the same question about:

- | | |
|-----------------------------------|----------|
| a аптéка | c спýрка |
| b бензиностáнция (petrol station) | |

- 4 Use кой or кой as appropriate:

- a _____ град е най-бли́зо до курóрта «Злáтни пýсьци»?
- b _____ трамвáй е най-бли́зо до улица «Ракóвски»?
- c _____ спýрка е най-бли́зо до гáрата (railway station)?
- d _____ магазíн е най-бли́зо до хотéл «Шéратон»?
- e _____ туристíческа агéнция е най-бли́зо до спýрката?
- f _____ сýпермаркет (supermarket) е най-бли́зо до пощата?

- 5 Ask questions with кóлко, remembering to put the subject at the end of the question, as in the model: Г-н и г-жá Колинс юскат два чáя. Кóлко чáя юскат г-н и г-жá Колинс?

- a Невéна говори три чўжди езíка.
- b Те юскат дéсет билéта.
- c Сервитьбрýт сервýра (serves) три джýна.
- d Майкъл Джонсън знае нáколко чўжди езíка.

- 6 In this exercise you need to change a word from the normal masculine plural form to the special numerical plural. (The two forms are often used very near to one another.)

Турист Извинете, има ли магазини до гáрата?
Гráжданин Да, до гáрата има нýколко магазíна.

Compose similar questions and answers to the above model using:

- | | |
|-------------|---------|
| a хотéл | c музéй |
| b ресторáнт | d óфис |

7 Choose the correct combinations to make sentences:

(a)	{ Познáвам	мъжá, кóето живéе в стáя нóмер дéсет.
		женáта, кóйто пристýга от Лóндóн.
		англичáни, кóйто говóри хúбаво бýлгарски.
		семéйството, кóйто живéят в Бýлгáрия.

(b)	{ Познáваш ли	бýлгарина, кóято е омýжена за англичáни?
		англичáни, кóйто не пýят уýски?
		шотлáндци, кóйто заминáва за Áнглия?
		бýлгарката, кóйто са жéнени за бýлгарки?

8 This exercise draws your attention to the fact that what looks like the same masculine form may have two distinct meanings. For instance, *хотéла* can be either *the hotel*, in the non-subject form, or, when used after numerals, *hotels*.

Compare: Товá е хотéльт.

with: Éто хотéла. *Here's the hotel.*

Éто два хотéла. *Here are two hotels.*

Using the examples as a model, practise pointing to one or two of the following:

- | | | |
|-----------|-----------|------------|
| a трамváй | c автобúс | e компýтър |
| b тролéй | d кýмпинг | f банкомáт |

You will see from the example that after *éто* you need to add the short definite article to the noun.

9 Michael Johnson writes down his home address and shows it to Nevena saying: Éто адрéса ми.

What would you say while showing or pointing to the following?

- | | |
|-----------------|------------------------|
| a your ticket | d your son |
| b your passport | e your luggage (багáж) |
| c your husband | |

10 This exercise will help you practise checking whether, when your correspondent answers the phone with ‘Áло!’ or ‘Да, мóля?’, you have got the right number. Read the short dialogue *На телефóна* (*On the telephone*) out loud:

Извинéте, 947 54 26 ли е? (дéвет, чéтири, сéдем, пéт, чéтири, две, шéст)

Да, кажéте! (*Yes, can I help you?*)

Now repeat, using the following numbers: 0888 32 18 91; 0898 15 67 32; 789 02 66.

Do you understand?

Dialogue

Milena goes into the office and sees Nikolai who is busy reading.

Милéна Здравéй, Николáй. Каквó прáвиш?

Николáй Учá английски. Ти знаéш ли английски?

Милéна Да, но не мнóго добрé. Мýсля, че е мнóго тру́ден езíк.

Николáй И аз такá мýсля. Имам нýжда от учýтел. Познáваш ли учýтели по английски?

Милéна Да, познáвам нýколко учýтеля по английски, кóйто живéят близо.

Николáй Чудéсно. Имам нýжда и от учéбници по английски.

Милéна Аз имам два мнóго хúбави учéбника, също и интересни английски списáния.

Николáй Мнóго добрé, но имам тóлкова мálко врéме! Мýсля, че съм вéче стар за чýжи езíци...

Милéна Глóупости! На кóлко годíни си?

Николáй На двáйсет и шéст.

Милéна Е да, вýрно, мнóго си стар...

трудéн, трудна	difficult
такá	likewise/just so
имам нýжда от	I need
учéбник, -ици	textbook
тóлкова	so (much/little)
вéче	already
стар	old
глóупости! (pl)	nonsense!
на кóлко годíни си?	how old are you?

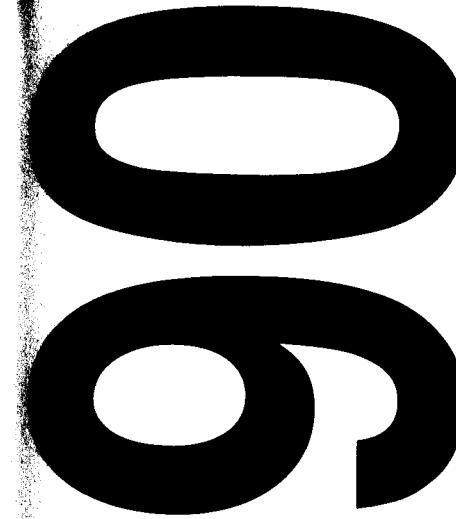
True or false?

Write out correct versions of the false statements.

- 1 Николáй úчи фréйски.
- 2 Николáй íма нúжда от учítel.
- 3 Милéна не познáва учíteli по англи́йски.
- 4 Милéна нáма учéбници по англи́йски.
- 5 Николáй нáма нúжда от учéбници.
- 6 Николáй мísli, че е вéче стар за чúжди езíци.
- 7 Николáй е на трýйсет и шест годíни.

íскате ли Да...?

would you like to...?



In this unit you will learn

- how to say *would you like to...?* and *may I...?*
- how to answer to *would you like to...?* and *may I...?*
- how to say *you must* or *have to do something*

Dialogue

Michael Johnson is keeping his appointment with Boyan Antonov at the advertising agency.

- г-н Джонсън** (Knocking on the office door and going in.) Добър ден! Може ли? Казвам се Майкъл Джонсън. О, г-н Джонсън, добре дошли! Моля, заповядайте.
- Надя**
- г-н Джонсън** Благодаря. Тук ли е г-н Антънов? Аз имам среща с него.
- Надя**
- г-н Джонсън** Да, разбира се. Г-н Антънов Ви очаква.
- г-н Антънов** (At the door into the director's office.) Може ли? Заповядайте, г-н Джонсън. Добре дошли! Радвам се да се запозная с Вас.
- г-н Джонсън** Аз също.
- г-н Антънов** Как се чувствате в София? Надявам се, че сте доволен от хотела.
- г-н Джонсън** Да, всичко е наред.
- г-н Антънов** Искате ли да обядваме заедно?
- г-н Джонсън** Разбира се, нямам нито против. Може ли първо да отидем в банката? Трябва да обменя пари. Няма проблеми. Банката не е далече, а ресторантът е до нея.
- г-н Антънов** Извинявайте, г-н Антънов, може ли да говорите по-бързо?
- г-н Антънов** Може, разбира се. Радвам се, че нямаме нужда от преводач. Вие говорите български много добре.
- г-н Джонсън** Но аз искам да разбирам български още по-добре и да говоря по-добре от г-жъ Клинс.

Може ли? May I (come in)?

О, г-н Джонсън, добре дошли!

Моля, заповядайте.

Г-н Антънов Ви очаква.

Радвам се да се запозная с Вас.

Аз също.

Как се чувствате в София?

Надявам се, че сте доволен от хотела.

Да, всичко е наред.

Yes, everything is fine.

Искате ли да обядваме заедно?

Разбира се, нямам нито против.

Може ли първо да отидем в банката?

Трябва да обменя пари. няма проблеми

Банката не е далече, а ресторантът е до нея.

може ли да говорите по-бързо?

Може, разбира се.

Радвам се, че нямаме нужда от преводач.

Но аз искам да разбирам български още по-добре!

Would you like to have lunch together?

Certainly, why not?

Could we (possibly) go to the bank first?

I have to change some money. no problem

The bank is not far and the restaurant is next to it.

Could you (please) speak more slowly?

I can, of course.

I am glad we do not need an interpreter.

But I want to understand Bulgarian even better.

Questions

1 Try to answer the questions.

- a Кой има среща с г-н Антънов?
- b Кой очаква г-н Джонсън?
- c Има ли г-н Джонсън проблеми в София?
- d Къде иска да отиде първо г-н Джонсън?
- e Как трябва да обменят пари?
- f Как трябва да говори г-н Антънов?

2 True or false?

- a Г-н Джонсън не е доволен от хотела.
- b Г-н Антънов иска да обядва заедно с г-н Джонсън.
- c Банката и ресторантът са далече от офиса.
- d Г-н Джонсън трябва да говори по-бързо.
- e Г-н Антънов и г-н Джонсън имат нужда от преводач.
- f Г-н Джонсън иска да разбира български по-добре.

Responding to words of welcome

Моля, you will remember, is the set response to **благодаря**. The Bulgarians also have set formal responses to the traditional words of welcome **Добрé дошъл!**, **Добрé дошлá!** and **Добрé дошлý!**. These responses are **Добрé завáрил!**, **Добрé завáрила!** and **Добрé завáрили!** (lit. *Well met!*). Once again, notice, you use differing forms for the masculine, feminine and plural. Both the words

of welcome, and the responses, which are often immediately preceded or followed by **благодаря**, are used particularly when someone has arrived safely after a long journey. If you cannot manage the full responses, nowadays **благодаря** will also suffice.

Knocking and entering

In the Dialogue at the beginning of this unit you will have noticed Mr Johnson knocked at the door to Nadya's office and immediately went in. In the English-speaking world, this would have been considered rude. Being in Bulgaria, however, he was right not to wait, for it is normal, especially in offices, to knock and enter immediately. When knocking and entering you would do well simultaneously to give out a **Може ли?** in the hope that, if you are a stranger, someone will eventually respond with a **Да, моля?** and invite you to state your business.

Changing money

Sooner or later (probably sooner rather than later), you will need to change some money. This is not difficult in Bulgaria, certainly not in the bigger towns and the main tourist resorts. You will find all manner of agencies, from the larger hotels and state and private banks to numerous small 'change' bureaux, all keen to take your **валута** (*currency*) banknotes in exchange for the local Bulgarian *lev*. The 'change' bureaux are indicated by notices such as **ОБМЕННО БИРО**, **ОБМЯНА НА ВАЛУТА** or simply **CHANGE**. Travellers' cheques can only be exchanged in banks. All the banks and agencies will present you with a certificate of exchange, which you should check carefully before you leave against the sum paid out to you.

Before changing any money, make sure you know the exchange rates. These can differ considerably from dealer to dealer, but are

ОБМЕННО БИРО		
ВСИЧКИ СВЕТОВНИ ВАЛУТИ И МОНЕТИ		
ALL WORLD CURRENCIES AND COINS		
ВАЛУТА	БАНКНОТИ	
	КУПУВА	ПРОДАВА
EUR	1,94	1,95
USD	1,68	1,69
GBP	2,69	2,74
CHF	1,28	1,30
CYP	3,20	3,26
JPY	1,43	1,48
CAD	1,19	1,23
AUD	1,06	1,09
ТЕЛЕФОНИ ЗА ВРЪЗКА: 088/504125		
Д.П.: ТЕЛ.: 91 50 441		

clearly displayed. The boards list, from left to right, the currency to be exchanged, then the rate at which the bureau buys and sells for levs. Commission is not usually charged, but, like everything else, it's worth checking!

How do you say it?

- Saying *Welcome!*

To a man:

Добрé дошъл!

To a woman:

Добрé дошла!

To more than one person
(and polite):

Добрé дошли!

- Attracting attention

Може ли?

May I? Excuse me, but...

- Requesting politely

Може ли да говоря с Вас?

May I have a word with you?

**Може ли да отидем в
банката?**

*Could we (possibly) go to
the bank?*

**Може ли да говорите
по-бързо?**

*Could you (please) speak
more slowly?*

- Asking *May I..?/Can I..?* and responding to the same request

Може ли да обменя пари тук?

Can I change (some) money here?

Да, може.

Yes, you can.

Не, не може.

No, you can't.

- Saying *I'm pleased to/that..., I'm glad...*

Радвам се да се запознáя с Вас!

Pleased to meet you.

Радвам се, че всичко е наред!

*I'm pleased/glad everything
is all right.*

- Expressing satisfaction with the state of affairs

Всичко е наред!

Everything is fine!

Нýма проблем(и)!

No problem(s)!

- Agreeing with a proposal

Нýмам нýщо против!

Why not?/I don't mind if I do!

- Saying *I need/don't need*

Имам нýжда от учíтел.

I need a teacher.

Нýмам нýжда от преводáч.

I don't need an interpreter.

Grammar

1 Ѝскам да / I want to

Verbs like **ѝскам** *I want* and **трябва** *I must* need another verb to complete their meaning. When two (or more) verbs are combined in Bulgarian the second verb is introduced by **да**. (Do not confuse it with **да** meaning *yes!*) The **да** form of the Bulgarian verb corresponds to the English infinitive with or without *to*. An essential difference from English, however, is that the **да** form has personal endings just like a main verb.

The personal endings of the main verb and the **да** form may agree or be different, depending on the meaning:

(a) When the two verbs share the same subject, both agree with that subject. The following examples go through all the persons:

Искам да говоря български *I want to speak Bulgarian better.*
по-добре.

Искаш ли да учиш английски? *Do you want to study English?*
Милена искат да отиде в Англия.

Ние искаме да обменим пари.

Искате ли да отидете в банката?

Милена и Николай искат да пият кафе.

(b) When the two verbs have different subjects each agrees with its own subject (although the subject word may be omitted!). In the dialogue Mr Antonov asks:

Искате ли да обядваме заедно?

This literally means *Do you want that we have lunch together?* Now compare the two – with the same subject and with different subjects:

Искам да обядвам с тях. *I want to have lunch with them.*
Те искат да обядвам с тях. *They want me to have lunch with them.*

Той иска да обядва с тях. *He wants to have lunch with them.*

Той иска да обядваш с тях. *He wants you to have lunch with them.*

So, to make sure you clearly express who wants to do what with whom you have to choose the endings of the **да** form very carefully. One letter can make all the difference between who gets a meal and who doesn't!

2 Трябва да... Must or have to...

You use **трябва да** + verb for both *must* and *have to*. As with **може ли да...?** below, **трябва да...** itself stays the same for all persons. The verb that follows changes to fit the subject, which is not always expressed. Again, therefore, you have to be very careful to listen for the ending of the verb to work out the correct meaning:

(аз)	трябва да отида в Пловдив.	<i>I have to go to Plovdiv.</i>
(ти)	трябва да отидеш в пощата.	<i>You must go to the post office.</i>
Милена	трябва да се запознае с г-н Джонсън.	<i>Milena must get to know Mr Johnson.</i>
(ниe)	трябва да отидем в банката.	<i>We have to go to the bank.</i>
(вие, Вие)	трябва да обмените пари.	<i>You must change some money.</i>
(те)	трябва да отидат в пощата.	<i>They have to go to the post office.</i>

3 Може ли...? May I...? Could you...?

Може ли...? is a commonly used phrase which never changes its form. It is used to attract attention, to ask whether something is possible or permitted, or to make a polite request. (**Може** is, in fact, the *it* form of the verb meaning *can* or *be able*.)

Може ли on its own

Може ли is used on its own to attract attention or to ask *Is it all right?* (for me to do this, that or the other), or *Could you?* (do this, that or the other for me). For instance, you say **Може ли?** on its own:

- (a) at the door when you want permission to go in
- (b) when people are in your way and you want to get past
- (c) when you need to interrupt someone

In a restaurant you use **може ли** on its own just to attract the waiter's attention, or you may add another word to make your meaning clear:

Може ли менюто? *Could you bring (pass etc.) the menu?*

Similarly, at table, if you want someone to pass something, the milk, for example, you would say:

Може ли млъкото? *Could you pass (bring etc.) the milk?*

Мóже ли да...? May I...?

This is used to ask if something is possible or permitted. Мóже ли да + main verb is used to formulate full questions. When the main verb involves the speaker (*I* or *we*), Мóже ли да...? can be used to ask for permission, in which case the answer will be Мóже, or Да, мóже and, if you are unlucky, Не мóже, or Не, не мóже.

Мóже ли да говоря с г-н Антóнов?

Не, сегá не мóже.

Мóже ли да отíдем в бáнката?

Мóже, разбýра се.

Мóже ли да сéднем до вас?

Разбýра се, заповýдайте!

Can I speak to Mr Antonov?

No, it isn't possible now.

Could we (possibly) go to the bank?

We could, of course.

Can we sit next to you?

Certainly, go ahead!

Мóже ли да говорите пó-бáвно? Could you please speak more slowly?

When the main verb is addressed to someone else, in the 2nd person singular or plural, Мóже ли да...? is used to make a polite request:

Мóже ли да говориш пó-бáвно?

Would you please speak more slowly?

Мóже ли да се обáдите пó-кéсно?

Could you please ring/call later?

4 A bit more about verbs

Note that some verbs can only be used in the present tense when preceded by a да. You will learn more about these verbs in Unit 12, but from now on when listed in the vocabulary they will all be preceded by (да).

5 Ѝмам срéща с нéго I've a meeting with him

As in English, personal pronouns have different forms when they are not used as subjects, for instance after prepositions. Compare: *I have a meeting with him* (аз эмам срéща с нéго), and *he has a meeting with me* (той эма срéща с мéне). Both subject and non-subject (full) forms are given below side by side for comparison:

Йскате ли да обýдвате с мéне?

Would you like to have lunch with me?

Г-н Джóнсън эма срéща с нéго.

Mr Johnson has a meeting with him.

Товá е бáнката, а ресторáнтът е до нéя.

That is the bank and the restaurant is next to it.

Йма трí писмá за Вас.
Нáдя пíе кафé с тях.

*There are three letters for you.
Nadya is drinking coffee with them.*

Subject forms**Singular**

аз

ти

той

тя

то

Plural

нíе

вíе (Вíе)

те

Non-subject (full) forms

с мéне

with me

от тéбе

from you

с нéго

with him

от нéя

from her

до нéго

next to it

до нас

near us

с вас (Вас)

with you

от тях

from them

NB You'll find more on non-subject forms in Units 7 and 11.

6 Getting to know one another

Verbs that are accompanied by the 'satellite' word **ce** are known as reflexive verbs. One of the uses of a reflexive verb is to express the meaning *each other* or *one another*.

Sometimes the same verb can be used with and without **ce** with different meanings. Compare the non-reflexive *without ce*:

Невéна эска да запознáе

Nevena wants to introduce

г-н Джóнсън със семéйство

Mr Johnson to the

Кóлинс.

Collins family.

Г-н Джóнсън разбýра

Mr Johnson understands

бýлгарски.

Bulgarian.

Now the same verbs used *with ce*:

Николáй и Милéна эскат да се запознáят.

Nikolai and Milena want to meet (one another).

Г-н Антóнов и г-н Джóнсън се разбýрат без преводáч.

Mr Antonov and Mr Johnson understand one another without an interpreter.

A number of reflexive verbs, usually denoting feelings or emotions, never appear without **ce**: **нáдýвам ce** *I hope*, **рáдвam ce** *I am glad*. (There's more about reflexives in Unit 20.)

7 Where to place 'ce'

Strict rules govern the position of **ce**. Most importantly, it can never be the very first word in a sentence. Like a satellite it remains close to its verb, but:

(a) it comes before the verb if there are other words in first position such as pronouns, adverbs, question words or even little words like **да** in a **да** form or the negative **не**

(b) it follows the verb if the verb is the first word in the sentence:

Before the verb

Той се надява, че г-н Джонсън
е доволен.

He hopes Mr Johnson is pleased.

Как се чувствате?

How do you feel?

Не се чувствам добре.

I don't feel well.

After the verb

Надявам се, че сте доволен.
I hope you are pleased.

Чувствам се добре.

I feel well.

(The Appendix has a table to help you with word order.)

Exercises

1 Form short dialogues following the model:

- Ймате ли резервация?
- Не. Трябва ли да ѝмам резервация?
- Да, трябва.

Use **виза/билет/бординг карта** (*boarding pass/card*) instead of **резервация**.

2 Using the model: Йскате ли да отиdem на ресторант? ask someone to go:

- a to the opera
- b to a concert
- c to a patisserie
- d to a disco (дискотека)
- e to the theatre
- f on an excursion
- (екскурзия)
- g skiing (на ски)
- h to the beach (плаж)



Logo of the National Palace of Culture in Sofia, Национален Дворец на Културата (НДК, pronounced 'эн-де-ка')

3 You fear you have misheard an important telephone message. On the basis of the following questions and answers, see if you can write out the original message in just one sentence.

Кой трябва да отиде в Англия? – Николай.

В кой град трябва да отиде Николай? – в Челмсфорд.

Кога трябва да отиде Николай в Челмсфорд? – След три седмици.

Which of the **може ли?** questions might you use in the following situations. In some of them, a variety of questions may be appropriate.

- | | |
|---|--------------------------------|
| i at the information desk | a Може ли? |
| ii looking for a place in a restaurant | b Може ли да говоря с Милена? |
| iii in a crowded bus | c Може ли това? |
| iv at table | d Може ли да седна до Вас? |
| v pointing at something in a shop | e Може ли да обменя пари тук? |
| vi asking for Milena on the phone | f Може ли солтъ? |
| vii at the bank | g Може ли една карта на София? |
| viii entering a room | |
| ix attracting the attention of a waiter | |

5 By using pronouns instead of the names and the nouns in the next two exercises you will be able to practise using the non-subject forms.

- a Познаваш ли Невена? Ймам писмо от ____.
- b Познаваш ли Марк? Ймам среща с ____.
- c Познаваш ли г-н и г-жа Колинс? Йма билети за ____.

6 You are giving directions using a well-known place as a reference point. Complete with the appropriate personal pronoun:

- a Знаете къде е барът (bar), нали? Сладкарницата е до ____.
- b Знаете къде е сладкарницата, нали? Дискотеката е до ____.
- c Знаете къде е дискотеката, нали? Бюрото «Информация» е до ____.
- d Знаете къде е бюрото «Информация», нали? Пощата е до ____.
- e Знаете къде е пощата, нали? Музейт е до ____.
- f Знаете къде е музейт, нали? Магазинът е до ____.

7 Introduce yourself and ask for the things listed below.

Model: Казвам се _____. Ймате ли стая за мене?
писма / факс / вестници / билети / маса (table)

- 8 Read the following text and make it into a conversation between Nikolai, Mr Antonov and Nadya. It will help you practise using verbs in the *I* form.

Николáй эска да говóри с г-н Антóнов. Г-н Антóнов съжалáва, но сегá нáма врéме за нéго. Той эма срéща с г-н Джóнсън. Нáдя пýта (*asks*) эма ли г-н Антóнов нúжда от нéя. Г-н Антóнов мýсли, че те нáмат нúжда от преводáч. Той пýта Нáдя мóже ли да напráви (*make*) кафé за тях. Нáдя нáма нýшо протíв.

- 9 This exercise will help you ask for things you might need in a hotel. Prefacing your answer by Їмам нúжда от, use the words listed below to reply to the question: От каквó эмате нúжда?



a ютиá



b чадър



c коли́чка



d такси



e носáч



f парí

- 10 Now for a few useful reflexives. Complete the following sentences without forgetting to alter the position of *се*. Here is a model to guide you:

Рáдвам се да се запознáя с Bac! – И аз се рáдвам.

- a Надýвам се да отíда във Вáрна. – И аз _____
 b Рáдвам се, че заминáваш за Аngлия. – И аз _____
 c Чýвствам се добré. – И аз _____

Do you understand?

Dialogue

(The telephone rings.)

- | | |
|---------|---|
| Нáдя | Да, мóля? |
| Клиéнт | Áло, мóже ли да говóря с дирéктора г-н Антóнов? |
| Нáдя | Съжалáвам, г-н Антóнов е заéт в момéнта. Мóже ли да се обáдите поб-късно? |
| Клиéнт | Когá да се обáдя? |
| Нáдя | Поб-късно следобед, мóля. |
| Клиéнт | Благодарý. Дочúване. |
| Николáй | Дирéкторът с г-н Джóнсън ли е? |
| Нáдя | Да. Трýбва да се запознáеш с нéго. |
| Николáй | Да, трýбва, разбýра се. Но сегá г-н Джóнсън и дирéкторът са заéти. Милéна, ти заéта ли си след рабóта? Ѝскаш ли да отíдем на téниш? |
| Милéна | Добрá идéя, но пýрво трýбва да говóря с брат ми. |
| Николáй | Той эска да отíде с мénе на концéрт. |
| Милéна | Мóже всíчки заéдно да отíдем на концéрт. |
| Нáдя | Такá е наý-добré. Нáдя, мóже ли да се обáдя по телефонá? |
| Нáдя | Мóже, разбýра се. И аз трýбва да се обáдя след тéбе. Ѝскам да отíда с вас на концéрт. |

клиéнт	<i>client, customer</i>
(да) се обáдя, -диш	<i>to ring, call</i>
áло	<i>hello (on the phone)</i>
заéт	<i>busy</i>
в момéнта	<i>at the moment</i>
поб-късно	<i>later</i>
дочúване	<i>goodbye (on the phone)</i>
сегá	<i>now</i>
тéниш	<i>tennis</i>
идéя	<i>idea</i>

Questions

- 1 Кой эска да говóри с дирéктора?
- 2 Свобóден ли е г-н Антóнов сегá?
- 3 Когá трýбва да се обáди клиéнтыт?
- 4 Къдé эска да отíде Николáй след рабóта?
- 5 Къдé эска да отíде братът на Милéна с нéя?
- 6 Ѝскаш ли Нáдя да отíде с Николáй и Милéна?

кóлко струва...?

how much is...?

- In this unit you will learn
- how to point out and ask for things
 - how to ask *how much does it cost?*
 - how to shop at Bulgarian open-air fruit markets

Dialogue

Mr and Mrs Collins go to the market to buy fresh fruit and vegetables. They have consulted Nevena for advice about where to shop.

г-жá Кóлинс Невéна, покажéте ни, мóля, къдé има магазин за плодовé и зеленчúци.

Невéна Нáй-добрé е да отидете на пазáра. Плодовéте и зеленчúците там не сá євтини, но са нáй-прéсни. Пазáрът не е далéче.

► At the market, Mr and Mrs Collins become so carried away that they speak to each other in Bulgarian.

г-жá Кóлинс Виж, Джордж, тáзи жéнá продáва хúбави зеленчúци. Да кўпим домáти от нéя.

г-н Кóлинс Зеленчúци? Домáти? А-хá...

Продавáчка Заповáдайте, мóля, вземéте си!

г-н Кóлинс Каквý са téзи зеленчúци?

Продавáчка Товá са тýквички, господíне. Да Ви дам ли?

г-н Кóлинс Не, благодаря. Жéнá ми не обýча тýквички.

Продавáчка В Бългáрия нáма мнóго мъжé, коýто пазарúват!

г-н Кóлинс Мóля? Не разбíрам.

г-жá Кóлинс Жéнáта йска да кáже, че мъжéте в Бългáрия не обýчат да пазарúват.

г-н Кóлинс О, аз нáмам нýшо против да пазарúвам! Дáйте ми, мóля, едýн килогráм домáти. Жéнá ми обýча домáти.

г-жá Кóлинс Кóлко струват домáтите?

Продавáчка Чéтири лéва.

г-жá Кóлинс А пýпешите?

Продавáчка Шест лéва и петдесéт стотíнки за килогráм.

г-жá Кóлинс Претеглéте ми téзи пýпеш, акó обýчате.

Продавáчка Готóво! Пýпешът е два килогráма и половíна.

г-жá Кóлинс Какvý друýги плодовé имате?

Продавáчка Имáмè ябýлки, прáскови и грóзде.

г-жá Кóлинс Дáйте ми едýн килогráм от téзи ябýлки и половína килогráм бáло грóзде.

Продавáчка Всýчко трýйсет и осéм лéва и шейсéт стотíнки, мóля.

г-жá Кóлинс Джордж, платý, акó обýчаш. (*Popping a grape into her mouth.*) Мmm, грóзdetо e мнóго слáдко.

Джордж, купí ёще едýн килогráм.

г-н Коблис

Добрé, добрé. Добрé, че эма Ѻще* мъжé,
който пазарўват с удовбълствие...

*To express 'still', Mr. Collins should have said ѻще before эма.

Покажéте ни, мόля къдé
ѝма магазин за плодовé
и зеленчúци.

Нáй-добрé е да отидете
на пазáра.

Плодовéте и зеленчúците
там не са ёвтини.

нáй-прéсни

пазárът не є далéче

Виж, Джордж, тáзи женá
продáва хúбави зеленчúци.

Да кúпим домáти от нéя.

Вземéте си!

тéзи

тýквички

Да Ви дам ли?

Женá ми не обýча тýквички.

В Бългáрия нáма мнóго
мъжé, който пазарўват!

Женáта ѹска да кáже, че
мъжéте в Бългáрия не
обýчат да пазарўват.

О, аз нáмам нíшо прóтив
да пазарўвам.

Дáйте ми, мόля, едýн
килогráм домáти.

Кóлко струват домáтите?
четири лéва

А пýпешите?

Шест лéва и петдесéт
стотýнки за килогráм.

Претеглéте ми тóзи пýпеш,
акó обýчате.

Готóво! Пýпешът е два
килогráма и половýна.

Какví дру́ти плодовé ѹматé?

Имаме ѹблки, прáскови
и грóзде.

Please show us where there
is a greengrocer's.

You'd do best to go to the
market.

The fruit and vegetables are
not cheap there.
freshest

the market is not far
Look, George, this woman is
selling nice vegetables.

Let's buy some tomatoes
from her.

Help yourself!

these

courgettes/zucchini

Shall I give you some?

My wife doesn't like courgettes.

In Bulgaria, there aren't many
men who do the shopping.

What the woman means is that
men in Bulgaria don't like
shopping.

Oh, I don't mind shopping.

Please give me one kilogram
of tomatoes.

How much are the tomatoes?
four levs

And the melons?

Six levs and fifty stotinkas
a kilogram.

Weigh this melon for me,
if you please.

There you go! The melon is
2½ kilograms.

What other fruit do you have?
We have apples, peaches
and grapes.

едýн килогráм от тéзи ѹблки
половýн килогráм
бáло грóзде
платý, акó обýчаш

Грóздето е мнóго слáдко.

Купи ѻще едýн килогráм.

Добрé, че ѻще* Ѵма
мъжé, който
пазарўват с удовбълствие ...

*See the note to the Dialogue

one kilogram of these apples
half a kilogram of
white grapes
pay, (if you) please

The grapes are very sweet.

Buy another kilogram.

It's a good thing that there still
are men who gladly
do the shopping ...

Questions

1 Try to answer the questions.

- a Къдé е нáй-добрé да отидат г-н и г-жá Кóлинс за
плодовé и зеленчúци?
- b Какví са плодовéte и зеленчúците на пазáра?
- c Какvó не обýча г-жá Кóлинс?
- d Кóлко килогráma domáti ѹска г-н Кóлинс?
- e Какví плодовé продáva женáta?
- f Кóлко струва всíчко?

2 True or false?

- a Г-н и г-жá Кóлинс ѹскат Невéна да им покáже
сладкарница.
- b Г-н Кóлинс ѹска да кúпи тýквички.
- c Г-н Кóлинс е едýн от тéзи мъжé, който обýчат да
пазарўват.
- d Г-жá Кóлинс ѹска да ѝ претéглат едýн пýпеш.
- e Г-жá Кóлинс ѹска едýн килогrám прáскови.
- f Грóздето е мнóго слáдко и г-жá Кóлинс ѹска да
кúпи ѻще.

More about money

Since the early 1880s, shortly after the liberation of Bulgaria from the Ottoman Empire, the basic Bulgarian currency unit has been the лев (lev, lit. lion, after the rampant lion that is the official emblem of free Bulgaria). The sub-unit (one hundred to every lev) is the стотýнка (stotinka, from сто meaning hundred).

In English, the plural of 'lev' should rightly be 'levs'. The temptation, however, is to say 'leva' or 'levas', influenced by the masculine

counting form **два лéва, три лéва** etc., which is far more frequently heard than the straight singular **лев**. Similarly, the plural of 'stotinka' in English should be 'stotinkas', but you will most likely be tempted to say 'stotinki', influenced by the Bulgarian feminine plural **стотíнки**.

The Bulgarian for 'one dollar' – whether US or Canadian – is **едиn дóлар**, so you say **сто дóлара** (only one **л** remember!)

The pound sterling has a feminine and masculine form: **една английска лíра** or **едиn бритáнски пáунд**, so 'one hundred pounds' would be either **сто английски лíри** or **сто бритáнски пáунда**. The 'euro', now universally listed on currency exchange boards (see Unit 6), is neuter and has no plural: **едно євро, сто євро** etc.

In everyday conversation, you will often hear **лéвче** or **еднó лéвче** used instead of **едиn лев**. This is the affectionate, diminutive form. There are coins for 1, 2, 5, 10, 20 and 50 stotinkas, and also for one lev(che). Notes come in denominations of 1, 2, 5, 10, 20, 50 and 100 levs.

Buying fruit

The best place to buy fruit is at one of the many open-air markets. Here you will find a variety of largely seasonal fruit and vegetables being offered for sale by individual stallholders, all eager that you should leave your money with them. It is normal practice almost everywhere for you to select your own fruit. Sometimes the stall-holder will even offer you something to taste.

Fruit and vegetables are sold by the kilogram – not by the pound – and even cucumbers and melons are usually sold by weight. When buying quantities less than a kilogram, the weight is usually calculated in grams or fractions of a kilogram. So if you want half a kilogram of tomatoes you say **Половин килогráм домáти, мóля**. And if you want less than a pound, of cheese, say, you say **трыста гráма сýрене, мóля**. (Not that Bulgarians ever buy in such small quantities!)

Bulgaria is a Mediterranean-type country and a 'bridge to the East', but you will not be expected to haggle over the prices of fruit and



The Bulgarian national coat of arms:
STRENGTH THROUGH UNITY

vegetables. Although not always marked up, the prices you will be given when you ask **Кóлко стрúва?** (or **Кóлко стрúват?**) will be firm. As with waiters, the arithmetic of stallholders can be unreliable, and overcharging is not unknown. So do tot up the various items yourself, preferably in Bulgarian and out loud!

In Bulgaria, courgettes (or zucchinis if you prefer) are more like small marrows. They are light in colour and larger than the ones we are used to.

How do you say it?

- Asking someone to give you/show you something

Дáйте ми, мóля,
десет билéта!

Please give me ten tickets.

Покажéте ми, мóля,
тová списáние!

Please show me this magazine.

- Asking how much something costs

Кóлко стрúва пýпешть?
Кóлко стрúват яблéките?

*How much is the melon?
How much do the apples cost?*

- Making suggestions

Да отíдем на пазáра!
Да кúшим домáти от
тáзи женá!

*Let's go to the market.
Let's buy some tomatoes
from this woman.*

- Giving advice

Нáй-добрé е да отíдете
на пазáра!

*You'd do best to go to
the market.*

- Expressing your likes and dislikes

Обýчам грóзде.
Обýчам да пазарýвам.
Не обýчам прáкови.
Не обýчам да ýча.

*I like grapes.
I like shopping.
I don't like peaches.
I don't like studying.*

Grammar

1 More masculine plurals

Masculine nouns of one syllable have a plural ending all of their own. If they end in a consonant they add **-ове** to the singular. If they end in **-и** they add **-еве**. Some nouns keep the stress on the first

syllable, while in others the stress jumps either to the middle or to the final syllable:

клуб	-	клúбове	<i>clubs</i>	плод	-	плодовé	<i>fruit</i>
ключ	-	клíчове	<i>keys</i>	брай	-	брóвеве	<i>numbers; copies</i>
плик	-	плíкове	<i>envelopes</i>				
сок	-	сóкове	<i>juices</i>				
нож	-	ножбóве	<i>knives</i>				
град	-	градовé	<i>towns</i>				

Note that цéнтър (*centre*), although more than one syllable, has the plural цéнтрове.

Only very few masculine nouns of one syllable form their plurals differently. Two common examples are:

брат – братя	<i>brothers</i>	мъж – мъжé	<i>men/husbands</i>
--------------	-----------------	------------	---------------------

2 Using *the* with plural nouns: adding -те and -та

The Bulgarian equivalent of *the* is added to the end of the word, as we saw earlier:

Singular		with <i>the</i>	
пъпеш	<i>a melon</i>	пъпешътъ	<i>the melon</i>
Plural		with <i>the</i>	
пъпеши	<i>melons</i>	пъпешите	<i>the melons</i>

There are two alternative plural forms of *the*: -те and -та. Which you need depends entirely on the final letters of the plural form. Gender plays no part whatsoever. Once again, however, you will notice an element of rhyme or vowel harmony.

(a) -те is added to plurals in -и or -е:

зеленчук: зеленчúщи	-	зеленчúщите	<i>the vegetables</i>
плод: плодовé	-	плодовéте	<i>the fruit</i>
прáскова: прáскови	-	прáсковите	<i>the peaches</i>
ябълка: ябълки	-	ябълките	<i>the apples</i>

(b) -та is added to plurals in -а and -я:

вино: винá	-	винáта	<i>the wines</i> (note the stress change!)
сéло: селá	-	селáта	<i>the villages</i> (stress change here too!)

детé: децá
писмó: писмá
брат: братя

- децáта
- писмáта
- братята

the children
the letters
the brothers

(There are more neuter plurals in Unit 8.)

3 Telling people what to do

Дáйте ми, мóля!

Взмéте си, мóля!

Покажéте ми, мóля!

Please give me.

Please help yourself.

(lit. take to yourself)

Please show me.

These are all commands or requests in the polite plural. You have already come across a number of similar forms (all ending in -те) заповýдайте! здравéйте! and какжéте! These forms are known as imperatives. There is a singular imperative, for situations when you would need to use the singular ти form, and a plural imperative, for situations when you would use Виe or виe.

The endings of the imperative are either -й (-йте) or -и (-ете):

(a) In a-pattern verbs and verbs with an I form ending in two vowels you replace the present tense endings of the I form with -й or -йте:

Present tense	Imperative singular	Imperative plural
паркíрам (I park)	не паркíрай!	не паркíрайте!
ráдвам се	ráдвай се!	ráдвайте се!
игráя	играй!	играйте!
пíя	пíй!	пíйте!

(b) In most e- and я-pattern verbs the ending of the I form of the present tense is replaced by -и in the singular and -éte in the plural:

Present tense	Imperative singular	Imperative plural
(да) покáжа	покажí!	покажéте!
(да) сéдна	седní!	седнéте!
(да) кúпя	купí!	купéте!
(да) платá	платí!	платéте!

Note that in these verbs the stress is on the final syllable in the singular and on the penultimate syllable in the plural.

Some common irregular imperatives:

Present	Singular	Plural	
(да) ви́дя	виж!	вижте!	look
(да) дам	дай!	дайте!	give
(да) ям	яж!	яжте!	eat
(да) доби́да	елá!	елáте!	comé

4 (Да) дам / give

This verb follows the e-pattern, but the *I* form is irregular. In the present tense **дам** only occurs after **да**. The examples below are therefore accompanied by **трябва**:

аз	трябва да дам	<i>I must give</i>	ниe трябва да дадéм	<i>we must give</i>
ти	трябва да дадéш	<i>you must give</i>	вие трябва да дадéте	<i>you must give</i>
той	трябва да дадé	<i>he, she, it must give</i>	те трябва да дадáт	<i>they must give</i>
то				

5 Дáйте мi! покажéте мi! Give me, show me

When using verbs like *give* and *show you* usually need to mention both what you give or show (the direct object), and the person to whom the thing is given or shown (the indirect object).

Дáйте мi, мóля, едíн
килогráм грóзде!

Покажéте мi, мóля,
тáзи картичка!

Претеглéте мi, мóля,
тóзи пýпеш!

*Please give me a kilogram
of grapes.*

Please show me this postcard.

Please weigh this melon for me.

In English, you often need two words (a preposition like *to* or *for* and a naming word or a pronoun like *me*) to express the indirect object: *Give it to me* or *Weigh it for me*. Bulgarian, however, usually manages without a preposition. Happily, the forms of the most common indirect object pronouns (the so-called 'short forms') are the same as those used to express possession (see Unit 3). Here is a list of those short indirect object pronouns with the subject forms in brackets:

(аз)	ми	<i>to me</i>
(ти)	ти	<i>to you</i>
(той)	му	<i>to him</i>
(тя)	й	<i>to her</i>
(то)	му	<i>to it</i>

(ниe)	ни	<i>to us</i>
(вие)	ви	<i>to you</i>
(те)	им	<i>to them</i>

6 Where to put the indirect object pronoun

Like the reflexive pronoun *се*, the short indirect object pronoun usually comes immediately before the verb:

Искам да **ти** покáжа Сóфия. *I want to show you Sofia.*
Мóже ли да **ни** покáжете пазáра? *Could you show us the market?*

(Watch the stress of **покáжете**. This is the *you* form, *not* the imperative!)

If the verb is the first word in the sentence, the pronoun comes immediately after the verb:

Покажéте **ни** менíто, мóля. *Please show us the menu.*
Дáйте **ми** менíто, мóля. *Please give me the menu.*

7 Да Let's! and shall we?

Да can be used with the *we* form to express the English *let's!* or *shall we?*:

Да отíдем на пазáра! *Let's go to the market!*
Да кúпим пýпеша! *Let's buy the melon!*
Да платíм! *Let's pay!*

If we add **ли** and turn these examples into questions, the affirmative answer will involve two different usages of **да**:

Да отíдем ли на пазáра? *Shall we go to the market?*
Да, да отíдем! *Yes, let's!*
Да кúпим ли пýпеш? *Shall we buy a melon?*
Да, да кúпим! *Yes, let's!*

8 Тóзи, тáзи, товá and téзи: this, these

In situations where in English you use *this* or *these* – when pointing to or referring to something or someone nearby – in Bulgarian you have to select one of four slightly different forms:

Masculine	този голъм магазин	<i>this large shop</i>
Feminine	тази стариа жена	<i>this old woman</i>
Neuter	това хубаво дете	<i>this beautiful child</i>
Plural	тези млади мъже	<i>these young men</i>

9 Евтин, по-евтин Cheap, cheaper

To say that something is cheaper, bigger or more beautiful, for example (i.e. to make the comparative form of the adjective), all you do is place **по-** on the front, as you did with the adverbs in Unit 5. The adjectives, however, have to be changed according to gender, depending on what noun they go with. So you say:

Този пъпеш е евтин/
по-евтин.

This melon is cheap/cheaper.

Тази картичка е хубава/
по-хубава.

*This card is beautiful/
more beautiful.*

Това вино е сладко/
по-сладко.

This wine is sweet/sweeter.

Тези краставици са евтини/
по-евтини.

*These cucumbers are cheap/
cheaper.*

As with the adverbs, the **по-** is emphasized and we will again add a stress mark to remind you of this.

If you want to compare one thing (or person) with another, you use **от** in place of the English *than*, just as you did with the adverbs:

Ябълките са по-евтини
от прасковите.

*The apples are cheaper than
the peaches.*

Невена е по-хубава от Надя.

*Nevena is more beautiful
than Nadya.*

When there is a preposition before the noun, you have to use **отколкото** instead of **от**:

В България зеленчуците са
по-евтини от колкото
в Англия.

*In Bulgaria the vegetables are
cheaper than in England.*

На пазара плодовете са
по-пресни отколкото
в магазините.

*At the market the fruit is
fresher than in the shops.*

Exercises

- 1 Select from the regular and numerical plural forms in the box (all masculines!) to complete these sentences:

a Ймате ли ____.
b Надя иска да купи
два ____.

плътика, плъткове

c Два ____, моля.
d Обичаш ли ____?

банана, банани (*banana*)

e Да ви дам ли два ____?
f Г-жъ Кълинс обича ____.

пъпеша, пъпеши

g Моля, дайте ни ____!
h Ето тук има няколко ____.

ножа, ножове

i Г-н Джонсън иска да
отиде в няколко
български ____.
j Ръсе и Търново са
в България.

града, градове

- 2 Public notices are often instructions, sometimes given in the singular, sometimes in the plural. You would do well to note – and observe! – the following common instructions:

Which of the notices would you expect to find:

Бутни! Push. Дръпни! Pull. Не пийпай! Don't touch!
Платете на касата! Pay at the cash desk.
Пазете чистота! No litter (lit. Observe cleanliness).
Не газете тревата! Keep off the grass!

- a in a shop or bank
b in a park
- c on doors into a shop
d near live electricity cables

- 3 Ask the appropriate questions using the phrases given below and choosing between **павилион** (*kiosk*), **телефон**, **аптека** and **банк**.

Model: Може ли да ми кажете къде има павилион?
Трябва да купя билети.

- a Трябва да се обадя на мъжа ми.
b Трябва да обменя пари.

- c Трýбва да кўпя аспири́н.
d Трýбва да кўпя вéстници.

4 Imagine you are in a pharmacy/drugstore. Ask for the items listed below using Мóже ли да ми покáжете and either:

a тóзи, b тáзи, c товá or d téзи

ка́рта	чáша (<i>glass/cup</i>)
чадýр	списáния
крем (<i>cream</i>)	кréмове
списáние	чáши
ноjóве	лекárство (<i>medicine</i>)

5 You've now moved to the open-air market. Ask for the items below using the model: Кóлко стру́ват домáти? Дáйте ми едýн килогráм домáти:



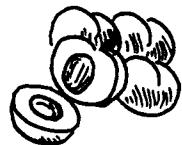
a кráставици (*cucumbers*)



b тíквички



c яблыки



d прáскови

6 Give affirmative answers to these questions following the model:
Да кўпим ли крем? Да, да кўпим!

- a Да отíдем ли на Вítоша?
b Да отíдем ли на тéнис?
c Да платíм ли сегá?
d Да се обáдим ли на Николáй?

7 To practise saying what you do and do not like doing, and also to make sure you have not forgotten how to use the construction with **да**, answer the following questions:

- a Обýчате ли да пъту́вате (*travel*)?
Да, мнóго обýчам _____.
b Обýчаш ли да играéш (*play*) на компю́тър?
Не, не обýчам _____.

- c Обýчате ли да пазарúвате? Не, не обýчам _____.
d Обýчате ли да кáрате ски (*to go skiing*)?
Да, мнóго обýчам _____.
e Обýчаш ли да четéш?
Да, мнóго обýчам _____.

8 First read aloud these polite (plural) forms of a number of common instructions. Then use their familiar, singular forms, as if you were talking to a child or a good friend:

- | | |
|-------------------------------|------------------------|
| a Купéте мля́ко, мóля! | d Вíжте, мóля! |
| b Елáте, мóля! | e Кажéте, мóля! |
| c Седнéте, мóля! | f Дáйте, мóля! |

9 Try rearranging the words below to make proper sentences:

- a** ли, да дам, Ви, солтá...?
b покáжете, стáята, мóже ли, да, ни...?
c ни, дáйте, мóля, ключá!
d товá, покажéте, списáние, ми, мóля...!
e да, мóже ли, пýпеш, ми, дадéте, тóзи...?

10 Practise some comparisons by making complete sentences out of the words below. With the exception of (*d*) you have to use the definite forms throughout.

Model: Пýпеш/банáн/голáм
Пýпешът е пó-голáм от банáна.

- a** Ябýлки/прáскови/éвтини
b Домáти/тíквички/прéсни
c Пýпеш/грóзде/слáдък
d Нáдя/Невéна/заéта
e Кráставици/тíквички/голéми

Do you understand?

Dialogue

Mrs. Collins is at the post office (**в пощата**).

г-жá Кóлинс Мóже ли еднá картичка от Сóфия, мóля?

Продавáчка Коý да Ви дам?

г-жá Кóлинс Тáзи с фонтáните и Нарóдния теáтър.

Продавáчка Тáзи ли?

г-жá Кóлинс Не, не тáзи. До нéя има óще еднá. Дáйте ми също картичката с Университета.

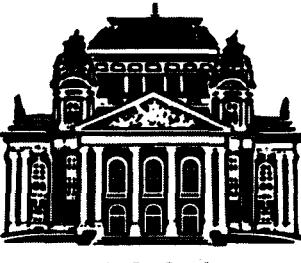


- Продавáчка** Нéшо дрúго?
- г-жá Кóлинс** Да, ѯскам и дéсет билéта за трамвáй.
- Продавáчка** Нýмаме билéти. Да Ви дам ли пликове и мárки?
- г-жá Кóлинс** А, да – два плика и две мárки за Амéрика.
- Предавáчка** Покажéте ми, мóля, и тáзи кáрта на Сóфия.
- г-жá Кóлинс** Ето, вíжте. Товá е нóва кáрта на Сóфия.
- Продавáчка** Кóлко стрúва?
- г-жá Кóлинс** Кáртата стрúва три лéва.
- Продавáчка** Кóлко трýбва да Ви дам всíчко?
- г-жá Кóлинс** Кáртичките са лев и двáйсет, пликовете и мárките са два и дéсет. Плюс кáртата, товá прáви шест лéва и трýйсет стотíнки.

фонтáн	<i>fountain</i>
Нарóдният теáтър	<i>The National Theatre</i>
също	<i>also</i>
мárка	<i>stamp</i>
(да) покáжа, -жеш	<i>to show</i>
нов	<i>new</i>
плюс	<i>plus</i>
сýрене	<i>white cheese (feta)</i>

True or false?

- 1 Нарóдният теáтър е в Сóфия.
- 2 В пощата Ѻма нýколько кáртички с Нарóдния теáтър.
- 3 Г-жá Кóлинс не ѹска нýшо дрúго.
- 4 Г-жá Кóлинс ѹска шест плика и шест мárки.
- 5 Кáртичките стрúват два лéва и дéсет стотíнки.
- 6 Г-жá Кóлинс трýбва да дадé шест лéва и трýйсет стотíнки.



The Ivan Vazov National Theatre

Каквó ми препоръчвате?

what can you recommend?

In this unit you will learn

- how to order a meal in a restaurant
- how to say what Bulgarian dishes you prefer
- how to recommend dishes to someone else

Dialogue

Mr Antonov and Mr Johnson, his guest from England, are about to order a meal.

- г-н Антόнов** Каквото да поръчаме?
г-н Джонсън Може ли да видя менюто?
г-н Антόнов Заповядайте! (*Opening the menu and pointing.*)
 Éто, това са супите и салатите. Това са българските специалитети.
г-н Джонсън Каквото ми препоръчвате?
г-н Антόнов Шопската салата е типично българска. Тя е с домати, краставици и сирене.
г-н Джонсън Добрé, една шопска салата за мéné.
г-н Антόнов Искате ли таратор?
г-н Антόнов Каквото е таратор?
г-н Антόнов Това е супа от кисело млáко и краставици. Сервира се студéна. Мнóго е вкýсна.
г-н Джонсън Не, благодаря. Предпочитам топла супа. (*Reading and pointing.*) Éто тáзи – пйлешка супа.
г-н Антόнов Препоръчвам Ви тогáва този български специалитет – пълнени чушки.
г-н Джонсън Добрé, да взéмем пълнени чушки.
г-н Антόнов (*To the waiter.*) Може ли...?
Сервитьор Заповядайте, моля.
г-н Антόнов Две шопски салати, една пйлешка супа, един таратор и два пъти пълнени чушки.
Сервитьор Кóлко хляб?
г-н Антόнов Четири бéли хлéбчета, моля.
Сервитьор Нéщо за пíене?
г-н Антόнов А, да. Да взéмем ли бутýлка вíно, г-н Джонсън?
г-н Джонсън Не, благодаря. Аз обичам българските вина, но на обед не пия алкохóл. Имате ли плóдови сокове?
Сервитьор Не, за съжалéние. Сáмо кóла, лимонáда и газýрана водá.
г-н Джонсън За мénе ёдна газýрана водá, акó обичате.
Сервитьор А за Вас, господíне? Бáлото вíно е мнóго хúбово.
г-н Антόнов Добрé, тогáва за мénе чáша бáло вíно, моля.
Сервитьор Нéщо друѓо?
г-н Антόнов Не, благодаря.

Каквото да поръчаме?	What shall we order?
Може ли да видя менюто?	Can I see the menu?
Éто, това са супите и салатите.	Look, here are the soups and the salads.
Това са българските специалитети.	These are the Bulgarian specialities.
Каквото ми препоръчвате?	What can you recommend (me)?
Шопската салата е типично българска.	The 'shopska' salad is typically Bulgarian.
таратор	tarator (Bulgarian cold summer soup)
Това е сúпа от кíсело млáко и краставици.	It is a soup made of yoghurt and cucumbers.
Сервира се студéна.	It is served cold.
Мнóго е вкýсна.	It is delicious.
Предпочítам тóпла сúпа.	I prefer a hot soup.
Éто тáзи – пйлешка супа.	This one here – chicken soup.
Препоръчвам Ви тогáва този български специалитет.	Then I recommend you this Bulgarian speciality.
пълнени чушки	stuffed peppers
два пýти	twice
Кóлко хляб?	How much bread?
четири бéли хлéбчета	four white bread rolls
Нéщо за пíене?	Anything to drink?
Да взéмем ли бутýлка вíно?	Shall we take a bottle of wine?
На обед не пия алкохóл.	I don't drink alcohol at lunchtime.
Имате ли плóдови сокове?	Have you any fruit juices?
газýрана водá	soda water
акó обичате	if you please
Бáлото вíно е мнóго хúбово.	The white wine is very good.
Тогáва за мénе чáша бáло вíно.	A glass of white wine for me, then.
Нéщо друѓо?	Anything else?

Questions

1 Try to answer these questions.

- Каквото юска да види г-н Джонсън?
- Каквото препоръчва г-н Антόнов?
- Каквото е таратор?
- Каквото предпочита г-н Джонсън?
- Каквото юска г-н Джонсън за пíене?
- Кой поръчва чáша вíно?

2 True or false?

- a Шопската салата е с кисело млъцо и краставици.
- b Тараторът се сервира студен.
- c Пълнените чушки са български специалитет.
- d Г-н Антонов и г-н Джонсън не поръчват хляб.
- e Г-н Джонсън иска нещо за пие, но не алкохол.
- f На обяд г-н Антонов пие само лимонада.

Food and eating out

Bulgarians enjoy eating out. They go as much for the company as for the food, which is often served warm rather than hot. They eat lots of bread – not just with their soup course – and spend a long time over their meals, especially in the evenings. The more popular, smaller restaurants often get very busy, noisy and full of cigarette smoke, so go early. And if the weather is good, try and find a table outside. For the more popular establishments, it's best to make a reservation (**резервация**). Service can be slow, so allow plenty of time for your meal and enjoy the company and the atmosphere!

If you go out in a group, you may be asked on entering **Колко души сте?** *How many (people) are you?* and **Имате ли резервация?** *Do you have a reservation?*

All restaurants serve alcohol – at any time of the day or night. Non-smoking sections are the exception rather than the rule. Specifically vegetarian restaurants are few and far between, but you can usually make up a very decent vegetarian meal from the standard dishes on offer.

Restaurants in hotels with restaurants (**хотел-ресторант**) – mainly at holiday resorts – are generally open to non-residents, unless they have been pre-booked for a closed function. They offer a wide choice of dishes, many of them 'international', with menus in more than one language. Some of these restaurants are quite formal, with waiters in black ties.

In the larger towns there are plenty of eating places to choose from. Most of the well-known Western food chains are represented. There are innumerable Italian restaurants, both large and small, serving traditional pizza and pasta dishes. Look for the sign **Пицария**. If you are wanting a Chinese restaurant, look for **Китайски ресторант**. There are plenty of these too, and they generally offer good value for money.

For a quick bite, look for the notice **Бърза закуска** or **Закусвачня**. There are myriad informal snack bars, very functional, self-service establishments, often with limited seating. Pop in for a sandwich, maybe toasted, a Bulgarian **баница** (pasty), a cup of coffee or a **кола** – usually Coca-Cola or Pepsi. Many of these establishments have foreign names, usually English. There are also many small eating places offering dishes such as grilled chicken to take away (**пиле на грил за вънщи**). Some sell Middle Eastern food and have appropriate Middle Eastern names.



If you want something similarly cheap – but more Bulgarian – and are not bothered about decor, look for a notice with the word **скáра** (*grill*), preferably **бýра-скáра**. Once the Bulgarian equivalent of the English fish and chip shop, these **бýра-скáра** establishments are regrettably becoming increasingly rare, certainly in the large urban centres. They serve beer, freshly grilled meatballs (**куфтéта**) and delicious, spicy grilled sausages (**кеbáччета**). Order any number and eat with beer, bread and a piquant red sauce made of tomatoes, red peppers and chopped onions. Grilled meat dishes are also popular in more fashionable, up-market establishments.

There are many small street bars – look for **Бар** or **Кафé** – with tables out on the pavement in the summer. Here you can find soft drinks, a variety of alcoholic drinks, coffee, hot chocolate, tea etc. Although traditionally in Bulgaria you only drank tea (without milk) when you were unwell, you can find all kinds of tea, including tea made from a variety of different herbs. Remember, though, that if you do want a traditional 'cuppa', **чýрен чай** (*black tea*), you will probably be presented with a cup or, more likely, a glass of hot water, some sugar and a tea bag. You will be expected to brew up yourself at the table. And if you want milk, you will have to ask for it!

How do you say it?

- Asking *What can you recommend?* and recommending something yourself

Какъв ми препоръчваш?

Препоръчвам ти тази супа.

Препоръчвам ви/Ви това вино.

What can you recommend (me)?

I recommend you this soup.

I recommend you this wine.

- Asking for someone's preference and expressing your own

Вие какъв предпочитате?

Предпочитам топла супа.

What do you prefer?

I prefer hot soup.

- Saying *once, twice, etc.*

един път

два пъти

три пъти

четири пъти, etc.

once (lit. one time)

twice

three times

four times

- Asking for something to eat or drink

Нéшо за юдено, мóля!

Something to eat, please.

Нéшо за пíне, мóля!

Something to drink, please.

- Saying *please* in a more formal way

ако обичате

if you please

- Saying *a glass of..., a cup of..., a bottle of...*

чáша вíно

a glass of wine

чáша кафé

a cup of coffee

бутилка вíно

a bottle of wine

Grammar

1 The with adjectives

When an adjective is added to a noun used with the definite article, the definite article moves from the noun to the adjective:

Feminine	салáтата	becomes	шóпската салáта
	<i>the salad</i>		<i>the 'shopska' salad</i>
Neuter	вíното	becomes	червéното вíно
	<i>the wine</i>		<i>the red wine</i>
Plural	сúпите	becomes	тóплите сúпи
	<i>the soups</i>		<i>the hot soups</i>

If you use more than one adjective, you only put the definite article on the end of the first adjective:

специалитéти	becomes	хúбавите български специалитéти
<i>the specialities</i>		<i>the lovely Bulgarian specialities</i>

As you can see, the definite article added to adjectives is the same as the definite article added to nouns of the same gender. Only with masculine nouns is there any change. (You will learn about this in Unit 9.)

2 More neuter plurals

Many neuter nouns ending in -(Ч)e form their plural by adding -та:

еднó хлéбче	чётири хлéбчeta	four bread rolls
еднó кафé	три кафéta	three coffees
еднó парчé	две парчéta	two pieces
еднó лéвче	мнóго лéвчeta	many one-lev coins/notes

Some words adopted from other languages, words like **интервю**, **меню**, **такси** and **уйски**, which are considered neuter nouns, also take this plural ending:

мнóго интервюта	many interviews
нýколко менюта	several menus
мнóго такси	many taxis
нýколко уйскита	several whiskies

Be careful not to confuse these plurals with singular feminine nouns used with the definite article – they both end in -та!

When neuter plurals like **менюта** and **парчéта** are used with the definite article, they end in a double -тата, and the resulting 'rhyme' creates the distinctive Bulgarian 'machine-gun' effect:

хлéбчетата	<i>the bread rolls</i>	менютата	<i>the menus</i>
кафéтата	<i>the coffees</i>	таксйтата	<i>the taxis</i>
парчéтата	<i>the pieces</i>	уйскитата	<i>the whiskies</i>

3 Два and две: two times two

You have already briefly come across these two forms of the numeral for two in Unit 4. **Два**, as in **два часа**, remember, goes with

masculine nouns denoting things and animals (but not persons). **Две** goes with neuter and feminine nouns.

Masculine	Feminine	Neuter
два таратóра	but	две салáти
два сóка		две мáрки
два пли́ка		две чáши
два килогráма		две стáи
		две парчéта
		две писмá
		две таксíта
		две местá

4 Двáма two and трíма three: persons

You have to use special forms of certain numerals with masculine nouns for people. These forms exist for the numerals from *two* to *six*, but you will probably only come across **двáма** *two* and **трíма** *three*. These numerals are used with the normal plural of the noun, not with the special counting form:

двáма англичáни и трíма
америкáнци

two Englishmen and three
Americans

двáма дúши two people (lit. two souls)

5 Бýло and бéли, я and e: fickle vowels

Depending on stress and the vowels that occur in the following syllable, you will find that the vowels **я** and **е** may alternate. Happily, the rules governing these alternations are well-defined. The changes are confusing, though, and you would do well to learn the rules, perhaps putting a slip of paper between these pages, so you can find them easily.

я is used either	(a) if it is stressed and the vowel in the following syllable is a, o, у or ѿ ;
	or (b) if it is stressed and occurs in the final syllable.
е is used either	(a) if it is stressed and the vowels е or и occur in the following syllable;
	or (b) if it is unstressed.

So you will find:

бýл, бýла, бýло white	but	бéли
мáсто place	but	местá (note the stress change!)
свят world	but	по светá around the world

6 Плóдов сок Fruit, fruit juice

By adding **-ов** (-ова, -ово, -ови) to a noun you can often form an adjective with the meaning *made of...* If the noun is feminine or neuter, you first have to remove the final vowel:

плод:	плóдов сок	fruit juice
	плóдова тóрта	fruit gateau
	плóдово мляко	fruit-flavoured milk
	плóдови тóрти	fruit gateaux or pieces of fruit gateau

грóзде:	грóздова ракíя	grape brandy
слива:	сли́вова ракíя	plum brandy
портокáл:	портокáлов сок	orange juice
яблка:	яблкóв сок	apple juice

Exercises

- 1 The Bulgarian verbs for *order* (да) **поръчам**, *recommend* **препоръчвам** and *prefer* **предпочитам** sound very much alike. Practise them using the following words in place of the words in bold:

Model: Сервитьорът препоръчва **бýло вýно**, но аз предпочитам **червéно**. Да поръчаме **червéно вýно!**

- a пýлзенска (*Pilsner*) бýра, бýлгарска бýра
 b грóздова ракíя, сли́вова ракíя
 c пýлешка сúпа, зеленчúкова (*vegetable*) сúпа

- 2 In a restaurant, which of the Bulgarian words for *order*, *recommend* and *prefer* would you use to complete these sentences?

- a Кој сúпа ми ____ -ате?
 b Г-н Антóнов ѹска да ____ -а бутíлка вýно.
 c Коé вýно ____ -ате, червéното или бýлото?
 d Г-н Антóнов ____ -а пýлнениите чúшки.
 e Да ____ -ме тóзи бýлгарски специалитéт!
 f Г-н Джóнсън ____ -а плóдов сок, а не вýно.
 g Йскате ли да ____ -ате шóпска салáти?

- 3 Here are the ingredients for tarator soup:

кýсело мляко
една краставица
чесън (*garlic*)
сол
олно (*vegetable oil*)
брехи (*walnuts*)



Now answer the question: Каквó юма в таратóра?

- 4 Read the following list of drinks and cakes out loud:

неч(кафе) = *instant coffee*
кафé еспрéко = *espresso*
чéрен чай
мéнтov чай
бýлков чай
плóдова тóрта
шоколáдова (*chocolate*) тóрта
брéхова тóрта
портокáлов сок
грóздов сок
йбýлков сок
сок от ѿгоди (*strawberries*)

Now, using ѿма, say what is on offer in the way of:

- | | |
|----------|----------------|
| a coffee | c cakes |
| b tea | d fruit juices |

Words you might need to know are: бýлка *herb*, мéнта *peppermint* and брéх *walnut*.

- 5 So as to fix in your mind the correct use of the different Bulgarian words for *two*, use **два**, **две** or **двáма** as appropriate. Here you can again see the special plural form of masculine nouns used after numbers – but not after **двáма** and **трýма**.

- a Дáйте ми ____ парчéta пýца (*pizza*) и ____ брéхови тóрти.
b Да порéчаме ____ грóздови сóка и ____ салáти.
c Там ѿма ____ свободни местá.

- d ____ децá игрáят тéнис. (Remember the singular of децá is детé.)
e Да кўпим ____ плíка и ____ мárки.
f Дáйте ни ____ лимонови сладолéда (*lemon ice-creams*), мólja.
g В стáята ѿма ____ бýлгарски студéнти.
h Искаш ли да порéчаме ____ таратóра?
i В хотéла ѿма ____ англичáнки.
j Ние сме сáмо ____ дúши. (*There are only two of us.*)
k Ймаме нúжда от ____ чáши.
l До гáрата ѿма ____ магазýна.

- 6 Choose a soup and another item from the list below and order:

- a just for yourself
b another combination for yourself and a companion
c a third combination for your family of four

Меню

зеленчúкова сúпа
вегетариáнска (*vegetarian*) сúпа
омлéт (*omelette*) със сýрене
пýца с кашкавáл (*yellow cheese*)
омлéт с шýнка (*ham*)
куфтéта (*meatballs*)

- 7 You go into a Бýрза закýска (*snack bar*) with a group of friends. Complete the dialogue below, acting as the customer:

- Продавáчка** Каквó обýчате, мólja? (*What would you like?*)
(Ask what sandwiches they have.)
Клиéнт Ймаме сáндвичи с шýнка и с кашкавáл.
(Ask for two sandwiches with ham and one with cheese.)
Продавáчка Друго? (*Anything else?*)
Клиéнт (Ask for one orange juice, two cokes and three coffees.)

- 8 Now you want two coffees, two bread rolls and two meatballs. Ask how much they are in two ways, with and without the numeral.

- i a Кóлко стрúват две ____? (кебáпчeta,
кебáпчетата)
b Кóлко стрúват ____?

- ii a Кóлко стрúват две ____? (хléбчета, хléбчетата)
 b Кóлко стрúват ____?
 iii a Кóлко стрúват две ____? (кюфтéта, кюфтéтата)
 b Кóлко стрúват ____?

9 In a Sofia restaurant your dining partner praises the food – all except the chicken soup and the Bulgarian yoghurt. You agree. Using the words in brackets, follow the model to give your reaction in more precise terms.

Your partner Салáтата е мнóго вкýсна!

You Да, шóпската салáтa е мнóго вкýсна!

This will help you remember that the definite article moves from the noun to the defining word!

- | | |
|-------------------------------|---------------------|
| a Сýпата е мнóго вкýсна! | (вегетериáнска) |
| b Чýшките са мнóго вкýсни! | (пýлнени) |
| c Грóздето е мнóго вкýсно! | (бáло) |
| d Сýпата не é мнóго вкýсна! | (пýлешка) |
| e Ябýлките са мнóго вкýсни! | (чérвéни) |
| f Тóртата е мнóго вкýсна! | (плóдова) |
| g Хлéбчетата са мнóго вкýсни! | (бéли) |
| h Млýкото не é мнóго вкýсно! | (бýлгарско, кýсело) |

10 Now, using the model Препорéчвам Ви червéното вýно, recommend your companion the following:

- | | |
|----------------------|--------------------------|
| a бáло вýно | d шоколáдова тóрта |
| b слíвова ракíя | e бýлгарски специалитéти |
| c вегетариáнска сúпа | f пýлзенска бýра |

Do you understand?

Dialogue

Nadya and Milena meet in front of the office early one morning.

Нáдя Здравéй, Милéна. Óщe e ráно за rábota. Да отíдем в сладkáрniцата.

Милéна Не é ли затвóрена?

Нáдя Кóлко e часът?

Милéна Óсем и половíна.

Нáдя Трýбва да e отvórена véche.

(Inside.)

Сервítърка Каквó обýчate, móля?

Нáдя Каквó íma за закýска?

Сервítърка Cándvichi, kíфli, báнички.

Милéна Héшo слáдko?

Сервítърка Íma kékс, íma същo плóдova tórta.

Нáдя За méne eдýn cándvich и парчé tórta.

Милéна За méne същoto.

Сервítърка Znáchi dva cándvicha и dve parché tórtata.

Нáдя Drúgo?

Сервítърка И dve kaféta.

Милéна Nes ilié espréco?

Сервítърка Espréco, móля. Ímatе li portokálov sок?

Милéна Ne, cámó яbýlkov.

Сервítърка Dobré, dva яbýlкови sбka, akó obýchate.

Нáдя (The waitress comes back with the order.)

Сервítърка Móже li da platým védnága?

Нáдя Razbýra se. Éto, tová e smétkata.

ráno	early
слáдък, слáдка	sweet
затvóрен	closed
отvóрен	open
закýска	breakfast, snack
кýфла	bun
бáничка	cheese roll, pastry
néшo слáдко	something sweet
кékс	(sponge) cake
сámо	only
(да) платý, -týsh	to pay
vednága	immediately
smétkata	bill
значи	so/that is to say

Questions

- 1 Кóлко e часът?
- 2 Ráно ли e за rábota?
- 3 Затvórena ли e сладkárniцата?
- 4 Каквó íma за закýска?
- 5 Каквó порéчват Нáдя и Милéна за ядене?
- 6 Каквó порéчват te за pýnenе?

Dialogue

Mrs Collins uses her superior knowledge of Bulgarian to assist Nevena to help two young Americans.

Невéна Ало, може ли да говоря с г-жá Кóлинс?
г-жá Кóлинс Да, на телефóна. С каквó мóга да Ви помóгна, Невéна?

Невéна Две момчёта от Амéрика нýмат парý и ýмат нýжда от преводáч. Мóжете ли да им помóгнете? Те са гóсти на нáшия хотéл.

г-жá Кóлинс Кýдé са сегá момчétата?
Невéна На летíщето. Мóжете ли да отíдете на летíщето?

г-жá Кóлинс Мýсля, че мóга. Какъв е проблемът?
Невéна Митничáрите не мóгат да намéрят багáжа на момчétата. Нýма го в мýтницата.

г-жá Кóлинс Мнóго нéприятно! Надýвам сé да мóга да помóгна!

(At the airport.)

г-жá Кóлинс Дóбър ден! Аз съм преводáката.
Митничáр Не мóжем да намéрим багáжа на тéзи момчёта. Кýфарите и чántите, който нóсят, не сá тéхни. Разбирам. Товá е багáжът на нýкой друг. Тóчно такá. Мóля, пýтайте кóлко чántи и кóлко кýфара ýмат.

г-жá Кóлинс Джон кáзва, че ýма едýн кýфар и две чántи. Кен ýма два кýфара.
Митничáр Как изглéждат чántите и кýфарите им?
г-жá Кóлинс Джон кáзва, че чántите му са сýни. Еднáта чánta е голýма, а другата – мálка. Кýфарът му е чéрен. Кен кáзва, че нéговите кýфари са същo чéрни, но не сá голéми.

Митничáр Елáте да ви покáжа нýколко кýфара и чántи. Пýтайте мóгат ли да намéрят тук свóя багáж.

(Mrs Collins translates, then continues.)
г-жá Кóлинс Да, чéрните кýфари са на Кен, а мálката сýня чánta е на Джон. Другата чánta на Джон я нýма. Другият чéрен кýфар същo го нýма.

Митничáр Вíжте, бñзи висóк мýж нóси голýма сýня чánta и едýн чéрен кýфар.
Пýтник (Coming up to the others.) Извинéте, мóжете ли да ми кáжете кýдé е мýтницата? Товá не е мóйт багáж.

С каквó мóга да Ви помóгна?

how can I help you?

In this unit you will learn

- how to ask for help
- how to offer assistance
- how to describe things and people

**Митничáр
г-жá Кóлинс**

Мисля, че сегá всíчко е нарéд! Благодарá,
госпóжо Кóлинс.
Нýма защó.

Да, на телефóна.
С каквó мóга да Ви помóгна?

Yes, speaking.
How can I help you?

две момчéта

two boys

Мóжете ли да им помóгнете?

Can you help them?

гóсти на нáшия хотéл

residents at our hotel

на летíщето

at the airport

**Мóжете ли да отíдете
на летíщето?**

Could you get out to the
airport?

Мисля, че мóга.

I think I can.

**Митничáрите не мóгат да
намéрят багáжа на
момчéтата.**

The customs men can't find
the boys' luggage.

Нýма го в мítнициата.

It's not at the customs.

Мнóго неприйтно!

Very unpleasant!

**Надáвам се да мóга да
помóгна.**

I hope to be able to help.

Не мóжем да намéрим...

We can't find...

**Кýфарите и чántите, кóйто
нóсят, не сá тéхни.**

*The suitcases and bags which
they're carrying aren't theirs.*

**Товá е багáжът на
нýкой друг.**

*This is someone else's
luggage.*

ask

*John says that he has one
suitcase and two bags.*

**Джон кáзва, че юма едýн
кýфар и две чántи.**

*What do their bags and
suitcases look like?*

His bags are blue.

**Как изглéждат чántите и
кýфарите им?**

*One of the bags is big and the
other small.*

black

*His suitcases are black, too,
but they are not big.*

Елáте да ви покóжа нýколико

*Come and let me show you
several suitcases and bags.*

кýфара и чántи.

*Ask if they can find their
luggage here.*

Пýтайте мóгат ли да намéрят

The black suitcases are Ken's.

тук свóя багáж.

John's other bag is missing.

Чéрните кýфари са на Кен.

John's other bag is missing.

Другата чántа на Джон

я нýма.

Друѓият чéрен кýфар

също го нýма.

Онзи висóк мýж нóси голýма

сýня чáнта и едýн чéрен

кýфар.

пýтник

мýтница

Товá не é мóят багáж.

Нýма защó.

*The other black suitcase is
missing, too.*

*That tall man is carrying a big
blue bag and a black suitcase.*

*passenger, traveller
customs*

This is not my luggage.

You're welcome/Don't mention it.

Questions

1 Try to answer the questions

- a Кой юска да говори с г-жá Кóлинс?
- b Къде са момчéтата сегá?
- c Откъде са момчéтата?
- d От каквó юмат нóжда те?
- e Каквó не мóгат да намéрят митничáрите?
- f Колко кýфара юма Кен?
- g Каквó нóси висóкийт мýж?

2 True or false?

- a Момчéтата са в хотéла.
- b Г-жá Кóлинс не мóже да отíде на летíщето.
- c Г-жá Кóлинс мóже да им помóгне.
- d Кýфарите и чántите, кóйто нóсят момчéтата, са на нýкой друг.
- e Кýфарите на Кен са голéми.
- f Висóкийт мýж не мóже да намéри свóя багáж.

i Getting about in town

For travel within the larger towns you will find well-developed networks of trams, buses, trolleybuses and minibuses. Movement is slow in the centre and – especially in the rush hours – not always a pleasant experience. Services are, however, frequent and still relatively cheap. The only underground in Bulgaria is a single line in Sofia running from the Obelya district in the northwest into the centre of town. There are plans to extend the line out to the southeast.

In Sofia there are no conductors on buses, trams or trolleybuses. Best buy your tickets in advance in strips, rather than individually. It's cheaper! Do this at one of the many small street kiosks with their minuscule, low-down windows through which, if you are lucky, you

will just be able to see the assistant's hands and the tickets. The kiosks display signs ГРАДСКИ ТРАНСПОРТ – БИЛЕТИ И КАРТИ, and the tickets are all one price for bus, tram and trolleybus.

You get on by any door. Once on, and in rush hours, you may have to push a bit. Make sure you punch a ticket as soon as possible in one of the small machines fixed to the side of the vehicle. The driver will not want to see your ticket. Ticket inspectors will, though. Dressed in plain clothes, armed with passes and usually in groups, they make collective raids to deter ticket dodgers. To be caught without a punched ticket inevitably leads to altercation and most probably a fine. Most locals have season tickets.

If you want to move about more quickly, take a taxi or a minibus. There are plenty of both. Taxis all have meters registering distance and time. Seat belts are fitted and should be worn, but the driver will probably suggest you ignore them or merely lay them across your lap. The minibuses (маршрутни таксита, or, more colloquially, маршрутки) ply predetermined routes, but pick up and set down on request anywhere along the route. There is a single fixed fare for any distance. So, far cheaper than taxis, but almost three times the cost of the normal tram ticket. Good for longer distances, bad for short.



ГРАДСКИ ТРАНСПОРТ
БИЛЕТИ И КАРТИ

How do you say it?

- Asking for and offering help

Можете ли да mi помогнете?
С каквъ мόга да Vi помогна?
Мόга ли да Vi помогна
с нещо?

Can you help me?
How can I help you?
Can I help you with anything?

- Saying that *something* or *somebody* is missing

(Къде е куфарът?)
Нáма го./Куфарът го нáма.

It's missing./
The case is missing.

(Къде е г-н Антóнов?)
Нáма го./Г-н Антóнов
го нáма.
(Там ли е г-жá Колинс?)
Нáма я./Г-жá Колинс я нáма.

He's not in./
Mr Antonov is not in.
She's not in./
Mrs Collins is not in.

- Saying *one* (*of the...*)

Masculine
Еднинят куфар го нáма.
Feminine
Еднаста чанта е голýма.
Neuter
Едното момчé е тук.

One (of the) case(s) is missing.
One (of the) bag(s) is large.
One (of the) boy(s) is here.

- Responding to unpleasant news

Мнóго неприятно!

Very unpleasant.

- Responding to being thanked

Нáма защó.

You're welcome./
Don't mention it.

Grammar

1 Мóга да / can, I am able to

The Bulgarian verb expressing ability or a particular skill to do things is **мóга** *I can/I am able to/I am in a position to*. **Мóга** belongs to the e-pattern. The *he/she/it* form **мóже** with its distinct usage will be familiar to you from Unit 6. In addition to the change of personal endings, there is a change of **г** to **ж** in all forms containing **е** in the ending:

Мóга requires a **да** form of the following main verb:

(аз)	мóга	(нýе)	мóжем
(ти)	мóжеш	(вýе)	мóжете
(той)		(те)	мóгат
(тя)	мóже		
(то)			

(Аз) мóга да кáрам ски.

(Ти) мóжеш да говориш
английски.

Митничáрите не мóгат да
намéрят багáжа.

I know how to ski.

You can speak English.

*The customs officers cannot
find the luggage.*

2 -ият and -ия: the with masculine adjectives

(a) To make a masculine adjective definite, you add **-ият** to the simple masculine form (or **-ия** if the phrase is not the subject in the sentence):

висóк мъж *a tall man*

млад мъж *a young man*

висóкий(т) мъж *the tall man*

млáдый(т) мъж *the young man*

(b) If the adjective ends in **-ски**, you only need to add **-ят** or **-я**:

английски – английский(т) рéчник

бýлгарски – бýлгарский(т) рéчник

(c) If the adjective loses **ъ** or **е** from its ending in the feminine, neuter and plural, then it does so in the definite form as well (see Appendix, p. 294):

добýр (добра, добро, добrý)

добrý(т) бýлгарин *the kind Bulgarian*

чéрен (чéрна, чéрно, чéрни)

чéрный(т) чадýр *the black umbrella*

(d) If there is **я** in the basic form, it will naturally be affected by the rules governing the change of **я** to **е** before **и** (see Unit 8):

бял – белый(т)

голýм – голéмий(т)

(e) If you use more than one adjective, you only add **-ият** or **-ия** to the first adjective:

висóкийят млад мъж

голéмийят чéрен кýфар

the tall young man

the large black case

3 My, your, his, her, etc.

When you say **мъжът ми** *my husband*, **кýфарът Ви** *your suitcase* or **багáжът им** *their luggage*, you are using a noun in the definite form followed by a short possessive pronoun (see Unit 3). It is also possible to express the same meaning, but with a different emphasis, by a full possessive adjective which comes before the noun and bears the definite article. Like all adjectives, the full possessive adjectives have different endings depending on whether they are used with masculine, feminine, neuter or plural words. Here are examples used with the Bulgarian for *my* and *your*:

кýфарът ми/ти	becomes	мóят/твóят кýфар	my/your case
чáнтата ми/ти	becomes	мóята/твóята чáнта	my/your bag
детéто ми/ти	becomes	мóето/твóето детé	my/your child
децáта ми/ти	becomes	мóите/твóите децá	my/your children

4 Багáжът ми or мóят багáж?

Normally you can use the short possessive pronoun, as explained in Unit 3. However, for purposes of contrast, when the ownership is being emphasized, as in the sentence *this bag is mine, not yours*, for example, you must use the *full* possessive adjective with the definite article.

Мóите кýфари са голéми.
Твóите са мáлки.

Твóят син е в Áнглия.
Мóят син е в Бýлгáрия.
Товá не é мóят багáж.

Товá твóята чáнта ли е?

*My cases are big.
Yours are small.*
*Your son is in England.
My son is in Bulgaria.*
*This is not my luggage. (i.e. it
belongs to someone else)*
*Is this your bag?
(i.e. not someone else's?)*

5 Чáнтата е мóя The bag is mine

The possessive adjective can sometimes be used without the definite article to render the English independent possessives like *mine*, *yours*, *his*, *hers*, etc. Usually this happens when there is no word following the possessive word as in:

Твóя ли е тáзи чáнта?
Да, чáнтата е мóя.
Твой ли е тóзи багáж?
Не, не é мой.

*Is this bag yours?
Yes, the bag is mine.*
*Is this luggage yours?
No, it isn't mine.*

Твóе ли е товá детé?

Да, мбe е.

Твóи ли са téзи кúфари?

Да, мбi са.

Is this child yours?

Yes, it is mine.

Are these suitcases yours?

Yes, they are mine.

Each subject pronoun has a different full possessive adjective. Turn now to the Appendix and you will find a very useful list of all the possessive forms. Look at the list when you do the exercises.

6 Свой, свóя, свóе and свóи *John's own or someone else's?*

When in English you say *John is carrying his bag* or *they are looking for their luggage*, it is not clear whether John is carrying his own or somebody else's bag and whether they are looking for their own or someone else's luggage. In Bulgarian, to avoid this ambiguity, you use a special form: **свой, свóя(т) (свóята, свóето, свóите)** no matter whether it is *his, her or their own*.

Here are the different forms, definite and indefinite:

Subject pronoun	Masculine	Feminine	Neuter	Plural
той/то/ти/те	свóя(т)	свóята	свóето	свóите
	свой	свóя	свóе	свóи

And here are some examples – the gender forms agree with the word that follows:

Джон не мóже да намéри
свóя багáж/свóята чáнта/
свóите кúфари.

*John cannot find his luggage/
his bag/his cases.
(i.e. his own)*

But

Митничáрят не мóже да
намéри нéговия багáж.

*The customs officer cannot
find his luggage. (i.e. John's,
not the customs officer's
luggage!)*

Англичáнката нóси свóя
багáж/свóята чáнта/
свóите кúфари.

*The English woman is
carrying her (own) luggage/
bag/cases.*

But

Г-жá Колинс нóси нéйния
багáж.

*Mrs Collins is carrying her
luggage. (i.e. not her own)*
*John and Ken are looking for
their luggage/bag/cases.
(i.e. their own)*

*John and Ken are looking for
their luggage/bag/cases.
(i.e. their own)*

But

Митничáрите тýрсят тéхния
багáж.

*The customs officers are
looking for their luggage.
(i.e. John and Ken's)*

Here is a summary of the different ways you can express possession. Remember that the full possessive forms are used for stronger emphasis or contrast.

Тáзи чáнта е на Джон. *This bag is John's.*

Тáзи чáнта е нéгова. *This bag is his.*

Твóа е чáнтата на Джон. *This is John's bag.*

Твóа е нéговата чáнта. *This is his bag.*

Твóа е чáнтата му. *This is his bag.*

7 Нýма го *He isn't here*

With **нýма** you don't use **той, тя, то, те** but rather **го, я, го** and **ги** for the person(s) absent or the thing(s) missing. These are short object pronouns, the Bulgarian non-subject equivalents for *him, her, it, them*. (You will learn more about them in Unit 11.)

Къдé е багáжът? Нýма го.

Where is the luggage?

It's missing.

Къдé е чáнтата? Нýма я.

Where is the bag? It's missing.

Къдé са кúфарите? Нýма ги.

Where are the cases?

They're missing.

Oddly enough, you have to use the short object pronoun even if you also name the person or thing, so you get a repetition:

Чáнтата я нýма.

The bag is missing.

Момчéто го нýма.

The boy is not here.

Кýфарите ги нýма.

The suitcases are missing.

Багáжът им го нýма.

Their luggage is missing.

8 Помогнéте ми! *Give me a hand!*

The Bulgarian verb (**да**) **помóгна** is used more like the English phrase *to give help to* rather than just *to help*. So you need to use the indirect object pronouns as explained in Unit 7:

Мóжете ли да ми
помóгнете?

*Can you help me? (as if you
were saying Can you give
help to me?)*

Exercises

1 Look again at the Dialogue and then rearrange the words below to make sentences:

- a Ви, мóга, да, помóгна, каквó, ..?
- b от, эмат, момчéтата, Амéрика, нúжда, преводáч, от
- c не, багáжа, момчéтата, митничáрите, мóгат, на, да
намéрят
- d багáж, не, товá, мóят, е
- e сíня, на, мálката, е, чáнта, Джон

2 Answer the following questions as appropriate to your own skills and abilities:

- a Мóжете ли да игráете téニс?



- b Мóжеш ли да кáраш ски?



- c Мóжете ли да плúвате?



- d Мóжете ли да кáрате колá?



- e Мóжеш ли да игрáеш на
карти?



3 Read the following short dialogue:

- | | |
|-----------|--|
| You | Извинéте, мóжете ли да ми покáжете къдé е
спíрката на трамвáй нóмер четиринаéсег? |
| Passer-by | Съжалявам, не мóга. Аз също съм турист. |

Now use the same pattern to ask to be shown the way to:

- a the chemist's
- b the customs
- c the Sheraton Hotel
- d the stop for trolleybus No. 2
- e the Central Railway Station

4 Match the questions with the answers on the right:

- | | |
|--|----------------|
| i Кой пýпеш эскате,
голéмия или мálкия? | a Не, нýският. |
| ii Кой е Вáшият кўфар? | b Английския. |
| iii Висóкият мъж ли е
англичáнин? | c Чéрния. |
| iv Кой вéстник эскате? | d Сíният. |
| v Кой чадýр да Ви дам? | e Мálкия. |

5 Repeat the dialogue below substituting the word in bold with different words from the box. Make sure you change the defining words (all underlined) according to gender.

Your friend Твóята чáнта ли е товá?

You Не, тáзи чáнта не é мóя. Мóята чáнта е
пó-голя́ма.

кўфар	<i>suitcase</i>
портмонé	<i>purse, wallet</i>
чадýр	<i>umbrella</i>
пáпка	<i>folder</i>
писáлка	<i>pen</i>
молíв	<i>pencil</i>
белéжник	<i>diary</i>
химикалка	<i>ball-point pen</i>

6 Disaster has struck: you have lost your wallet, your luggage, your umbrella, your diary, your folder and your money. Making up separate sentences for each item, tell a policeman that they are missing. You may find the words in Ex. 5. useful. And don't forget that the word for *money* **пари** is always plural!

7 Read the story below about a tourist who has lost his way in Sofia. First answer the questions to test your understanding, then turn the story into a dialogue between a tourist and a policeman.

Туристът питат едната полицай (policeman) може ли да му помогне. Туристът не може да намери своя хотел. Полицаят питат как се казва неговият хотел. Туристът отговаря (answers), че не знае името на хотела. Той знае само, че хотелът е близо до спирката на тролей номер един и тролей номер пет. Полицаят питат знае ли господинът на коя улица е хотелът. Туристът отговаря, че не знае улицата, но знае, че хотелът е близо до Университета. Полицаят казва, че има два хотела близо до Университета. Единият се казва «София», другият се казва «Сердика». Туристът сега вече знае името на хотела. Неговият хотел се казва «Сердика». Той благодаря на полицая.

- a Каквото не може да намери туристът?
- b Знае ли туристът името на хотела?
- c Къде е хотелът?
- d Колко хотела има до Университета?
- e Как се казва неговият хотел?

8 Complete the answers in the following dialogue using **го**, **я** or **ги** as appropriate:

На телефона: a Извинете, там ли е Невена?
Няма _____.
b Извинете, там ли е г-н Джонсън?
Няма _____.
c Извинете, там ли е директорът?
Няма _____.
d Извинете, там ли са Николай и Милена?
Няма _____.
e Извинете, там ли е секретарката?
Няма _____.

Do you understand?

► Dialogue

Milena goes into a café and sees that there are two free seats at the table where Mr and Mrs Collins are having coffee.

Милена Извинете, може ли да седна до Вас?
г-жá Кóлинс Разбира се, заповядайте! Местата са свободни.

Милена (To the waitress.) Едно кафе и един сладолед, моля. (To Mr and Mrs Collins.) Днес е много топло, нали?

г-жá Кóлинс Да, найстина. Времето е хубаво за туристи.
Милена На почивка ли сте в България?

г-жá Кóлинс Да, искаме да отидем с мъжка ми на Златни пасъци, но първо имаме малко работа в София.

Милена Вие говорите много добре български.
г-жá Кóлинс Благодаря, аз трябва да говоря добре български, защото* българският език е моята професия.

Милена Разбираам. Сигурно сте преводачка.
Точно така.

г-жá Кóлинс Да се запознаем! Казвам се Милена Маринова.

г-н Кóлинс Приятно ми е, Виктория Кóлинс.
Милена Аз съм Джордж Кóлинс.
г-жá Кóлинс Вие сигурно сте англичани.
Милена Да, англичани сме.

Милена Един мой колега заминава скоро за Англия. И аз много искам да отида някой ден.
г-жá Кóлинс Пожелавам Ви скоро да можете да отидете.

Милена Надявам се. Мога ли да ви помогна с нещо, докато сте в София?

г-жá Кóлинс Мисля, че можете. Трябва да отидем в Централна поща, а не знаем къде е.

*Mrs Collins omits защото, hoping that her intonation alone will convey her logic.

(да) седна, -неш	to sit
найстина	indeed
време	weather

на почívka	<i>on holiday</i>
отговáрям, -ряш	<i>to answer</i>
заштóто	<i>because</i>
сíгурно сте преводáчка	<i>you must be an interpreter</i>
докатó	<i>while</i>

True or false?

- 1 До г-н и г-жá Кóлинс нáма свободни места.
- 2 Вréмето е много тóпло.
- 3 Г-н и г-жá Кóлинс са на почívka в Бългáрия.
- 4 Г-н и г-жá Кóлинс нáмат rábota в Сóфия.
- 5 Г-жá Кóлинс говори добré български, защóто е преводáчка.
- 6 Милéна заминáва скóро за Аngлия.
- 7 Г-н и г-жá Кóлинс знáят къдé е Центрálна поща.

Каквó ще бъде Вréмето?

what's the weather going to be?

In this unit you will learn

- how to discuss the weather
- how to offer your opinion
- how to talk about future events

Dialogue

Nikolai and Nadya make plans for two outings and keep an eye on the weather.

- Николай** (Nikolai rushes into the office.) Нáдя, здравéй! Мóжеш ли да ми помóгнеш? Трáбва да организíрам екску́рзия до Вítоша за г-н Анто́нов и за на́шия гóст от Англия.
- Нáдя** Пó-спокóйно, Николáй! Говорí пó-бáвно. Защó бýрзаш тóлкова?
- Николай** Защóтъ трáбва да поръчам таксí и да запáзя ма́са в ресторáнта за úтре.
- Нáдя** Нáма пробléми. Нáй-вáжно е врémето да бýде хúбово.
- Николай** Вáрно. Имаш ли вéстник с прогнóза за врémето?
- Нáдя** Не, но мóжем да чýем прогнóзата по ráдиото.
- (Some time later they are listening to the radio.)
- Рáдио** Утре врémето ще бýде предíмно слýнчево, но ветровýто. По висóките планинý ще има разкýсана облачност с превалýвания на местá. Температúри: между осемнáйсет и двáйсет и два гráдуса. Жáлко.
- (Later ...)
- Николай** Жáлко, врémето на Вítоша нáма да е мнóго хúбово. На Вítоша сýгурно ще вали дъжд. И сýгурно г-н Джóнсън не нóси туристíчески обúвки. Нíщо, не é фáтално. Предлáгам да отíдете на юг – в Мéлник. Там врémето сýгурно ще е хúбово. На Вítоша мóже да отíдете в събота.
- Нáдя** Добрá идéя, но каквó ще е врémето в събота?
- Николай** Спорéд прогнóзата в кráя на сéдмицата нáма да вали и ще бýде пó-тóпло.
- Нáдя** Шéфът ще се съгласí ли с нóвия план?
- Николай** Ще се съгласí. Аз ще говоря с нéго. В Мéлник е изключítелно красíво.
- Николай** Да, знáя. Нáдя, предлáгам и ти да дóйдеш.
- Нáдя** Съглásна ли си?
- Николай** Съглásна съм. Ще дóйда с удовóлствие!

да организíрам екску́рзия	to organize an outing to
до Вítоша	Mount Vitosha
Пó-спокóйно!	Take it easy!
Защó бýрзаш тóлкова?	What's the hurry?

- да поръчам таксí и да запáзя ма́са** to order a taxi and reserve a table
- утре** tomorrow
- Нáй-вáжно е врémето да бýде хúбово.** The main thing is for the weather to be fine.
- прогнóза за врémето** weather forecast
- Мóжем да чýем прогнóзата по ráдиото.** We can hear the forecast on the radio.
- Врémето ще бýде предíмно слýнчево.** The weather will be mainly sunny.
- ветровýто** windy
- По висóките планинý ще има разкýсана облачност с превалýвания на местá.** Over the high mountains there will be broken cloud with showers in places.
- температúри между осемнáйсет и двáйсет и два гráдуса** temperatures between 18° and 22° Centigrade
- Жáлко.** What a pity.
- Врémето на Вítоша нáма да е мнóго хúбово.** The weather on Mount Vitosha isn't going to be very good.
- Сýгурно ще вали дъжд.** It will most probably rain.
- Сýгурно г-н Джóнсън не нóси туристíчески обúвки.** Mr Johnson probably doesn't have walking shoes with him.
- не é фáтално** it isn't fatal
- Предлáгам да отíдете на юг.** I suggest you go south.
- Там врémето сýгурно ще е хúбово.** The weather is sure to be good there.
- в събота** on Saturday
- Каквó ще е врémето?** What is the weather going to be like?
- спорéд прогнóзата** according to the forecast
- в кráя на сéдмицата** at the weekend
- нáма да вали** it isn't going to rain
- Шéфът ще се съгласí ли с нóвия план?** Will the boss agree to the new plan?
- Аз ще говоря с нéго.** I'll speak to him.
- изключítелно красíво** exceptionally beautiful
- Предлáгам и ти да дóйдеш.** I suggest you come too.
- Съглásна ли си?** Do you agree?
- Съглásна съм!** I agree!
- Ще дóйда с удовóлствие!** I'd love to come! (lit. I'll come with pleasure!)

Questions

1 Try to answer the questions.

- a Защо бърза Николай?
- b Как могат Николай и Надя да разберат (*find out*) прогнозата?
- c Какво ще бъде времето на Витоша утре?
- d Какво предлага Надя?
- e Каквá е прогнозата за края на седмицата?
- f Кой ще говори с шефа?

2 True or false?

- a Николай трябва да организира екскурзия до Витоша за г-н Джонсън и г-н Антонов.
- b Той трябва да купи билети за автобус за утре.
- c Във вестника има прогноза за времето, но Надя няма вестник.
- d Утре времето на Витоша ще бъде хубаво.
- e Г-н Джонсън сигурно носи туристически обувки.
- f Шефът няма да се съгласи да отиде в Мелник.

Relying on the weather

Bulgaria has a continental climate – hot summers and cold winters. The extremes of temperatures are, however, tempered by the Black Sea in the east and the Aegean to the south. At the Black Sea resorts, even in the summer there is usually a slight breeze and the temperatures are bearable. In the winter, you will find the coldest weather to the north of the Balkan Mountains which stretch from the west to the east of the country. In the Thracian Plain to the south of the Balkan range, and in the valleys leading down towards Greece, the winters are milder.

In the spring and autumn the weather is less reliable. Particularly in March and April, and sometimes into May, you can expect a good deal of rain, so do take an umbrella. In the higher mountains, of course, rain at these times usually means snow, and snow in Bulgaria means skiing. In the Rila and Pirin Mountains to the south of Sofia and also on Mount Vitosha, which majestically rises to nearly 2,300 metres, just half an hour's drive from the centre of the capital city, you can often ski into May.

Getting out of town

Everywhere in Bulgaria there are mountains. The accessibility of the mountains is, of course, wonderful, but do go prepared for rapid

changes of weather, especially in the spring and autumn. It can be sunny and warm in the valleys and snowing hard higher up.

The distances in Bulgaria are not great, and it is well worth hiring a car to get out of town. (Book well in advance!) There are some very good roads – as well as many very bad ones. Do remember though, Bulgarian driving patterns are rather like the climate, a mixture of continental and Mediterranean. Remember too that Bulgarian traffic police make on-the-spot fines and are particularly hot on speeding and unauthorized overtaking.

The rail network is small and trains are slow, so, unless you hire a car, you may prefer the increasingly large selection of cross-country minibuses and long-distance coaches. You'll have to book in advance, and do take your passport with you. In fact, it's best to take your passport wherever you go – just in case!

How do you say it?

• Asking what will the weather be like?

Какво ще бъде времето?

What's the weather going to be?

• Describing the weather

Топло е.

It's warm.



Студено е.

It's cold.



Слънчево е.

It's sunny.



Облачно е.

It's cloudy.



Ветровито е.

It's windy.



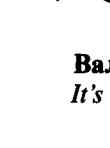
Вали дъжд.

It's raining.



Вали сняг.

It's snowing.



- Evaluating a situation

Хубаво е/Не е хубаво.

Интересно е/Не е интересно.

Важно е/Не е важно.

Не е фатално.

It's fine/bad.

It's interesting/not interesting.

It's important/not important.

It's not fatal.

- Making a suggestion

Предлагам да отидем на Витоша.

Предлагам да отидете в Мелник.

I suggest we go to Mount Vitosha.

I suggest you go to Melnik.

- Agreeing or disagreeing

For a man

Съгласен съм.

Не съм съгласен.

I agree.

I disagree.

For a woman

Съгласна съм.

Не съм съгласна.

I agree.

I disagree.

- Expressing regret

Жалко!

What a pity!

Grammar

1 Слънчево е It's sunny

When describing the weather in Bulgarian you do not need an equivalent of the English *it*:

Слънчево е.

Ясно е.

It is sunny.

It is clear.

As you see, you use the neuter form of the corresponding adjective and put *е* after the ‘weather’ word. You follow the same pattern for sentences describing the situation in more general terms:

Тъмно е.

Рано е.

Късно е.

It is dark.

It is early.

It is late.

You can also begin with the actual word for *weather*:

Времето е много лошо днес. *The weather is very bad today.*
Времето днес е ясно. *It is clear today.*

Very often weather sentences begin with a reference to where and when it is warm, cold, dark, etc. In such cases the verb *е* comes before the neuter adjective:

В Мелник винаги е топло.

През зимата е студено.

В стаята е тъмно.

In Melnik it is always warm.

In winter it is cold.

It is dark in the room.

2 Вали (дъжд) It's raining

For descriptions of the weather involving precipitation Bulgarian uses the *it* form of an old verb meaning *fall*: **вали**. Depending on the context, **вали** can mean *it is raining* or *it is snowing*. To be more specific you add the word for *rain* or *snow*:

Вали дъжд.

Вали сняг.

It is raining.

It is snowing.

3 Чудесно е, че... It is wonderful that...

Some evaluating expressions like *it is wonderful* or *it is important* are linked to further statements. If the linking word in English is *that*, in Bulgarian you use **че**:

Чудесно е, че сте тук!

Жалко е, че нямаме време.

It's wonderful (that) you are here.

It's a pity (that) we have no time.

In English, you often omit *that*. In Bulgarian, you can never leave out **че**.

If the linking word is *to*, followed by a verb, you need a **да** form of the following verb:

Важно е да пристигнем

навреме.

Приятно е да пътуваш с кола.

It's important for us to get there

on time.

It's pleasant to travel by car.

Note that the verb *е* always comes second no matter what other word is used in first position:

Не е върно, че...

Много е приятно да...

It is not true that...

It is very pleasant to...

4 (Аз) Ще дойда I will come (future tense)

It is very easy to refer to future events in Bulgarian. You merely insert **ще** in front of the verbal forms for the present tense. With **(да)** **дойда**, therefore, you say:

(аз)	ще дойда	<i>I'll come</i>	(ние)	ще дойдем	<i>we'll come</i>
(ти)	ще дойдеш	<i>you'll come</i>	(вие)	ще дойдете	<i>you'll come</i>
(той)					
(тя)	еще дойде	<i>he/she/it will come</i>	(те)	ще дойдат	<i>they'll come</i>
(то)					

To say *I will not*, *you will not*, etc. instead of **ще** you insert **няма** followed by **да**:

(аз)	няма да дойда	<i>I won't come</i>
(ти)	няма да дойдеш	<i>you won't come</i>
(той)	няма да дойде	<i>he won't come</i>
(ние)	няма да дойдем	<i>we won't come</i>
(вие)	няма да дойдете	<i>you won't come</i>
(те)	няма да дойдат	<i>they won't come</i>

5 Аз ще съм and аз ще бъда *I will be*

You have two verb forms to choose from to express *I will be* or *I am going to be*, etc. The form with **бъда**, etc. tends to be more formal:

(аз)	ще съм/	<i>I will be</i>	(ние)	ще сме/	<i>we will be</i>
	ще бъда			ще бъдем	
(ти)	ще си/	<i>you will be</i>	(вие)	ще сте/	<i>you will be</i>
	ще бъдеш			ще бъдете	
(той)					
(тя)	еще е/	<i>he, she, it</i>	(те)	еще са/	<i>they will be</i>
(то)	еще бъде	<i>will be</i>		еще бъдат	

Аз ще съм/бъда в Пловдив утре.

Той ще е/бъде на екскурзия в събота.

To say *I will not*, etc. you simply replace **ще** with **няма да**:

Няма да съм/бъда в София.

Няма да си/бъдеш свободен.

Няма да е/бъде на тенис.

Няма да сме/бъдем свободни.

Няма да сте/бъдете във фирмата.

Няма да са/бъдат в Пловдив.

6 In what manner?

A great number of words that tell us *how* or *in what manner* something is done (adverbs) can be formed from adjectives. In English, you often add **-ly** to adjectives to form adverbs. In Bulgarian, many adverbs look exactly like the neuter form of an adjective because they end in **-o**:

Adverbs

Той говори много бързо.
Трябва да говориш спокойно.

Лесно ще намерим такси.

Adjectives

Таксито е много бързо.
Обичам спокойно море.
Товá е лесно упражнение.

He speaks very quickly.
You must speak more calmly.

We'll find a taxi easily.

The taxi is very quick.
I like a calm sea.
This is an easy exercise.

Adverbs are also used to make adjectives more specific as in:

Времето ще бъде предимно слънчево.
Мелник е изключително красиво градче.

The weather will be predominantly sunny.
Melnik is an exceptionally beautiful little town.

7 Най- for biggest and best

To say that something or someone is *the biggest* or *the best* or *the most beautiful*, (i.e. to make the superlative form of the adjective), you place **най-** on the front of the adjective, and, usually, the definite article on the end.

Най-големият пълеш е тук.
Тази англичанка е най-хубавата.
Товá е най-сладкото вино.
Най-евтините краставици са на пазара.

The biggest melon is here.
This English woman is the most beautiful one.
This is the sweetest wine.
The cheapest cucumbers are at the market.

But, as in English, you can sometimes use the superlative without the definite article:

Времето е най-топло в Мелник.

The weather is hottest in Melnik.

Exercises

1 To practise talking about the weather, first read the following short dialogue:

- Днес е слънчево, но ветровито. Утре ще бъде ли също слънчево и ветровито?
- Не, утре няма да бъде слънчево и ветровито.

Now complete these dialogues following the same pattern:

- a Днес е облачно и мрачно (*dull*). _____?
Не, _____.
- b Днес е мъгливо (*foggy*). _____?
Не, _____.
- c Днес е топло и слънчево. _____?
Не, _____.
- d Днес е студено и влажно (*damp*). _____?
Не, _____.
- e Днес е дъждобвно (*rainy*). _____?
Не, _____.

2 Agree or disagree with the following comments, using the model:

- Интересно е.
- Наистина, много е интересно. (*Indeed, it is very interesting*)
- Не съм съгласен/съгласна. Изобщо не е интересно. (*I don't agree. It isn't interesting at all*.)

- a Горещо е. (*It's hot*.)
- b Късно е. (*It's late*.)
- c Забавно е. (*It's amusing*.)
- d Удобно е. (*It's convenient, comfortable*.)
- e Лесно е. (*It's easy*.)

3 Choose a good reason for the statements below from the list on the right:

- i Г-н Джонсън няма да отиде на екскурзия, ____
- ii Няма да отида на Витоша, ____
- iii Трябва да поръчаме такси, ____
- iv В България има много туристи, ____
- v Китайският (*Chinese*) ресторант е затворен, ____
- a защото е късно и няма трамвай.
- b защото е много рано.
- c защото лятото (*the summer*) е дълго и топло.
- d защото няма удобни обувки.
- e защото ще вали дъжд.

► 4 You turn on the radio and hear the following weather forecast:

Утре в цялата (*the whole*) страна ще бъде ясно и горещо. По Черноморието (*Black Sea Coast*) ще има слаб (*light*) до умерен (*moderate*) източен (*from the east*) вятър. Температурата на въздуха (*air*): между двайсет и осем и трийсет и два градуса, а на морската вода (*the sea water*) – около двайсет и три градуса.

Now, using full sentences, try to answer the following questions.

- a Облачно ли ще бъде утре?
- b Ще има ли силен (*strong*) вятър по Черноморието?
- c Колко горещо ще бъде?
- d Каква ще бъде температурата на морето?

5 Imagine you are Nikolai and complete this conversation:

- Милена** Ще дойдеш ли днес с нас на тенис, Николай?
Николай (I won't come because I haven't got time.)
Милена Жалко. Кога ще имаш време?
Николай (Tomorrow.)
Милена Къде предлагаш да отидем утре?
Николай (I suggest we go on an outing. Do you agree?)
Милена Какво ще бъде времето?
Николай (The weather will be sunny and warm.)
Милена Добрé, съгласна съм. Но все пак (all the same) ще взема яке (jacket).
Николай (Good. I'll take my jacket too.)

6 Use бързо *quickly*, лесно *easily*, трудно *with difficulty/not easily* or по-тихо *more quietly* to complete these sentences:

- a Г-н Антонов ще се съгласи ____.
- b ____ ще намерим гарата.
- c ____ ще намерим багажа.
- d Шип! Говори ____!

Do you understand?

Dialogue

Milena succumbs to gentle GSM* persuasion and agrees to go to Melnik.

- Николай** Здравей, Милена!
Милена Ти ли си, Николай? Защо не си на екскурзия?

(*Bulgarian mobile phone, remember?)

Николáй Врéмето е лóшо.
Милéна Не изглéжда лóшо. Слýнчево е.
Николáй Да, но ýма сýлén вýтър и на Вýтоша валý.
Милéна Вýрно, там вýнаги е пó-студéно.
Николáй Да, защóто е висóко. Затовá ѹскаме да отíдем в Мéлник úтре.
Милéна В Мéлник е чудéсно. Сýгурно ще бъде тóпло,
защóто е на юг.
Николáй Но все пак ще вzéмем ýкета. йскаш ли да дóйдёш
и ти, Милéна?
Милéна Вzэмóжно ли е?
Николáй Разбýра се, че е вzэмóжно. Нáдя също ще дóйде.
Ще бъде пó-интéréсно с две хúбави момýчета.
[Note that although момýче means girl, the word itself
is neuter!]
Милéна Добрé, сýглásна съм. Когá заминáвате?
Николáй В сéдем и половýна.
Милéна Сериóзно? Но товá е ужáсно ráно!
Николáй Шéгуvam се, защóто знáя, че не обýчаш да стávаш
ráno. Сréщата ни е в дéвет и половýна пред
хотéла на г-н Джóнсън.

все пак	<i>all the same</i>
изглéждам, -даш	<i>to look, seem</i>
сýлен, сýлна	<i>strong</i>
затовá	<i>that is why</i>
ýке	<i>jacket</i>
вzэмóжно	<i>possible</i>
серióзно?	<i>are you serious?</i>
ужáсно	<i>terribly</i>
шéгуvam, -ваш сe	<i>to joke</i>
стávam, -ваш	<i>to get up</i>
пред	<i>in front of</i>

True or false?

- 1 Николáй не é на екску́рзия, защóто врéмето на Вýтоша е лóшо.
- 2 На Вýтоша вýнаги е пó-тóпло.
- 3 Мéлник е на ýзток.
- 4 Милéна е сýглásна да отíде в Мéлник.
- 5 Милéна обýча да стáва ráno.
- 6 Сréщата на Николáй с г-н Джóнсън е пред хотéла му.

план за слéдващата сéдмица

a plan for the coming week

In this unit you will learn

- how to refer to the days of the week
- some time expressions
- how to give the date
- some more numbers

Dialogue

Mr Johnson firms up plans for his second week in Bulgaria.

г-н Антόнов (Looking at his diary.) Днес е четвъртък, четиринайсети май. Бéче е четвъртият ден от Вáшия престбý. Остáват бóще дéсет дни. Трýбва да напрáвим план за слéдващата сéдмица.

г-н Джóнсън В понедéлник эскам да отíда в Бóровец, за да разглéдам хотéлите. Женá ми и синът ми эскат да дóйдат през зíмата на ски в Бългáрия.

Искате ли нáкой да Ви придружí?

Не, благодарý. Ще наéма колá и ще отíда сам. Добрé, кáкто предпочтите. Във втóрник преди обед сме покáнени на излóжба на плакáти. След товá е запланúван обед с худóжника, кóито организира излóжбата. Следобед трýбва да отговóрим на фíрмата, от кóято ще кúпим компóутри. Ѝмам еднá молбá към Вас – да ни дадéте съвéт за най-изгóдните ценí.

г-н Джóнсън Разбíра се. Ще отíдем ли слéдващата сéдмица в Плóвдив?

г-н Антóнов Да. Плóвдивският панайр запóчва на двáйсети май, в срýда. Ще отíдем на пýрвия ден, за да имаме врéме да разглéдаме всíчко.

Когá ще бéдат прéговорите?

г-н Антóнов На втóрия и трéтия ден. Трýбва да поръчаме нáкои брошúри и машíни за фíрмата. Разчítаме на Вáшата побóщ.

г-н Джóнсън Разбíра се, аз съм тук, за да помóгна на фíрмата Ви.

г-н Антóнов За съжалéние, на двáйсет и вtóри май трýбва да се вéрна в Сóфия. На тóзи ден трýбва да посрéщна делегáцията, кóято пристíга от Япония. Николáй ще бéде с Вас до кráя на сéдмицата.

г-н Джóнсън Тогáва ще обясní на Николáй кóи продóути са най-подходáщи и кóи са най-съврéменните машíни.

г-н Антóнов Отлично, товá ще е изключítелно полéзно за нас. Нáдя, обадí се на Николáй; и, пýтай го свободéн ли е. Кажí му за плáновете на г-н Джóнсън. Обясní му защó разчítаме на нéго за слéдващия пéтьк.

г-н Джóнсън Извинéте, Бóйне, когá ще се вéрнем от Плóвдив?

г-н Антóнов

А, да! С Николáй ще се вéрнете в сýбота, а в нéдéля сте покáнени у нас на гóсти.

г-н Джóнсън

Благодарý. Втóрата ми сéдмица в Бългáрия изглéжда добста интересна!

Днес е четвъртък,
четиринайсети май.

четвъртият ден от Вáшия
престбý

Остáват бóще дéсет дни.
Трýбва да напрáвим план
за слéдващата сéдмица.

в понедéлник...
за да разглéдам хотéлите

Искате ли нáкой да
Ви придружí?

Ще наéма колá.
кáкто

Във втóрник преди обед
сме покáнени на излóжба
на плакáти.

След товá е запланúван
обед.

кóито организира...

Íмам еднá молбá към Вас.
съвéт за най-изгóдните ценí

Плóвдивският панайр
запóчва на двáйсети май.

в срýда
на пýрвия ден

да разглéдаме всíчко
Когá ще бéдат прéговорите?

на вtóрия и трéтия ден
нáкои брошúри и машíни

Разчítаме на Вáшата побóщ.
за да

На двáйсет и вtóри май
трýбва да се вéрна в Сóфия.

На тóзи ден трýбва да
посрéщна делегáцията,

кóято пристíга от Япония.
до кráя на сéдмицата

Today is Thursday May 14.

the fourth day of your stay

There are still ten days left.
We must make a plan for the
coming week.
on Monday...

(in order) to take a look at the
hotels
Would you like someone to
accompany you?
I'll hire a car.
as

On Tuesday, before lunch we
are invited to a poster
exhibition.

After that a lunch has been
planned.

who is organizing...
I have a favour to ask of you.
advice concerning the most
favourable prices

The Plovdiv Trade Fair begins
on May 20.

on Wednesday
on the first day
to look round everything
When will the talks be?

on the second and third day
certain brochures and machines
We are relying on your help.
(in order) to

On May 22 I must return
to Sofia.
That day I must meet the
delegation arriving from Japan.

until the end of the week

Ще обясня на Николай кой продуќти са нај-подходящи.
кой са нај-съвременният машини отлиично полезно
питай го свободен ли е.
Какът му за плановете на г-н Джонсън.
Обясни му защо разчитаме на него за следващия петък.
В неделя сте поканени у нас на гости.
доста

I'll explain to Nikolai which products are the most suitable. which are the most up-to-date machines excellent useful ask him whether he is free. Tell him about Mr Johnson's plans. Explain to him why we are counting on him for next Friday. On Sunday you are invited to our place. pretty (very), quite

Questions

1 Try to answer the questions.

- a За кога трябва да направят план г-н Антонов и г-н Джонсън?
- b Защо г-н Джонсън иска да отиде в Боровец?
- c Кога са поканени на изложба г-н Джонсън и г-н Антонов?
- d Защо ще отидат на панаира на първия ден?
- e Кога трябва да се върне в София г-н Антонов?

2 True or false?

- a Г-н Джонсън иска някой да го придружи до Боровец.
- b Панаирът в Пловдив започва на двайсети май.
- c Преговорите ще бъдат на първия и втория ден.
- d Г-н Антонов ще посрещне делегация, която пристига от Франция.
- e Майкъл Джонсън и Николай ще се върнат от Пловдив в събота.

i Of high days and holidays

Although Bulgaria is on the south-eastern fringe of Europe and, for nearly five centuries, was within the Ottoman Empire, the people share with us most of the traditional feast days in the Christian calendar. They belong, however, to the Eastern Orthodox branch of Christianity and occasionally there are differences of emphasis. They

place less importance on Christmas and more on Easter, for example, and sometimes the dates of Easter in Bulgaria and in Western Europe and America do not coincide.

The Bulgarian Orthodox service on the Saturday night before Easter Sunday is a very beautiful occasion with candles, rich vestments and wonderful singing.

The Bulgarians also have a number of special days in their calendar that are to do with nationality, their cultural identity and the political experiences of their recent past rather than with religion. March 3 (трети март), for example, is Bulgaria's day of national liberation and is a public holiday. Bulgarians then celebrate the end of the Russo-Turkish War of 1877-8 and their liberation from the Ottoman Empire.

May 24 (двайсет и четвърти май) is a very old holiday. It has a cultural significance for all the Slav peoples and has survived numerous changes of regime. It is dedicated to Saints Cyril and Methodius, the so-called 'apostles of the Slavs' whom the Bulgarians regard very much as their own. This holiday, which is probably Bulgaria's most popular 'high day', celebrates the achievements of Bulgarian education and culture through the ages and has traditionally seen street parades, singing, dancing and other public festivities.

How do you say it?

• Giving the date

Днес е шести юни.

Today is June 6.

• Saying *on* with a date

на петнайсети май

on May 15

• Saying *on* with days of the week

в понеделник

on Monday

във вторник

on Tuesday

в среда

on Wednesday

в четвъртък

on Thursday

в петък

on Friday

в събота

on Saturday

в неделя

on Sunday

• Asking for advice/a favour

Моля, дайте ми съвет.

Please give me some advice.

Какъв съвет ще ми дадете?

What advice would you give me?

Ймам една молба към Вас.

I have a favour to ask of you.

• Saying *rely on*

Разчítайте на мéне!
Разчítам на нéго.

• Stating your purpose

Щe отíдем рáно, за да
имаме врéме.
Обадí сe на Николáй, за да
го пíташ когá щe дóйде.

• Inviting someone home

Елá(те) у нас на гóсти.

Rely (count) on me.
I am relying on him.

*We'll go early so as to
have time.*
*Get in touch with/
ring Nikolai (in order) to ask
him when he'll be coming.*

Come to our place.

Grammar**1 Пýрви, втóри, трéти First, second, third**

The numerals indicating order (ordinals) are used as adjectives:

Masculine	Feminine	Neuter
пýрви first	пýрва	пýрво
втóри second	втóра	втóро
трéти third	трéта	трéто
четвéрти fourth	четвéрта	четвéрто

From *fifth* on, you obtain the masculine forms by adding **-и** to the number. For feminine and neuter words you replace **-и** with **-а** or **-о** as above. Note the occasional shift of stress.

(пет)	пéти	<i>fifth</i>	единáйсети	<i>eleventh</i>
(шест)	шéсти	<i>sixth</i>	дванáйсети	<i>twelfth</i>
(сéдем)	сéдми	<i>seventh</i>	тринáйсети	<i>thirteenth</i>
(óсем)	óсми	<i>eighth</i>	четиринаýсети	<i>fourteenth</i>
(дéвёт)	девéти	<i>ninth</i>	пятнáйсети	<i>fifteenth</i>
(дéсет)	десéти	<i>tenth</i>	шестнáйсети	<i>sixteenth</i>

{(with loss of e before и)}

Note that the **-нáйсети**, **-нáйсéта**, **-нáйсéто** endings are pronounced **-нáйсти**, **-нáйста** and **-нáйсто**.

For numbers consisting of more than one word you add **-и** (-а, -о) only to the last part of the number:

двáйсет и пýрви
двáйсет и втóри
двáйсет и трéти

twenty-first
twenty-second
twenty-third

Like all other adjectives, the ordinal numerals also have definite forms:

втóрата сéдмица
четвéртият ден

the second week
the fourth day

(You will find a full list of all the numerals in the Appendix on p. 290.)

2 Пýрви януáри January 1

To give the date in Bulgarian you say **днес е today is** followed by the day and the masculine ordinal numeral (an adjective, remember!) in the indefinite form:

(днес е) втóрник, трéти
февруáри

(today is) Tuesday 3 February

Here are some dates together with the names of all the months. Certain of the dates are particularly important in the Bulgarian calendar. The significance of some of them was explained in the information section:

пýрви	януáри	<i>1 January</i>	(1.I.)
óсми	февруáри	<i>8 February</i>	(8.II.)
трéти	март	<i>3 March</i>	(3.III.)
двáйсет и шéсти	апрíл	<i>26 April</i>	(26.IV.)
двáйсет и четвéрти	май	<i>24 May</i>	(24.V.)
втóри	юни	<i>2 June</i>	(2.VI.)
сéдми	юли	<i>7 July</i>	(7.VII.)
четиринаýсети	áвгуст	<i>14 August</i>	(14.VIII.)
девéти	сéптéмври	<i>9 September</i>	(9.IX.)
трийсети	октóмври	<i>30 October</i>	(30.X.)
десéти	ноéмври	<i>10 November</i>	(10.XI.)
двáйсет и пéти	декéмври	<i>25 December</i>	(25.XII.)

The names of the months are spelt with a small letter. When you write the number of the month in figures, you normally use Roman numerals, as in the brackets.

3 101 and above

101	сто и едно	300	трýста
110	сто и дéсет	400	чéтиристотин
123	сто двáйсет и три	500	пéтстотин
200	двéста	600	шéстстотин

700	сéдемстотин	1 000	хилáда
800	о́семстотин	2 000	две хíляди
900	дéвестотин	1 000 000	едíн милион

(Note the change of stress in **хилáда** and **две хíляди**!)

4 През две хíляди и четвърта годíна In 2004

For English *in* with the year you use the preposition **през**. The year is given in thousands (**хилáда thousand** or **две хíляди two thousand**), followed by the hundreds and the tens. Only the last element of the number is an ordinal, the feminine form agreeing with **годíна**:

Родéн съм през хилáда	<i>I was born in 1982. (In</i>
девестóтин осемдесéт и	<i>Bulgarian you have to say</i>
втора годíна.	<i>I am born.)</i>

Note that **и** comes before the final numeral (see Unit 4).

5 When: prepositions in time expressions

Here are some of the most common prepositions used with time expressions. Try to learn the expressions as whole phrases:

в срýда	<i>on Wednesday</i>
до десéти ноéмври	<i>before/until November 10</i>
за две сéдмици	<i>for 2 weeks</i> <i>(looking to the future)</i>
от еднá сéдмица	<i>for a week*</i> <i>(looking to the past)</i>
на óсми март	<i>on March 8</i>
от срýда до пéтьк	<i>from Wednesday till Friday</i>
предí обед	<i>before lunch</i>
предí три дни	<i>three days ago</i>
през денé	<i>during the day</i>
през есéнтá	<i>in autumn</i>
през ноéтá	<i>at night</i>
през пролетtá	<i>in spring</i>
през (мéсец) януáри	<i>in January</i>
след еднá сéдмица	<i>a week later/in a week</i>

*Note that with expressions like **от еднá сéдмица** when they answer the question *How long have you been here for?* Bulgarian uses the present tense:

От кóлко врéме стe в
Бългáрия?
В Бългáрия съм от еднá
сéдмица.

*How long have you been
in Bulgaria for?
I've been in Bulgaria for a week.*

6 Го and я Him and her

The most frequent substitute for things or persons when they are not subjects are the short object pronouns. (After prepositions, nouns are replaced by full form pronouns – see Unit 6.)

Кой тýрси багáжа?
Митничáрите го тýрсят.

Кой нóси чáнтата?
Висóкийят мъж я нóси.

*Who is looking for the luggage?
The customs officers are
looking for it.
Who is carrying the bag?
The tall man is carrying it.*

As you can see, the short object pronouns usually precede the verb, but if the verb comes first in the sentence, they come second:

Пýтайте ги мóгат ли да
намéрят свóя багáж.

*Ask them if they can find
their luggage.*

Like other short pronoun forms, they are normally unstressed, unless preceded by **не**.

Here are all the short object pronouns (subject forms in brackets):

(аз)	ме	me	(нýе)	ни	us
(ти)	те	you	(вýе)	ви/Ви	you
(той)	го	him/it			
(тя)	я	her/it	(те)	ги	them
(то)	го	it			

(You'll find the short indirect object pronouns in Unit 7 and parallel lists in the Appendix.)

7 Щe обясný на Николáй I'll explain to Nikolai

In Unit 7, you learned what pronouns to use with verbs that require an indirect object – the person to whom or for whom something is done. If, however, you want to use the person's name or a noun, you need to introduce it by the preposition **на** (which in most cases corresponds to the English *to*). Here are examples with some of the most common verbs that require an indirect object in Bulgarian: **(да)** дам, **(да)** помóгна, **(да)** обяснý and **(да)** кáжа:

Той щe дадé съvéт
на момчéто.

Г-жá Колинс мóже да
помóгне на момчéтата.

Мáйкъл Джóнсън щe обяснý
свóите плáнове на Николáй.

*He will give the boy some
advice.*

*Mrs Collins can help (give
help to) the boys.*

*Michael Johnson will explain
his plans to Nikolai.*

Никола́й ще кáже на Милéна
за нóвия план.
Nikolai will tell Milena about the new plan.

8 Ще му обясní I'll explain to him

Compare the examples in the last section with their alternatives where the short indirect object pronouns replace **на + noun** and move to the left of the verb:

Той ще му дадé съвéт.
Г-жá Колинс мóже да
им помóгне.

Мáйкъл Джóнсън ще му
обясní своите пла́нове.

Никола́й ще ѝ кáже за
нóвия план.

*He'll give him some advice.
Mrs Collins can help them.*

*Michael Johnson will explain his plans to him.
Nikolai will tell her about the new plan.*

When **на** is used with the full non-subject pronoun as an alternative to the short pronoun to the left of the verb, this highlights a contrast. Compare:

Ще се обáдя **на** нéя
(не на нéго!).

with Ще ѝ се обáдя.

I'll ring her (not him).

Ще помóгна и **на** téбе
(не сáмо на тях!).

with Ще ти помóгна.

*I'll help you too
(not just them).*

(Look at the list of full non-subject pronouns in Unit 6.)

9 Нíе сме покáнени We are invited

Some verbal forms can be used with the verb *to be* as in *we are* or *we have been invited*. In such sentences you are not interested in who does the inviting but who is or has been invited. That is why they are called passive sentences. Such **-ed** forms of the verb are known as passive participles and are used as adjectives. In Bulgarian, you form the passive participle of most verbs by replacing the personal endings of the past form by **-ен**:

(да) покáня becomes покáнен
аз съм покáнен

I am invited

This is the masculine form to which you can then add the feminine, neuter or plural endings: **ти е покáнена, то е покáнено, нíе сме покáнени**.

A-pattern verbs add **-ан**, so **запланúвам** *to plan* becomes **запланúван (-а, -о, -и)** *planned*:

Конферéнцията е
запланúвана за сéдми
сéптéмври.

The conference is planned for September 7.

A small number of verbs add **-ян** or **-т**. You will find some of them among the participles listed in the Appendix.

Exercises

- 1 Read this notice found just inside the entrance to a department store:

ПÁРТЕР (ground floor):	подáръци и козмéтика (cosmetics)
I ЕТАЖ (floor):	всíчко за детéто
II ЕТАЖ:	обúвки
III ЕТАЖ:	мéжка и дáмска конфéкция (men's and ladies' ready-made clothes)
IV ЕТАЖ:	килýми (carpets)
V ЕТАЖ:	ресторáнт, тоалéтна

Now answer Каквó юма:

- | | |
|-------------------|----------------------|
| a на пárтера? | d на трéтия етáж? |
| b на пýрвия етáж? | e на четвéртия етáж? |
| c на втóрия етáж? | f на пéтия етáж? |

- 2 Still looking at the notice, say on which floor they sell the indicated items. На кой етáж продáват:

- | | |
|---|------------------------|
| a маратóнки? (trainers, athletic shoes) | c юкета? |
| b парфюми? (perfumes) | d шампоáни? (shampoos) |

- 3 Try using some object pronouns by replacing the names and filling the spaces with the Bulgarian for *him, her, etc.*

- Обадí се: a на Марк и __ покáнý (*invite*) у нас на гóсти.
b на Невéна и __ покáнý у нас на гóсти.
c на Николáй и __ покáнý у нас на гóсти.
d на г-н и г-жá Антóнови и __ покáнý у нас на гóсти.

- 4 You are looking at your diary and making plans for the days ahead. Following the model, complete the sentences with the appropriate days of the week or time expressions:

Днес е понеделник. След три дни ще бъде четвъртък.
Ще купя билет (for за) четвъртък.

- a Днес е четвъртък. След два дни ще бъде _____. Ще запаязя ма́са (for) _____.
- b Днес е неделя. След пет дни ще бъде _____. Ще отида на изложбата (оп) _____.
- c Днес е втърник. Утре ще бъде _____. Ще купя билет (for tomorrow).

- 5 Look carefully at this page from a brochure, then answer the questions below in Bulgarian. For the rounded, long-hand letters look back at p. xii.

БЕЛГРАД ЕДИН ПРИЯТЕН УИКЕНД

ДАТИ НА ЗАМИНАВАНЕ	ЦЕНА
април - 26	193 лв.
май - 31	193 лв.
август - 2	193 лв.
септември - 6	193 лв.
октомври - 11	193 лв.

1 ДЕН – Отпътуване в 6,00 ч. по маршрут София - Белград.

Пристигане в Белград в ранния следобед. Настаняване. Кратка почивка. Панорамна обиколка на Белград с екскурзовод на български език. Свободно време.

По предварителна заявка – вечеря в бахемския квартал «Скаардия». Нощувка.

2 ДЕН – Закуска. Целодневна екскурзия до Нови Сад с екскурзовод на български език.

Разглеждане на Старата

Патриаршия и Катедралата;

посещение на манастира Ново

Хопово; разглеждане на

средновековната крепост

Петроварадин. Свободно време.

Връщане в Белград. По желание – разходка с корабче по р.Дунав и р.Сава. Нощувка.

3 ДЕН – Закуска. Отпътуване за България. Пристигане в София в късния следобед.

ЦЕНАТА ВКЛЮЧВА

- транспорт с луксозен автобус*** (климатик, видеосистема, мини бар - безплатни толипи напитки);
- 2 нощувки със закуски в хотел*** в центъра на Белград;
- панорамна обиколка на Белград с екскурзовод на български език;
- целодневна екскурзия до Нови Сад с екскурзовод на български език;
- застраховка.

ЦЕНАТА НЕ ВКЛЮЧВА

- вечеря в бахемския квартал «Скаардия»;
- разходка с корабче по р.Дунав и р. Сава;
- входни такси и билети за музеи.

ОТСЪТПКИ

- ученици и студенти: 8 лв.;
- деца до 12 г., настанени в стаята на гвамата си родители: 18 лв.;
- пенсионери: 8 лв.

a How does the agency describe the trip to Belgrade?

b What is the means of transport?

c Where will the participants be staying?

d Reckoning on two nights away, what will the return dates be for the different departures?

e What trips does the price include?

f What language will the guide use?

g Does the price include entrance tickets to museums?



- 6 Read the following page from Nadya's diary for the week ahead. This exercise will help you practise talking about future events:

Понеделник Да помогна на Николай с документите (documents).

Втърник Да кажа на шефа за датата (the date) на изложбата. (Two different meanings of на here, notice!)

Сряда Да отговаря на писмото на художника. (Here too!)

Четвъртък Да изпратя покани (send invitations) на всички, които работят във фирмата.

Петък Да се обадя на колегата в Пловдив.

Събота Да купя подарък на сина на Антонови. (And here...)

Неделя Да покажа на Милена новите плакати.

Now answer Какво ще прави Надя?

a в понеделник?

e в петък?

b във втърник?

f в събота?

c в сряда?

g в неделя?

d в четвъртък?

Now, instead of using the days of the week, use dates starting from Monday, May 18, to ask Nadya **Какво ще правиш на...**?

Do you understand?

Dialogue

Ken changes his air ticket – with a little help from his friends.

- Невена** Добрó є́тро, г-жá Кóлинс! Заминáвате ли вéче?
г-жá Кóлинс Да, оти́ваме във Вáрна. Преди да заминем имам еднá молбá. Ако има писмá за нас, моля да ни ги изпратите в хотéл «Одеса». Ще бъдем там до четвéрти юни.
- Невена** Разби́ра се. Разчитайте на ме́не. На добýр път и приятно прекáрване! (*She sees Ken obviously anxious to speak to Mrs Collins.*) Вíжте, Кен и́ска да Ви кáже нéшо.
г-жá Кóлинс (*After having exchanged a few words with Ken.*) Невéна, Кен и́ска да вéрне свóя билéт на авиокомпáнията. Той нýма да мóже да пътува на двáйсет и вто́ри юли. И́ска да оти́де в Копривщица, за да вíди фолклóрния фестивáл.
- Невена** Добрé. Ще се опýтам да помóгна и на нéго. Имам приятелка в тáзи авиокомпáния. Едн момéнт, ще и́скам съвéт от нéя. (*After speaking on the phone.*) Всíчки билéти от двáйсет и вто́ри юли до дванáйсети а́вгуст са продáдени. И́ма билéти за срýда, тринáйсети а́вгуст.
- г-жá Кóлинс** Мóля, запазéте едн билéт за тринáйсети а́вгуст.
- Невена** (*Finishes conversation and rings off.*) Кажéте на Кен, че мóже да оти́де в агéнцията в понедéлник и да вéрне билéта на приятелката ми. Тя говóри английски.
- г-жá Кóлинс** Благодарý Ви за помоштá!
Кен Благодарý, Невéна!
- Невена** Нýма защó. Аз съм тук, за да помáгам на гóстите на хотéла.

(да) замíна, -неш to leave
 (да) изпráти, -тиш to send

На добýр път! Have a good/safe journey!
 Приятно прекáрване! Have a good time!
 авиокомпáния airline
 фолклóрен фестивáл folk festival

(да) опíтам, -таш	to try
продáден	sold
пóмощ (f)	help
продáвам, -ваш	to sell
(да) покáня, -ниш	to invite
маратóнки	trainers, athletic shoes
парфýм	perfume
шампоáн	shampoo

True or false?

- 1 Ако има писмá за г-н и г-жá Кóлинс, Невéна ще им ги изпрати във Вáрна.
- 2 Г-н и г-жá Кóлинс ще бъдат във Вáрна до четвéрти юли.
- 3 Кен и́ска да вéрне свóя билéт.
- 4 Кен мóже да пътува на двáйсет и вто́ри юли.
- 5 Всíчки билéти от двáйсет и вто́ри юли до дванáйсети а́вгуст са продáдени.
- 6 Кен трáбва да оти́де в агéнцията във вто́рник.

пoчáкай, не пoръчvай бще!

wait, don't order yet!

In this unit you will learn

- how to use negative imperatives to tell people not to do things
- how to choose between two verbs describing the same situation
- how to talk about being on time
- how to select a table in a restaurant

Dialogue

Nadya and Milena are looking for a table in a café.

- | | |
|--------|--|
| Милéна | Нáдя, елá! Тук има свободна мяса. |
| Нáдя | Не обичам да сéдам до вратáта. |
| Милéна | Хайде да сéднем до прозбрéца тогáва. |
| Нáдя | Добрé, каквó ще поръчаме? |
| Милéна | Не поръчvай бще. Николáй трáбва да дóйде след мálко. Да го почáкаме. |
| Нáдя | Нýмам нíщо против, но той винаги закъснýва. |
| Милéна | Такá ли? Надýвам сé, че днес нýма да закъснéе. Нóся му два английски учéбника. |
| Нáдя | Той нýма да дóйде за учéбниците, а за да те вíди. |
| Милéна | Каквó искаш да кáжеш? |
| Нáдя | Не вíждash ли, че те харéсва? |
| Милéна | О, не знáя, мóже би... Все èдно, не обичам да чáкам. |

(Milena gets up.)

- | | |
|---------|---|
| Нáдя | Къдé отíваш? |
| Милéна | Отíвам да се обáдя на Николáй по телéфóна и да го попýтам защó нé идва. |
| Нáдя | Недéй да отíваш! Почáкай бще мálко. Сýгурна сýм, че щe дóйде. Èто го, идва. |
| Николáй | Здравéйте, момýчета. Извинéте за закъснéнието. Отдáвна ли мe чákate? |
| Нáдя | Не, сáмо от две минýти. |
| Милéна | (Significantly.) Кáкто кáзва Нáдя, ти винаги си тóчен... |
| Николáй | Хa-xa! Нáдя има чúвство за хúмор. |
| Нáдя | Хайде, нýма ли да сéднesh? |
| Николáй | Щe сéдна, разбíра сé. Обичам да сéдам до хúбави момýчета! |

Не обичам да сéдам до вратáта. *I don't like sitting by the door.*

Хайде да сéднем до прозбрéца тогáва. *Come on, let's sit by the window then.*

Не поръчvай бще.

Don't order yet.

Николáй трáбва да дóйде след мálко.

Nikolai should be coming soon.

Да го почáкаме. той винаги закъснýва

*Let's wait for him.
he's always late*

днес няма да закъснеé	<i>today he won't be late</i>
Нося му два английски учебника.	<i>I have two English textbooks for him.</i>
Той няма да дойде за учебниците.	<i>He won't be coming for the textbooks.</i>
за да те види	<i>(in order) to see you</i>
Каквó ю́скаш да кáжеш?	<i>What do you mean?</i>
Не ви́ждаш ли, че те харéсва?	<i>Can't you see he likes you?</i>
може би	<i>maybe</i>
Все едно, не обичам да чáкам.	<i>All the same, I don't like waiting.</i>
Къдé оти́ваш?	<i>Where are you going?</i>
Оти́вам да се обáди на Николáй.	<i>I'm going to phone Nikolai.</i>
да го попýтам защó не ѹ́два	<i>to ask him why he isn't coming</i>
Недéй да оти́ваш.	<i>Don't go.</i>
Почáкай още мáлко.	<i>Wait a bit longer.</i>
Сíгурна съм, че ще дойде.	<i>I'm sure he'll come.</i>
Извинéте за закъснението.	<i>Sorry I'm late.</i>
Отдáвна ли ме чáкате?	<i>Have you been waiting long for me?</i>
Кákто кáзва Нáдя, ти вýнаги си тóчен ...	<i>As Nadya says, you are always punctual ...</i>
Ха-ха!	<i>Ha-ha!</i>
чúвство за хúмор	<i>sense of humour</i>
нáма ли да сéднеш?	<i>Won't you sit down?</i>
Щe сéдна.	<i>I will sit down.</i>

Questions

1 Try to answer the questions.

- a Каквó не обýча Нáдя?
- b Защó Милéна кáзва на Нáдя да не порýчва още?
- c Защó спорéд Нáдя ще дойде Николáй?
- d Защó Милéна ю́ска да се обáди на Николáй?
- e Йма ли Милéна мобýлен телефон (GSM)?
- f Къдé обýча да сýда Николáй?

2 True or false?

- a Николáй трýбва да дойде след половýн час.
- b Нáдя кáзва, че Николáй вýнаги е тóчен.
- c Николáй харéсва Милéна.
- d Милéна нáма нýцо против да чáка.
- e Нáдя е сíгурна, че Николáй ще дойде.

How do you say it?

• Saying *Don't* (do something)

Не оти́вай! Не оти́вайте!
Недéй да чáкаш!
Недéйте да чáкате!

Don't go.
Don't wait.

• Saying *Come on!* and *Come on, let's...!*

Хáйде!
Хáйде да сéднем!

Come on!
Come on, let's sit down!

• Asking someone to wait

Почáкай/почáкайте мáлко!

Wait a minute.

• Excusing yourself for being late

Извинéте за закъснението.
Извинýвайте за закъснението.

Forgive me for being late.
I am sorry for the delay.

• Asking someone to be more explicit

Каквó ю́скаш да кáжеш?

What do you mean?

• Saying *Maybe*

Мóже би ще дойда.

Maybe/Perhaps I'll come.

Grammar

1 Verb twinning

If you look carefully at the dialogue you will notice that it contains a number of verbs which differ slightly in Bulgarian, but which are translated in a similar way in English. Here, with a couple added, is a list of these 'twinned' verbs in alphabetical order with the significant differences highlighted:

A	B	
ви́ждам	(да) ви́дя	<i>to see</i>
закъснýвам	(да) закъснéя	<i>to be late</i>
и́двам	(да) дойда	<i>to come</i>
кáзвам	(да) кáжа	<i>to say</i>
помáгам	(да) помóгна	<i>to help</i>
порýчвам	(да) порýчам	<i>to order</i>
продáвам	(да) продáм	<i>to sell</i>
сýдам	(да) сéдна	<i>to sit</i>
харéсвам	(да) харéсам	<i>to like</i>
чáкам	(да) почáкам	<i>to wait</i>

In Bulgarian, an action can be seen from two different points of view, or *aspects*: either as incomplete and still going on (column A), or as momentary and complete (column B). We refer to verbs in column A as imperfective and those in column B as perfective verbs. In fact, you can think of most Bulgarian verbs as having a ‘twin’ with which it forms an ‘aspectual pair’, and when you come across a new verb you should try and learn it together with its twin.

In the English–Bulgarian vocabulary we have, where appropriate, given both verbs.

Formally, the verbs in a pair may differ in one of four main ways:

- (a) Imperfective verbs (A) often have the suffix **-ва-**, as in **закъснявам**, **кáзвам** and **поръчвам**
- (b) Perfective verbs (B) often have the suffix **-на-**, as in **сéдна**, **запóчила** and **стáна** (*to get up*)
- (c) Perfective verbs frequently have extra letters (a prefix) added on the front as in **напráвя**, **попýтам** and **почáкам**
- (d) There may be some other internal alternation of letters, often a change of vowel or consonant, as in **разбýрам** – (да) **разберá**, **затвáрям** – (да) **затвóря** (*to close*), **отíвам** – (да) **отíда** (*to go*) and **вíждам** – (да) **вíдя** (*to see*).

Some verbs such as **обýдвам**, **организýрам**, **паркíрам** and **пътúвам** have the same form for both imperfective and perfective. They are identical twins!

Occasionally, two very different verbs form an imperfective/perfective pair, **йдвам** and (да) **дóйда**, for example. In the Dialogue, remember, you came across **Ето го, йдва** and **Николáй трáбва да дóйде** след мáлко.

2 Imperfective and perfective – which to use when

Which of a pair with the present tense?

In the present tense you always use an imperfective verb because the action is still going on:

- | | |
|-----------------------------|--------------------------------|
| Къде отíваш? | <i>Where are you going?</i> |
| Каквó кáзвá той? | <i>What is he saying?</i> |
| Вíждаш ли табéлката? | <i>Can you see the notice?</i> |

You also use an imperfective verb when making generalizations:

- | | |
|--------------------------|------------------------------------|
| Г-н Джóнсън обýча | <i>Mr Johnson loves good wine.</i> |
| хýбаво вýно. | |

Николáй вýнаги закъснáва. *Nikolai is always late.*

You normally cannot use perfective verbs to describe actions in the present tense. The only exception is when you envisage a completed action that is not really taking place yet – it is still potential. This happens:

- (a) when you say that you *want to*, *have to* or *can do* something using verbs like **йскам** (да), **трáбва** (да), **мóже** (да):

Йскам да поръчам салáта. *I want to order a salad.*

Трáбва да отíда в бáнката. *I have to go to the bank.*

Мóже ли да сéдна до Вас? *May I sit next to you?*

- (b) after words such as **когáто** (*when*) and **акó** (*if*) indicating that an action will only take place if certain conditions are fulfilled, as in **когáто дóйде** (*when he comes*) and **акó дóйде** (*if he comes*).

- (c) after **за да** (*in order to*) or just **да** on its own, when there is a sense of purpose or a need to ‘get something done’. Here again there is an emphasis on the completion of an action:

Той и́два, за да те вíди. *He is coming (in order to see you.*

Отíвам да се обáдя. *I am going off to phone.*

Which of a pair with the future tense?

You will usually need to use the perfective twin when talking about future events:

Щe сéдна до прозóреца. *I'll take a seat by the window.*

Утре нáма да закъснéя. *Tomorrow I won't be late.*

Щe напráвя кáкто ми кáзвате. *I'll do what you tell me.*

Щe Ви донесá менюто. *I'll bring you the menu.*

In all these examples you are concerned with one specific occasion and concentrating on getting something done.

Sometimes, however, when you are not concerned with one specific occasion or not concentrating on getting something done, you use the imperfective twin:

- (a) **Вýнаги щe стáвам рáно.** *I'll always get up early.*

- (b) **Щe чákам до 11 часá.** *I'll wait until 11 o'clock.*

Here you are referring either (a) to something you are going to do regularly in the future, or (b) to something that is going to go on for some time.

3 With да and without

The verbs that have been listed with (да) are all perfective verbs. They were listed in this way so as to indicate that perfective verbs cannot be used without a 'prop' such as да (or **корато** or **ако**) in the present tense.

You should note, however, that **да** is not used exclusively with perfective verbs. In generalizations when there is no concentration on the need to complete an action or achieve a result, it can also be used with imperfectives. Thus you can say **обичам да помагам** *I like to help* and **не обичам да сидам до прозореца** *I don't like sitting by the window*. In both cases you are making generalizations.

4 Do and don't

If you look back at Unit 7 where – among other things – you learnt how to give instructions, you will see that almost all the verbs were used in their perfective forms: **вземете си!**, **дайте ми!**, **претеглете ми този пълен!** etc. In fact, you almost always use the perfective twin in positive instructions, when you are telling someone to do something specific on a particular occasion:

Седнете до прозореца!

Sit by the window.

Затвори вратата!

Close the door.

Направи кафе!

Make some coffee.

Contriariwise, you use the imperfective twin in negative instructions, when you want to stop someone from doing something, no matter whether it is on a specific occasion or as a general rule:

Не сидайте до прозореца!

Don't sit by the window.

Не затваряйте вратата!

Don't close the door.

Не прави кафе!

Don't make any coffee.

Almost the only time you use the imperfective twin in positive instructions is when you issue a general prohibition valid not just on one particular occasion. You will find the following notice on doors, for example:

Затваряйте вратата!

Close the door. (i.e. always)

You will also find that Bulgarians use the imperfective **Извинявайте мнозо!** in preference to the perfective **Извинете!** for *Excuse me!* when they want to be especially polite or insistent.

5 Недей(те) да Don't!

Instead of using **не** with the special command (imperative) forms of the verb, you can tell someone not to do something by using **недей** **да** or **недейте** **да**:

Недей да спираш тук!

Don't stop here.

Недейте да спирате тук!

Don't be late.

Недей да закъсняваш!

Недейте да закъснявате!

You can see that this is followed by the normal present tense endings of the *you* form of the verb, in the singular or plural as the occasion demands. The verb must be in the imperfective, remember, because it is a negative command. You will also have noticed that in Bulgarian, imperative forms are usually followed by an exclamation mark, thereby emphasizing the urgency of the situation.

(Don't forget that there is a list of imperatives in the Appendix and that positive command forms are explained in Unit 7.)

6 Обичам and харесвам To love and to like

Both **обичам** and **харесвам** may be translated as *I like*:

Обичам класическа музика.

I like/love classical music.

Харесвам тази музика.

I like/love this music.

Обичам сладолед.

I like/love ice-cream.

(i.e. all ice-cream)

Харесвам този сладолед.

I like/love this ice-cream.

As you can see from these examples, however, **харесвам** is normally used with individual, specified things, while **обичам** is used for more general statements. But when you use **обичам** with people it always means *I love*:

Обичам това момиче.

I love that girl.

Обичам те!

I love you!

When **харесвам** is used with people it simply means *I like*, nothing more exciting, alas!

Do remember, though, that when you want to say you like doing something, you have to use **обичам да**, as in **обичам** (or more likely **не обичам**) **да чакам**.

Exercises

- 1 In the short dialogue below you will find the 'twin' verbs for *to leave*: **остáвя́м** (а-/я-pattern and imperfective) and **(да) остáвя́** (и-pattern and perfective). First work out which is which and note how they are used.

В теáтъра

Николáй Акó эскаш, оставí чántата на гардерóба (*cloakroom*).

Милéна Нýма да я остáвя.

Николáй Защó?

Милéна Виж табéлката (*notice*): Не остáвяйте цéнности на гардерóба! (*Valuables left at your own risk*)

Николáй В такéв слúчай (*in that case*), недéй да я остáвяш. Оставí сáмо чадéра.

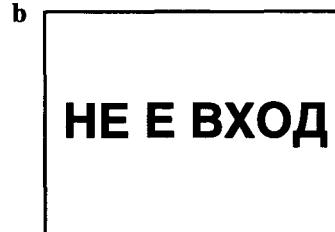
Now complete the following sentences with the appropriate verb for *to leave*:

- a _____ тáзи тéжка (*heavy*) чántа вкýщи (*at home*)!
 b Сíгурно ще вали. Нýма да _____ чадéра вкýщи.
 c Недéй да _____ вратáта отвóрена.

- 2 Here are some common Bulgarian notices with their English equivalents:



DO NOT TOUCH!
DANGER OF DEATH!



NO ENTRY



NO LITTER



NO SMOKING IN BED!

e

**СЛУЖЕБЕН
ПАРКИНГ**

OFFICIAL PARKING ONLY

f

**ПУШЕНЕТО
ЗАБРАНЕНО**

NO SMOKING!

Now see if you can match the notices with these negative imperatives which have been translated literally:

- i Не влýзайте! *Don't go in.*
 ii Не пíпай! *Don't touch.*
 iii Не паркíрай! *Don't park.*
 iv Не пушéте! *Don't smoke.*
 v Не хвýляйте отпáдьци! *Don't throw litter.*

- 3 Try to memorize these time words which usually go with imperfective verbs:

вýнаги	always	обикновéно	usually
често	often	рýдко	rarely

Now look for them in the following sentences which you should complete choosing the imperfective verb and the right personal ending. (For once the perfective verbs have been given without *да!*)

- a Г-н Кóлинс чéсто (помáгам/помóгна) на свóята женá.
 b Нýе вýнаги (стáвам/стáна) рáно.
 c Обикновéно Нáдя (íдзам/дóйда) на рабóта в бósem и половýна.
 d Мáйкъл Джóнсън рýдко (порéчвам/порéчам) вýно за обýд.

- 4 Here Nevena is talking to another receptionist and enviously watching a very smart American lady enter the restaurant. Nevena is describing what she sees using imperfective verbs. Try to complete her story choosing the correct form of the perfective verb after **ѝскам да..., хайде да..., за да... and ще**.

Невéна

Вíждам, че еднá amerikánka влíза в ресторáнта. Ѝскам да (*see*) с когó* эма спрéша – хайде да (*go in*). Ето, сýда на máсата до прозбрéца. Хайде и ние да (*sit*) в ресторáнта. Сегá тя разглéжда (*look at*) менюто и избýра нéщо за ѕдене. Дай менюто, и ние ще (*choose*) нéщо. О, юдва еднí мъж при нéя. А тя къде оти́ва? Понаскай малко, ще (*I'll go*) по-блíзо, за да (*look at*) блúзата (*blouse*) ѝ. Виж, мъжът поръчва два джíна. Ѝскам да (*you order*) и за мéне еднí джíн.

(*See Unit 13, Grammar section 5.)

- 5 Read the passage below, following Nadya's thoughts when she fails to make a meeting with Milena.

Милéна ще дойде, ще вíди, че не съм там и ще влéзе в сладкáрницата. Ще вíди свободна máса и ще сéдне. Ще изберé (*choose*) нéщо за закуска и веднáга ще поръча. Сервítърката ще донесé кафé и сáндвич само за нéя. Нáма да ме почáка дорí (*even*) пет минúти! Ще платí, ще стáне (*get up*) и ще оти́де в ЦУМ – без мéне!

Now imagine you are observing Milena and, beginning with **Ето**, recount what you see, turning all the verbs into the present. You will need to replace each perfective verb with its imperfective twin.

- 6 Обíчам or харéсвam? Choose one of the verbs to complete the sentences.

- a Невéна _____ да говори с чужденцí.
- b Николáй _____ Милéна.
- c Г-н Кóлинс _____ да игрáе голф (*golf*).
- d Нáдя _____ тáзи излóжба.
- e Г-жá Кóлинс _____ кафé без зáхар.
- f Вíе сíгурно ще _____ тóзи град. (Use the perfective: **(да) харéсам**)
- g Те _____ бýлгарските специалитéти.
- h Не _____ да чákam.
- i Мáйкъл Джóнсън _____ бýлгарско вýно.
- j Милéна ще _____ тóзи нов прýнтер. (Again you need **(да) харéсам**)
- k Николáй не _____ тóзи учéбник.

Do you understand?**Dialogue**

Michael Johnson has a hard time on his own in out-of-season Borovets.

Полицáй

Мóля, не паркýрайте тук. Опáсно е. Вíжте табéлката.

г-н Джóнсън

Вíждам я, но не ѿ разбýрам. Аз съм чужденéц. Каквó значи «Внимáние! Пáдащи предмети»? Товá значи, че хотéльт е в ремонт и понýкога пáдат тéжки предмети. Мóже нéщо да пáдне върхú колáта Ви.

г-н Джóнсън

Такá ли?. Къде мóже да паркýрам? Тýрся ресторáнт, но не вíждам пárking набóколо.

Полицáй

Пárkingът е зад хотéла. Ще вíдите табéлката. В кой ресторáнт оти́вате?

г-н Джóнсън

Не знáя. Кажéте ми кой ресторáнт е нáидобър.

Полицáй

Не Вí препоръчвам тóзи голýм ресторáнт. Отидéте в малкия ресторáнт до лíфта. Сегá нáма много туристи и мýсля, че нáма да чákате дýлго.

г-н Джóнсън

Благодáря за съвéта. Ще напráвя кákто ми кáзвате.

(Later, in the small restaurant by the ski lift, Mr Johnson is about to take a seat at a corner table.)

Сервítъбр

Извинéвайте много, господíне, но не сýдайте на тáзи máса, акó обýчate. Máсата в ыгъла е запáзена.

г-н Джóнсън

Съжалéвам, грéшката е мóя. Днес изглéжда прáвя всíчко не кákто трýбва.

Сервítъбр

Мóля, заповýдайте, седнéте до прозбрéца. Има чудéсен изглéд към планинáта. Сегá ще Ви донесé менюто. Ще дойда за поръчката Ви след катó изберéте.

г-н Джóнсън

Мóля, нéдéйте да бýрзате. Аз избýрам много бáвно, защóто не разбýрам всíчко.

Сервítъбр

Тогáва юдват ведnáга. Ще Ви помóгна да изberéте.

г-н Джóнсън

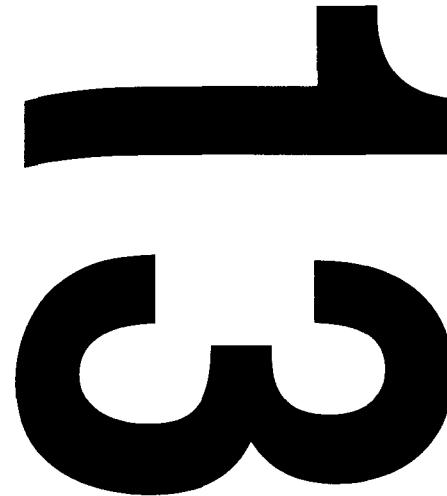
Благодáря много. Запóчвам да харéсвam Бóровец.

опа́сно	<i>dangerous</i>
внимáние!	<i>danger!; attention!</i>
па́дащи предме́ти	<i>falling objects</i>
понýкога	<i>sometimes</i>
па́дам, -даш	<i>to fall</i>
тéжък, тéжка	<i>heavy</i>
(да) па́дна, -неш	<i>to fall</i>
такá ли?	<i>really? is that so?</i>
па́ркинг	<i>car park</i>
на́боколо	<i>nearby</i>
за́д	<i>behind</i>
лифт	<i>ski/chairlift</i>
ъгъл	<i>corner</i>
запáзен	<i>reserved</i>
грéшка	<i>mistake</i>
йзглед	<i>view</i>
планинá	<i>mountain(s)</i>
(да) донесá, -сéш	<i>to bring</i>
поръчка	<i>order</i>
избýрам, -раш	<i>to choose</i>
(да) изберá, -рéш	<i>to choose</i>
абонамéнт	<i>subscription</i>
вли́зам, -заш	<i>to enter</i>
вход	<i>entrance</i>
живóт	<i>life</i>
забранéно	<i>forbidden, not allowed</i>
отпáдък, -ъци	<i>litter, rubbish</i>
пуша, -шиш	<i>to smoke</i>
пúшене	<i>smoking</i>
рýдко	<i>rarely</i>
служéбен, -бна	<i>official, for staff only</i>
(да) стáна, -неш	<i>to get up</i>
хвéрлям, -ляш	<i>to throw</i>
чистотá	<i>cleanliness</i>

Questions

- 1 Защó г-н Джónсън не трýбва да паркира до табéлката?
- 2 Къдé е пárкингът?
- 3 Защó полицáят препоръчва мálкия ресторáнт?
- 4 Защó не мóже г-н Джónсън да сéдне на мácата в ъгъла?
- 5 Как г-н Джónсън кáзва на сервítъора да не бýрза?
- 6 Защó сервítъорът ще помóгне на г-н Джónсън да изберé нéщо за эдене?

как да стýгнем
до хотéл
«Одéса»?
how can we get to the Odessa hotel?



In this unit you will learn

- how to ask the way
- how to give and understand directions
- how to talk about events in the past

Dialogue

Mr and Mrs Collins have just arrived in Varna. Mr Collins stops the car so Mrs Collins can ask a policeman the way.

г-жá Кóлинс

Извинéте, мбжете ли да ни кáжете как да стíгнем до хотéл «Одéса»?
Хотéл «Одéса» е близо до цéнтьра.
Кáрайте напráво и ще стíгнете до едíн пло́щáд. На нéго има цéркva. Ще завíете наля́во и ще кáрате до пýрвия светофáр.
На светофáра завíйтe надýсно. Ще пресечéте едíн булевáрд и ще стíгнете до вхóда на едíн парк. Товá е Мóрската градíна. Хотéл «Одéса» е вдýсно, среќу Мóрската градíна.

г-жá Кóлинс

Благодарá мнóго.
Нýма защó. Акó загúбите пýтia попíтайте пак.

(*Mr and Mrs Collins do lose their way and it is rather late when they eventually arrive at the hotel.*)

г-жá Кóлинс

Дóбър вéчер. Имаме запáзена стáя в тóзи хотéл.

Адмиинistráторка
г-жá Кóлинс

Дóбър вéчер. Името, мóля?
Джордж и Виктория Кóлинс.

Адмиинistráторка

Да, има стáя за вас. Добré дошл! Нé ви очáвхаме тóлкова кéсно. Имахте ли проблеми по пýтia?

г-жá Кóлинс

Не, пýтuvanetо бéше приятно.
Проблемите запóчнаха, когáто пристíгнахме във Вáрна, защóто нýмахме кáрta на градá.

Адмиинistráторка
г-жá Кóлинс

Когá пристíгнахте?
Пристигнахме предí около два ча́са, кýм сéдем часá. Бéше óще свéтло.

Адмиинistráторка
г-жá Кóлинс

Не пýтахте ли за пýтia?
Да, попíтахме едíн полицáй. Кáрахме напráво, но нe стíгнахме до пло́щáда с цéркva. Улицата бéше в ремонте и имаше отклонéние. На слéдващата улица завíхме наля́во и загубихме пýтia.

Адмиинistráторка
г-жá Кóлинс

Защó не попíтахте пак?
В товá врéме запóчна да валí и нýмаше хóра по улиците. Нýмаше кого да попíтаме.

Адмиинistráторка
г-жá Кóлинс

Адмиинistráторка

г-жá Кóлинс
Адмиинistráторка

г-жá Кóлинс

Адмиинistráторка

Как намéрихте пýтia?

Едíн шофýбр на такси ни помóгна да намérim пýтia.

Сíгурно сте уморéни и глáдни.
Ресторáнът óще е отвóрен.

О, да. Умýраме за чáша чай.
Заповýдайте, ресторáнът е на пárтера влáво.

Благодарá мнóго. Кéдé мóжем да оставим багáжа?

Стáята ви е на четвéртия етáж,
коридóрът вдýсно. Приятна почíвка!
Лéка нош!



The city crest of Varna

адмиинistráторка	receptionist
как да стíгнем (до)	how we can get to
кáрайте напráво	drive straight ahead
щe стíгнете до едíн пло́щáд	you'll get to a square
цéркva	church
Щe завíете наля́во	You (will) turn left
светофáр	traffic lights
надýсно	to the right
Щe пресечéте	You (will) cross
вхóд	entrance
вдýсно	on the right
акó загúбите пýтia...	if you lose the way...
Имахте ли проблеми	Did you have any problems on
по пýтia?	the way?
пýтuvanetо бéше приятно	the journey was pleasant
Проблемите запóчнаха,	The problems started when
когáто пристíгнахме във	we arrived in Varna.
Вáрна.	

нýмакме	<i>we didn't have</i>
предý бýколо два чásа	<i>about two hours ago</i>
кýм сéдем часá	<i>at about 7 o'clock</i>
бéше бýще свéтло	<i>it was still light</i>
Не пýтахте ли за пýтя?	<i>Didn't you ask the way?</i>
попýтахме едýн полициý	<i>we asked a policeman</i>
каráхме напráво	<i>we drove straight ahead</i>
не стýгнахме до площáда	<i>we didn't get to the square</i>
с цýрквата	<i>with the church</i>
улицата бéше в ремонти	<i>the road was under repair</i>
имаше отклонéние	<i>there was a diversion</i>
зavíхме наля́во	<i>we turned left</i>
загúбихме пýтя	<i>we lost the way</i>
запóчна да вали	<i>it started raining</i>
нýмаше хóра по улиците	<i>there weren't any people out in the streets</i>
Как намéрихте пýтя?	<i>How did you find the way?</i>
Едýн шофýбр на такýй	<i>A taxi driver helped us.</i>
ни помóгна.	
Сýгурно стe уморéни	<i>You must be tired and hungry.</i>
и глáдни.	
Умýраме за чáша чай.	<i>We are dying for a cup of tea.</i>
влáво	<i>on the left</i>
Лéка нош!	<i>Good night!</i>

Questions

- 1 Imagine you are Mrs Collins: see if you can answer the questions she and her husband are asked on arrival at the hotel.
- a Кýм кóлко часá пристýгнахте?
 - b Как бéше пýтуването ви?
 - c Защó эмахте пробléми?
 - d Когá запóчнаха пробléмите ви?
 - e Тýмно ли бéше, когáто пристýгнахте?
 - f Защó не стýгнахте до площáда с цýрквата?
- 2 True or false?
- a Г-н и г-жá Кóлинс ще завýят наля́во и ще стýгнат до една цýрква.
 - b Хотéл «Одéса» е вля́во, зад Мóрската градíна.
 - c Г-н и г-жá Кóлинс пристýгнаха във Вárна кýм шест и половíна.

d Едýн шофýбр на такýй им помóгна да намéрят пýтя.
e Ресторáнтът е в коридóра вдýсно.

How do you say it?**• Asking the way**

Как да стýгна до гáрата?
В кóй посóка е поштата?

Мóжете ли да ми покáжете
пýтя за...?

• Giving directions

Кáрайте напráво./Вýрвéте
напráво.

Завýйтe наля́во.

Завýйтe надýсно.

Вýрнéте сe.

• Saying *On the left/on the right*

Тréтата вратá вля́во.

Коридóрът вдýсно.

Фoайéто е вдýсно/
вля́во от асансьора.

• Giving approximate times

Пристýгнахме предý бýколо
половíн час.

Стýгнахме Вárна за бýколо
шест чásа.

Пóщата е на бýколо
пет минúти.

Запóчна да вали кýм три часá.

Николáй ще дойде кýм
единáйсет часá.

• Saying *I am tired and Good night*

Уморéн сýм/уморéна сýм.

Уморéни сме.

Лéка нош!

How do I get to the station?
In which direction is the
post office?
Can you show me the way to...?

Drive straight on/Go straight on.

Turn to the left.
Turn to the right.
Go back.

The third door on the left.
The corridor on the right.
The foyer is on the right/
on the left of the lift.

We arrived about half an hour ago.

We reached Varna in about six hours.

The post office is about five minutes away.

It started to rain towards three o'clock.

Nikolai will come towards eleven o'clock.

I am tired.
We are tired.
Good night!

Grammar

1 Past tense

Verbs describing past events also have special endings. In the following sentences, which take you from the *I* form to the *they* form, these endings (-x, -, -xme, -xte, -xa) and the preceding vowel have been highlighted. You will see that in the *you* (familiar) and *he/she/it* forms there is no special ending added to the vowel.

Купих нова програма за компютъра.

I bought a new computer program.

Ти питала ли къде е площадът?

Did you ask where the square is?

Тя помогна на Джон и Кен.

She helped John and Ken.

Пристигнахме във Варна към седем часата.

We arrived in Varna about 7 o'clock.

Стигнахте ли до площада?

Did you get to the square?

Децата играха до късно.

The children played until late.

The endings are the same for all three verb patterns, but they are added to a variety of vowels and this makes forming the past tense in Bulgarian a little tricky. You will, however, be able to take things gradually, learning in this and the following units which vowels go with which groups of verbs. To make things easier we will move from the regular to the less regular forms.

(a) Verbs that add past endings to **-a-**

With all **a**-pattern verbs (Conjugation 3) like **пътам**, **карам** *to drive*, **(да) разгледам** *to look at* you replace the **-m** of the *I* form with the special past endings. So **пътам-m** becomes:

(аз)	пътах	<i>I asked</i>	(ние)	пътахме	<i>we asked</i>
(ти)	пъта	<i>you asked</i>	(вие)	пътахте	<i>you asked</i>
(той)			(те)	пътаха	<i>they asked</i>
{	пъта	<i>he/she/it asked</i>			
(то)					

You will notice that there is no difference between the past **той пъта** and the present **той пътва**. You therefore have to rely on the context to tell you whether it means *he asked*, *he asks* or *he is asking*.

You form the past tense of some **e**-pattern verbs in the same way: **(да) стигна**, **(да) пристигна**, **(да) започна**, **(да) помогна**, for example. You can recognize this group by the presence of **-na** in the dictionary form.

Стигнах до хотела.

Вчера Николай започна да учи английски.

Помогнахме на момчетата.

Пристигнах късно във Варна.

I reached the hotel.

Yesterday Nikolai began to study English.

We helped the boys.

They arrived late in Varna.

(b) Verbs adding past endings to **-и-**

Most **i**-pattern verbs (Conjugation 2) have the vowel **-и-** before the past endings: **(да) загубя** *to lose*, **(да) купя**, **(да) намеря**, **(да) направя** as well as **правя**, **работя**, **търся**, etc.

(аз)	купих	<i>I bought</i>	(ние)	купихме	<i>we bought</i>
(ти)	купи	<i>you bought</i>	(вие)	купихте	<i>you bought</i>
(той)			(те)	купиха	<i>they bought</i>
{	купи	<i>he/she/it bought</i>			
(то)					

Търсих г-н Антонов, но не го намерих.

Надя направи кафе за всички.

Какво загубихте?

I looked for Mr Antonov but didn't find him.

Nadya made coffee for everyone.

What did you lose?

(c) For the past tense forms of **e**-pattern verbs in **-ия** and **-ая** like **(да) завия** *to turn*, **пия** *to drink*, **игráя** *to play* you simply replace the **-я** of the first person *I* form by the appropriate past endings. The resulting forms look just like the ones in (a) and (b) above:

Тази сутрин пия млеко.

Колата зави надясно.

Децата играха до късно.

This morning I drank some milk.

The car turned to the right.

The children played until late.

2 Ѝмак / I had and нýмак / I didn't have

When describing past situations, the verbs **ймам** and **нýмам** have slightly different forms:

(аз)	ймак/нýмак	<i>I had/didn't have</i>	(ние)	ймакме/нýмакме	<i>we had/didn't have</i>
(ти)	ймаше/нýмаше	<i>you had/didn't have</i>	(вие)	ймакте/нýмакте	<i>you had/didn't have</i>
(той)			(те)	ймака/нýмака	<i>they had/didn't have</i>
{	ймаше/нýмаше	<i>he had/didn't have</i>			
(то)					

(You will find out more about these forms in Unit 17.)

3 Аз бях / was

(аз)	бях	<i>I was</i>	(ние)	бáхме	<i>we were</i>
(ти)	бéшe	<i>you were</i>	(вие)	бáхте	<i>you were</i>
(той)			(те)	бáха	<i>they were</i>
(тя)	бéшe	<i>he/she/it was</i>			
(то)					

4 When and how to use the past forms

The verb endings for the past are used when you want to describe an action that was fully completed in the past. You can use them either with the perfective or with the imperfective twin, but they tend to be used more with the perfective. There are other ways of describing past actions and you will learn about them in later units.

When describing past actions using two and more verbs linked by *да*, you should remember that only the first (main) verb needs the past endings. The verb(s) after *да* remain in the present tense:

Запóчна *да* вали́.

It started to rain.

Едíн полицáй *ни* помóгна
да намéрим пéтja.

*A policeman helped us find
the way.*

В Лóндóн имах възмóжност
да видя катедráлата
«Светý Пáвель».

*In London, I had a chance to
see St Paul's.*

5 Кой or когó Who or whom

Когó *whom* is a form of *кой who* and you should use it in the non-subject position:

Subject position	Non-subject position
Кой пýта? <i>Who asked?</i> but	Когó пýтахте? <i>Whom did you ask?</i>
Кой помóгна? <i>Who helped?</i> but	На кóго помóгнахте? Нýмашé когó да пýтаме.

6 Едíн/еднá/еднó An alternative for a or a certain

Very often *едíн/еднá/еднó* (see Unit 2) doesn't mean *one* in a counting sense. Instead it can be an equivalent of the English *a* or *a certain* as in:

Ще стýгнете до едíн площаð. *You'll come to a square.*
Едíн шофьóр на таксí
ни помóгна.

You will also find the plural form *еднí* meaning *some* or *certain*:

Еднí паркинги са по-мáлки, *Some/certain car parks are
a друѓи са по-голéми.* *smaller and others are larger.*

7 (Да) пресекá улицата (*To cross the street*): к changes to ч

Verbs with a -к- immediately before the ending of the *I* and the *they* forms change the -к- to -ч- in all the other persons:

(аз)	ще пресекá	<i>I will cross</i>	(ние)	ще пресечéм	<i>we will cross</i>
(ти)	ще пресечéш	<i>you will cross</i>	(вие)	ще пресечéте	<i>you will cross</i>
(той)			(те)	ще пресекáт	<i>they will cross</i>
(тя)	ще пресечé	<i>he/she/it</i>			
(то)					<i>will cross</i>

Exercises

1 Match the following questions and answers:

- | | |
|---|---|
| i На кóлко минúти
е гáрата? | a Елáте кýм сéдем часá. |
| ii Напráво ли е кýмпинг
«Оáзис»? | b За отклонéнието
завýйте надýсно на
трéтата улица. |
| iii Кýм кóлко часá да
дóйдем? | c Тýрся секретárката
на фýрмата. |
| iv Когó тýрсите? | d Не, Светá Сóфия е
в обратната (<i>opposite</i>)
посóка. |
| v В тáзи посóка ли е
цирквата «Светá (<i>Saint</i>)
Сóфия»? | e Гáрата е на óколо
дéсет минути. |
| vi Кýдé е отклонéнието
за магистрálата
(<i>motorway</i>)? | f Не, за кýмпинг «Оáзис»
трябва да завýете
наляво. |

2 To what questions might the following be answers? The important bits are highlighted!

- a Запóчна да вали́ кýм 6 часá.
- b Загубихме пéтja, защóто бéше тýмно.

- c Бáнката е вляво от катедрálата (*the cathedral*).
 d Пýтахме едýн мъж къде е магистрálата.
 e Едиó момчé ни помóгна да намérim пýтя.
 f На трéтата улица завýхме надýсно.

- 3 This exercise will help you use some key verbs in the past tense. Complete the answers following the model.

Model: Искате ли да Ви обясní къде живéе г-н Антóнов?
 Той вéче ми обясní.

- a Искате ли да обýдвате заéдно?
 Аз вéче _____
 b Да кўпя ли билéти за «Травиáта»?
 Нáдя вéче _____
 c Когá ще замýнат г-н и г-жá Колинс?
 Те вéче _____
 d Да напráвя ли кафé?
 Невéна вéче _____
 e Когá ще запóчне концéртът?
 Той вéче _____
 f Да пýтам ли къде е магистрálата?
 Ние вéче _____
 g Да порýчам ли таксí?
 Аз вéче _____
 h Ще изпратиш ли ýмейл в Чéлмсфорд?
 Николáй вéче _____

- 4 A friendly policeman tells you how to get to the museum by car:

Върните се по същата улица. Ще стýгнете едýн булевáрд. Завýйте надýсно и кáрайте напráво. Катó стýгнете площаðа, паркýрайте на пárкинга и пýтайте пак (*again*). Музéят не é далéче от площаðа.

You successfully follow his instructions. Now tell your friend how you got there. You will need to put the verbs into the past and change them to the *I* form.

- 5 Look at the map opposite and tell a stranger how to get from the museum to the chemist's.

- 6 You too need to get to the chemist's. Having checked the instructions you gave in Ex. 5 (in the Key!), say how you and your companion drove there.



Do you understand?

Dialogue

Нáдя
Мáйкъл Джóнсън

Довóлèn ли стe от престóя в Плóвдив?
Мнóго съм довóлèn. За мéне бéше стрáшно интересно. Нýмах предстáва от бýлгарската истóрия.

Нáдя
Мáйкъл Джóнсън

Имахте ли врéме да разглéдате стáрия град?
Да, бях в нáй-интересните стáри къщи, разглéдах Рýмската стéна, стáрия тéатър и цýрквата «Светí Константýн и Елéна». Хýбаво ли бéше врéмето?

Нáдя
Мáйкъл Джóнсън

Да, врéмето бéше мнóго приятно. Не бéше мнóго горéцо.
Имаше ли мнóго хóра?
О, да. На панайра бéше пýлно с хóра от

Нáдя
Мáйкъл Джóнсън

Нáдя
Мáйкъл Джóнсън

Нáдя
Мáйкъл Джóнсън

Нáдя

цяла Еврóпа. (*Tongue in cheek.*) Дáже
ймах възмóжност да бýда преводáч на
една гру́па англичáни.

Защó? Проблéми ли имаха?

Не, нищо сериозно. Бях набли́зо, когáто
те пристýгнаха. Помóгнах им да намéрят
свóя преводáч. Те го тýрсиха във
фоайéто вляво от рецéпцията, а той бéше
във фоайéто вляво от асансьóра.

Напráвихте ли снимки в стáрия град?
Да, напráвих снимки. За съжалéние,
загúбих фóтоапарáта си! Ще Ви покáжка
кáртичките, който кóпих. Éто тук, вдýсно
от площа́да, е хотéльтъ. А товá е кýщата
на Ламартíн, вляво е Рýмската стенá.

Рáдва м се, че сте довóлен. И ще бýдете
óще побóдволен, когáто Ви кáжа, че
фóтоапарáтът Ви не é загúбен – у
Николáй е!

престóй	<i>stay</i>
стráшно интересно	<i>terribly interesting</i>
предстáва	<i>idea</i>
истóрия	<i>history</i>
Рýмската стенá	<i>the Roman Wall</i>
дáже	<i>even</i>
възмóжност (f)	<i>opportunity, chance</i>
гру́па	<i>group</i>
набли́зо	<i>nearby</i>
рецéпция	<i>reception</i>
снимка	<i>photo</i>
фóтоапарáт	<i>camera</i>
кýща	<i>house</i>
Ламартíн	<i>Lamartine (French poet)</i>
загúбен	<i>lost</i>
у	<i>with</i>

- 1 От каквó нýмахте предстáва, предý да
отидете в Плóвдив?
- 2 Каквó разглéдахте в стáрия град?
- 3 Защó бéше приятно врéмето?
- 4 Каквá възмóжност имахте, когáто
пристигна гру́па англичáни?
- 5 Къде тýрсиха англичáните свóя
преводáч?
- 6 Защó ще покáжете на Нáдя кáртички,
а не снимки?



Plovdiv Trade Fair logo

Questions

To practise narration in the first person, imagine you have shared
Michael Johnson's experience in Plovdiv and answer instead of him:

Dialogue

It is Sunday, May 24, the traditional day of Saints Cyril and Methodius. Nikolai meets Michael Johnson to take him to Mr Antonov's house.

Майкъл Джонсън Никола́й, какъв пода́рък се но́си на домаки́ната, кога́то се ходи на го́сти в Бълга́рия?

Никола́й Обикновено се носят цвета́ или бонбони. Ела́те да купим цвета́ за г-жá Анто́нова. (*At the florist's.*) Вийдам, че мнóго хóра купóват цвета́ днес.

Майкъл Джонсън Да, зашто́ е прáзник? Какъв прáзник?

Никола́й Днес се празнува Кíрил и Метóдий*, денят на българската култу́ра.

Майкъл Джонсън Тéзи рóзи ми харéсват. Щe кúпя букéт рóзи.

(*At the Antonovs' Mrs Antonov opens the door helped by Sashko, their 7-year-old son.*)

Златка Анто́нова Добрé дошли! Заповядайте. Какви краси́ви цвета́!

Сашко А за мéне има ли нéщо?

Златка Анто́нова Сашко!

Майкъл Джонсън Мóже би има нéщо и за тéбе, но първо трябва да ми кáжеш каквó се кáзва, кога́то искаш да поздравиш нýкого.

Сашко Мóжеш да ми кáжеш „Честít рождén ден!“

Златка Анто́нова Сашко, но днес не е твóят рождén ден!

Сашко Да, но на рождén ден се получáват пода́ръци.

(*After some conferring with Nikolai, Michael Johnson gives Sashko a bar of chocolate and a set of coloured pencils.*)

Майкъл Джонсън Ти си ученик, нали? Честít прáзник! Поздравявам те по слúчай прáзника Кíрил и Метóдий!*

*In current Bulgarian the saint names 'Кíрил и Метóдий' are always preceded by 'Свети' (saint, holy).

- In this unit you will learn
- how to congratulate people on special occasions
 - how to name items and places in the home

4
Поздравявам
те!

congratulations!

Сáшко

Благодáръ мнóго. И аз те поздравяvам,
че ми донéсе шоколáд. И молíвите ми
харéсват.

Злáтка Антóнова

Сáшко, мнóго говóриш. Идí и донесí
вáзата от спáлнята. Внимávай да не я
счúпиш!

Бóйн Антóнов
Николáй

Злáтке, поканí гóстите в хóла.
Кóлко красíво е наредéна máсата! Сáшко
ли я наредí?

Злáтка Антóнова

Да, той наредí вíлиците, ножóвете и
салфéтките. Той обýча да помáга.

Сáшко

Mámo, донéсох вáзата. Мóже ли да
донесá и вíното за гóстите?

Злáтка Антóнова

Не, башá ти ще го донесé. Бóйне, моля те
донесí вíното от кúхнята.

(Boyán Antonov returns with the wine and pours it out.)

Бóйн Антóнов
Мáйкъл Джóнсън
Злáтка Антóнова

Да запóчваме! Наздрáве! Честít прáзник!
Честít прáзник! Наздрáве!
Заповáдайте, докатó е тóпла бáнициата.
Надýвам се, че ще ви харéса.

**Какъв подáрък се нóси
на домакíнтя
когáто се хóди на гóсти?**

**Обикновéно се нóсяят цветá
илий бонбóни.
мнóго хóра купúват цветá**

*What kind of present does one
take to the lady of the house
when one goes visiting?
Usually one takes flowers
or chocolates.*

*a lot of people are buying
flowers
a special day, festival, holiday
Today we are celebrating the
day of...
I like these roses.*

*bunch
what one says when you want
to congratulate someone
Happy birthday!
On one's birthday one gets
presents.*

*Congratulations!
I congratulate you on the
occasion of...*

**прáзник
Днес се празнúва
денят на ...
Тéзи рóзи ми харéсват.
букéт
каквó се кáзва когáто искаш
да поздравиш нýкого
Честít рожdén ден!**

**На рожdén ден се
получáват подáрьци.
Честít прáзник!**

Поздравявам тe по слúчай...

che мi донéсе шоколáд

*that you brought me a bar of
chocolate.*

Молíвите мi харéсват.

*Idí and bring the vase.
bedroom*Внимávай да не я счúпиш!
наредéн

Поканí гóстите в хóла.

*I like the pencils.
Go and bring the vase.
bedroom
Watch you don't break it!
arranged*Ask our guests into the
living-room.*He arranged the forks,
knives and serviettes.
He likes to help.**I've brought the vase.
kitchen**Let's begin!**Cheers!/Your good health!**while the banitsa cheese pastry
is still warm**you will like it*

Questions

1 Try to answer the questions.

- a Каквó се нóси на домакíнтя, когáто се хóди на гóсти в Бýлгáрия?
- b Каквó се празнúва днес?
- c Защó Мáйкъл Джóнсън не мóже да кáже на Сáшко „Честít рожdén ден“?
- d За каквó благодарí Сáшко на Мáйкъл Джóнсън?
- e Когá се получáват подáрьци?
- f Откъдé ще донесé вíното Бóйн Антóнов?

2 True or false?

- a Нýкой (*nobody*) не купúва цветá днес.
- b Мáйкъл Джóнсън купúва букéт рóзи, защóто рóзите му харéсват.
- c На Сáшко му харéсват молíвите.
- d Злáтка Антóнова ще покáни гóстите в кúхнята.
- e Сáшко не обýча да помáга.
- f Злáтка Антóнова се надýва, че бáнициата ще им харéса.

How do you say it?

- Offering general congratulations on any festive occasion

Честито!/Честит прázник! *Congratulations!*

- Congratulating someone on an achievement

Поздравявам те/Ви с успеха! *Congratulations on your success!*

Поздравления! *Congratulations!*

- Offering good wishes on specific occasions

Поздравявам те/ Ви с рождение ден! *Many happy returns of the day!*

Честит рожден ден! *Happy birthday!*
Весела/Честита Коледа! *Merry/Happy Christmas!*
Честита Нова Година! *Happy New Year!*
(ЧНГ!)

*This abbreviation is mainly found on New Year cards.

За много години! *Many happy returns!*
(lit. for many more years.
Also used on other festive occasions such as New Year.)

Желая ти/Ви много здраве! *I wish you good health!*

- Wishing someone *Good health* (on drinking!)

Наздраве! *Cheers!*

- Giving a warning

Внимавай(те)! *Watch out!*
Внимавай да не паднеш! *Mind you don't fall.*

- Saying *on the occasion of...*

По случай трети март... *On the occasion of the March 3 holiday...*

Grammar

1 Каквó се прáви? What do people do?

There are two ways to generalize. You can either use the *you* singular form as in English, but leaving out **ти**:

Когато искаш да поздравиш някого, кажи «Честито!». *When you want to congratulate someone, say 'Congratulations!'.*

Or, with most verbs, you can put **ce** in front of the *it* form making the verb reflexive:

Каквó се прáви на Коледа в България?

Каквó се кáзва на Коледа?

Каквó се нóси на домакинята, когато се хóди на гóсти?

Как се кáзва „Happy birthday“ на български?

What do people do (is done) for Christmas in Bulgaria?

What do people say (is said) at Christmas?

What does one take (is taken) to the lady of the house when one goes visiting?

How does one say 'Happy birthday' (is 'Happy birthday' said) in Bulgarian?

Note that although there is no separate word for *one* in Bulgarian, this form with **ce** is, in fact, the Bulgarian equivalent. And remember too, that **каквó** is a singular word and is followed by a singular verb.

As you can see from the alternative translation given above in brackets, and also from the little homily Езикът се учи, когато се говори *Language is learned when it is spoken*, there is more of an emphasis here on what is done and not so much on the person who does it. (Look back too to the True or false? section in Unit 8 and you will find the sentence: **Тараторът се сервира студен** *The tarator soup is served cold.*)

The **ce** may also be used with the *they* form of certain verbs, again when you want to emphasize what is done and not the person who does it.

Обикновено се нóсят цветя или бонбони.

Usually people take flowers or chocolates (flowers or chocolates are taken).

На рожден ден се получáват подáръци.

On one's birthday one receives presents (presents are received).

(This is another way of expressing the passive which you came across in Unit 11 and about which you can discover more in the Appendix.)

You will find this generalizing form used widely in public notices and instructions:

Тук не сé пúши!

No smoking.

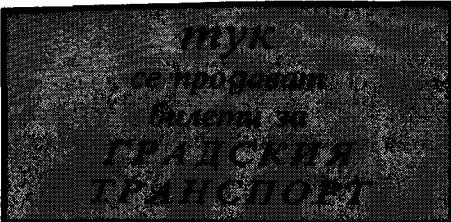
Тук се продáват билéти.

Tickets sold here.

Тук не сé паркира.

No parking.

Most of these constructions with **ce** have no subject: they are impersonal constructions.



2 Another way of saying *I like*

In Unit 12 you learnt the verbs **обичам** and **харéсвам/(да) харéсам**. You can use **харéсвам** and **(да) харéсам** in a slightly different way, focusing not so much on your liking – or disliking – something, but rather on the effect something – or someone – has on you. So, instead of saying you like something, you are, in effect, saying it ‘appeals’ to you. You can therefore say:

Either Аз харéсвам téзи рóзи *or* Тéзи рóзи ми харéсват (*I like these roses*).

Either Мáйкъл Джóнсън харéса рóзите *or* Рóзите харéсаха на Мáйкъл Джóнсън (*Michael Johnson liked the roses*).

Either Той харéса рóзите *or* Рóзите му харéсаха (*He liked the roses*).

In fact, the more usual form is the second one with the indirect object pronouns (cf. Unit 7) as in:

Надéвам се, че бáнициата ще *I hope you will like the banitsa.*
ви харéса.

Бáнициата харéса на гóстите. *The guests liked the banitsa.*
Бáнициата им харéса. *They liked the banitsa.*

You will notice that when you use a person’s name or a noun (instead of a pronoun) you have to use **на**.

3 Present and past forms of *to buy, to bring/carry and to see*

When you want to say that something is happening at the moment or happens often, you need to use the imperfective verb. So, in the following examples, you can see the imperfective verbs **купéвам, нóси** and **вíждам** used in the present:

Милéна нóси два учéбника
на Николáй.

Milena is taking two textbooks
to Nikolai.

Мнóго хóра купúват цветá
днес.

Мáйкъл Джóнсън не вíжда
табéлката.

To say the same things in the past, you need to choose the perfective equivalents of the verbs **(да) кúпя**, **(да) донесá** and **(да) вíдя**:

Милéна донéсе два учéбника
на Николáй.

Мнóго хóра кúпиха цветá
днес.

Мáйкъл Джóнсън не видé
табéлката.

A lot of people are buying
flowers today.

Michael Johnson does not see
the notice.

Milena took two textbooks
to Nikolai.

A lot of people bought flowers
today.

Michael Johnson did not see
the notice.

хóра (*people*) is the plural of **човéк** (*person*).

4 Some more about past endings

(a) Verbs adding past endings to -ý-

These are e-pattern verbs in **-éя** (**пéя** to sing, **живéя** to live):

живáх	<i>I lived/used to live</i>	живáхме	<i>we lived, used to live</i>
живý	<i>you lived</i>	живáхте	<i>you lived</i>
живý	<i>he/she/ it lived</i>	живáха	<i>they lived</i>

A small group of **и**-pattern verbs also belong here, especially ones with stress on the final syllable like **вýрвý** to walk and **стоý** to stay/stand. Although not with final stress, **(да) вíдя** adds the past ending to **-ý**:

видáх	<i>I saw</i>	видáхме	<i>we saw</i>
видý	<i>you saw</i>	видáхте	<i>you saw</i>
видя	<i>he/she/it saw</i>	видáхха	<i>they saw</i>

(b) Past tense of **(да) дóйда** to come, **(да) донесá** to bring

Verbs of the e-pattern with **д**, **з**, **к**, **с** or **т** before their present endings have **-о-** in front of all their past endings, except in the 2nd and 3rd singular:

(аз)	дойдóх	донéсох	(нýе)	дойдóхме	донéсохме
(ти)	дойдé	донéсе	(вýе)	дойдóхте	донéсохте
(той)			(те)	дойдóха	донéсоха
(тя)	дойдé	донéсе			
(то)					

Note the different stress in the past. Other similar verbs you already know are: **(да) отйда** *to go* and **(да) пресека** *to cross*. Remember the change from **к** to **ч** (Unit 13)!

5 Хóдя and отíвам *To go*

Usually you use the same verb to say that something is happening at the moment or happens often. **Хóдя** and **отíвам**, however, are special. You can only use **хóдя** when you go somewhere often, while **отíвам** can only be used when you are going somewhere from here, now, this very moment:

Всéки ден хóдя на рабоta.	<i>Every day I go to work.</i>
Всáко лáто хóдя на морé.	<i>Every summer I go to the seaside.</i>
Всáка недéля хóдя на цýрква.	<i>Every Sunday I go to church.</i>

And the answer to: Къде отíваш? *Where are you going?* is

Отíвам на рабоta.	<i>I am going to work. (Now!)</i>
Отíвам на морé.	<i>I am going to the seaside. (Now!)</i>
Отíвам на цýрква.	<i>I am going to church. (Now!)</i>

Only **отíвам** has a perfective counterpart:

Трýбва веднáга да отíда на рабоta.	<i>I have to go to work immediately.</i>
---------------------------------------	--

6 Къдé and нýкъде *Where and somewhere*

All question words can be made into indefinite words by adding **нý-**:

как	<i>how</i>	нýкак	<i>somewhat</i>
какъв	<i>what sort of</i>	нýкакъв	<i>some sort of</i>
когá	<i>when</i>	нýкога	<i>sometime</i>
кóлко	<i>how many</i>	нýколко	<i>some, a few, several</i>
къдé	<i>where</i>	нýкъде	<i>somewhere</i>

Нýкой *somebody* or *someone* is formed in a similar way. It has the non-subject form **нýкого**.

7 Злáтка and Злáтке: a special address form for names

You may just remember from way back in Unit 2, when addressing someone using their name or title, you often need to use special

forms of address, as in:

господíне! госпóжо! госпóжице!

Some names of people have similar special forms, usually involving the change or addition of a single letter:

Masculine names ending in consonants add **-е**:

(Боян) Бояне! (Ивáн) Ивáне!

Most feminine names don't have a special form, but certain names ending in **-ка** change to **-ке**:

(Злáтка) Злáтке! (Рáдка) Рáдке!

Exercises

1 Using the model: Поздравýвам Ви с рождéния ден. Честítо!, congratulate a Bulgarian on:

- | | |
|--|--|
| a getting a new job | d some special achievement
(use успéх <i>success</i>) |
| b moving to a new flat
(use апартамéнт) | e a festive occasion
(use прáзник) |
| c getting married (use свáтба
<i>wedding</i>) | |

Don't forget to use definite nouns!

2 Read the sentences below and then alter them, following the model: Полúчихме покáна за концéрт/Покáнени сме на концéрт (*We have received an invitation for a concert/We've been invited to a concert*). Note the different use of **за** and **на**.

This exercise will help you practise using the right gender of the passive participles and the right form of **съм**.

- | |
|--|
| a Милéна полúчи покáна за óпера. |
| b Полúчих покáна за свáтба. |
| c Майкъл Джонсън полúчи покáна за излóжба. |
| d Те полúчиха покáна за пárти (<i>party</i>). |
| e Полúчихте ли покáна за коктéйла (<i>the cocktail party</i>)? |

3 Ask questions about the words in bold using the question words **къдé**, **каквó** and **когá**.

- | |
|--|
| a Валúта се обмéня на кáса 14. |
| b Цигáри и алкохóл на малолéтни (<i>juveniles, young people</i>) не сé продáват. |
| c Резервáции се прáвят всéки ден от 9 до 11 часá. |

ТУК

се продават
фонокарти

**Тук се продава
sim карта
Prima!**

- 4 Now for some irregular verbs! First read aloud this dialogue between two couples sightseeing in Sofia. Then change the dialogue to indicate that only you and a friend are talking. (The forms in bold will remind you which bits need altering.)

- Видяхте ли катедралата «Свети Александър Невски»?
- Да, видяхме я.
- Хареса ли ви?
- Много ни хареса.
- Разгледахте ли криптата (*the crypt*)?
- Да, разгледахме и няя. Пред криптата се продаваха икони. Купихме една малка икона (*icon*).
- Може ли да я видим?
- Разбира се. Ето я. Харесва ли ви?
- Ние не разбираме от икони, но тази ни харесва.

- 5 This exercise will help you practise saying *I like*. Give a full answer to the following short questions.

Model: Харесва ли ти шампанско (*champagne*)? Да, шампанско много ми харесва.

- a Харесва ли Ви този компактдиск (*CD*) с българска музика?

b Харесва ли Ви тараторът?

c Харесва ли Ви бањицата?

d Харесват ли ти тези цветя?

e Харесва ли Ви българското вино?

f Харесват ли ти пълнените чушки?

g Харесват ли Ви бонбоните?

h Харесва ли Ви шопската салата?

- 6 First read the following sentences out loud in which people are taking things somewhere. Then read the sentences again as if the various errands were completed yesterday.

Model: Аз нося тежкия куфар. Вчера донесох тежкия куфар.

a Майкъл Джонсън и Николай носят рози за Златка Антонова.

b Милена нося един учебник за Николай.

c Ние носим брошури от панаира в Пловдив.

d Носите ли подарък за своите приятели?

e Майкъл Джонсън носи шоколад за Сашко.

f Г-н Антонов и синът му носят две бутйлки вино от кухнята.

Do you understand?

Dialogue

John and a girl, whom even Nevena doesn't know, approach Nevena's desk with an open box of chocolates.

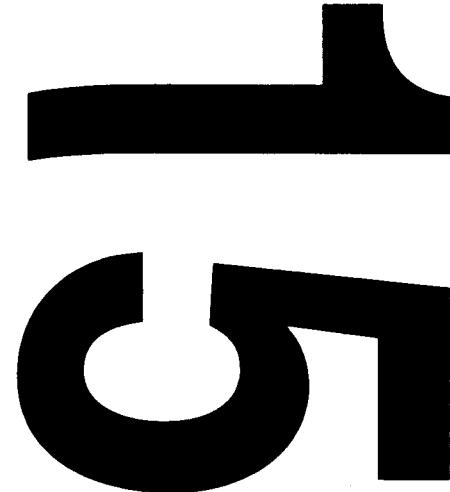
Ели	Здравейте, аз съм Ели. Заповядайте, вземете си бонбони.
Невена	О, английски бонбони. Благодаря! По какъв случай?
Джон	Невена, ние се оженихме.
Невена	Каква изненада! Честито!
Джон	Благодаря.
Невена	Джон, Вие вие говорите малко български.
Джон	Да, започнах да уча.
Невена	Кога беше сватбата?
Ели	Вчера. Празнувахме в ресторант «Берлин». Имаше много хора и получихме много подаръци.
Невена	Отдавна ли се познавате?
Ели	Запознахме се миналата зйма в Бровец. Аз

- Невéна** празнúвах там рождéния си ден, а Джон бéше там катó турист. След товá той дойдé в Сóфия на гóсти у родýтеле ми.
- Éли** Мнóго романтично! Пожелáвам ви мнóго щáстие! Серá каквó ще прáвите?
- Невéна** Пýрво щe отíдем на морé. Пóсле щe отíдем на фолклóрния фестивáл в Копрýвница. Покáнихме и Кен с нас.
- Джон и Éли** Да, Кен ми кáза, че вíе трýмата щe отíдете в Копрýвница. (*After a pause.*) Щe си взéма óще едýн бонбóн по слúчай рáдостната новинá. Чákайте мáлко, сегá щe дóйда. (*Returning with a bottle of brandy.*) Ѝмам тук мáлко конýк. Наздрáве!
- Благодарá. Наздрáве!

(да) се ожéня, -ниш	<i>to get married</i>
изненáда	<i>surprise</i>
(да) полýча, -чиш	<i>to receive</i>
мýналата зýма	<i>last winter</i>
родýтел	<i>parent</i>
романтично	<i>romantic</i>
пожелávам, -ваш	<i>to wish</i>
щáстие	<i>happiness</i>
пóсле	<i>after that, then</i>
вíе трýмата	<i>the three of you</i>
ráдостен, -тна	<i>joyful, happy</i>
конýк	<i>brandy</i>

Questions

- Къдé празнúваха Джон и Éли свáтбата?
- По какъв слúчай предлáга Éли бонбóни на Невéна?
- Къдé и когá се запознáха Éли и Джон?
- Каквó им пожелáва Невéна?
- Каквó кáзват Éли и Джон, когáто запóчват да пýят конýк?



БЯХ на лéкар

I went to see the doctor

In this unit you will learn

- how to talk about feeling ill and getting better
- how to describe feelings

Dialogue

Nadya and Milena are coming to the end of their coffee break.

- Нáдя** Ѝскаш ли бщё кекс?
- Милéна** Не, благодаря.
- Нáдя** Не ти ли харéса?
- Милéна** Мнóго ми харéса, но не мý се ядé.
- Нáдя** Ти вйнаги внимáваш каквó ядéш, грýжиш се за килогráмите си. Пак ли си на диéта?
- Милéна** Не, не é товá. Не сé чўвствам добрé.
- Нáдя** Каквó ти е?
- Милéна** Лбóшо ми е. От вчéra ме болý стомáхът.
- Нáдя** Защó нé отидеш на лéкар?
- Милéна** Бях на лéкар тáзи сúтрин. Страхúвах се, че ймам апендицит. Слáва бóгу, не é апендицит. Лéкарят кáза, че сýгурно е нýкакъв лек грип.
- Нáдя** Отидý си вкъщи, акó не сý добрé.
- Милéна** Нýма нýжда, нýцо дру́го не мé болý. Нýмам хрéма или кáшлица. Кáкто ти кáзах, ймам блоки в стомáха и непрекýснато ми се пíе водá.
- Нáдя** За стомáх пий мéнтов чай – мнóго помáга. Сегá ще ти напrávia.
- Милéна** Нéдéй, нýма нýжда. Не мý се пíе чай след кафéто.
- Нáдя** Студéно ли ти е?
- Милéна** Не, не мý е студéно, нýмам температúра. Не сé беспокóй, ще ми мýне.
- Нáдя** Да, ѩом нýмаш температúра, скóро ще ти мýне. Спóмням си, мýналата годýна по товá врéме ймах стрáшen грип с висóка температúра и сýлна кáшлица. Не можáх да се опrávia цял мéсец. Трýбваше да взýмам антибиóтик.
- Милéна** Аз не обýчам да взýмам антибиóтици.
- Нáдя** И аз не обýчам, но човéк трýбва вйнаги да се грýжи за здрáвeto си.
- Милéна** Прáва си.

Не ти ли харéса? *Didn't you like it?*

Не мý се ядé. *I don't feel like eating.*

Грýжиш се за килогráмите си. *You're worrying about your weight.*

на диéта *on a diet*

Не сé чўвствам добрé. *I don't feel well.*

Каквó ти е? *What is the matter with you?*

Лбóшо ми е. *I'm not well.*
От вчéra ме болý стомáхът. *I've had stomachache since yesterday.*

на лéкар *to the doctor's*
Страхúвах се, че ймам апендицит. *I was afraid I had appendicitis.*

Слáва бóгу! *Thank heavens!*
нýкакъв лек грип *a kind of mild flu*

Отидý си вкъщи. *Go home.*
акó не сý добрé *if you are not (feeling) well*
нишо дру́го не мé болý *nothing else is hurting*

хрéма *cold (in the head)*
кáшлица *cough*

Ймам блоки в стомáха. *I have stomach pains.*
Непрекýснато ми се пíе водá. *I feel like drinking water all the time.*

Не мý се пíе чай. *I don't feel like drinking tea.*
Студéно ли ти е? *Are you cold?*
Не сé беспокóй. *Don't worry.*

Ще ми мýне. *It will pass./I'll be fine.*
щом нýмаш температúра *since you don't have a temperature*

скóро *soon*
спóмням си *I remember*
мýналата годýна по товá *last year at the same time*

врéме *time*
Не можáх да се опrávia *It took me a whole month to get over it.*

цял мéсец. *I had to take antibiotics.*

Трýбваше да взýмам антибиóтик. *One always has to look after one's health.*

Questions

1 Try to answer the questions.

- Защó Милéна не эска побeче (*more*) кекс?
- Каквó Ѱ е?
- Каквó Ѱ се пíе?
- Когá ймаше Нáдя грип с висóка температúра?
- За каквó трýбва да се грýжи човéк?

2 True or false?

- a Милéна не ѝска кекс, защóто се грижí за килогráмите си.
- b Кéксът не ѝ харéса.
- c Милéна эма болки в стомáха от вчéра.
- d Тя эма хрéма и кáшилица.
- e Мýналата годíна Нáдя не можá да се опрáви от грип цял мéсец.

How do you say it?

- Asking someone how they feel

Как се чўстваш?/чўстватé? *How do you feel?*

- Asking someone what is the matter with them

Каквó ти/Ви е?

Каквó те/Ви болý?

What is the matter with you?

What is hurting?

- Complaining of ill health

Не сé чўствам добré.

Чўствам се зле.

Лóшо ми е.

Имам болки в стомáха.

I don't feel well.

I feel unwell.

I'm not well.

I have stomach pains.

- Saying you'll get better

Щe ми мýне.

Щe сe опрávia.

It'll pass.

I'll get better.

- Telling someone not to worry

Не сé беспокóй!

Don't worry!

- Saying that you do or don't feel like doing something

Пýе ми сe водá.

Не мý сe пýе чай.

Ядé ми сe нéшо слáдко.

Не мý сe рабóти.

I feel like a drink of water.

I don't feel like tea.

I feel like something sweet.

I don't feel like working.

Grammar**1 Каквó ти е? What's the matter with you?**

To ask someone how they feel, physically or mentally, or what the matter with them is, you say **Каквó ти е?** or **Каквó Ви е?** You will

notice that the indirect object pronouns (Unit 7) are used to refer to the person affected. Similarly, to tell someone how you feel, you describe your state (in the neuter!) e.g. **студéно cold** and then refer to yourself using the indirect object pronoun **ми**:

Студéно ми е.

I am cold.

These expressions are related to the weather descriptions you came across in Unit 10. Here are some examples for all persons:

Лóшо ми е.

Горéшо ли ти/Ви е?

Лóшо ѝ е.

Студéно му е.

Интерéсно ни е.

Скúчно им е.

I'm not well./I'm sick/poorly.

Are you hot?

She is sick/poorly/not well.

He is cold.

It is interesting for us./

We find it interesting.

They are bored.

In the negative, **не** is placed first, the word coming immediately after **не** is stressed, and the word expressing the feeling is placed after the verb:

Не мý е лóшо.

Не тý ли е горéшо?

Не мý е студéно.

I'm not unwell/sick/poorly.

Aren't you hot?

He is not (feeling) cold.

You can also use the alternative ways to indicate the person affected (Unit 11):

на + name

На Нáдя ѝ е лóшо.

Nadya is not feeling well.

на + noun

На секретáрката ѝ е лóшо.

The secretary is not feeling well.

на + full pronoun

На нéя ѝ е лóшо.

She's not feeling well.

You will have noticed that you still need to keep the indirect object pronoun. Here are some more examples:

**На Николáй/на нéго
му е студéно.**

Nikolai/He is cold.

**На гóстите/на тях
им е скúчно.**

The guests/They are bored.

2 Болý ме It hurts

If you want to say that some particular part (or parts) of your body hurts (or hurt) you use **болý** – or **болáйт** – with the short object pronoun **ме** (there's a full list in Unit 11):

Болі́ ме гла́вáта
(or Гла́вáта ме болі́).
Болýт ме очýте
(or Очýте ме болýт).

My head hurts!
I have a headache.
My eyes hurt.

It is as though you were saying *My head hurts me* or *My eyes hurt me*. And the doctor might ask you **Каквó Ви болý?** (or **Каквó тe болý?** if he knows you well) *What is hurting you?*

Note that many parts of the body, especially those that come in pairs, have irregular plural forms:

колýно	— коленá	knee	— knees
крак	— кракá	foot/leg	— feet/legs
окó	— очý	eye	— eyes
ръка	— ръцé	hand/arm	— hands/arms
ухó	— ушý	ear	— ears
зъб	— зъби	tooth	— teeth

In the following examples people, other than you, are in pain, and **ме** is replaced by the appropriate short object pronouns:

Болí ли те гýрлoto?
Болí го ухóто.
Болí я кракýт.
Болýт ли те ушýтe?
Болýт го ръцéte.
Болýт я зъбите.
Болýт ги кракáта.

Does your throat hurt?
His ear hurts/He has earache.
Her leg hurts.
Are your ears hurting?
His hands/arms hurt.
Her teeth hurt.
Their feet hurt.

3 Ядé ми се I'm hungry

Another very useful way of saying how you feel is to use the *it* form of the verb with **ce** (cf. Unit 14). You merely insert the indirect object pronoun between the verb and **ce**:

Ядé ми се.
Пиé ми се.
Спи ми се.

I'm hungry.
I'm thirsty.
I'm sleepy.

If you don't feel like doing something, put **не** first and the verb last:

Не мý се ядé.
Не мý се пиé.
Не мý се спи.

I'm not hungry.
I'm not thirsty.
I'm not sleepy.

This construction can be extended:

Ядé ми се сладолéд.

Пиé ми се водá.

I feel like an ice-cream.

I feel like a drink of water.

If you use a person's name you still have to use the pronoun:

На Сáшко не мý се спи.

На Милéна не ё се ядé
сладолéд.

Sashko isn't sleepy.

*Milena doesn't feel like
an ice-cream.*

You can use this pattern with almost any verb to express your wish to do (or not do) something:

Хóди ми се на морé.

Не мý се хóди на рабóta.

Не мý се рабóти.

I feel like going to the seaside.

I don't feel like going to work.

I don't feel like working.

4 Some awkward past tense forms

Past tense of to say/tell **кáзвам/да кáжа – кáзах**

In the present tense you have to use the imperfective **кáзвам**, but in the past you change to the perfective (**да**) **кáжа**:

Чýваш ли каквó ти кáзвам? *Do you hear what I'm
telling you?*

Чу ли каквó ти кáзах? *Did you hear what I told you?*

(**Да**) **кáжа** belongs to a small group of e-pattern verbs that change their last consonant from the present to the past, in this case **ж** to **з**. (For other changes and other examples see the Appendix, and also **мóга** with the change from **г** to **ж** below.) Compare the forms of (**да**) **кáжа**:

Present	Past	
(трябва да) кáжа	<i>I must say</i>	кáзах
(трябва да) кáжеш	<i>you must say</i>	кáза
(трябва да) кáже	<i>he/she must say</i>	кáза
(трябва да) кáжем	<i>we must say</i>	кáзахме
(трябва да) кáжете	<i>you must say</i>	кáзахте
(трябва да) кáжат	<i>they must say</i>	кáзаха

Past tense of can **мóга – можáх**

Не можáхме да спим
цила нощ.

Тя не можá да ядé мнóго
от кéкса.

We couldn't sleep all night.

*She wasn't able to eat much
of the cake.*

Не можах да се опрা�я
цял месец.

*It took me a whole month
to get over it.*

можах	<i>I was able</i>
можа	<i>you were able</i>
можа	<i>he/she was able</i>

можахме	<i>we were able</i>
можахте	<i>you were able</i>
можаха	<i>they were able</i>

Past tense of **must/had to** трябва – трябваше

Трябва has only one past form – трябваше – for all persons singular and plural:

Трябваше да взимам
антибиотик.

I had to take an antibiotic.

Трябваше да стáне ráно.

He/she had to get up early.

Трябваше да чákame/
чáкат дýлго.

We/they had to wait a long time.

Depending on the context, трябваше can also mean *should have* or *ought to have* (but didn't), so трябваше да взимам антибиотик could mean *I ought to have* (or *should have*) *taken an antibiotic* (but didn't).

5 Possessive and reflexive pronoun **си**

(a) This is another difficult little word, not to be confused with the **си** in **ти си**. It belongs to the group of short possessive pronouns you first came across in Unit 3 and is a short form of **свой** (**своя**, **свóе**, **свóи**) *his/her/their own* (cf. Unit 9). In fact, it can be used to replace any possessive adjective (мой, твой, нéгов etc.) with any person, masculine or feminine, singular or plural. Unlike the possessive adjective, however, it is placed after the word it refers to.

Note also that the definite article moves from the possessive adjective to the noun:

Чákam свóя приýтел = *I am waiting for my friend.*
Чákam приýтеля си.

Вýнаги се г्रýжиши за свóето *You are always worrying about*
зdráve = Вýнаги се гриýжиш *your health.*
за зdráveto си.

Тя се гриýжи за свóите
килогráми = тя се гриýжи (lit. kilograms).
за килогráмите си.

(b) Си can also be used as an equivalent of *myself, yourself, himself,*
herself, itself, ourselves, yourselves and themselves:

Кúпих си модéрна блúза.

Невéна си кúпи дýлга
róкля.

Николáй си кúпи нóво вídeo. *Nikolai bought himself a new video.*

I bought myself a fashionable blouse.

Nevena bought herself a long dress.

Nikolai bought himself a new video.

(c) Some verbs you always have to use with **си**:

Почíвам си.

I am taking a rest.

Сpомням си.

I remember.

To other verbs **си** adds a personalized, intimate sense of doing something for oneself. There is a difference, for example, between **отíвам I am going** and **отíвам си I am going home**. In the Dialogue, when Nadya suggests Milena goes home, she says: **отиди си вкýщи.**

(d) Like many other short grammatical words, **си** never appears as the first word in a sentence and is *always* stressed after **не**.

Exercises

1 Match the following questions and answers:

- | | |
|--|----------------------------------|
| i Каквó ти се пýе? | a Ядé ми се кýсело мýяко. |
| ii Гýрло (<i>throat</i>) ли те болý? | b Лóшо ми е. |
| iii Каквó те болý? | c Пýе ми се бýра. |
| iv Ѝмаш ли хрéма? | d Студéно ми е. |
| v Каквó ти се ядé? | e Болý ме кракéт. |
| vi Каквó ти е? | f Не, нýмам хрéма, |
| vii Как се чýвстваш? | g Но эмам висóка
тэмператúра. |

2 You are interpreting for a Bulgarian doctor working with English-speaking tourists. Give a full negative answer to the doctor's questions using the model:

Болý ли го ухóто? Не, не гó болý ухóто.

Watch the word order!

- | | |
|-------------------------|-------------------------|
| a i Болý ли го очíте? | iv Болý ли го колýното? |
| ii Болý ли я зýб? | v Болý ли я рýкáта? |
| iii Болý ли ги кракáта? | |

Now give a full negative answer to the questions:

- b** i Ходи ли ти се на плаж?
ii Пие ли Ви се чай?
iii Говори ли ти се български?
iv Учи ли ти се?
v Работи ли ти се на компютър?

3 Now your friend is unwell. Complete your role in the dialogue:

- Не се чувствам добре.
(Ask your friend what is the matter with him.)
- Боли ме кръстът (small of the back).
(Ask him what the doctor said to him.)
- Лекарят ми кáза да си почивам.
(Ask whether he's feeling sleepy.)
- Не, не мý се спи.
(Ask him whether he is bored.)
- Да, много ми е скучно.
(Tell him not to worry and reassure him that he'll soon be OK again.)
- Да, и аз се надявам, че скоро ще ми мýне.

4 Now you've been to the doctor's and are answering your friend's questions. Using the model:

Каквó ти кáза лéкарят? Лéкарят ми кáза, че ýмам алéргия (allergy).

And, at the risk of giving your friend a heart attack, say that:

- | | |
|-------------------------------|--------------------------------|
| a you have flu | d you have a cold in the head |
| b you have appendicitis | e you have hepatitis (хепатит) |
| c you have a high temperature | |

5 Using the past of **móga** fill in the answers. Follow the pattern:

Видíхте ли фолклóрния концéрт? Не можáхме да го вíдим, защóто закъсняхме.

- a** Джон отíде ли на гóсти?
_____, защóто го болéше главáта. (cf. Unit 17)
- b** Донéсе ли чántата?
_____, защóто ме болéше кръстът.
- c** Те разглéдаха ли курóрта?
_____, защóто ги болáха кракáта.
- d** Прáтихте (send) ли писмóто?
_____, защóто нýмахме мáрки.

e Ѝаде ли от българските специалитéти?
_____, защóто ѝмах болки в стомáха.

6 In this exercise you can practise saying *came* and *went*. Read out the sentences, filling in the answers according to the model:

Защó не дойдóхте с нас на екскúрзия?
Трýбваше да посрéщнем приятелите си. Отíдохме да посрéщнем приятелите си.

- a** Защó не дойдé с нас на екскúрзия?
Трýбваше да си кóпя маратóнки. _____.
- b** Защó не дойдóхте с нас на плаж?
Трýбваше да си почíнем (have a rest). _____.
- c** Защó не дойдé с нас на вечéря (dinner, supper)?
Трýбваше да си кóпя лекárства. _____.
- d** Защó не дойдé с нас на гóсти?
Трýбваше да посрéщна дъщерý си. _____.
- e** Защó не дойдé с мéне на Вýтоша?
Трýбваше да отíда на лéкар. _____.
- f** Защó не дойдóхте с мéне на ски?
Трýбваше да прáтим писмó на родítelите си. _____.

Do you understand?

Dialogue

Mr and Mrs Collins are at the doctor's in Varna. As usual, Mrs Collins prefers to do the talking.

- | | |
|--------------------|--|
| г-жá Кóлинс | Добър ден, дóктoр Стóйнов. |
| Лéкар | Добър ден. Кажéте. Зле ли се чuvствате? |
| г-жá Кóлинс | Не, не аз. Мъжът ми не сé чuvства добré. |
| Лéкар | Каквó мý е? |
| г-жá Кóлинс | Има сýлно главобóлие и все мý е студéно. |
| г-н Кóлинс | Да, много мý е студéно, а нáвýn e тóлкова тóпло. |
| Лéкар | Имате ли температúра? |
| г-жá Кóлинс | Температúрата мý не е много висóка – 37.1 [тридесет и сéдем и едно.] |
| Лéкар | Болí ли го гýрло? |
| г-жá Кóлинс | Не, нýто го болí гýрло, нýто ѝма хрéma. |
| Лéкар | Вíждам, че кóжата на рýцéте и кракáта мý е дóста червéна. |
| г-жá Кóлинс | О, да. Той мнóго обýча да стой на слýнце. |
| Лéкар | Вчéра цял ден бéше на пláжа. |
| | На кóлко годíни стe г-н Кóлинс? |

г-н Кóлинс
Лéкар

На шéйсéт и две.
Ймахте ли шáпка на главáта си, когáто бýхте на
плáжа?

г-н Кóлинс
г-жá Кóлинс

Не.

Лéкар

Кáзах му, че слýнцето е мнóго сýлно, но не
можá да го накáрам да слóжи шáпка.

г-жá Кóлинс

Страхúвам се, че щe трýбва да стойтe на сýнка
нýколко дни. От слýнцето Ви е лóшo.

Чýвш ли, Джордж? Трýбаше да ми вýрvaш
катó ти кáзвax, че слýнцето тук e сýлno дoри
прéз май!

дóктор	<i>doctor</i> (only when addressing)
стóй, стóиш	<i>to stay</i>
злe	<i>unwell</i>
главобóльie	<i>headache</i>
все	<i>all the time</i>
навýн	<i>outside</i>
нýто..., нýто...	<i>neither..., nor...</i>
кóжa	<i>skin</i>
шáпка	<i>hat</i>
главá	<i>head</i>
слýнце	<i>sun</i>
(да) накáрам, -раш	<i>to make (somebody do something)</i>
(да) слóжа, -жиш	<i>to put on</i>
вýрвam, -ваш	<i>to believe</i>
(да) си почýна, -нéш	<i>to have a rest</i>
спя, спиш	<i>to sleep</i>
чýвam, -ваш	<i>to hear</i>
катó	<i>when</i>



a pharmacy sign in Sofia.

Questions

- 1 Кой не сé чýвства добré?
- 2 Каквó му e на г-н Кóлинс?
- 3 Защó e червéна кóжата на г-н Кóлинс?
- 4 Каквó трýбаше да слóжи на главáта си г-н Кóлинс?
- 5 Каквó трýбва да напráви той сегá?

акó бяx на твóе Máсто

if I had been in your place ...



In this unit you will learn

- how to talk about things that might have happened but didn't (i.e. hypothetical situations)
- how to talk about giving presents
- how to form the past tense of some awkward verbs

Dialogue

Following Michael Johnson's return to London, there is a short discussion over a cup of coffee back in the Sofia office.

Боян Антбнов Николай, какък как мйна последният ден с Майкъл Джънсън.

Николай Всичко мйна нормално. Сутринта отидох да го взема от хотела. Платихме смектата. Момичето на ресепцията поръчала такси за два без петнайсет. Г-н Джънсън къзя, че е много доволен от хотела. Особено от това момиче – мисля че се казва Невена. Йскаше да ѝ подаря нещо за спомен. Страшни са тези англичани! Ако бях аз, щях да забравя дори да кажа довиждане. Но г-н Джънсън имаше един бележник и ѝ го подаря. Тя много го хареса.

Надя И ако бях, и аз щях да го харесам!
Милена Ако бях аз, нямаше да го приема!

Боян Антбнов Момичета, стига глупости! Продължавай, Николай.

Николай После отидохме в магазина за подаръци. Избрахме една сребърна гривна за жената му. Даде ли му подаръка за жената му от моята женя?

Боян Антбнов Разбира се, дадох му го.
Николай Той показа ли ти програмата за твоя престой в Челмсфорд?

Боян Антбнов Не ми я показа. Къзя, че ще ми я прати с факс.

Николай Ще те посрещне ли в Лондон?
Да, ще дойде на Хийтроу да ме посрещне.
И ние щяхме да го посрещнем, но той не йскаше. Идеята му беше да ходи навсякъде сам, за да говори повече български.

Николай О, щях да забравя най-важното – целия ден говорихме на английски. Той къзя, че напредвам, но аз общо имам чувството, че нито не знам.

Надя Стига, Николай! Ако бях на твое място, изобщо нямаше да се беспокой.
Боян Антбнов Моля ви, после ще говорите. Йскам да разберя – ти изпрати ли Майкъл до летището?

Николай

Боян Антбнов

Надя

Боян Антбнов

Да, да, изпратих го. Слава бъгу, не закъсняхме за самолета!

Е, най-после разбрах, това, което исках да знам...

Йскате ли общо кафе, господин Антбнов?
Не, благодаря. Не искам повече.

Какък как мйна последният ден.

нормално
да го взема
особено
дай подаря нещо за спомен

Страшни са тези англичани!

Ако бях аз, щях да забравя
дори да кажа довиждане.

И ако бях, и аз щях да
го харесам!

Ако бях аз, нямаше да
го приема!

Стига глупости!
Продължавай!

Избрахме една сребърна
гривна.

Даде ли му подаръка?

Той показа ли ти
програмата?

Къзя, че ще ми я прати.
Ще те посрещне ли...?

И ние щяхме да го
посрещнем.
навсякъде
повече

Щях да забравя
най-важното.

Той къзя, че напредвам.
Стига...!

Ако бях на твое място...
нямаше да се беспокой
най-после разбрах
общо кафе

Не искам повече.

Tell me how the final day went.

OK, normally
to take him
especially
to give her something as
a memento

Incredible, these English!
If it had been me, I'd have
forgotten even to say goodbye.
And if it had been me, I'd have
liked it too!

If it had been me, I wouldn't
have accepted it.
Enough of that nonsense!
Go on!
We chose a silver bracelet.

Did you give him the present?
Did he show you the
programme?

He said he'd send it to me.
Will he be meeting you...?
And we too were intending to
meet him.
everywhere
more

I nearly forgot the most
important thing.
He said I was making progress.
Stop it...!

If I had been in your place...
I wouldn't have worried
at last I have found out
some more coffee
I don't want any more.

Questions

- 1 Nikolai has been asked these questions. What should he answer?
- Каквото пра̀вихте последният ден с Майкъл Джонсън в хоте́ла?
 - Каквото подарък Майкъл Джонсън на Невена?
 - Какъв подарък избрахте за г-жата Джонсън?
 - Даде ли на Майкъл Джонсън подаръка от г-жата Антонова?
 - По имейла ли ще ти прати той програмата?
 - На какъв език говорихте целия ден?
- 2 True or false?
- Невена много хареса бележника, който Майкъл Джонсън ѝ подаря.
 - Надя на неѝно място също щеше да го хареса.
 - Майкъл Джонсън избра една сребърна гривна за дъщеря си.
 - Той показва на Николай програмата за неговия престой в Челмсфорд.
 - Ако Надя беше на негово място, тя щеше да се беспокой.
 - Боян Антонов не можа да разбере това, което искаше да знае.

How do you say it?• Saying *If I were you*

Ако бях на твърд място.

Ако бях аз.

*If I had been in your place.**If it had been me.*

• Saying that you nearly forgot

Щях да забравя.

I nearly forgot (that reminds me).

• Telling someone to stop doing something

Стига!

Достатъчно!

*Stop it!**Enough!*• Saying *At last* and *Thank heavens!*

Най-после!

Слава божу!

*At last!**Thank heavens!*(lit: *Praise to God!*)

• Asking for and declining more

Искам още малко.

Не искам повече, благодаря.

*I would like a little more.**I don't want any more, thank you.*

• Saying you would not have done something

Нямаше да отиде без тебе.

*I would not have gone without you.***Grammar****1 Past tense of (да) дам – дадох**

You will remember from Unit 7 that in all forms other than the *I* form of (да) дам there is a -д- before the present tense endings (да) дадеш, (да) даде, etc. As explained in Unit 14, the past endings are therefore added to -о:

(аз)	дадох	<i>I gave</i>	(ние)	дадохме	<i>we gave</i>
(ти)	даде	<i>you gave</i>	(вие)	дадохте	<i>you gave</i>
(той)			(те)	дадоха	<i>they gave</i>
(тя)	даде	<i>he/she/it gave</i>			
(то)					

Remember: (a) in the *you* singular and *he, she, it* forms an -е replaces the -о; (b) in the *he, she, it* form it is only the position of the stress that distinguishes between the present (да) даде and the past даде.

2 Past tense of (да) разберá and (да) изберá – разбрáх and избрáх

These verbs belong to a small group of e-pattern verbs which have -еп- in the present tense. So, too, does (да) съберá *to gather*. These verbs all drop the vowel -е- before -р- in the past tense:

(аз)	разбрáх	<i>I (have) understood</i>	(ние)	разбрáхме	<i>we (have) understood</i>
(ти)	разбрá	<i>you (have) understood</i>	(вие)	разбрáхте	<i>you (have) understood</i>
(той)			(те)	разбрáха	<i>they (have) understood</i>
(тя)	разбрá	<i>he/she/it (has) understood</i>			
(то)					

3 Past tense of **ѝскам – ѝсках**

Искам has the same past endings as **ѝмам** and **съм**:

(аз)	ѝсках	<i>I wanted</i>	(ние)	ѝскахме	<i>we wanted</i>
(ти)	ѝскаше	<i>you wanted</i>	(вие)	ѝскахте	<i>you wanted</i>
(той)			(те)	ѝскаха	<i>they wanted</i>
(тя)	ѝскаше	<i>he/she/it wanted</i>			
(то)					

So far you have come across two patterns of past forms: with and without **-ше** in the *you* singular and *he, she, it* forms. We have been concentrating on the one without **-ше** which is used to describe a sequence of completed actions. Verbs like **ѝскам**, **ѝмам** and **съм**, however, stand for *states* rather than actions. That is why they are used in a past tense form with **-ше** which is used for describing incomplete actions. (You will find more on how to use the past forms with **-ше** with other verbs too in Unit 17.)

4 Pronoun word order with giving, sending and showing verbs

With verbs of giving, like **(да) дам** and **(да) подаря**, sending, **(да) пратя**, and showing **(да) покажа**, you usually need to mention both the thing that is given (or shown or sent) – the direct object – and the ‘beneficiary’ – the indirect object – of whatever has been given, shown or sent. (Look back to Unit 7!) When you use the short pronouns as direct and indirect objects, pay attention to the word order. Look at the following sentences taken from the dialogue:

Г-н Джонсън **ѝмаше** едайн
белéжник и ѝ **подари**.
(и.е. на нéя, белéжника)

Тя не **мí** я **покáза**.
(и.е. на мéне, прогráмата)

Той ще **ми** я **прáти**.
(и.е. на мéне, прогráмата)

Дáдох **му** го. (и.е. на
г-н Джонсън, подáръка)

*Mr Johnson had a diary and
gave it to her.*

She did not show it to me.

He will send it to me.

I gave it to him.

What you need to remember here is:

- (a) most importantly, that the indirect object pronouns always come before the direct object ones
- (b) when the verb is not the first word in the sentence, then both short pronouns come immediately before the verb

(c) when the verb does come first in the sentence, they both come immediately after the verb (cf. the last example).

5 Щях да / I was going to (but I didn't)

To express things you wanted or intended to do, but didn't, you need to use the past forms of **ще**, which, in fact, comes from **ща**, an old verb meaning *to want*:

щях	<i>I intended</i>
щéше	<i>you intended</i>
щéше	<i>he/she intended</i>

щяхме	<i>we intended</i>
щяхте	<i>you intended</i>
щяха	<i>they intended</i>

Аз **щях** да дóйда,
но не можáх.

Той щéше да дóйде,
но не можá.

*I was going to come,
but I couldn't.*

*He was going to come,
but couldn't.*

You also use this construction to refer to things that nearly happened (but didn't quite!):

Щях да закъснéя, но
взех такси.

Той щéше да отíде без тéбе. *He was about to go without you.*

In either case **щях** is followed by **да** and a verb in the present tense in the same person as the main verb.

6 Щях да забráвя / I nearly forgot/that reminds me

One of the most common occurrences of **щях** is in the phrase **щях да забráвя** meaning *I nearly forgot* (but didn't quite!). Here are all the forms:

щях да забráвя
щéше да забráвиш
щéше да забráви
щяхме да забráвим
щяхте да забráвите
щяха да забráвят

<i>I nearly forgot</i>
<i>you nearly forgot</i>
<i>he/she nearly forgot</i>
<i>we nearly forgot</i>
<i>you nearly forgot</i>
<i>they nearly forgot</i>

When used with the *I* form **щях да забráвя** is probably best translated as *that reminds me*.

7 Нýмаше да / (you, he, she, it, we, etc) would not have

You will remember from Unit 10 that the negative form of ще is нýмаше да, which stays the same for all persons. Its past form нýмаше да, which also stays the same for all persons, is used as the negative of щях:

Аз нýмаше да отýда
без тéбе.
Ние нýмаше да отýдем
без тéбе.

*I would not have gone
without you.
We would not have gone
without you.*

8 Акó... щях / I would have done it, if...

Щях is often used with акó if to introduce conditions under which something would have taken place, had the conditions been fulfilled (which they weren't!) These are a type of so-called 'conditional' sentences and you will find out more about them in Unit 20. There are a number of examples in the dialogue:

Акó бях аз, щях да забráвя да кáжа дорý довíждане.	<i>If it had been me, I'd have forgotten even to say goodbye.</i>
И аз акó бях, и аз щях да го харéсам.	<i>And if it had been me, I'd have liked it too.</i>

Sometimes the if element, акó, may only be implied:

И ние щáхме да го посрёщнем (implied: акó той искаше), но той не искаше.	<i>And we too were intending to meet him (implied: if he had wanted), but he didn't want us to.</i>
---	---

The negative form is again with нýмаше да:

Акó бях аз, нýмаше да го приéма.	<i>If it had been me, I wouldn't have accepted it.</i>
Акó бях на твое място, нýмаше да се беспокой.	<i>If I had been in your place, I wouldn't have worried.</i>

9 Пóвече and óще more

Bulgarian has two different words for *more*: пóвече and óще. It is not always easy to choose the right one, but if you remember the following simple rules, it will help.

(a) Пóвече is to мñóго what *more* is to *much* or *many*. It is the irregular comparative of мñóго. It is used when you make comparisons and want to say that one person, for example, knows more words (or has more money!) than another:

Мáйкъл знаé мñóго
български дúми.
Виктория знаé пóвече
(български дúми).
Той юма мñóго парý;
аз юмам пóвече.

*Michael knows a lot of
Bulgarian words.
Victoria knows more
(Bulgarian words).
He has a lot of money;
I have more.*

(b) Пóвече is also used when you have had enough of something and don't want any more. It tends to be used with negatives and therefore has to do with not going beyond a limit that has already been reached:

Йскате ли óще бýра?
Не, не юскам пóвече.

*Would you like some more beer?
No, I don't want any more.*

(c) You use óще – and this is the difficult one! – when you are thinking of adding to what is (or was, if you are asking for another glass of beer!) already there:

Йскате ли óще бýра?
Да, юскам óще малко.

*Would you like some more beer?
Yes, I'd like a bit more.
(i.e. in addition)*

10 Indirect (reported) speech

When you repeat something someone else has said, a question asked or an answer given, you are creating what is called 'indirect' or 'reported speech', forming 'indirect' questions and answers. This usually occurs after an introduction such as *she asked* or *she said*. In English, the tense of the verbs used in indirect speech is changed. (You will see this in the examples given below, all of which are based on dialogues you have already studied.) In Bulgarian, in most instances, you can use the original verb tense of the question and answer. All you need to do is change the person of the speaker, from the *I* form to the *he* form, for example.

Мáйкъл Джóнсън

Мñóго съм довóлен от хотéла. *I am very pleased with the hotel.*

Николáй

Мáйкъл Джóнсън кáза, че е
мñóго довóлен от хотéла. *Michael Johnson said (that)
he was very pleased with
the hotel.*

Майкъл Джонсън

Ще ти пратя програмата.

Николай

Майкъл Джонсън кáза, че ще ми прати програмата.

Боян Ангтонов (to Nadya)

Свободен ли е Николай?

Надя (to Nikolai)

Шéфът попита свободен ли си.

In questions like the last one, using **ли**, you can replace **ли** with **далí** (*whether*). Note the change of word order:

Надя

Шéфът попита **далí** си свободен.

I'll send you the programme.

Michael Johnson said (that) he he would send me the programme.

Is Nikolai free?

The boss asked if you were free.

The boss asked whether you were free.

Exercises

1 This, and the following two exercises, will help you to practise talking about things that might have happened – but didn't. Read out loud the two sentences in which John and Eli explain what they would have done if they hadn't had more pressing things to attend to:

Джон и Ели Йскаме да отíдем на екскурзия.

Ако нýмашме дру́га рабо́та, щáхме да отíдем на екскурзия.

Now read the following sentences out loud and following the model say what you would have done. Use **щáхме да** or **щáх да**.

a Йскаме да отíдем на плаж. Ако нýмашме вáжна спрéща _____.

b Йскам да отíда на Вýтоша. Ако нýмаш дру́га рабо́та _____.

c Йскаме да отíдем на тéнис. Ако нýмашме дру́га рабо́та _____.

d Йскам да отíда на гóсти. Ако нýмаш вáжна спрéща _____.

e Йскам да отíда на ски. Ако нýмаш дру́га рабо́та _____.

2 What would you buy from Bulgaria as a present? Using the words provided, write out sentences in answer to the question below:

Ако ю́скахте да кóпите подáрък от Бългáрия, какъв подáрък щáхте да кóпите?

кутия (box) бонбóни
бутýлка (bottle) вýно
кутия с луксóзни (de luxe) пликове

календár
плакáт
книга



3 In the following sentences you are being asked what you would have done, had you been in the position of the speaker. Read the model out loud, then answer the questions first using **да**, then using **не**.

Model: Ако бéше на мóе място, щéше ли да отíдеш на летището?

Да, ако бях на твóе място, щах да отíда на летището.

Не, ако бях на твóе място, нýмаше да отíда на летището.

a Ако бéше на мóе място, щéше ли да приéмеш покáната?

b Ако бéше на мóе място, щéше ли да кóпиш цветéй?

c Ако бéше на мóе място, щéше ли да изпратиш момíчето?

- d** Ако бяхте на мое място, щяхте ли да донесёте подарък?
- e** Ако бяхте на наше място, щяхте ли да посрещнете американеца?

4 The next two exercises will help you to practise and then to choose correctly between **бъше** and **пóвече**. The first exercise will also help you practise using the past tense of (**да**) **дам**. So, following the model, complete the sentences altering or replacing the words in bold as necessary:

Model: **Дáдох** две картички от Рýлския манастир (*monastery*) на Кен. Той **йскаше** бъше, но аз **нýмах** пóвече.

- a** Невéна _____ на Джон и Ели. Те _____.
- b** Нíе _____ на туристите. Те _____.
- c** Г-н и г-жá Кóлинс _____ на своя приятел. Той _____.

5 Choose **бъше** or **пóвече** in the sentences below, remembering that **бъше** has the sense of *in addition* or *another* while **пóвече** tends to be used with negatives and in comparisons.

- a** Искаш ли _____ кекс?
- b** _____ две бýри, моля.
- c** Нýмаме _____ врёме да чákame.
- d** Милéна юма _____ английски книгы от Николáй.
- e** Г-жá Кóлинс получи две писмá от Аngлия и _____ едно писмó от Америка.
- f** Благодарý, не юскам _____ вýно.
- g** Имаме _____ пет минúти до заминáването (*departure*) на самолéта.

6 This exercise will help you practise the awkward irregular past forms of (**да**) **дам**, (**да**) **изберá** and (**да**) **разберá**. First read the little story out loud.

Г-жá Антóнова юскаше да дадé на Майкъл Джóнсън малък подарък. Тя разбрá от него, че женá му много обýча кристáлни (*crystal*) вáзи. Вчéra сутринтá тя отиде в магазин за подаръци. Искаше да изберé най-красивата кристáлна вáза. Тя не кóпи кристáлна вáза, запçото кристáлните вáзи бýха ужásно скýпни (*expensive*). Г-жá Антóнова избрá една красива икóна. Пóсле тя дáде подаръка за г-жá Джóнсън на Николáй.

Now change the story into a dialogue between yourself and a friend. To do this turn every sentence into a question. Your friend has the answers in the story. When asking questions, concentrate

on the sections in heavy type and use **каквó**, **къдé**, **зашó** or **на когó**.

7 Using the questions and statements in the first of these sentence pairs, complete the second, making the necessary alterations for indirect speech. Try to think of two possible versions for the **ли** question in (b).

- a** Къдé юма магазин за плодовé и зеленчúци?
Г-н и г-жá Кóлинс пýтха _____.
- b** Ймате ли свободно врёме?
Невéна попýта г-н Джóнсън _____.
- c** Когá Майкъл Джóнсън ще изпрати прогráмата?
Бóйн Антóнов попýта _____.
- d** Ймам срёща в два часá.
Милéна кáза, че _____.
- e** Ще замýнем за Вáрна на двáйсет и осми май.
Джон и Ели кáзаха, че _____.
- f** Благодарý, не юскам пóвече кафé.
Шéфът кáза, че _____.

Do you understand?

Dialogue

Nikolai and Milena accept an offer to exhibit in England.

- Николáй** Милéна, видá ли плакáта, кóйто ни подарý Майкъл Джóнсън?
- Милéна** Да, Нáдя ми го покáза.
- Николáй** Много е интересен, нали? Той кáза, че юне изпрати бъше реклáми.
- Милéна** Мóже да ги дадé на тéбē да ги донесёш.
- Николáй** Знаёш ли каквó? Той ми предлóжи да напрáвим излóжба с нáши плакáти в Аngлия.
- Милéна** Да, разбрáх от Нáдя. Ти каквó му отговóри?
- Николáй** Кáзах, че юне помýслим. Ти на мое място юшё ли да се съгласиш веднáга?
- Милéна** Разбýра се, на твóе място веднáга щях да приéма.
- Николáй** Товá е чудéсна възможност.
- Милéна** Още не є кýсно. Аз вéчe избрáх най-хúбавите от мóите плакáти. Ако юскаш, донеси от твóите и аз юшё му ги дам, катó замýна.
- Николáй** Когá да ти ги донесá?
- Милéна** Аз мóга да добýда у вас и да ги взéма. Щях да

- Милéна** забráвя – ще ми дадéш ли и англýските списáния, който ймаш?
- Николáй** Акó знаéх, че ги ѹскаш, щях да ти ги донесá.
- Милéна** Предпочítам да те изпраќа до вас. Мóже ли?
- Зашó не?** Акó нýмаш друѓа работа, щях да те покáня на гости.
- Николáй** Нýшо. Ще ме покáниш, когáто ймаш побче свободно врёме.

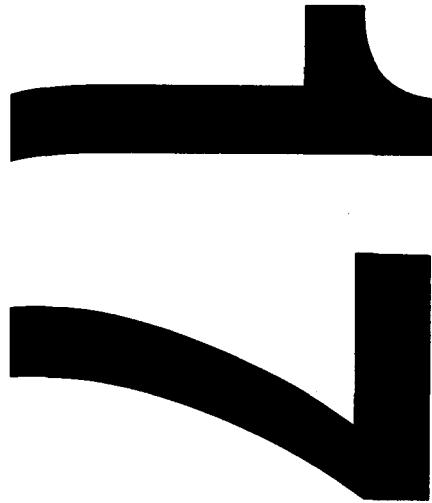
(да) изпраќа, -тиш	<i>to send; accompany</i>
реклáма	<i>advertisement</i>
(да) предлоѓа, -жиш	<i>to offer</i>
(да) помýслия, -лиш	<i>to think (something) over</i>
до вас	<i>home</i>
кристáлен, -лина	<i>crystal</i>
луксóзен, -зна	<i>deluxe</i>
скъп	<i>expensive, dear</i>

Questions

- 1 Каквó още ще изпрати Мáйкъл Джóнсън?
- 2 На когó мóже да дадé реклáмите Мáйкъл Джóнсън?
- 3 От когó разбрá Милéна за чудéсната възможност?
- 4 Каквó щéше да напráви Милéна, акó бéше на мястото на Николáй?
- 5 Каквó щéше да напráви Милéна акó знаéше, че той ѹска списáнията?
- 6 Каквó предпочítа Николáй?

Kаквó прáвеше тя?

what was she doing?



In this unit you will learn

- how to talk about things breaking down/not working
- how to ask for help if something is wrong in your hotel room
- how to ask for help if you have trouble with your car
- how to refer to past events

Dialogue

Boyán Antonov's secretary, Nadya, is late for work and nobody at the office knows why.

Боян Антόнов Защо я няма още Надя? Преди винаги идваше наврёме. Болна ли е?

Николай Не, не е болна. Много съм учуден, че я няма, защото тази сутрин я видях от трамвая. Отиваше на работа с колата си.

Боян Антόнов Милена, ти знаеш ли защо я няма?

Милена Нямам представа. Аз също я видях на улицата отдалече, но не беше с кола.

Боян Антόнов Какво правеше?

Говореше с един полицай пред болницата. Не можех да чуя какво говорят. Полицаят и показваше знака СПИРАНЕТО ЗАБРАНЕНО. Ясно защо я няма. Сигурно има неприятности с полицията.

Боян Антόнов Клеко пъти ѝ казвах да не паркира пред болницата! Сега ще трябва да плати глоба.

(A little later Nadya comes in.)

Надя Здравейте. Извинявайте за закъснението, но имах неприятности с колата. Опитвах много пъти да се обадя по телефона, но беше заето. Да, аз говорех преди малко. Какъвъкъв се случи.

Милена Отивах на работа с колата, но пред болницата моторът спря и не можеше да запали. Нямам представа какво му е. От няколко дни моторът не работеше добре, но аз продължавах да карам колата. Не можех да направя нищо друго освен да оставя колата там.

Надя Аз те видях. Говореше с един полицай.

О, ужасен беше, нали? Казах му, че колата има повреда, а той все ми показваше знака.

Боян Антόнов Какво стаѝа после?

За щастие, видях един познат. Той стоеше на ъгъла до болницата. Купуваше си вестник. Той намери повредата веднага.

Надя Какво ѝ беше на колата?

(Evasively.) Нищо особено. Повредата не беше в мотора.

Защо не ни кажеш каквá беше повредата по-точно?

Надя Е, добре. Нямаше бензайн... (*General mirth.*) За щастие, моят познат имаше туба с бензайн в багажника.

Боян Антόнов Следващия път ще бъде моторът. Поб-добре иди веднага на сервиз!

Преди винаги идваше наврёме.

Болна ли е?

Много съм учуден.

Отиваше на работа.

Нямам представа.

отдалече

Какво правеше?

Говореше с един полицай

пред болницата.

Не можех да чуя.

Полицаят и показваше знака

СПИРАНЕТО ЗАБРАНЕНО.

ясно защо

Има неприятности с...

Клеко пъти ѝ казвах...

глоба

опитвах

аз говорех

какво се случи

моторът спря

не можеше да запали

от няколко дни

не работеше добре

не можех да направя нищо

друго освен...

ужасен беше

колата има повреда

все ми показваше знака

Какво стаѝа после?

за щастие

познат

той стоеше на ъгъла

купуваше си вестник.

Before, she always used to come on time.

Is she ill?

I'm very surprised.

She was going to work.

I have no idea.

from afar

What was she doing?

She was talking to a policeman in front of the hospital.

I wasn't able to hear.

The policeman was pointing out the NO STOPPING sign to her.

it's obvious why

She is having trouble with...

The times I've told her...

a fine

I tried (kept trying)

I was speaking

what happened

the engine stopped

wouldn't start

for the past few days

hasn't been working properly

all I could do was...

he was awful

the car has broken down

he kept pointing to the sign

What happened next?

fortunately

acquaintance

he was standing on the corner

he was buying himself

(cf. Unit 15) a newspaper.

поврédата	<i>the fault</i>
нищо осбено	<i>nothing special/nothing much</i>
бензин	<i>petrol</i>
туба	<i>canister</i>
багажник	<i>boot/trunk</i>
слéдващия път	<i>next time</i>
иди веднáга на сервíз!	<i>go to a garage/service station immediately</i>

Questions

- 1 Try to answer the questions.

Answer pretending to be the person to whom the question is addressed.

- a Милéна, болна ли е Нáдя?
- b Николáй, защó си учúден, че Нáдя óще не é на рабóта?
- c Николáй, каквó прáвеше Нáдя, когáто я видéя?
- d Г-н Антóнов, къдé не трáбваше да паркíра Нáдя?
- e Нáдя, каквó се слúчи с колáта?
- f Нáдя, ти каквó кáза на полицáя?

- 2 True or false?

- a Полицáят покáзваше на Нáдя къдé е сервíзът.
- b Нáдя знаéше добré каквó му е на мотóра.
- c Трáбваше Нáдя да остави колáта пред болницата.
- d Нáдя видéя едýн позnáт, кóйто си купúваше вéстник.
- e Нéйният позnáт не можá да намéри поврédата.
- f Колáта имаше сериóзна поврédа.

How do you say it?

- Saying that something has gone wrong

Дúшът не раббти.	<i>The shower is not working.</i>
Колáта има поврédа.	<i>The car has broken down.</i>
Поврédата е в мотóра.	<i>The fault is in the engine.</i>
Асансьорът е поврédен.	<i>The lift is out of order.</i>
Имам неприятности с колáта.	<i>I'm having trouble with the car.</i>

- Asking *What happened* or *What is the matter?*

Каквó стáва?	<i>What happened?</i>
--------------	-----------------------

Каквó се слúчи?

Каквó има?

Каквó стáва?

- Answering *Nothing special*

Нíшо осбено.

Nothing special.

- Expressing ignorance or surprise

Нýмам предстáва.

I've no idea.

Мнóго съм учúден.

I'm very surprised.

- Saying *Fortunately*

за щáстие

fortunately/luckily

(cf. за съжалéние *unfortunately* Unit 5)

Grammar

1 The past imperfect

You will find below examples of phrases describing not completed actions in the past but actions that are seen as going on at a given past moment. Usually, these are background actions accompanying the description of a past event. In all such cases you need to use a set of past forms known as the past imperfect.

Каквó прáвеше тя? *What was she doing?*

Examples based on the dialogue:

Нáдя отíваше на рабóта.

Nadya was going to work.

Тя говóреше с едýн
полицáй.

She was talking to a policeman.

Полицáят ѝ покáзваше
знака.

The policeman was showing her the sign.

Here the reference to another past event (which happened when this one was going on) is only implied, but it can also be mentioned either:

- in phrases like **в товá врéме** *just then*, **по същото врéме** *at the same time* and **през цáлото врéме** *all that time*
- or in accompanying phrases introduced by **когáто** *when*, that describe another action with the 'ordinary' past tense:

През цáлото врéме Милéна
говóреше (past imperfect)
по телефóна.

All that time Milena was talking on the phone.

В товá врéме мóят позnáт
си купúваше (past imperfect)
вéстник.

Just then my acquaintance was buying himself a newspaper.

Нáдя отíваше (past imperfect) *Nadya was going to work when I saw her.*
на рабоta, когáто я видях.
(‘ordinary’ past’)

Аз продължáвах да кáрам колáта / *I went on driving the car*

The verb **продължáвам** *to continue, to go on* is naturally used in the past imperfect because it describes the action as still going on. However, even without such a verb you can use the past imperfect forms to render English expressions such as *I went on* and *I kept (on)* (doing something):

Нáдя опýтваше да се обáди. *Nadya kept (on) trying to get through (on the phone).*

Whenever you use time words like **всe** *all the time* you also need the past imperfect:

Полицáят **всe ми**
покáзваше знаќа.

The policeman kept showing me the sign.

Note too that a similar meaning of continuing for a period of time is present in the following examples:

От нáколко дни мотóрът
не рабóтеши добрé.

(For) the past few days the engine has not been working properly

Предí дéсет годíни
г-н Антоноv рабóтеши
катó журналист.

Ten years ago Mr Antonov was working as a journalist.

Тя вýнаги ѝдваше на врéме *She always used to come on time*

You also need to use past imperfect forms for actions that were habitual or were repeated in the past. Frequently, words like **мнóго пýти** *many times*, **кóлко пýти** *how many times* and **чéсто** are used to reinforce this meaning:

Кóлко пýти ѝ кáзвах!
Кáзвах ѝ мнóго пýти.

*The times I've told her!
I've told her many times.*

Very often you can conveniently use the past imperfect forms to convey the meaning of the phrase ‘used to’ (do something):

Предí Нáдя вýнаги
їдваше наврéме.
Тя чéсто пýтуваше
с трамвáй.
Чéсто я вýздах от
трамвáя.

*Before, Nadya always used to come on time.
She often used to go by tram.
I often used to see her from the tram.*

2 How to form the past imperfect

As you can see from the list below, the endings for the past imperfect are almost identical with those for the simple past tense, except for the *you* singular and *he, she, it* forms. The main difference lies in the vowel preceding the endings.

(a) Verbs adding past imperfect endings to **-a-**: all **a**-pattern verbs:

(аз)	отíвах	<i>I used to go/ was going</i>	(нýе)	отíвахме	<i>we used to go/ were going</i>
(ти)	отíваше	<i>you used to go/ were going</i>	(вýе)	отíвахте	<i>you used to go/ were going</i>
(той)	отíваше	<i>he/she/it used to go/was going</i>	(те)	отíваха	<i>they used to go/ were going</i>
(тя)					
(то)					

(b) Verbs adding past imperfect endings to **-e-**: most verbs of **e-** and **и**-pattern except those in (c) below:

(аз)	говóрех	<i>I was speaking</i>	мóжех	(нýе)	говóрехме	<i>móжехме</i>
(ти)	говóреше	<i>you were speaking</i>	мóжеше	(вýе)	говóрехте	<i>móжехте</i>
(той)	говóреше	<i>he/she/it was speaking</i>	мóжеше	(те)	говóреха	<i>móжеха</i>
(тя)						
(то)						

(c) Verbs adding past imperfect endings to a stressed **-á-** (-á- after **ж, ч, ш**): these can be either verbs of **e-** or of **и**-pattern with the stress on the final syllable. But do note the change of **-á-/á-** to **-é-** in the *you* (singular) and *he, she, it* forms, as shown below in *to stand* **стóй** and *to hold* **дýржá**:

(аз)	стóйх/	<i>I was standing/</i>	(нýе)	стóйхме/	<i>we were standing/</i>
	дýржáх	<i>holding</i>		дýржáхме	<i>holding</i>
(ти)	стóеше/	<i>you were standing/</i>	(вýе)	стóеште/	<i>you were standing</i>
	дýржáшесе	<i>holding</i>		дýржáштесе	<i>holding</i>
(той)	стóеше/	<i>he/she/it was standing</i>	(те)	стóиха/	<i>they were</i>
(тя)	стóеше/	<i>standing</i>		дýржáхха	<i>standing/holding</i>
(то)	дýржáшесе	<i>holding</i>			

3 Compare 'ordinary' past with past imperfect

When you compare the two tenses you will see that the past imperfect goes most naturally with imperfective verbs since they, too, describe incomplete actions (Unit 12). That is why some verbs which make no distinction in the past form between perfective/imperfective like **съм**, **ймам** (Unit 13) and **трябва** (Unit 15) normally appear in the past imperfect only.

Compare the following examples based on the dialogue (left-hand column), with similar sentences in the right-hand column using the corresponding perfective 'twin':

Past imperfect tense
(used with imperfective verb)

- ѝдват**
Тя Ѵдваше наврёме.
She used to come on time.
- отива**
Нáдя отиваше на рабоta.
Nadya was going to work.

покáзвам
Полицáят ми покáзваше зáнка.
The policeman was showing me the sign.

купúвам
Мóят познáт си купúваще вéстник.
My acquaintance was buying (himself) a newspaper.

кáзвам
Кáзвах Ѵ много пéти.
I've told her many times.

опýтвам
Нáдя опýтваше да се обáди.
Nadya kept trying to get through.

Past tense
(used with perfective verb)

- (да) дойда**
Вчéра тя дойдé наврёме.
Yesterday she came on time.
- (да) отида**
Нáдя оти́де на рабоta в сéдем часá.
Nadya went to work at seven o'clock.

(да) покáжа
Полицáят ми покáза зáнка.
The policeman showed me the sign.

(да) кўпя
Мóят познáт си кўпи вéстник.
My acquaintance bought (himself) a newspaper.

(да) кáжа
Кáзах Ѵ вчéра.
I told her yesterday.

(да) опýтам
Нáдя опýта да се обáди.
Nadya tried to get through.

4 Можáх and мóжех I managed/I was able (to do it)

Unlike the verbs used in the examples above, **мóга can, be able**, has no proper perfective counterpart. It does, however, still have both a past tense form **можáх** – as you saw in Unit 15 – and a past imperfect form **мóжех**. It is not easy to make a clear distinction between the usage of the two forms in English, but the following examples will show in practice the difference in meaning in Bulgarian:

Past tense

можáх

- Можáх да обясní.
I managed to explain.
- Не можáх да чýя каквó кáза.
I did not manage to hear what you/he/she said.

Here there is a sense of having a go and then bringing the action to an end, either, as in the first example, because you managed to achieve what you wanted, or, as in the second, because you did not.

Past imperfect

мóжех

- Мýналата годíна не мóжех да говоря бýлгарски.
Last year I couldn't/wasn't able to speak Bulgarian.
- Мóжех да обясní,
но не обясníх.
I could have explained, but didn't.

Here it is more a case of having – or not having! – the ability or potential to do something over a period of time. It is a state rather than an action.

5 Мóга Being allowed

Finally, you should note that when *can* really means *being allowed* – or *not allowed!* – to do something, in the past you should always use the past imperfect form of **мóга**. Compare these present and past usages:

Present

Там (не) мóже да се паркира.
One can/cannot park there.
(i.e. is/isn't allowed)

Мóга да паркирам там.
I can park there.
(i.e. am allowed)

Past

Там (не) мóжеше да се паркира.
One could/n't park there.
(i.e. was/wasn't allowed)

Мóжех да паркирам там.
I could park there.
(i.e. was allowed)

- 1 In this story you will learn about Nadya's misfortunes with the car in a slightly different way. Can you choose the missing words from the list?

От няколко дни колата на Надя не ____ добре. Ймаше някакъв шум (*noise*) _____. Надя не отиде на _____. Тя продължаваше да ____ колата, защото не обича да ходи на работа ____ трамвай.

Вчера Надя ____ неприятности. Когато отиваше на работа, колата спря ____ болницата. Тя мислеше, че колата има повреда, но не знаеше каквá е _____. Тя ____ да остави колата там. Пред болницата ____ е забранено. Един полицай искаше Надя да плати ____ Надя искаше да му обясни, че колата ____ повреда, но той все ѝ показваше знака СПИРАНЕТО _____. Един ____ на Надя ѝ помогна. Той разбрá веднáга, че ____ не е повредена. Просто (*simply*) нýмаше ____!

бензин	ймаше	сервийз	работеше
глоба	кара	повредата	с
ЗАБРАНÉНО	колата	познат	спирането
има	в мотора	пред	тръбаше

- 2 Complete the short dialogues below, inserting **Каквó прáвеше?** or **Каквó прáвеха?** and the right personal pronoun. Read the sentences out loud and then try to repeat them without looking.

- | | |
|---|--|
| a Вчера видях Николай и Милена. ____?
Нýшо особено.
Отиваха на опера. | b Вчера видях твоя приятел. ____?
Нýшо особено.
Чакаше трамвáя. |
| c Вчера видях Невена. ____? Нýшо особено.
Говóреще с един англичанин. | e Вчера видях Виктория и Джордж Кóлинс. ____? Нýшо особено.
Купуваша плодовé. |
| d Вчера видяхме Сашко. ____? Нýшо особено.
Игрáеше футбол. | f Видяхме група американци. ____?
Нýшо особено. Стояха на пляжа. |

- 3 Somebody has stolen your suitcase and a policeman is taking evidence from you. Answer his questions.

- | | |
|---------|--|
| Полицай | Когá стáна товá?
(Say that it happened 15 minutes ago.) |
| Вие | Къдé бýхте Вие, когато товá се слúчи?
(Say you were in the hotel.) |
| Полицай | Каквó прáвехте?
(Say you were waiting for a taxi.) |
| Вие | Ймаше ли мнóго хóра във фoайéто на хотéла?
(Say there was only one man.) |
| Полицай | Каквó прáвеше той?
(Say that he was speaking on the phone.) |
| Вие | Къдé бéше портиérът (<i>the doorman</i>)?
(Say that he was standing in front of the hotel.) |
| Полицай | Благодаря. Щe отíда да говоря с портиéра. |

- 4 Practise saying what you used to do for a job by changing the sentences to the *I* form:

- a Предí те рабóтеша в един магазíн.
- b Предí две годíни Надя рабóтеше в музéя.
- c Предí той рабóтеше катó сервítъръ. (*Servitъrka is waitress, remember!*)
- d Виктория и Джордж Кóлинс рабóтеша катó учíтели преди мнóго годíни.
- e Предí нíе рабóтехме в бáнката.

- 5 In this exercise you can check how good you are at distinguishing between repeated and single actions in the past. Do not forget that repeated actions usually go with an imperfective verb and single actions with a perfective one. Choose from the pair given with each set of sentences.

- | | |
|----|--|
| a | íдваше/дойдé? |
| i | и Надя вýнаги ____ рано на рабóта. |
| ii | иi Вчера Надя ____ кýсно на рабóта. |
| b | казваше/каза? |
| i | i Г-н Антóнов чéсто ____ на Надя да не паркира пред болницата. |
| ii | ii Милéна ____ , че не знае къдé е Надя. |
| c | купúваш/купúши? |
| i | i Вчера ____ подáрък за брат ми. |
| ii | ii Предí аз чéсто ____ вéстници. |

Do you understand?

Dialogue

In the Odessa Hotel outside the Collins' room, there is a bouquet of birthday surprises for Victoria.

- г-жá Кóлинс** (*Rather flustered.*) Мóля Ви, какéте на рецéпцията, че не мóга да спра дúша. Кráнът е повréден. Освéн товá, нé знáе къдé е мъжът ми. Трýбва да го намéря. Аз видях г-н Кóлинс преди малко. Отíваше към Мóрската градíна. Такá ли? Мнóго съм учúдена. Той нíкъде нé хóди без мéне. Щe пítам портиéра дали излýзам, -заш разсéян кráнът се развали (да) изчéзна, -неш e! букéт мил камериéрка блеле! мáйстор
- Камериéрка**
- г-жá Кóлинс**
- Гост на хотéла** (*Overhearing and joining in.*) Аз също видях г-н Кóлинс. Той говóреше с една жéнá пред вхóда на Мóрската градíна. Но той нé познáва никого тук. Чúхте ли за каквó говóрят?
- Гост на хотéла** Нíшо осбóено... Г-н Кóлинс пítаше за посбоката, но не разбрáх къдé искáше да отíде.
- г-жá Кóлинс** Но той нé знáе добré български. Кóлко пýти му кáзвах да нé излýза сам! Той е тóлкова разсéян. Щe пресечé улицата нe кáкто трýбва и щe има неприýтности. Щe трýбва да платí глóба.
- Портиéр** (*Seeing Mrs Collins in a state of agitation.*) Добро утро, г-жá Кóлинс. Неприýтности ли имате?
- г-жá Кóлинс** За съжалéние, да. Пýрво кráнът на дúша се развали. Пóсле мъжът ми изчéзна. От нýколко дни дúшът не работéше добré, а сегá избóщо нe мóга да го спра.
- Портиéр** Не сé безпокóйтe, аз също видях г-н Кóлинс. Изглéждаше съвсéм добré. Купóваше нéшo, но нe можáх да вíдя каквó.
- (*Mr Collins appears at the end of the corridor.*)
- г-жá Кóлинс** Джордж, каквó стáна? Защó излýзаш сам, без мéне? Страхúвах сé, че щe загúбиш пýтя.
- г-н Кóлинс** Е, мýсля, че мóга сам да кúпя букéт цветé!

Всíчки

Камериéрка

(*Produces a bunch of flowers from behind his back.*) Честít рожdén ден, мýла Вíки! Честít рожdén ден, госpóжо Кóлинс! Нíе всíчки знаéхме къдé е г-н Кóлинс. Олеле, забráвихме за кráна! Трýбва бýрзо да се обáдя на мáйстора.

кран	tap
освéн	apart from, besides
градíна	garden
дали	whether
излýзам, -заш	to go out
разсéян	absent-minded
кráнът се развали	the tap is not working
(да) изчéзна, -неш	to disappear
e!	well, really!
букéт	bunch
мил	dear
камериéрка	chambermaid
блеле!	oh dear me!
мáйстор	workman (here: plumber)

Questions

- 1 Защó г-жá Кóлинс не мóже да спре дúша?
- 2 Каквó прáвеше г-н Кóлинс, когáто го видя едýн гост на хотéла?
- 3 Каквí неприýтности има г-жá Кóлинс?
- 4 Каквó прáвеше г-н Кóлинс, когáто го видя портиéрът?
- 5 Каквó знаéха всíчки?

► Dialogue

Nikolai has come to collect Milena for the opera but finds she is not yet dressed for going out.

Николай Милена, бще не си готвя. Не си забравила, че тази вечер сме на опера, нали?

Милена Не, не съм, но бще не съм се облякла.
Николай Каквото пра̀ви досега?

Милена Една приятелка дойде на гости. Бях я поканила преди да купиш билети за опера.

Николай Още ли не си е отишла?

Милена Отиде си преди петнайсет минути.
Николай Хайде, ще закъснеме, ако не се облечеш побързо. Представлението започва в седем часа.

Милена Нямам да закъснеме. Ще бъдем там в седем.
Николай Много се съмнявам.

Милена Вече съм решила каквото да облека. Вечерял ли си?

Николай Не, не съм. Мисля да вечерираме заедно след представлението.

Outside the opera house. They've made it for 7 o'clock but the place looks suspiciously empty. They go to the ticket office.

Милена Започнало ли е представлението?
Касиерка Още не, господи! Представлението е от седем и половина.

Николай Милена, съжалявам! Вината е моя. Нямам представа как съм направил такава грешка.

Милена Нямам значение, слуша се. Времето е хубаво. Хайде да се разходим.

Николай Съгласен съм. Така ще бъдем заедно половин час повече. Може да си купим сладолед.

Милена Разбира се. Нямам да ни бъде скучно.
Николай О, не..! (After a pause, groaning and throwing up his arms.) Ами сега?

Милена Каквото се е случило?
Николай Не съм взел пари! Забравил съм ги в джоба на джийните си.

Милена Много си смешен! Стаянал си много разсейян.
Сигурно си се уморил от много учене...

Николай Да, никога не съм бил толкова разсейян. Но далай е също от учене е друг въпрос...

Вече съм решѝла

I have already made up my mind

In this unit you will learn

- how to talk about results: things that did or did not happen in the past and have affected the present
- how to say you have forgotten something
- how to talk about your leisure

не си забръвила	<i>you haven't forgotten</i>
Още не съм се облъкла.	<i>I haven't dressed yet.</i>
досега	<i>until now</i>
една приятелка дойде	<i>a friend came</i>
Бях я поканила.	<i>I had invited her.</i>
Още ли не си е отишла?	<i>Hasn't she gone yet?</i>
ако не се облечеш	<i>if you don't get dressed</i>
представление	<i>performance</i>
Мнogo се съмнявам.	<i>I very much doubt it.</i>
Вече съм решила.	<i>I have already made up my mind.</i>
Вечерял ли си?	<i>Have you had supper?</i>
Не, не съм.	<i>No, I haven't.</i>
Започнало ли е представлението?	<i>Has the performance started?</i>
Вината е моя.	<i>It's my fault.</i>
как съм направил такава гръшка	<i>how I made such a mistake</i>
Хайде да се разходим.	<i>Let's go for a walk.</i>
Няма да ни бъде скучно.	<i>We won't be bored.</i>
Ами сега?!	<i>And now what?!</i>
Каквото се е случило?	<i>What's happened?/ What's the matter?</i>
Не съм взел пари!	<i>I haven't taken any money!</i>
Забръвил съм ги в джоба на джийнсите си.	<i>I must have left it in the pocket of my jeans.</i>
смешен	<i>funny</i>
Станал си много разсъян.	<i>You have become very absent-minded.</i>
Сигурно си се уморил от много учени...	<i>You must have got tired with all that studying...</i>
никога не съм бил толкова разсъян.	<i>I have never been so absent-minded.</i>
друг въпрос	<i>a different matter</i>

Questions

1 Try to answer the questions.

- a Каквото не е направила Милена?
- b Отишла ли си е приятелката на Милена?
- c Кога предлага Николай да вечерят?
- d Защо не е започнало представлението?
- e Какъв е станал Николай?
- f От каквото се е уморил Николай според Милена?

2 True or false?

- a Милена беше поканила една приятелка преди Николай да купи билети.
- b Ще закъснят, защото Милена още не е решила каквото да облече.
- c Николай вече е вечерял.
- d Представлението още не е започнало.
- e Николай няма представа как е направил такава гръшка.
- f На Николай ще му е скучно с Милена.

How do you say it?

Acknowledging guilt

Вината е моя.

It's my fault.

Моя е вината.

The fault is mine.

Asking someone if they have eaten

Вечерял(а) ли си?

Have you had supper?

Вечеряли ли сте?

Have you had supper?

Expressing disbelief

Съмнявам се.

I doubt it.

Много се съмнявам.

I very much doubt it.

Не е вярно.

It's not true.

Това е друг въпрос.

That's a different matter.

Making little of something

Няма значение.

It doesn't matter./Never mind.

Expressing panic and confusion

Ами сега?!

Now what??!

Оле!

Oh dear me!

Saying I've made up my mind

Вече съм решил(а).

I've already made up my mind.

Grammar

1 Вече съм рещил(а) I have already made up my mind

In Bulgarian, as in English, you need a special tense to talk about actions that happened in the past, but the results of which are still evident in the present. We can call this the **present perfect tense**. You usually use it when you are focusing on the effect a past action has on the here and now. You are not interested or not sure when it happened. Very often the meaning of result is reinforced by words like **вече already** or **още не not yet**.

Here are some examples based on the dialogue – all, notice, corresponding to an English form using *have* or *has*:

Не съм забръвала.
Още ли не си е отишла?
Започнало ли е представлението?
Още не е започнало.

I haven't forgotten.
Hasn't she gone yet?
Has the performance started?
It hasn't started yet.

2 How to form the present perfect tense

As in English, the present perfect is made up of two parts. However, instead of *have* or *has*, Bulgarian uses the present forms of **съм** together with a distinct form of the main verb, called the **past participle**. (In English this is the form used with *have* or *has* in *have forgotten*, *have made* and *has started* in the translations of the sentences you have just read. The form often ends in *-ed* or *-en*.) The past participle in Bulgarian ends in **-л** in the masculine, but you can think of it as an adjective, for it changes its ending to **-ла** in the feminine, **-ло** in the neuter and **-ли** in the plural. You will find a list of past participles in the Appendix.

Here is a list of forms in all persons for **вечеряям**. Notice the word order!

вечерял(а) съм/
не съм вечерял(а)
вечерял(а) си/
не си вечерял(а)
вечерял(а) е/
не е вечерял(а)
вечеряли сме/
не сме вечеряли

I have/have not had supper (i.e. dined!)
you have/have not had supper
he/she has/has not had supper
we have/have not had supper

вечеряли сте/
не сте вечеряли
вечеряли са/
не са вечеряли

you have/have not had supper
they have/have not had supper

Word order with this tense is awkward. Normally **съм** (or **си**, **е**, etc.) comes immediately before the past participle, as in the **не** (negative) forms above, and in the following examples:

Николай е напрavил грешка. *Nikolai has made a mistake.*
Милена не е забръвила. *Milena hasn't forgotten.*

You will remember, however, that **съм** (or **си**, **е**, etc.) can never come first in a sentence. When the past participle comes first, **съм** (or **си**, **е**, etc.) comes immediately after it, as in the positive forms on the previous page.

Word order is particularly awkward when you have to use a verb with **ce** like **още не съм се облякла** *I haven't got dressed yet*. In the Appendix you will find a table setting out the relative positions of **съм** and **ce**.

3 How to form past participles

Regular past participles

To form regular past participles you start from the past *I* form of the verb and replace the ending **-x** by **-л**, **-ла**, **-ло-**, **-ли**. Again a look at the Appendix will help!

Past tense	Past participle
забръвих	забръвил, забръвила, забръвило, забръвили (forgotten)
реших	решил, решила, решило, решили (decided)
ходих	ходил, ходила, ходило, ходили (gone, walked)
вечерях	вечерял, вечеряла, вечеряло, вечеряли (dined)
видях	видял, видяла, видяло, видели (seen)
започнах	започнал, започнала, започнало, започнали (begun)

Irregular past participles

Now for some *irregular* past participles:

(a) With verbs ending in **-cox**, **-зох**, **-кох** (Unit 14), replace **-ox** by **-ъл** and drop the **-ъ-** in the feminine, neuter and plural:

облякох облякъл, облякла, облякло, облекли* (*dressed*)
донесох донесъл, донесла, донесло, донесли (*brought*)

(*See Unit 8 for the change from **я** to **е**.)

(б) (да) оти́да has оти́шъл (-ша, -шло, -ши) *gone* for its past participle, and (да) дои́дла has дои́шъл (-ша, -шло, -ши) *come, arrived*. You will recognize дои́шъл from the expression Добре дои́шъл! (Unit 6). Here too, notice, you drop the -ь- in the feminine, neuter and plural:

Приятелката ми още не
съе оти́шла.
My friend has not yet gone.

Никола́й още не е дои́шъл.
Nikolai has not yet come.

- (с) The past participle of съм is бил, билá, билó, билý
Никога не съм бил
тόлкова щастли́в.
Никога не съм билá в
Москвá.
- I've never been so happy.*
I've never been to Moscow.

4 Ever and never with the present perfect

The present perfect is frequently used in statements and questions including or implying the adverbs *ever* and *never*:

Ходили ли сте в Париж?
Не, никога не съм ходил
в Париж./ Не, не съм.
Да, ходил съм.
*Have you (ever) been to Paris?
No, I've never been to Paris./
No, I haven't.
Yes, I have.*

Note that in Bulgarian the negative answer is, like the English, without the participle *ходили*. (See Unit 11.5 for a special use of the Bulgarian present where English has present perfect *has/have been – after от.*)

5 The past perfect

Бях я поканила
(преди да купиш билети).
*I had invited her (before you
bought tickets).*

You need this form – the past perfect tense – to refer to events that took place before other past events. It differs from the present perfect tense only in that you use the past forms of *to be* instead of the present. Here is a list of all forms of the verb *to go*:

аз бях оти́шъл/-ша	<i>I had gone</i>	ние бяхме оти́шли	<i>we had gone</i>
ти беше оти́шъл/-ша	<i>you had gone</i>	вие бяхте оти́шли	<i>you had gone</i>
той беше оти́шъл	<i>he had gone</i>	те бяха оти́шли	<i>they had gone</i>
тя беше оти́шала	<i>she had gone</i>		
то беше оти́шло	<i>it had gone</i>		

6 (Да) Взéма To take

This verb loses the -м- in its past forms, and also in its past participle:

Past tense

аз взéх	<i>I took</i>	ние взéхме	<i>we took</i>
ти взéх	<i>you took</i>	вие взéхте	<i>you took</i>
(той)		те взéха	<i>they took</i>
(тя)	<i>he/she/it took</i>		
(то)			

Past participle

взел, взела, взело, взели (*taken*)

The verbs (да) наéма *to rent* (Unit 11) and (да) приéма *to accept* and some other verbs related to (да) взéма (Unit 16) also lose the -м- in the same way:

Мáйкъл Джонсън наé колá
и оти́де в Боровец.
Те приéха покáната.

*Michael Johnson rented a car
and went to Borovets.
They accepted the invitation.*

7 (Да) се облекá To get dressed; (да) се съблекá to get undressed

A number of sound changes occur in these verbs and also in (да) пресекá *to cross* (the street). First, you replace -к- by -ч- before all endings containing -е-. Second, in the past, the shift of stress means that you have to change the first -е- to -é- (Unit 8):

Present

Трýбва да	се облекá	<i>I must get dressed</i>
	се облечéш	<i>you must get dressed</i>
	се облечé	<i>you/she/it must get dressed</i>
	се облечéм	<i>we must get dressed</i>
	се облечéте	<i>you must get dressed</i>
	се облекáт	<i>they must get dressed</i>

Past

Аз се облякох/облякох се	<i>I got dressed</i>
Ти се облечé	<i>You got dressed</i>
Той/тя/то се облечé	<i>He/she/it got dressed</i>
Ние се облякохме	<i>We got dressed</i>
Вие се облякохте	<i>You got dressed</i>
Те се облякоха	<i>They got dressed</i>

What with the rules for positioning *ce*, these sound changes may seriously undermine your desire to talk about getting dressed, or undressed, in Bulgarian. But it is still worth trying!

Exercises

- 1 Practise using the present perfect by rearranging the words so as to reproduce sentences from the dialogue.

- a е, представлението, ли, започнало ...?
- b се, не, още, съм, облякла
- c гръшка, как, нямам, съм, предстыва, направил, такава ...!
- d случило, каквото, е, се ...?
- e решила, вече, каквото, съм, да облека

- 2 Read the sentences below in which a friend is inviting you to see what Nikolai has done:

- a Виж, Николай е дошъл!
- b Виж, Николай е донесъл цветя!
- c Виж, Николай е купил бонбони!
- d Виж, Николай е направил кафе!

Now you say it is not true (**Не е вярно**), it is Nadya who has done all these things. Don't forget to make the participle feminine!

- 3 The receptionist at the Odessa hotel asks Mr and Mrs Collins whether they have been to Borovets: Ходили ли сте в Боровец?

Ask the following people the same question:

- | | |
|----------------------|------------------------|
| a a young girl | c an elderly gentleman |
| b the couple sharing | d a small boy |
| your table | |

- 4 A friend, who has taken you out, suddenly says: Забравил съм да взема паря. Стаянал съм много разсейян! Now imagine:

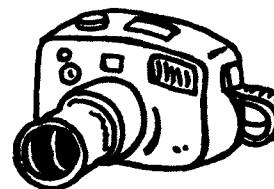
- a You are a woman and you have forgotten to take an umbrella.
- b You are a man and you have forgotten to take a camera.
- c You and your partner have forgotten to take any money.

What would you say? Don't forget the second half of the answer!

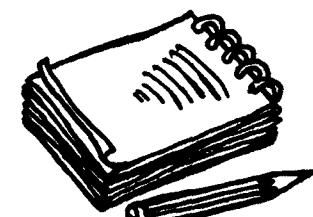
- 5 Read the sentences on the next page and then, using the model: Нямаше млъко. Милена беше забравила да купи млъко, complete the other sentences in the same way:

- a Нямаше бъра. Г-н Антонов _____
- b Нямаше хляб. Г-жъ Антонова _____
- c Нямаше домати. Г-н и г-жъ Колинс _____
- d Нямаше газирана вода. Аз _____

- 6 Continuing with our absent-minded, forgetful heroes, what would you say if you thought you'd taken, but now can't find:



(a) ФОТОАПАРАТ



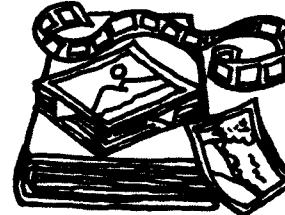
(d) БЕЛЕЖНИК



(b) ШАПКА



(e) КНИГА



(c) СНИМКИ



(f) ВЕСТНИК

Base your answers on the model:

Взех чадъра, но сега го няма. Сигурно съм го загубил/а.

Do you understand?

Dialogue

Victoria Collins comes back from the beach. George, who still has not got over the mild sunstroke he suffered in Unit 15, has stayed back at the hotel. They increasingly speak Bulgarian to one another.

Виктбрия Как се чувстваш, Джордж?

Гбрэ-дблу. Но главата бще ме болй.

Ощё не си се облякъл. Каквб си праив цяла сутрин?

Джордж Чёток учёбника по български – *Teach Yourself Bulgarian*.

Виктбрия Каквб нбово научи?

В Бългáрия има хубаво морé. В Бългáрия има хубаво вино. И вбче джке има хубава бйра.

Виктбрия Многа добрé, многа си научил.

Но нима игрище за голф! Виктбрия, ти не можеш да разберёш! Скучно ми е! I AM BORED!

Джордж Съжалявам, Джордж. Вината е твбя! Ако не бёше стойл на слънце толкова, сега щёше да можеш да ходиш на плаж. И не е вярно. Тук има игрище за голф.

Джордж Така ли? Защо не си ми кáзала досегá?

Виктбрия Не си ме питал.

Джордж Къде има игрище?

Виктбрия На Златни пъсъци. Товá е близо до Варна. Никога не смé ходили там.

Джордж Хайде да отидем!

Добрé, ще отидем. Но бще не смé обядвали.

Джордж А с каквб ще игрáя? Не съм взел стйковете си.

Виктбрия Предполагам, че ще можеш да взёмеш стйкове под наем. Питай францúзина от съсéдената стая. Той вбче е бил там.

гбрэ-дблу *so-so* (lit. up and down)

(да) науча, -чиш *to learn*

игрище за голф *golf course*

стик *golf club*

съсéден, -дна *next (door), neighbouring*

четá, -тéш *to read*

Questions

- 1 Каквб го болй Джордж ощё?
- 2 Каквб му е на него?
- 3 Каквб не е кáзала досегá Виктбрия на Джордж?
- 4 Каквб не е взел Джордж?
- 5 С каквй стйкове ще игрáе Джордж?
- 6 Кой вбче е играл голф на Златни пъсъци?

Имате ли оплáквания?

is there anything wrong?



In this unit you will learn

- how to complain if things go wrong
- how to distinguish between reporting what you know first hand and what you know from other sources

Dialogue

Nevena is listening to the complaints of a businessman who has not been lucky with his room.

- Бизнесмен** Добро утро, господици! Ѝскам да сменя стаята си. Не съм доволен от стаята, която сте ми дали.
- Невена** Какви оплаквания имате?
- Бизнесмен** Контактът за самобръсначка не работи. Прозорецът е счупен, вентилаторът в банята е развален. Снощи и телефонът се развали! Освен това, има много шум. Стаята е точно над ресторант и музиката не спира цяла нощ!
- Невена** О, съжалявам, господине. Ще опитам да Ви намеря по-добра стая. Моля, почакайте във фойето.
- Бизнесмен** Сега не мога да чакам, защото имам важна среща. Ще се върна в хотела към шест часа.
- Невена** Добре, не се беспокойте. Аз ще говоря с управителя.
- (Later, in the manager's office.)
- Невена** Господинът от стая сто и дванадесета иска да сменя стаята си.
- Управлятел** От какво се оплаква?
- Невена** Казва, че контактът за самобръсначка не работел, прозорецът бил счупен. Вентилаторът и телефонът бил развалени.
- Управлятел** Е, не е толкова страшно. Кажи му, че всичко ще поправим.
- Невена** Него го няма. Каза, че имал важна среща. Щял да се върне към шест часа.
- Управлятел** Много добре. Като се върне, стаята му ще бъде наред.
- Невена** Страхувам се, че пак няма да бъде доволен. Иска друга стая, защото имало много шум от ресторант.
- Секретарка** И други гости се оплакват от шум. Казват, че не можели да спят от шума на трамвайите.
- Управлятел** Да, знай. Тогава ще го сложим в стая на дванадесетия етаж. Там е по-тихо.
- Невена** Добра идея. Да се надяваме, че асансьорите работят!

- Íскам да сменя стаята си.** I want to change my room.
стаята, която сте ми дали the room you have given me
Какви оплаквания имате? What is wrong?
контактът за самобръсначка shaver socket
счупен broken
вентилатор extractor fan
е развален is broken/has gone wrong
Снощи и телефонът се развали. Last night the phone, too, went wrong.
освен това apart from that
шум noise
Музиката не спира цяла нощ. The music doesn't stop all night.
ще опитам I'll try
управлятел manager, director
От какво се оплаква? What is he complaining about?
контактът за самобръсначка (he says) the shaver socket
не работел doesn't work
прозорецът бил счупен (he says) the window is broken
вентилаторът и телефонът (he says) the extractor fan and the telephone aren't working
били развалени That's not so terrible.
Не е толкова страшно. We'll put everything right.
Всичко ще поправим. (he said) he had an important meeting
имал важна среща (he said) he'd be back
Щял да се върне (he said) there was a lot of noise
имало много шум Other hotel residents too complain of the noise.
И други гости се оплакват (they say) they couldn't sleep because of the noise from the trams
от шум. Тогава ще го сложим в стая на дванадесетия етаж.
не можели да спят от шума на трамвайите Then we'll put him in a room on the twelfth floor.

Questions

- Try to answer the questions.
 - Какво иска бизнесменът?
 - Какви оплаквания има той?
 - Защо е шумна стаята му?
 - Защо бизнесменът не може да чака?

- e От какъв шум се оплакват и дръги гости на хотела?
f Къде предлага управляителя да сложат бизнесмена?

2 True or false?

- a Бизнесменът кáза, че бил доволен от стáята, кóято са му дáли.
b Огледалото (*the mirror*) билó счúпено.
c Бизнесменът кáза, че в стáята му имало много шум от ресторáнта.
d Той щял да се вéрне след мálко.
e Дръги гости също се оплáквали от шумá на трамвáите.

How do you say it?

- Asking to have something changed

Искам да сменя стáята си.

I'd like to change my room.

- Saying something *isn't working*

Асансьорът не рабóти.

The lift isn't working.

Душът е развалéн.

The shower has gone wrong.

Прозóрецът е счúпен.

The window is broken.

- Recognizing requests for possible complaints

Имате ли оплáквания?

Is there anything wrong?

Каквí оплáквания имате?

What complaints do you have?

От каквó се оплáквате?

What is your complaint?

(The doctor may ask you this too!)

- Expressing dissatisfaction

Не съм доволен/доволна от хотéла.

I'm not happy with the hotel.

Искам да се оплáча.

I want to make a complaint.

- Apologizing

Искам да се извиня.

I want to apologize.

- Reassuring someone

Не сé беспокóйте!

Don't worry.

Grammar

1 Renarrated forms

(Кáза, че) имало много шум

(*He said*) there was a lot of noise.

You will have noticed in the dialogue that when Nevena repeats the businessman's complaints she puts them in a slightly different form:

Бизнесмен Контáктът... не рабóти.

Невéна Контáктът... не рабóтел.

Бизнесмен Прозóрецът е счúпен.

Невéна Прозóрецът бил счúпен.

Бизнесмен Сегá... имам вáжна срéща.

Невéна Кáза, че имал вáжна срéща.

In Bulgarian, you have to observe a clear distinction between what you know from first-hand experience and what you know from other sources. The form which Nevena uses shows that she is conveying second-hand information and that she has not herself been a witness to any of the events or facts she is presenting. She is only passing the information on, retelling the events. That is why the verb forms she is using are called renarrated forms.

Every so often in the book so far we have actually found it quite difficult to avoid these renarrated forms, especially in the exercises. Go back briefly to the questions after the dialogue in Unit 13, for example. You were asked there to imagine you were Mrs Collins and, as it were, to answer from 'first-hand experience':

Към колко часá пристýгнахте?

Как бéше пътуването ви? How was your journey?

It was not possible for us to ask you to talk about the journey yourself, because you were not a participant. You only read about it in the dialogue! Let's now compare Mrs Collins' answers with what you would need to say if you were 'renarrating' what she answered:

Г-жá Колинс Пристýгнахме към сéдем часá.

Вие Те (г-н и г-жá Колинс) пристýгнали към сéдем часá.

Г-жá Колинс Пътуването бéше приýтно.

Вие Пътуването билó приýтно.

Fairy tales are written using the renarrated forms. So are history books, unless, of course, the writer was an eye-witness to the events described.

2 How to construct the renarrated forms

Getting to grips with all the Bulgarian renarrated forms would be a pretty formidable task, as each tense has its equivalent renarrated version. For practical purposes, however, you will only need to use one or two of them, usually in the *he*, *she*, *it* and *they* forms, so it is on these that we will concentrate, both here and in the Appendix. In the Appendix, incidentally, you will find a slightly fuller set of tables enabling you to recognize some additional forms.

To start with, the renarrated forms are all based on the past participles ending in **-л**, **-ла**, **-ло**, **-ли**. This makes them look like the present perfect tense which you came across in Unit 18. The difference is that the renarrated form drops the **e** and **са**. Compare:

Present perfect tense

Той е пристигнал.
Te са пристигнали.

He has arrived.
They have arrived.

Renarrated

Той пристигнал.
Te пристигнали.

(I hear/they said)
he has arrived.
(I hear) *they have arrived.*

3 Renarrating present and past events

Go back to the dialogue earlier in the unit. You will see that the secretary repeats a complaint made by other hotel residents: **Не можели да спят от шумá на трамвáите**. The form **можели** tells us that the original complaint was made in the present tense: **Не можем да спим от шумá на трамвáите**.

If the hotel residents had complained in the past tense (**Не можахме да спим от шумá**), the secretary would have said: **Не можали да спят от шумá на трамвáите**. To be technical for a moment, and if you've got this far, you'll surely manage to cope, the difference between **можели** and **можали** is in the *type* of past participle being used. **Можел** (-**а**, -**о**, -**и**) comes from the past imperfect form **мόжех** (Unit 17). As an imperfective form it is suitable for reproducing the present or past imperfect tense. **Можал** (-**а**, -**о**, -**и**) comes from the past form for *completed* actions **можах** (Unit 15). It is therefore suitable for reproducing things said in the past tense. Luckily, for many verbs the two participles are identical.

4 Щял да се върне към шест / *I will be back about six (he said)*

When you want to renarrate things said in the future tense, you merely replace **ще** with **щял** (**щяла**, **щяло** or **щáли/щéли**) **да...** You may remember Nevena saying the businessman would be back about six:

Бизнесмен	Ще се върна към шест часá.
Невена	Щял да се върне към шест часá.

5 The present perfect of (да) дам

Дал, **дáла**, **дáло**, **дáли** are the past participle forms of the verb **(да) дам** *to give*. It is an irregular form, because it is not directly derived from the past tense form **дáдох** (Unit 16). Instead of just replacing **-x** by **-л**, the past participle loses the last **three** letters: **-дох** and then adds **-л**, **-ла**, **-ло**, **-ли**:

стáята, която сте ми дáли *the room you've given me*

This happens with all verbs which end in **-дох** or **-тох** in the past, as with **четá** *to read* (past: **чётох**) and **(да) преведá** *to translate* (past: **превéдох**):

Аз съм чel тáзи кни́га.
Г-жá Колинс е превéла
нýколько кни́ги.

I have read this book.
Mrs Collins has translated a number of books.

6 Стáята, която сте ми дáли: where to put the short indirect object pronoun

In present perfect sentences such as **стáята, която сте ми дáли**, you put the short pronoun for the person who is given something between the appropriate form of **съм** and the past participle:

Аз съм ти дал еднá кни́га.	<i>I've given you a book.</i>
Ти си ми дал еднá кни́га.	<i>You've given me a book.</i>
Ние сме му дáли еднá кни́га.	<i>We've given him a book.</i>
Вие сте им дáли еднá кни́га.	<i>You've given them a book.</i>
Te са ѝ дáли еднá кни́га.	<i>They've given her a book.</i>

With **той**, **ти** and **то**, however, the short pronoun comes *before* the verb *to be*:

Той ми е дал еднó писмó.	<i>He's given me a letter.</i>
Тя му е дáла еднó писмó.	<i>She's given him a letter.</i>

When the past participle is the first word in the sentence, these sequences are preserved. The verb *to be* is followed by the pronoun in the *I, you, we* and *they* forms, but in the *he, she, it* form the pronoun comes *before* the verb *to be*. Compare:

Дáла съм мu лóша стáя.
and

I've given him a bad room.

Дáла мu е лóша стáя.

She's given him a bad room.

7 Introducing a reason or cause: от because of

The preposition **от** corresponds to a number of expressions in English. You have already come across **от** meaning *from* referring to time and space as in:

Магазíнът е отвóрен
от 9 до 12.

The shop is open from 9 to 12.

Самолéтът от Лóндóн
пристигá в бсем часá.

*The plane from London gets in
at eight o'clock.*

Йma шум от ресторáнта.

*There is noise from the
restaurant.*

От is also frequently used to express reason or cause. Note the possible English equivalents in these expressions taken from the dialogue:

Не съм довóлен от
стáята си.

I'm not happy with my room.

И дру́ги гóсти се
оплáкват от шумá.

*Other hotel residents too
complain of the noise.*

Не мóгат да спят от шумá
на трамвáите.

*They can't sleep because of the
noise from the trams.*

Exercises

- 1 If you were asked: **Имате ли оплаквания?**, how would you answer if you were not happy with:

- | | |
|-----------------------|---|
| a the price | e the food (use <i>хранá</i>) |
| b the shop assistant | f the quality of the photos
(use <i>качество</i>) |
| c the waiter | g the service
(use <i>обслúжване</i>)? |
| d the service station | |

Model: Не съм довóлен/довóлна от камериéрката.

- 2 Nothing is right in the restaurant. Complete the sentences using the model provided by the dissatisfied businessman in the dialogue:

Стáята, кóйто стe мi дáли, не мi харéсва.

Don't forget to change to **кóйто**, **коéто**, **коýто** where necessary (cf. Unit 5).

- a Кюфтéто, _____, не мi харéсва.
- b Сýпата, _____, не мi харéсва.
- c Вýното, _____, не мi харéсва.
- d Салáтите, _____, не мi харéсват.
- a Сладолéдът, _____, не мi харéсва.

- 3 In this exercise you can practise using two different tenses of (да) **дам** and also putting the pronouns in the right order. First read out loud the short dialogue:

г-и и г-жá Кóлинс Не стé ни дáли клóчовете.
Портиéр Дáдох ви ги. Это ги.

Now, still reading out loud, complete the dialogues below, making sure you have chosen the correct short pronouns. If necessary, look them up in the Appendix.

- a – Не стé мi дáли пасpóрta.
• _____.
- b – Не стé ни дáли билéтите.
• _____.
- c – Не стé ни дáли смéтката.
• _____.
- d – Не стé ни дáли ключ.
• _____.
- e – Не стé мi дáли визýтна картичка
(*business card*).
• _____.

- 4 Read the following sentences in which you give several reasons why you cannot get off to sleep:

- a Не мóга да спя от кафéто.
- b Не мóга да спя от главобóльie.
- c Не мóга да спя от горецинá (*heat*).
- d Не мóга да спя от комáрите (*mosquitoes*).
- e Не мóга да спя от мóзиката в ресторáнта.

Now, giving the same reasons, say why you couldn't get off to sleep last night:

Снощи не можаха да спя от шума на трамвайите.

- 5 The story below tells of Michael Johnson's trip to Plovdiv which you first learnt about at the end of Unit 13. It consists of two parts – one told by Nikolai, who was there with Mr Johnson, and one told by Nadya, who was not. Read the story and try to work out who is talking first and where the first part finishes.

В Пловдив било много интересно. Майкъл ходил в най-интересните къщи, разгледал Римската стена и църквата «Свети Константиjn и Елена». Времето било много приятно. Имало много хора на панайра. Майкъл имаше възможност да бъде преводач на една група англичани. Той им помогна да намерят своя преводач. Той купи много картички от Пловдив, защото мислеше, че е загубил фотоапарата си.

- 6 This exercise is based on the conversation between John, Eli and Nevena at the end of Unit 14. We will ask questions in the special renarrated forms because we didn't take part in that conversation. Answer using the same forms – you weren't there either!

- a Кога бил а сватбата?
- b В кой ресторант празнували?
- c Къде се запознали Джон и Ели?
- d Защо дошъл Джон в София?
- e Къде щели да отидат сега Джон и Ели?

Do you understand?

Dialogue

Nadya receives a misdirected complaint from an agitated customer.

- | | |
|----------------|--|
| Клиент | (On the phone.) Добър ден. Искам да говоря с директора на фирма «Търговска реклами», моля. |
| Надя | Г-н Антонов разговаря с клиенти в момента. Да му предам ли нещо? |
| Клиент | Да, ако обичате. Обаждам се от фирма «Прогрес». Искам да се оплака. Предайте му, че не сме доволни от вашата работа. |
| Надя
Клиент | От какво по-точно се оплаквате?
Поръчахме 1 200 (хилда и двеста) реклами брошюри, а получихме само 600 (шестстотин). Паките, които поръчахме, имат дефекти, а |

Надя

Надя

г-н Антонов

Надя

г-н Антонов

Клиент

Надя

Клиент

г-н Антонов

Надя

г-н Антонов

визитните картички са на лошокачествена хартия.

Ще предам на директора оплакванията Ви. Ще Ви се обадя утре. Дочуване!
(Later, to the director.)

Г-н Антонов, обади се един нервен клиент от фирма «Прогрес». Имаше цял куп оплаквания. Какво е станало?

Поръчали 1 200 брошури, а получихи само 600. Паките имали дефекти, а визитните картички били на лошокачествена хартия. Чакай, чакай! Тук има някаква грешка. Фирма «Прогрес» е поръчала 1 200 брошури и ние сме изпратили 1 200 – в два пакета по 600. Сигурно още не са получили втория пакет. Поръчка за пакети и визитни картички от тях не сме имали.

(Telephone rings.)

Обаждам се пак от фирмата «Прогрес». Искам да се извиня. Okáza се, че всичко е наред. Г-н Антонов е тук. Искате ли да говорите с него?

Няма нужда да го беспокоите. Получихме всички брошури. Както разбрах от секретарката, пакете и визитните картички били поръчани на друго място, в друга фирма. Грешката е моя. Извинявайте още веднъж. Дочуване!

Нервният клиент ли беше?

Да, извини се. Бил напръвил грешка.

Нищо чудно. Казват, че в тази фирма ставали много грешки...

Търговска реклами

(да) предам, -дадеш

(да) се оплака, -чеш

рекламен, -мена

има дефект

нервен, -вна

прогрес

цял куп

лошокачествен

хартия

Trade Publicity

to pass on/leave a message

to make a complaint

publicity (adj.)

has something wrong with it

agitated, stressed out

progress

a whole lot (of)

of inferior quality

paper

грéшка	<i>mistake</i>
кашбóн	<i>cardboard box</i>
обáждам, -даш сé	<i>to ring, phone</i>
(да) сe извиня, -ниш	<i>to apologize</i>
окáза сe (it form)	<i>it turned out</i>
на дру́го място	<i>elsewhere</i>
óще веднъж	<i>once again</i>

Questions

Try to use the renarrated forms in your answers!

- 1 Каквó трáбва да предадé Нáдя на дирéктора?
- 2 От каквó се оплáква клиéнтът?
- 3 Защó се обáжда клиéнтът вто́ри път?
- 4 Каквó е разбрáл клиéнтът от секретáрката?
- 5 Каквó кáзват за фíрма «Прогréс»?

20

бýхме искали да дойдем пак! we would like to come again!

In this unit you will learn

- how to take your leave of someone
- how to use some sentences with *if*
- how to express wishes and requests being especially polite
- how to agree to stay in touch

Dialogue

At Sofia airport Mrs Collins sees a young couple with a trolley.

- г-жá Кóлинс Извинéте, бýхте ли ми кáзали откъдé взéхте колíчка за багáж?
- Милéна О, но нíе се познáваме. Здравéйте! Видáхме се в еднá сладкáрница. Пóмните ли?
- г-жá Кóлинс Да, вáрно – Вíе стe момíчeto, коéто ни покáза Центráлна поща. Милéна, нали?
- Милéна Тóчно такá! Запознáйтe сe – товá e мóят колéга Николáй. Той заминáва за Áнглия.
- г-жá Кóлинс Зnáчи щe пýтúvame зáедно. (*Shaking hands.*) Приятно ми e.
- Милéна Николáй, би ли взел колíчка за г-н и г-жá Кóлинс?
- Николáй Да, разbýra сe. Едín момént.
- Милéна Довóлни ли стe от престóя във Bárna?
- г-жá Кóлинс Да, прекáрахме чудéсно. Míсяля, че видáхме побечето забелéжителности óколо градá.
- Милéна Щe дóйдете ли пак в Бългáрия слéдващата годíна?
- г-жá Кóлинс Mнóго бýхме искали да дóйдем пак. Akó имамe възмóжност да дóйдем през зýмата, бýхме отíшли в Báровец тóзи пýт.
- Милéна Akó и́двate пак, обадéте ми сe непreménnno! Éто, Николáй и́два с колíчката.
- г-н Kóлинс Благодáрý, Николáй. Виктóрия, трýбва да бýрзаме. Довýжданe, Милéна! Щe Ви пýшем от Áнглия.
- Милéна Всíчко хýбavо, г-н Kóлинс! Г-жá Kóлинс, имам еднá molbá kъm Vas. Бýхте ли помóгнали на Николáй на Хýйтроу? Той сe безпокой, че не разbýra ang líjyски mnógo dobré.
- г-жá Kóлинс Щe my pomógna с удovólstvie. Довýжданe, Mилéna!
- Милéна Приятен пýт! (*To Nikolai.*) Николáй, щe mi прáтиш ли kártichka от Чéлmsford?
- Николáй Зnáesh, че щe ti прáty... (*With a sigh.*) Kóлko бих и́скal ti da пýtúvash с méné!
- Милéна Xáide, trýgvai! Щe закъснéesh за самолéta. Приятно прекárvane!
- Николáй Благодáрý! Do скóro вýjdanе, Mилéna!

Бýхте ли ми кáзали?

Пóмните ли?

значи

Би ли взел колíчка?

Едín момént.

Прекáрахме чудéсно.

**Видáхме побечето
забелéжителности óколо
градá.**

Бýхме искали да дóйдем пак.

бýхме отíшли

обадéте ми сe непreménnno

Щe Ви пýшем.

Всíчко хýбavо.

Бýхте ли помóгнали?

Щe mi прáтиш ли kártichka?

Kóлko бих и́скal ti da

пýtúvash с méné!

Xáide, trýgvai.

Could you please tell me?

Do you remember?

so (lit. that means)

Could you please take a trolley?

Just a moment.

We had a marvellous time.

**We saw most of the sights
outside the town.**

We'd like to come again.

we would go

don't fail to/do let me know

We'll write to you.

All the best.

Could you please help?

Will you send me a card?

**How I wish you were going
with me!**

Come on, off you go.

Questions

- 1 Try to answer the questions.

- a Каквó покáза Mилéна на г-н и г-жá Kóлинс?
- b Kогá бýха искали да дóйдат г-н и г-жá Kóлинс пак в Bългáрия?
- c Kъдé бýха отíшли те, akó имаха възмóжност?
- d Каквá molbá има Mилéна kъm г-н и г-жá Kóлинс?
- e Каквó би и́скal Николáй?

- 2 True or false?

- a Николáй нýма да пýtúva зáедно с г-н и г-жá Kóлинс.
- b Г-н и г-жá Kóлинс са видéli всíчки забелéжителности óколо Bárna.
- c Г-н и г-жá Kóлинс бýха искали да дóйдат пак в Bългáрия.
- d Г-н и г-жá Kóлинс нýма да пýшат на Mилéна от Áнглия.
- e Николáй щe прáти имейл на Mилéна от Чéлmsford.

How do you say it?

- Taking your leave

До скóро вýждане!
Приятен път!

*See you soon.
Have a good journey.*

- Expressing a wish politely

Бих ýскal/a...
(Мнóго) бýхme ýskali...

*I would like...
We would (very much) like...*

- Intensifying a statement or a wish

Елáте непремéнино!
Непремéнино щe дóйда.

*Do come!
I certainly will come.*

- Making a polite request for assistance

Бýхte ли ми кáзали...?

*Would you be so kind as to tell
me...?*

Би ли взел колýчка?

*Would you be so kind as to
take a trolley?*

Бýхte ли ми помóгнали?

Could you please help me?

- Asking someone to wait a moment

Едíн момéнт!

Just a moment/hold on!

- Saying you have enjoyed yourself very much

Прекáрахме чудéсно.

We had a marvellous time.

- Expressing eager expectation

Очáквам Николáй с
нетърпéние.

*I'm looking forward to seeing
Nikolai.*

С нетърпéние очáквам
да се обáдите

*I'm looking forward to hearing
from you.*

also have more formal polite alternatives. These are based on a special form of **сýм** and come close to English polite expressions with *would* and *could*. Compare:

Íскам да сменý стáята си.
and Бих ýскal(a) да сменý
стáята си.

Íскам да говоря с
дирéктора.
and Бих ýскal(a) да говоря
с дирéктора.

*I want to change my room.
I would like to change my room.*

*I want to speak to the director.
I would like to speak to
the director.*

The ultra-polite forms and also the conditionals about which you will discover more below consist of the special form of **сýм** plus a past participle, usually from a verb of *wanting* or *wishing*.

would like

(аз) бих ýскal(a) да...
(ти) би ýскal(a) да...
(той) би ýскal да...
(тя) би ýскala да...
(то) би ýskalo да...

(нýе) бýхme ýskali да...
(вýе) бýхte ýskali да...
(те) бýха ýskali да...

Бýхte ли...? Would you be so kind as to...? (Could you...?)

You can use the same form of **сýм** to make polite requests:

Би ли ми кáзal(a) кóлко
е часéт?
Бýхte ли ми покáзали пýтя
за Вáрна?

*Could you tell me what the
time is?
Would you be so kind as to
show me the way to Varna?*

These requests are a degree more formal than questions using **Мóже ли...?** (see Unit 6).

2 Бих отýшъл (акó...) I would go (if...)

The same forms are used to express willingness to do something if the circumstances permit or if certain conditions are fulfilled. (Unlike constructions with **щýх** in Unit 16, these are things that still can happen, they are ‘open’ conditions):

Бýхme отýшли в Бóровец,
акó дóйдем през зýмата.
Бих отýшла в Áнглия
(акó ýмам парý)
Бýхme дошлý с вас, акó не
смé заéти.

*We'd go to Borovets if we were
to come in winter.
I'd go to England
(if I were to have the money).
We will come with you if we
aren't busy.*

Grammar

1 Expressing wishes and requests more formally

Бих ýскal да... I would like to...

In Unit 6 you learned that the Bulgarian equivalent of *I want to* is **Íскам да**, and you may have felt this way of expressing a wish rather rude. Although **íскам** in Bulgarian is socially more acceptable than *I want* in English – (*I want never gets*, remember!) – Bulgarian does

In the last example the statement is more tentative and the Bulgarian expresses willingness and politeness as much as condition. In all three examples the Bulgarian polite form could be replaced by the normal future: ще оти́дем, ще оти́да and ще дойдем, all of which are more assertive and definite – *I will* rather than *I would*.

3 Catching up with new verbs with 'ce'

In Unit 6 you learned that some Bulgarian verbs, called reflexive verbs, are accompanied by the 'satellite' word *ce*. Since then you have come across more reflexive verbs and they can be now summed up in three groups:

(a) when the object of the verb in English is *myself, yourself, etc.* (or such an object is implied) as in:

Момчέто се облéче.
Той се чўвства по-добрé
сéра.

*The boy got (himself) dressed.
He feels better now.
He is worried.*

These verbs can usually also appear without *ce* and with an object. Compare:

Невéна облéче момчéто.
Чўвствам бóлка в крýста.
Извиняй, че тe беспокой.

*Nevena got the boy dressed.
I feel a pain in the back.
Forgive me for troubling you.*

Other similar verbs include:

(да) върна	<i>to return, give back</i>
(да) ожéня	<i>to marry someone off</i>
(да) разваля	<i>to break something</i>
(да) се върна	<i>to return, go back</i>
(да) се ожéня	<i>to get married</i>
(да) се разваля	<i>to break down, go wrong</i>

(b) when the object of the verb in English is *each other or one another*. These verbs can also be used without *ce*:

Аз познáвам Николáй.	<i>I know Nikolai.</i>
but	
Нíе се познáвame.	<i>We know each other.</i>
Милéна видéя г-жá Кóлинс.	<i>Milena saw Mrs Collins.</i>
but	
Te сe видéха в еднá сладкáрница.	<i>They saw one another in a café.</i>

Ще запознáя Николáй с тéзи англичáни.

but

Te ще се запознáят на летището.

I'll introduce Nikolai to these Englishmen.

They'll get to know one another at the airport.

(c) when the verb denotes feelings or emotions. These verbs never appear without *ce*:

грижа се	<i>to look after</i>	страхúвам се	<i>to be afraid</i>
надýвам се	<i>to hope</i>	съмнýвам се	<i>to be in doubt</i>
ráдвam сe	<i>to be pleased</i>	шегúвам сe	<i>to joke</i>
смéя сe	<i>to laugh</i>		

4 To be doing something and to begin doing something

The difference in meaning of 'twin' verbs like *ráдвam сe* to be glad and (да) сe зарадвam to rejoice or смéя сe to be laughing and да сe засмéя to begin to laugh is often difficult to render succinctly in English. One is imperfective, the other perfective (see Unit 12). When the prefix *за-* is added to a verb it often denotes the beginning of an action. Compare the beginning perceived as a moment in time A, with B, an action that is going on:

- | | |
|--|---|
| A Тя гo видéя и сe засмéя. | <i>She saw him and began to laugh.</i> |
| Той я видéя и веднáга гo заболé главáта. | <i>He saw her and immediately got a headache.</i> |
| B Тя пак сe смéе. | <i>She's laughing again.</i> |
| Пак гo болé главáта. | <i>He's having a headache again.</i> |

Also compare the verb *пóмни* to remember with the verb (да) запóмни. The first verb can be paraphrased as 'to be keeping something in one's memory' (that is why it is imperfective) and the second one as 'to get something fixed in one's memory' (that is why it is perfective).

5 Keeping in touch

(Да) сe обáдя to get in touch, to phone does not fit into any of the three groups and literally means 'to let oneself be heard' (see Unit 11). When you use it in the phrase обадí ми сe! you have to

remember where to put the two little unstressed words. The indirect object pronoun (**ми**) always comes before **се**, no matter whether they both follow or precede the verb (see Appendix):

Трýбва да **ми** се обáдиш.

You must get in touch/give me a ring/ call.

Обадéте **ми** се!

Give me a ring/call.

Exercises

- 1 Following the model, respond to the requests below. Watch the word order!

Request: Обадí се на г-н Антóнов, мóля тe.

Responses: a Ще му се обáдя
b Обáдих му се вéче
c Вéче му се обáдих

- i Обадéте се на секретárката, мóля Ви.
ii Обадí се на Николáй, мóля тe.
iii Обадí се на Джон и Ели, мóля тe.
iv Обадéте се на Невéна Петкóва, мóля Ви.
- 2 Make these requests, already quite decently civil, even more polite. The model may help:

Model: Покажéте мi, мóля Ви, тáзи вáза.
Бýхте ли мi покázали тáзи вáза?

a Мóля Ви,кажéте мi Вáшия адрéс.
b Обадéте мi се по-кéсно, мóля Ви.
c Мóля Ви, помогнéте ни да намérim пýтя за Вáрна.
d Дáйте мi друѓа стáя, акó обýчате.
e Мóля Ви, порýчайте мi таксí за дéсет часá.

Here are the past participles to choose from. You won't need them all!

казал дал донéсьл порýчал помóгнал се обáдил спрял

- 3 Answer these questions using the future form and, demonstrating your willingness to do what you are asked (provided certain conditions are met!), by using **бих** and the past participle.

Model: Ще отýдеш ли на мач (*match*)? Ще отýда/бих отýшъл, акó не вали дýжд.

- a Ще кúпите ли подáръци за женá Ви? (акó намéря нéшо хýбово)
- b Ще се обáдиш ли от летíщето? (акó эмам врéме)
- c Ще дóйдеш ли на тéнис? (акó се чýвствам пó-добрé)
- d Ще участвате ли в конферéнцията? (акó эмам парý)

Past participles to choose from (again, you won't need them all):

дошéл кúпил участвал се обáдил разбрáл

- 4 If you have ever attended a conference in Bulgaria, you might find parts of the following brief address familiar. It contains several polite expressions which you yourself might have occasion to try out. Read the address out loud, then answer the questions in English.

Дáми и господá, скýпи приýтели!

Бих ѝскal(а) да ви поздравý с „Добрé дошлý“ в нашата красиva столица и да ви пожелáя успех в работата ви на тáзи конферéнция. Мнóго се рáдвame, че вýждаме тук тóлкова мнóго приýтели на Бýлгáрия от цял свят. Бýхме се рáдвали, акó тáзи конферéнция е полéзна за всéki от вас.

Óще веднýж добрé дошлý в Бýлгáрия! От все сърцé (*all my heart*) ви пожелávam приýтна и плодотвóрна (*fruitful*) работа и до нови твóрчески (*creative*) и приýтелски (*friendly*) спрéщи.

- a On what occasion is this address given?
- b At what point in the proceedings is the speech made?
- c How does the speaker address his audience?
- d Where do the conference participants come from?
- e What else do they have in common?
- f In what city is this particular conference taking place?
- g What benefit does the speaker hope the participants will derive from the conference?

- 5 Back in Britain, Michael Johnson is attending another conference. In the coffee break he dashes off a postcard to his friends in Bulgaria. Read aloud what he says:

Скýпи приýтели!

Пýша ви от Лóндон, къде то съм на конферéнция. На конферéнцията эма двáма бизнесмéни от Плóвдив, които добрé позnáват г-жá Кóлинс. Кáзват, че говоря вéче не

пó-лóшо от нéя... Бих ýскал да ви благодáрý óще веднýж за помоштá ви и за приятните дни в Бългáрия. Очáквам Николáй с нетърпéние. Надýвам се да се вýдим скóро пак. Всýчко хúбово и до скóро вýждане!

С пóздрав (*kind regards*),
Мáйкъл Джонсън

Лондон, 6.VI. 2004

Now you write a postcard, also in Bulgarian, to Nikolai and Nadya.

Do you understand?

Dialogue

Sofia airport is not large, and shortly before taking off for Heathrow Mr and Mrs Collins bump into some more acquaintances.

- | | |
|-------------|---|
| г-н Кóлинс | Виктория, виж! Óще една познáта. |
| г-жá Кóлинс | А, да – момичето от рецéпцията в хотéла в София. |
| Невéна | Здравéйте, г-н Кóлинс! Здравéйте, г-жá Кóлинс! Какvá изненáда! |
| г-жá Кóлинс | Здравéйте, Невéна. И Вие ли ще пътуvате за Англия? |
| Невéна | Не, аз изпращам еднí приyтели – Марк Дéйвис и женá му. Пóмните ли, аз Ви кáзах за него. |
| г-жá Кóлинс | Да, пóмня. Америкáнският журналист, нали? |
| Невéна | Тóчно такá. Елате да Ви запознáя с тях, те мнóго ще се зарадват. |
| Марк | Приятно ми е. Невéна мнóго ми е разkáзвала за Вас. Щях да Ви изпрати съобщéние от Америка, за да Ви покáна на една конферéнция за Бългáрия. Бýхте ли ýскали да участвate? |
| г-жá Кóлинс | Бих участвала с удовóлствие, акó не сýм заéta по сýщото врéме. |
| Марк | Чудéсно, ще Ви прáти покáна и прогráмата. |
| г-жá Кóлинс | Бýхте ли ми дáли ýмейла си, мóля. |
| г-жá Дéйвис | Заповýдайте, товá е визýтната ми картичка. |
| г-жá Кóлинс | Вие в Америка ли живéете? |
| | Да, побвчето врéме прекáрваме в Америка, но мнóго чéсто идvаме в Бългáрия. |
| | Надýвам се да се вýдим пак! Обадéте се! |

(*The public address system crackles into life.*) Мóля за внимáние! Всýчки пýтници, заминáващи за Лóndon, да се явят пред иzход нóмер чéтири!

г-жá Кóлинс Сегá трáбва да бýрзаме. Довýждане на всýчки!
Невéна Довýждане! Приятен пýт и всýчко хúбово!
Елате пак нóпремéнно!
Всýчки НЕПРЕMÉNHO!

(да) се зарáдват, -ваш	to be pleased
разkáзвам, -ваш	to tell, relate
(да) участвам, -ваш	to take part
пýтник, (pl) -ици	passenger, traveller
заминáващ за	travelling to
(да) се явя, явиш	to present oneself
иzход	gate; exit
плодотвóрен, -рна	fruitful
съобщéние	message

Questions

- Кóй познáта вýждат г-н и г-жá Кóлинс на летíщето?
- Защó е на летíщето Невéна?
- За кóго е разkáзвала мнóго Невéна на Марк?
- За какvó щял Марк да изпрати съобщéние на г-жá Кóлинс?
- В какvý слúчай би участвала г-жá Кóлинс в конферéнцията?
- Какvó dáва г-жá Кóлинс на Марк?



We hope you have found it fun working your way through *Teach Yourself Bulgarian*. We also hope you will wish to develop your knowledge of the language, the country and its people. Unfortunately, at present we cannot confidently direct you to any single book or course that takes you on from where you left off at the end of Unit 20. There are no modern, dedicated printed English-language materials for intermediate learners of Bulgarian. There is, for example, no advanced learner's dictionary of Bulgarian targeted at English-language learners. What you will have to do, therefore, is pick and mix from a variety of sources, combining limited printed materials with the expanding and ever-changing offerings of the internet. To help you on your way, we list here a few books and other sources you might find useful.

Dictionaries

Dictionaries that have been long in service are currently being updated and reissued. There are also a number of handy new dictionaries, mostly intended for Bulgarian learners of English, but nevertheless of value to English-language learners of Bulgarian. Try the two-way pocket dictionary by Levkova and Pishtalova: *English-Bulgarian, Bulgarian-English Dictionary*, Colibri, Sofia, 2001. For a good English-Bulgarian dictionary, look for *21st Century Reference English-Bulgarian Dictionary* by Shurbanova and Rangelova, published by Prozorets i Trud, Sofia. A Bulgarian-English dictionary by Shurbanova and Rangelova is promised soon. The German publisher Ernst Klett Verlag, operating in Bulgaria as 'PONS Bulgaria', has produced a number of English-Bulgarian dictionaries. These include a useful English-Bulgarian phrasebook, *Tematichen rechnik. Angliyski*. Try the PONS website: <http://www.pons.bg>.

Grammars, primers

For the intermediate learner the most appropriate primer is *Intensive Bulgarian: a textbook and reference grammar* by Ronelle Alexander, assisted by Olga Mladenova. Published by the University of Wisconsin Press in 2000, it comes in two hefty volumes, combines grammar and exercises and will both help you revise and take you further. Grammars of Bulgarian produced in Bulgaria are traditionally on the turgid side and are intended for a largely academic readership. They are also, of course, written in Bulgarian in an appropriate style!

Courses

A number of Bulgarian universities organize short courses in Bulgarian language and culture, usually in the summer, for keen and interested foreigners. Try the Sofia University website: <http://www.uni-sofia.bg> or, better, Bulgarian Links on the Oslo University site listed below. There are other established courses in Veliko Turnovo and Blagoevgrad.

Book buying

Most large internet booksellers can supply Bulgarian books. In the UK the specialist booksellers Grant & Cutler Ltd, 55–57 Great Marlborough Street, London W1F 7AY, supply a variety of learning materials produced by Western and Bulgarian publishers. They have dictionaries, including technical dictionaries, phrasebooks, literature in Bulgarian and even Bulgarian Scrabble. Try <http://www.grantandcutler.com>, or email to G&C@grantandcutler.com or phone 0044 (0)207 734 2012.

Ypá (hurrah!) for the <.bg> internet address!

By far the most exciting source of authentic Bulgarian language material today is the internet. The '.bg' sites, and the information they provide, multiply by the minute. Here are just a few promising addresses for you to get started on.

An excellent site, primarily in Bulgarian but with English pages too, and a multitude of links, is <http://www.online.bg>. Here you will find newspapers, literary journals, theatre and cinema programmes and much else besides. Also try the lively <http://www.dir.bg>. It, too, has Bulgarian newspapers and even a Bulgarian книжарница (bookshop). Most Bulgarian newspapers also have their own websites. And if you are looking for authentic literature, try <http://litternet.bg>. A good general site with useful links and lots of information on Bulgaria is <http://www.kirildouhalov.net/>. For a thoroughly absorbing time and more substantial sustenance for

Bulgarian learners than on any other site, click into the Bulgarian language and literature offering at the University of Oslo on <http://www.hf.uio.no/east/bulg/mat/index.html>. Or explore its hugely rewarding Bulgarian Links. A long address, but it's well worth the journey!

Congratulations on completing *Teach Yourself Bulgarian!*

We hope you have enjoyed working your way through the course. We are always keen to receive feedback from people who have used our course, so why not contact us and let us know your reactions? We'll be particularly pleased to receive your praise, but we should also like to know if you think things could be improved. We always welcome comments and suggestions and we do our best to incorporate constructive suggestions into later editions.

You can contact us through the publishers at:

Teach Yourself Books, Hodder Headline Ltd, 338 Euston Road, London NW1 3BH.

So приятен път! приятно прекарване! and на добър час! (*farewell!*). And happy hunting!

Michael Holman and Mira Kovatcheva,
Tunbridge Wells and Sofia, 2003

The publisher has used its best endeavours to ensure that the URLs for external websites referred to in this book are correct and active at the time of going to press. However, the publisher has no responsibility for the websites and can make no guarantee that a site will remain live or that the content is or will remain appropriate.

Introduction

1 Alaska, address, Estonia, espresso, Canada, credit, Milan, minute, Ottawa, omelette, Texas, telephone. **2** Berlin, bar, Glasgow, garage, Dakota, vodka, Geneva, jury, Zambezi, Arizona, Istanbul, India, York, Mallorca, London, Balkan, Panama, police, Frankfurt, Sofia, Zurich, Donetsk, Chad, Churchill, Sheffield, show business, Stuttgart, Budapest, Updike, Bulgaria, chauffeur, signora, Yukon, Leeds United, Yalta, Yankee. **3** Vienna, Vivian, Namibia, Varna, Richard, Yorkshire, Sinatra, Amsterdam, Hungary, Liverpool, Hyde Park, Sahara. **4** Address, espresso, telephone, credit, Ottawa, garage, minute, Donetsk, show business, Budapest, Beatles, Vivian, Amsterdam.

Exercises

1 (a) iv, (b) xii, (c) v, (d) x, (e) xi, (f) iii, (g) i, (h) vi, (i) vii, (j) ii, (k) ix, (l) viii. **2** (a) v, (b) iii, (c) vii, (d) viii, (e) vi, (f) ix, (g) i, (h) x, (i) iv, (j) ii. **3** (a) viii, (b) xiv, (c) iii, (d) v, (e) vi, (f) xvi, (g) ix, (h) iv, (i) ii, (j) i, (k) xiii, (l) xv, (m) xi, (n) vii, (o) xii, (p) x. **4** 201 Fax, 202 Restaurant, 203 Reception, 204 Fitness centre, 205 Bar, 206 Taxi, 207 Information, 166 Police. **5** (a) Sirena Snack bar (b) Berlin Restaurant (c) Sheraton Hotel (d) Orient Café. **6** (a) 17.25, (b) 17.05, (c) 16.35, (d) 18.05, (e) 18.30, (f) 15.40, (g) 16.10.

Unit 1

Questions 1 (a) Да, има (b) Не, няма (c) Кáзвам се... **2** (a) Т (b) F: Бизнесмен съм (c) Т.

Exercises 1 (a) agency (f), (b) address (m), (c) aspirin (m) (d) bank (f), (e) business (m), (f) beer (f) (g) vodka (f) (h) computer (m), (i) lemonade (f), (j) music (f), (k) pony (n), (l) problem (m), (m) soda water (f), (n) sport (m), (o) tonic (m),

(p) tourist (m), (q) firm (f), (r) football (m), (s) chauffeur (m), (t) printer (m), (u) office (m), (v) fax (m), (w) video (n), (x) xerox (m). 2 (a) здравéй, (b) здравéйте, (c) здравéйте, (d) здравéйте, (e) здравéй, (f) здравéй, (g) здравéйте. 3 (a) Добро у́тро, (b) Добър ден, (c) Добър ден, (d) Добър вéчер. 4 i (f), ii (e), iii (a), iv (c), v (d), vi (b). 5 (a) Да, има. (b) Да, има. (c) Не, няма. (d) Не, няма. (e) Да, има. (f) Не, няма. 6 (a) Има ли у́иски? (b) Има ли бýра? (c) Има ли лимонáда? (d) Има ли чай? 7 (a) У́иски, мóля. Джин, мóля. (b) Бýра, мóля. Ко́ка-Кóла, мóля. (c) Капучино, мóля. Еспрессо, мóля. (d) Кафé, мóля. Чай, мóля. 8 (a) a lovely hotel. (b) a good-looking man. (c) a beautiful sea. (d) lovely beer. (e) a beautiful name. (f) a beautiful Bulgarian (female!). (g) Хýбава стáя! (h) Хýбав апартамéнт! (i) Хýбаво бýлгарско вýно!

9

(a)

(b)

Майкл Джонсон

4, Маунт Драйв

Челмсфорд

Есенс

Англия

България

1000 София

хотел „Родина“

апартамент 8

Майкл Джонсън

Do you understand? (a) Evening. (b) Yes. (c) Scotch. (d) No. (e) No.

Unit 2

Questions 1 (a) Благодарý, добре съм, (b) Товá е тéлекс, (c) Да, товá е тéлекс от Лóндон, (d) И́ма самолéт от Лóндон в сéдем часá, (e) Да, той пристíга днес. 2 (a) F: Нáдя е добре. (b) T. (c) T. (d) F: Господи́н Анто́нов нáма врéме за кафé, (e) F: Господи́н Анто́нов има мнóго рабо́та.

Exercises 1 (a) Къде е тя? (b) Той е добре. (c) Как е той? (d) Къде са те? (e) Тя е в хотéл «Родíна». (f) Той има рабо́та. (g) Тук ли са те? 2 (a) Кáзвам се Джúли Джéймсън; (b) Кáзвам се Тóни; (c) Кáзвам се Бóян Анто́нов; (d) Кáзваме се Кóлинс. 3 (a) Как се кáзваш? (b) Как се кáзвате? (c) Как се кáзвате? 4 Трамвáй нóмер две, пет, шест, осем. Тролéй нóмер едно, чéтири, сéдем, дéвет. 5 Не, аз съм г-жá/г-н _____ (Try writing out your name!) Не, аз съм в стáя нóмер

сéдем. 6 (a) Каквó е товá? (b) Как е тя? (c) Как са те? (d) Каквó е товá? (e) Как си? (f) Каквó е товá (g) Как сte? (h) Каквó е товá? 7 i (b), ii (d), iii (a), iv (e), v (c). 8 (a) Товá ли е ресторáнт «Кристáл»? Не, ресторáнт «Кристáл» е там. (b) Товá ли е булевáрд «Лéвски»? Не, булевáрд «Лéвски» е там. (c) Товá ли е Центрálна по́ща? Не, Центрálна по́ща е там. (d) Товá ли е хотéл «Хéмус»? Не, хотéл «Хéмус» е там. (e) Товá ли е у́лица «Ракóвски»? Не, у́лица «Ракóвски» е там. 9 (a) Не, нáмам; (b) Да, имам; (c) Не, нáмам; (d) Да, имам; (e) Да, имам. 10 (a) Мóля, къде има ресторáнт? (b) Мóля, къде има бáнка? (c) Мóля, къде има телефон? (d) Мóля, къде има тоалéтна? (e) Мóля, къде има по́ща? (f) Мóля, къде има фýтнес цéнтър? 11 (a) съм, е; (b) съм, е; (c) съм, е; (d) сме, са; (e) съм, е.

Do you understand? 1 F: Булевáрд «Вýтоша» не é близо. 2

F: Г-н Джóнсън нáма карта на Сóфия. 3 T. 4 F: И́ма трамвáй до булевáрд «Вýтоша». 5 T. 6 T. 7 F: Той пристíга в Бóровец в дéсет часá.

Unit 3

Questions 1 (a) Тя е от Мáнчестър. (b) Тя е преводáчка. (c) Да, омъжена е. (d) Да, има едно детé. (e) Той е учíтел. (f) Да, тя познáва Бългáрия добре. 2 (a) F: Г-жá Кóлинс е от Мáнчестър. (b) F: Г-жá Кóлинс има едно детé. (c) T. (d) T. (e) F: Г-жá Кóлинс не é за пýрви пýт в Бългáрия. (f) T.

Exercises 1 (a) И́мам едно детé. (b) Омъжена ли сте? (c) Г-жá Кóлинс е преводáчка. (d) Каквá е г-жá Кóлинс по нарóдност? (e) За пýрви пýт ли е г-жá Кóлинс в Бългáрия? (f) Откъде са г-жá Кóлинс и г-н Кóлинс? (g) Познáвам странáта ви добре. 2 i (d), ii (f), iii (a), iv (b), v (c), vi (g), vii (h), viii (e). 3 (a) Не, не съм лéкарка. Каквá сте по профéсия? Секретáрка/учíтелка съм. (b) Не, не съм бýлгарка. Каквá сте по нарóдност? Ирлáндка/англичáнка/шотлáндка съм. (c) Не, не съм сервítъбр. Какéв сте по профéсия? Преводáч/лéкар/студéнт съм. (d) Не, не съм англичáнин. Какéв сте по нарóдност? Ирлáндец / шотлáндец /америкáнец съм. 4 (a) Марк Дéйвис е журналист. Той е от Сáнта Бáрbara. Той е жéнен. (b) Милéна е худóжничка. Тя е от Сóфия. Тя не é омъжена. (c) А́ндрю е студéнт. Той е от Глáзгоу. Той не é жéнен. (d) Г-жá Кóлинс е преводáчка. Тя е от Мáнчестър. Тя е омъжена. (e) Нáдя е секретáрка. Тя е от Плóвдив. Тя не é омъжена. (f) Мáйкъл Джóнсън е бýзнесмен. Той е от Чéлмсфорд. Той е жéнен. (g) Г-н Анто́нов е дирéктор. Той

е от Бургас. Той е жéнен. (h) Николáй е фотограф. Той е от Вáрна. Той не é жéнен. 5 (a) ът, (b) та, (c) ът, (d) та, (e) та, (f) ът, (g) ът, (h) ът. 6 (a) Лéкарят е шотлáндец. (b) Учите́лят е англичанин. (c) Чáят е хúбав. Той е от Англия. 7 (a) Запознáйте се - мъжът ми! (b) Запознáйте се - синът ми! (c) Запознáйте се - дъщеря ми! (d) Запознáйте се - брат ми! (e) Запознáйте се - сестра ми! 8 (a) Синът ми се кáзва Андрю. (b) Детéто ми се кáзва Вíктор. (c) Мáiка ми се кáзва Ирина. (d) Женá ми се кáзва Мария. (e) Дъщеря ми се кáзва Сíльвия. (f) Баща ми се кáзва Пол. 9 (a) Но тя е студéна! (b) Но той е студéн! (c) Но тя е тóпла! (d) Но то е тóпло! (e) Но тя е тóпла! (f) Но той е тóпъл. 10 Заповáдайте, товá е вýзата ми. Заповáдайте, товá е резервáцията ми. Заповáдайте, товá е билéтът ми. 11 (a) кárta(та), (b) Чéрно морé, (c) Дúнав, (d) Гéрция и Тúрция. (e) Сóфия.

Do you understand? 1 T. 2 F: Милéна е худóжничката на фíрмата. 3 T. 4 T. 5 F: Николáй и Милéна ýмат вréме за кафé.

Unit 4

Questions 1 (a) Той ýма три писмá. (b) Не, господíн Джóнсън не ýска бýлгарски вéстници. (c) Не, той не разбýра бýлгарски добré. (d) Той ýма пет минути свободно вréме. (e) Той е в Бýлгáрия за две сéдмици. (f) Той ýма срéща тóчно в дванáйсет часá. 2 (a) T. (b) F: В хотéла ýма англýйски вéстници и списáния. (c) T. (d) F: Невéна ýма сáмо еди́н вýпрóс. (e) F: Часéт е единáйсет и половýна. (f) F: Той е в Бýлгáрия за две сéдмици.

Exercises 1 Автобúсът за Мальовица заминáва в шест (часá) и трíйсет и пет (минути) и пристíга в дéвет (часá) и петнáйсет (минути)./Автобúсът за Бánкя заминáва в дéсет (часá) и дéсет (минути) и пристíга в дéсет (часá) и четíрисет и пет (минути)./Автобúсът за Cámоков заминáва в единáйсет (часá) и двáйсет (минути) и пристíга в тринáйсет (часá) и трíйсет (минути)./Автобúсът за Бóровец заминáва в тринáйсет (часá) и петдесéт (минути) и пристíга в седемнáйсет (часá) и двáйсет и пет (минути). 2 (a) Автобúсът за Cámоков заминáва след пет минути. (b) Автобúсът за Бóровец заминáва след двáйсет минути. (c) Автобúсът за Мальовица заминáва след дéсет минути. 3 (a) Автобúсът за Плóвдив заминáва в единáйсет часá и двáйсет минути.

(b) Самолéтът от Лóндон пристíга в деветнáйсет часá и четíрисет минути. (c) Ѝма самолéт за Вáрна в дéсет часá и петнáйсет минути. (d) Заминаvам за Cóфия в петнáйсет часá и трíйсет минути (три и половýна). (e) Срéщата на г-н Джóнсън е тóчно в дванáйсет часá. 4 (a) Аз сýм в Бýлгáрия за дванáйсет/петнáйсет/двáйсет дни. (b) Аз сýм в хотéла за три/тринáйсет нóщи. (c) Аз сýм във Вáрна за еднá сéдмица/две сéдмици. 5 от сéдем часá до двáйсет часá и трíйсет минути; от дévet до двáйсет и еди́н часá; от осемнáйсет до двáйсет и три часá; от óсем до дванáйсет и от шестнáйсет до двáйсет часá; от дéset до тринáйсет и от четиринаýсет до деветнáйсет часá. (a) Пóщата рабóти от сéдем часá сутринтá до óсем и половýна вечертá. (b) Аптéката рабóти от дévet часá сутринтá до дévet часá вечертá. (c) Ресторáнътът рабóти от шест до единáйсет часá вечертá. (d) Сладкáрицата рабóти от дéset часá сутринтá до еди́н часá на обед и от два часá следóбед до сéдем часá вечертá. 6 (a) Кóлко amerikánnki ýма в хотéла? (b) За кóлко сéдмици е г-н Джóнсън в Бýлгáрия? (c) След кóлко дни пристíга брат ти? (d) От кóлко дни са г-н и г-жá Kóлинс в Cóфия? (e) В кóлко часá заминáва автобúсът? (f) Кóлко писмá и kártichki ýмam днес? (g) Кóлко деца ýма г-н Джóнсън? 7 (a) Нáдя пíе кафé с Николáй и Милéна. (b) Нáдя пíе кафéто с малко záхар. (c) Николáй пíе кафéто с много záхар. (d) Милéна ýска кафé без záхар. (e) Те обýчат кафéто с малко mýáko. (f) Аз обýчам кафéто _____ 8 (a) В кафéто ýма záхар, нали? Да, ýма малко záхар. (b) В кафéто ýма mýáko, нали? Да, ýма малко mýáko. (c) В чáя ýма mýáko, нали? Да, ýма малко mýáko. 9 (a) В кафéто nýma mýáko, нали? Не, nýma/Да, nýma. (b) В кафéто nýma záхар, нали? Не, nýma/Да, nýma. (c) В чáя nýma záхар, нали? Не, nýma/Да, nýma. 10 (a) две леглá; (b) чужденçí; (c) amerikánnци; (d) бýлгарски вéстници; (e) много вýпрóси; (f) много eзíпи; (g) много продавáчки; (h) трамвáи; (i) много чужденçí. 11 (a) Хотéльт е до ресторáнта. (b) Ресторáнът е до хотéла. (c) Теáтърът е до магазíна. (d) Магазíнът е до теáтъра. (e) Музéят е до пárка. (f) Пárкът е до музéя.

Do you understand? 1 F: Николáй заминáва за Англия. 2 F: Той не разбýра англýйски. 3 T. 4 F: Фíрмата е в Чéлмсфорд. 5 T. 6 T. 7 F: Във фíрмата nýma много fotografáфи. 8 F: Той заминáва след три сéдмици.

Unit 5

Questions 1 (a) Англичáни юма в много странí по светá. (b) Тя говори много добре български езíк (c) Г-жá Кóлинс е англичáнката в стáя нóмер дéсет. (d) Невéна знае три езíка. (e) Тя говори фрénски, rúски и испáнски. (f) Той живéе в Чéлмсфорд. **2** (a) F: Не много англичáни говорят български. (b) F: Г-жá Кóлинс е англичáнката, кóйто живéе в стáя нóмер дéсет. (c) T. (d) T. (e) F: Тя говори фрénски най-dobré. (f) F: Много българи говорят чúжди езíци.

Exercises 1 (a) Много англичáни ли юма в хотéла? (b) Много българи ли говорят английски? (c) Българи ли са г-н Антóнов и Николáй? (d) Българи и англичáни ли работят във фíрмата? (e) Англичáни ли са г-н и г-жá Кóлинс? **2** (a) други; (b) друго; (c) друга; (d) други; (e) друг; (f) други; (g) друг; (h) друго; (i) друга; (j) други. **3** (i) (a) Тук на кárтата юма два ресторáнта. Кой (ресторáнт) е по-blízo? (b) Тук на кárтата юма два гráда. Кой (град) е по-blízo? (c) Тук на кárтата юма два курóрта. Кой (курóрт) е по-blízo? (d) Тук на кárтата юма два кýмпинга. Кой (кýмпинг) е по-blízo? (e) Тук на кárтата юма два мотéла. Кой (мотéл) е по-blízo? (ii) (a) На кárтата юма две аптéки. Коý (аптéка) е по-blízo? (b) На кárтата юма две бензиностáнции. Коý (бензиностáнция) е по-blízo? (c) На кárтата юма две спíрки. Коý (спíрка) е по-blízo? **4** (a) Коý, (b) Коý, (c) Коý, (d) Коý, (e) Коý, (f) Коý. **5** (a) Колко чúжди езíка говори Невéна? (b) Колко билéта юскат те? (c) Колко джýна сервýра сервítъбрýт? (d) Колко чúжди езíка знае Майкъл Джóнсън? **6** (a) Турист: Извинéте, юма ли хотéли до гáрата? Гráжданин: Да, до гáрата юма нýколко хотéла. (b) Турист: Извинéте, юма ли ресторáнти до гáрата? Гráжданин: Да, до гáрата юма нýколко ресторáнта. (c) Турист: Извинéте, юма ли музéи до гáрата? Гráжданин: Да, до гáрата юма нýколко музéя. (d) Турист Извинéте, юма ли óфиси до гáрата? Гráжданин Да, до гáрата юма нýколко óфиса. **7** (a) мýжá, кóйто пристýга от Лóндóн; женáта, кóйто говори хúбаво български; англичáни, кóйто живéят в Бългáрия; семéйството, кóето живéе в стáя нóмер дéсет. (b) българина, кóйто заминáва за Áнглия? англичáни, кóйто са жéнени за българки?/кóйто не пíят уýски? шотлáндци, кóйто не пíят уýски?/кóйто са жéнени за българки? българката, кóйто е омýжена за англичáнин? **8** (a) Éто трамвáя. Éто два трамвáя. (b) Éто тролéя. Éто два тролéя. (c) Éто автобúса. Éто два автобúса. (d) Éто кýмпинга. Éто два кýмпинга. (e)

Éто компþóтьра. Éто два компþóтьра. (f) Éто банкомáта. Éто два банкомáта. **9** (a) Éто билéта ми. (b) Éто пасþóрта ми. (c) Éто мýжá ми. (d) Éто синá ми. (e) Éто багáжа ми. **10** Извинéте, нúла, бсем, óсем, три, две, едно, бсем, дéвет, едно ли е? Извинéте, нúла, бсем, дéвет, óсем, едно, пет, шест, сéдем, три, две ли е? Извинéте, сéдем, бсем, дéвет, нúла, две, шест ли е?

Do you understand? **1** F: Николáй ючи английски, **2** T. **3** F: Милéна познáва нýколко учíтеля по английски, **4** F: Милéна юма два много хúбави учéбника по английски. **5** F: Николáй юма нýжда от учéбници. **6** T. **7** F: Николáй е на двáйсет и шест годíни.

Unit 6

Questions 1 (a) Майкъл Джóнсън юма срéца с г-н Антóнов. (b) Г-н Антóнов очáква г-н Джóнсън. (c) Не, той нýма пробléми в София. (d) Той ѹска да отíде пýрво в бáнката. (e) Майкъл Джóнсън трýбва да обменí парí. (f) Той трýбва да говори по-báвно. **2** (a) F: Г-н Джóнсън е довóлен от хотéла. (b) T. (c) F: Бáнката и ресторáнты не сá далéче от óфиса. (d) T. (e) F: Г-н Антóнов и г-н Джóнсън нýмат нýжда от преводáч. (f) T.

Exercises 1 Ймате ли вíза/билéт/ бóрдна кárta? Не. Трýбва ли да ѹмам вíза/билéт/бóрдна кárta? Да, трýбва. **2** Йскате ли да отíдем: (a) на óпера? (b) на концéрт? (c) на сладкарница? (d) на дискотéка? (e) на теáтър? (f) на екску́рзия? (g) на ски? (h) на пляж? **3** Николáй трýбва да отíде в Чéлмсфорд след три сéдмици. **4** i (g), ii (d), iii (a), iv (f), v (c), vi (b), vii (e), viii (a), ix (a). **5** (a) нéя; (b) нéго; (c) тях. **6** (a) нéго; (b) нéя; (c) нéя; (d) нéго; (e) нéя; (f) нéго. **7**

Кáзвам се (your name) Ймате ли писмá/факс/вéстници/мáса за мéне? **8** Николáй: Йскам да/móже ли да говоря с Вас? Г-н А Съжалáвам, но сегá нýмам врéме за téбе. Ймам срéца с г-н Джóнсън. **Нáдя:** Г-н Антóнов, ѹмате ли нýжда от мéне? Г-н А: Мýсля, че нýмаме нýжда от преводáч. Мóже ли да напрáвиш кафé за нас? **Нáдя:** Нýмам нýщо против. **9** (a) ютия, (b) чадър, (c) колíчка, (d) таксí, (e) носáч, (f) парí. **10** (a) се надéвам; (b) се ráдвam; (c) се чuvствам добré.

Do you understand? **1** Едíн клиéнт ѹска да говори с дирéктора. **2** Не, не é свободен. **3** Той трýбва да се обáди по-kéсно следóбед. **4** Той ѹска да отíде на тéник. **5** Братът на Милéна ѹска да отíде с нéя на концéрт. **6** Да, Нáдя ѹска да отíде с тях.

Unit 7

Questions 1 (a) Нái-добрé е да отíдат на пазáра. (b) Плодовéте и зеленчúците на пазáра не сá ёвтини, но са нái-прéсни. (c) Г-жá Кóлинс не обýча тýквички. (d) Той ѻска едýн килогráм домáти. (e) Тя продáва ѹбълки, прáскови и грóзде. (f) Всíчко стрўва трýйсет и бсем лéва и шейсéт стотинки. 2 (a) F: Г-н и г-жá Кóлинс ѻска Невéна да им покáже магазíн за плодовé и зеленчúци. (b) F: Г-н Кóлинс не ѻска да кўпи тýквички. (c) T. (d) T. (e) F: Г-жá Кóлинс не ѻска прáскови. (f) T.

Exercises 1 (a) пликове, (b) два плика, (c) два банáна, (d) банáни, (e) два пþеша. (f) пþеши, (g) ножóве. (h) нýколко нóжа, (i) нýколко бýлгарски грáда (j) градовé 2 (a) Платéте на кáсата! Не пíпай! (b) Пазéте чистотá! Не газéте тревáта! (c) Бутní! Дрýпni! (d) Не пíпай! 3 Мóже ли да ми кáжете: (a) къдé ѻма телефон? (b) къдé ѻма бáнка? (c) къдé ѻма аптéка? (d) къдé ѻма павилион? 4 Мóже ли да ми покáжете: (a) тóзи чадýр/крем? (b) тáзи кárta/чáша? (c) товá списáние/ лекárство? (d) тéзи ножóве/ списáния/ кréмове/чáши? 5 (a) Кóлко стрўват кráставиците? Дáйте ми едýн килогráм кráставици. (b) Кóлко стрўват тýквичките? Дáйте ми едýн килогráм тýквички. (c) Кóлко стрўват ѹбълките? Дáйте ми едýн килогráм ѹбълки. (d) Кóлко стрўват прáсковите? Дáйте ми едýн килогráм прáскови. 6 (a) Да, да отíдем! (b) Да, да отíдем! (c) Да, да платíм! (d) Да, да се обáдим! 7 (a) Да, мнóго обýчам да птýтуvam. (b) Не, не обýчам да игрáя на компóтър. (c) Не, не обýчам да пазарóvam. (d) Да, мнóго обýчам да кáрам ски. (e) Да, мнóго обýчам да четá. 8 (a) Купí мляко, мóля! (b) Елá, мóля! (c) Седní, мóля! (d) Вíж, мóля! (e) Кажí, мóля! (f) Дáй, мóля! 9 (a) Да Ви дам ли солтá? (b) Мóже ли да ни покáжете стáята? (c) Дáйте ни клóоча, мóля! (d) Мóля, покáжете ми товá списáние! (e) Мóже ли да ми дадéте тóзи пþеш? 10 (a) йбълките са по-ёвтини от прáсковите, (b) Домáтите са по-прéсни от тýквичките, (c) Пþешът е по-слáдък от грóзdetо, (d) Нáдя е по-заéта от Невéна, (e) Кráставиците са по-голéми от тýквичките.

Do you understand? 1 T. 2 T. 3 F: Г-жá Кóлинс ѻска дéсет билéта за трамвáй. 4 F: Г-жá Кóлинс ѻска два плика и две máрки. 5 F: Kártichkите стрўват лев и двáйсет 6 T.

Unit 8

Questions 1 (a) Г-н Джóнсън ѻска да вíди менюто. (b) Той препорýчва шóпската салáта. (c) Таратóр е студéна

сúпа от кýсело мляко и кráставици. (d) Той предпочтýта тóпла сúпа. (e) За пíене г-н Джóнсън ѻска плóдов сок. (f) Г-н Антóнов порýчва чáша вíно. 2 (a) F: Шóпската салáта е с домáти, кráставици и сýрене. (b) T. (c) T. (d) F: Г-н Антóнов и г-н Джóнсън порýчват чéтири бéли хléбчета. (e) T. (f) F: На обед г-н Антóнов порýчва чáша бáло вíно.

Exercises 1 (a) Сервítъбрът препорýчва пýлзенска бýра, но аз предпочítam бýлгарска. Да порýчаме бýлгарска бýра! (b) Сервítъбрът препорýчва грóздова ракíя, но аз предпочítam сли́вова. Да порýчаме сли́вова ракíя! (c)

Сервítъбрът препорýчва пýлешка сúпа, но аз предпочítam зеленчúкова. Да порýчаме зеленчúкова сúпа! 2 (a) препорýчвате; (b) порýча; (c) предпочítate; (d)

препорýчва/предпочтá; (e) порýчаме; (f) предпочítam; (g) порýчате. 3 В таратóра ѻма кýсело мляко, кráставица, чéсън, сол, блио и бóрхи. 4 (a) Йма нéскафе и еспрéсо; (b) Йма чéрен чай, мénton чай и бýлков чай; (c) Йма плóдова тóрта, шоколáдова тóрта и бóрхова тóрта; (d) Йма

портокáлов сок, грóздов сок, ѹбълков сок и сок от ѹгоди. 5 (a) две, две; (b) два, две; (c) две; (d) две; (e) два, две; (f) два; (g) двáma; (h) два; (i) две; (j) двáma; (k) две; (l) два. 6 Try the following menus – other combinations will also do: (a)

Еднá зеленчúкова сúпа и едýн омлéт със сýрене; (b) Две вегетариánsки сúпи и два пýти омлéт с шúnka/куфтéта; (c) Чéтири зеленчúкови сúпи и чéтири пýти куфтéта/пýца с кашкавáл. 7 Какvý сáндвичи ѻмате?/Два сáндвича с шúnka и едýн с кашкавáл, мóля./Едýн портокáлов сок, две кóли и три кафéта, мóля. 8 (i) (a) две кебáпчeta; (b) кебáпчetata; (ii) (a) две хléбчетa; (b) хléбчетata; (iii) (a) две куфтéta; (b) куфтétata. 9 (a) вегетариánskата сúпа; (b) пýлнените чýшки; (c) бáлото грóзde; (d) пýлешката сúпа; (e) червénите ѹбълки; (f) плóдовата тóрta; (g) бéлите хléбчетa; (h) бýлгарското кýсело мляко. 10 (a) бáлото вíno; (b) сли́вовата ракíя; (c) вегетариánskата сúпа; (d) шоколáдовата тórta; (e) бýлгарските специалитéti; (f) пýлзенската бýра.

Do you understand? 1 Часéт e бсем и половína. 2 Да, óще e рано за ráботa. 3 Не, сладkáрnicата e отвórena. 4 За закýска ѻма сáндвичи, кíфli и бáнички. 5 За ѹдене te порýчват два сáндвича и две парчéta тórta. 6 За пíене te порýчват две кафéta еспрéso и два ѹбълкови сóka.

Unit 9

Questions 1 (a) Невéна ѻска да говори с г-жá Кóлинс.

(b) Момчétата са на летището. (c) Те са от Америка. (d) Те имат нúжда от преводáч. (e) Митничáрите не мóгат да намéрят багáжа на момчétата. (f) Кен има два кúфара. (g) Високият мъж нóси един чéрен кúфар и една сíня чánta. 2 (a) F: Те са на летището. (b) F: Г-жá Колинс мóже да отиде на летището. (c) T. (d) T. (e) F: Кúфарите на Кен не са голéми. (f) T.

Exercises 1 (a) С каквó мóга да Ви помóгна? (b)

Момчétата от Америка имат нúжда от преводáч. (c)

Митничáрите не мóгат да намéрят багáжа на момчétата.

(d) Товá не é мóят багáж. (e) Мálката сíня чánta е на Джон/Мálката чánta на Джон е сíня. 2 Да, мóга да/Не, не мóга да: (a) игрáя téник; (b) кáрам ски; (c) плúвам; (d) кáрам колá; (e) игрáя на карти. 3 Извинéте, мóжете ли да ми покáжете: (a) кьдé е аптéката? (b) кьдé е мítнициата? (c) кьдé е хотéл «Шéратон»? (no definite article needed with names of hotels!) (d) кьдé е спíрката на тролéй нóмер две? (e) кьдé е Центráлна гáра? (no definite article here either.) 4 i (e); ii (d); iii (a); iv (b); v (c). 5 (a) Твóят кúфар ли е товá? Не, тóзи кúфар не é мой. Мóят кúфар е по-голáм. (b) Твóето портмонé ли е товá? Не, товá портмонé не é мóе. Мóето портмонé е по-голáмо. (c) Твóят чадър ли е товá? Не, тóзи чадър не é мой. Мóят чадър е по-голáм. (d) Твóята пáпка ли е товá? Не, тáзи пáпка не é мóя. Мóята пáпка е по-голáма. (e) Твóята писáлка ли е товá? Не, тáзи писáлка не é мóя. Мóята писáлка е по-голáма. (f) Твóят молíв ли е товá? Не, тóзи молíв не é мой. Мóят молíв е по-голáм. (g) Твóят белéжник ли е товá? Не, тóзи белéжник не é мой. Мóят белéжник е по-голáм. (h) Твóята химикáлка ли е товá? Не, тáзи химикáлка не é мóя. Мóята химикáлка е по-голáма. 6 Портмонéто ми го нáма! Багáжът ми го нáма! Чадърът ми го нáма! Белéжникът ми го нáма!

Пáпката ми я нáма! Парíтът ми ги нáма! 7 (a) Турíстът не мóже да намéри свóя хотéла. (b) Не, турíстът не знае името му/името на хотéла. (c) Хотéльт е близо до спíрката на тролéй нóмер едно и тролéй нóмер пет. (d) До Университета има два хотéла. (e) Нéговият хотéл се кáзва «Сéрдика». Турíст Извинéте, г-н полицáй, мóжете ли да ми помóгнете? Не мóга да намéря свóя хотéла. Полицáй Как се кáзва хотéльт Ви? Турíст За съжалéние, не знае. Знае сáмо, че е близо до спíрката на тролéй нóмер едно и тролéй нóмер пет. Полицáй На кóя úлица е хотéльт? Турíст Не знае на кóя úлица е, но е близо до Университета. Полицáй Има два хотéла близо до Университета. Едният се кáзва «Сóфия», другият се кáзва

«Сéрдика». Турíст Вéче знае името на хотéла ми. Мóят хотéл се кáзва «Сéрдика». 8 (a) Нáма я; (b) Нáма го; (c) Нáма го; (d) Нáма ги; (e) Нáма я.

Do you understand? 1 F: До г-н и г-жá Колинс има свободни местá. 2 T. 3 T. 4 F: Г-н и г-жá Колинс имат малко рáбота в Сóфия. 5 T. 6 F: Еднинéин колéга заминáва скóро за Англия. 7 F: Те не знаят кьдé е Центráлна поща.

Unit 10

Questions 1 (a) Николáй бýрза, защóто трýбва да порýча такsí и да запáзи máса в ресторáнта за Майкъл Джóнсън и Боян Антóнов. (b) Те мóгат да чýят прогнóзата по ráдиото. (c) Утре на Вýтоша врéмето ще бýде предíмно слýнчево, но ветровýто. (d) Нáдя предлáга да отíдат в Мéлник. (e) В кráя на сéдмицата врéмето ще бýде хýбаво. (f) Нáдя ще говори с шéфа. 2 (a) T. (b) F: Николáй трýбва да порýча такsí и да запáзи máса в ресторáнта. (c) T. (d) F: Утре врéмето на Вýтоша нáма да бýде много хýбаво. (e) F: Г-н Джóнсън сýгурно не нóси туристíчески обýвки. (f) F: Шéфтъ ще се сýгласí да отíде в Мéлник.

Exercises 1 (a) Утре ще бýде ли óблично и мräчно? Не, утре нáма да бýде óблично и мräчно. (b) Утре ще бýде ли мýгливо? Не, утре нáма да бýде мýгливо. (c) Утре ще бýде ли тóпло и слýнчево? Не, утре нáма да бýде тóпло и слýнчево. (d) Утре ще бýде ли студéно и влáжно? Не, утре нáма да бýде студéно и влáжно. (e) Утре ще бýде ли дъждóвно? Не, утре нáма да бýде дъждóвно. 2 (a) Найстíна, много е горéщо. Не сýм сýглásен/сýглásна. Изóбщо не é горéщо. (b) Найстíна, много е кýсно. Не сýм сýглásен/сýглásна. Изóбщо не é кýсно. (c) Найстíна, много е забáвно. Не сýм сýглásен/сýглásна. Изóбщо не é забáвно. (d) Найстíна, много е удóбно. Не сýм сýглásен/сýглásна. Изóбщо не é удóбно. (e) Найстíна, много е лéсно. Не сýм сýглásен/сýглásна. Изóбщо не é лéсно. 3 i (d); ii (e); iii (a); iv (c); v (b). 4 (a) Не, утре ще бýде ясно и горéщо. (b) Не, вáтьрът по Черномóрието ще бýде слаб до умéрен. (c) Ще бýде междú двáйсет и осем и трийсет и два грáдуса. (d) Температúрата на морéто ще бýде около двáйсет и три грáдуса. 5 Нáма да дойда, защóто нáмам врéмето./Утре./Предлáгам да отíдем на екскурзия. Сýглásна ли си?/Врéмето ще бýде слýнчево и тóпло. Добрé. И аз ще взéма мóето эке. 6 (a) Г-н Антóнов ще се сýгласí бýрзо/лéсно/трýдно. (b) Лéсно/трýдно/

бързо ще намерим гáата. (c) Трудно/лесно/бързо ще намерим багáжа. (d) Ш-ш-ш! Говори по-тихо!

Do you understand? 1 Т. 2 F: На Витоша винаги е по-студено. 3 F: Мéлник е на юг. 4 Т. 5 F: Милéна не обича да стáва рано. 6 Т.

Unit 11

Questions 1 (a) Г-н Антóнов и г-н Джónсън трябва да направят план за слéдващата сéдмица. (b) Г-н Джónсън иска да отиде в Бóровец, за да разглéда хотéлите. (c) Г-н Джónсън и г-н Антóнов са покáнени на излóжба във вто́рник преди обед. (d) Те ще отидат на панаýра на пýрвия ден, за да имат врéме да разглéдат всíчко. (e) Г-н Антóнов трябва да се върне в Сóфия на двáйсет и вто́ри май. 2 (a) F: Г-н Джónсън иска да отиде сам. (b) T. (c) F: Прéговорите ще бъдат на вто́рия и трéтия ден. (d) F: Г-н Антóнов ще посрéщне делегáция, която пристíга от Япония. (e) T.

Exercises 1 (a) На пárтера има подárьци и козмéтика. (b) На пýрвия етáж има всíчко за детéто. (c) На вто́рия етáж има обúвки. (d) На трéтия етáж има мъжка и дáмска конфéкция. (e) На четвéртия етáж има килíми. (f) На пéтия етáж има ресторáнт и тоалéтна. 2 (a) Продáват маратóнки на вто́рия етáж. (b) Продáват парфюми на пárтера. (c) Продáват якета на трéтия етáж. (d) Продáват шампóани на пárтера. 3 (a) на него, го; (b) на нея, я; (c) на него, го; (d) на тях, ги. 4 (a) сéбота, за сéбота; (b) пéтьк, в пéтьк; (c) срýда, за утре. 5 (a) Едýн приýтен уýкенд. (b) Луксóзен автобús. (c) В хотéл в цéнтъра на Бéлград. (d) Двáйсет и осми април; вто́ри юни; четвéрти аўгуст; осми септéмври; тринáйсети октóмври. (e) Екску́рзия до Нóви Сад. (f) Бéлгарски езíк. (g) Не. Ценáта не вклóчва билéти за музéи. 6 (a) В понедéлник Нáдя ще помóгне на Николáй с докумéнти. (b) Във вто́рник Нáдя ще кáже на шéфа за дáтата на излóжбата. (c) В срýда Нáдя ще отгово́ри на писмóто на худóжника. (d) В четвéртък Нáдя ще изпрати покáни на всíчки, който рабóтят във фíрмата. (e) В пéтьк Нáдя ще се обáди на колéгата в Пловдив. (f) В сéбота Нáдя ще кúпи подárьк на синá на Антóнови. (g) В недéля Нáдя ще покáже на Милéна нóвите плакáти./**Dates:** Каквó ще прáвиши на осемнáйсети, деветнáйсети, двáйсети, двáйсет и пýрви, двáйсет и вто́ри, двáйсет и трéти и двáйсет и четвéрти май?

Do you understand? 1 Т. 2 F: Г-н и г-жá Кóлинс ще бъдат във Вáрна до четвéрти юни. 3 Т. 4 F: Кен не мóже да пътува на двáйсет и вто́ри юли. 5 Т. 6 F: Кен трáбва да отиде в агéнцията в понедéлник.

Unit 12

Questions 1 (a) Нáдя не обíча да чáка. (b) Милéна кáзва на Нáдя да не порéчва óще, защóто Николáй ще дóйде след мálко. (c) Спорéд Нáдя Николáй ще дóйде, защóто харéсва Милéна. (d) Милéна иска да се обáди на Николáй, за да го попíта зашó не íдва. (e) Не, тя нýма мобíлен телефон (GSM). (f) Николáй обíча да сáда до хúбави момíчета. 2 (a) F: Николáй трáбва да дóйде след мálко. (b) F: Нáдя кáзва, че Николáй винаги закъснýва. (c) T. (d) F: Милéна не обíча да чáка. (e) T.

Exercises 1 (a) Оставí; (b) оставя; (c) оставяш. 2 (a) ii; (b) i; (c) v; (d) iv; (e) iii; (f) iv. 3 (a) помáга; (b) стáваме; (c) ѫдва; (d) порéчва. 4 Ѝскам да вíдя; хáйде да влéзем; Хáйде и нíе да сéднем; и нíе ще изберéм нéцо; ще отíда по-блíзо; за да разглéдам блúзата Ѳ; Ѝскам да порéчаш. 5 Éто, тя ѫдва, вíжда, влíза. Éто вíжда, сáда. Éто избíра, порéчва. Éто нóси. Éто, не чáка. Éто, пláща, стáва и отíва. 6 (a) обíча; (b) харéсва/обíча; (c) обíча; (d) харéсва; (e) обíча; (f) харéсате; (g) харéсват/обíчат; (h) обíчам; (i) обíча; (j) харéса; (k) харéсва.

Do you understand? 1 Г-н Джónсън не трáбва да паркíра до табéлката, защóто хотéльт е в ремóнт и понéкога пáдат тéжки предмети. 2 Пárкингът е зад хотéла. 3 Полициáят препорéчва мálкия ресторáнт, защóто г-н Джónсън нýма да чáка дýлго там. 4 Г-н Джónсън не мóже да сéдне на масата в Ѣгъла, защóто тя е запáзена. 5 Г-н Джónсън кáзва „Мóля, недéите да бýрзате“. 6 Сервítърът ще помóгне на г-н Джónсън, защóто той не разбíра всíчко в менüто.

Unit 13

Questions 1 (a) Пристíгнахме към сéдем часá. (b) Пътуването ни бéше приýтно. (c) Ѝмахме проблеми, защóто нýмахме карта на градá. (d) Проблемите ни запóчнаха, когáто пристíгнахме в градá. (e) Не, когáто пристíгнахме, бéше óще свéтло. (f) Не стýгнахме до площа́да с цýрквата, защóто улицата бéше в ремóнт. 2 (a) F: Г-н и г-жá Кóлинс ще кáрат напráво и ще стýгнат едýн площа́д, на кóйто има цýрква. (b) F: Хотéл «Одéса» е

вдýсно, срещу Мóрската градíна. (c) F: Г-н и г-жá Кóлинс пристýгнаха във Вárна към сéдем часá. (d) T. (e) F: Ресторáнът е на пárтера вляво.

Exercises 1 i (e); ii (f); iii (a); iv (c); v (d); vi (b). 2 (a) Когá запóчна да валий? (b) Защó загúбихте пýтя? (c) Къдé е бáнката? (d) Кого пýтахте къдé е магистрálата? (e) Кой ви помóгна да намéрите пýтя? (f) Къдé завýхте надýсно? 3 (a) обýдвах; (b) кúпи; (c) замýнаха; (d) напráви; (e) запóчна; (f) пýтахме; (g) порýчах; (h) изпрати. 4 Вýрнах се по сýщата úлица. Сtýгнах едýн булевáрд. Завýх надýсно и кáрах напráво. Катó стýгнах площаðа, паркýрах на пárкинга и пýтах пак. Музéят не бéше далéче от площаðа. 5 Вýрвéте напráво по тáзи úлица. На втóрата úлица завýхите наляво и после ведnága завýхите надýсно. Вýрвéте напráво и ще стýгнете едýн площаð. На трéтата úлица вляво завýхите наляво. Аптéката е на óколо двайсет méтра вляво. 6 Кáрахме напráво по тáзи úлица. На втóрата úлица завýхме наляво и после ведnága завýхме надýсно. Кáрахме напráво и стýгнахме едýн площаð. На трéтата úлица вляво завýхме наляво. Аптéката бéше на óколо двайсет méтра вляво.

Do you understand? (a) Нýмах предстáва от бýлгарската истóрия. (b) В стáрия град разглéдах Рýмската стенá, стáрия теáтьр и цýрквата «Светý Константýн и Елéна». (c) Вréмето бéше приýтно, защóто не бéше мнóго горéшо. (d) Когáто пристýгна grýпа англичáни, имах вýзможност да бýда преводáч. (e) Англичáните тýrsиха преводáча във фoайéто вляво от рецéпцията. (f) Ще покáжа на Нáдя картички, а не сníмки, защóто загúбих фóтоапáрата си.

Unit 14

Questions 1 (a) Когáто се хóди на гóсти в Бýлгáрия на домакýнята се нóсят цветý и бонбóни. (b) Днес се празнúва Кýрил и Метóдий, денят на бýлгарската кultúra. (c) Мáйкъл Джóнсън не мóже да кáже на Сáшко „Честít рожdén ден“, защóто днес не é рожdénият ден да Сáшко. (d) Сáшко благодáрí на Мáйкъл Джóнсън за шоколáд и молýвите. (e) Подáрьци се получáват на рожdén ден. (f) Бóйн Антóнов ще донесé вýното от кúхнята. 2 (a) F: Мнóго хóра купúват цветý днес. (b) T. (c) T. (d) F: Златка Антóнова ще покáни гóстите в хóла. (e) F: Сáшко обýча да помáга. (f) T.

Exercises 1 Поздравýвам Ви с нóвата rábota. Честít! Поздравýвам Ви с нóвия апартамéнт. Честít! Поздравý-

вам Ви със свáтбата. Честít! Поздравýвам Ви с успéха. Честít! Поздравýвам Ви с прázника. Честít! 2 (a) Милéна е покáнена на óпера. (b) Покáнен(a) сýм на свáтба. (c) Мáйкъл Джóнсън е покáнен на излóжба. (d) Тe са покáнени на пárти. (e) Покáнени ли стe на кокtéйла? 3 (a) Къдé се обмéяналá? (b) Каквó не сé продáва на малolétni? (c) Когá се прáвят резерváции? (d) Къдé се отíва с тóзи трамвáй? (e) Каквó се вýjда оттýk? (f) Каквó се вýjда оттýk? (Singular verb after каквó, remember?). 4 Видá ли катедrálата «Светý Алексáндър Нéвски»? • Да, видях я. — Харéса ли ти? • Mnógo mi харéса. — Разглéда ли крýптата? • Да, разглéдах и нéя. Пред крýптата се продáваха икóни. Кúпих еднá мálка икóна. — Мóже ли да я вýдя? • Разбýра се. Éто я. Харéсва ли ти? — Аз не разбýрам от икóни, но тáзи mi харéсва. 5 (a) Да, компáктдискът с бýлгарска мýзика mnógo mi харéсва. (b) Да, таратóрът mnógo mi харéсва. (c) Да, бáницата mnógo mi харéсва. (d) Да, téзи цветý mnógo mi харéсват. (e) Да, бýлгарското вýно mnógo mi харéсва. (f) Да, пýлнените чýшки mnógo mi харéсват. (g) Да, бонбóните mnógo mi харéсват. (h) Да, шóпската салáта mnógo mi харéсва. 6 (a) Вчéра Мáйкъл Джóнсън и Николáй донéсоха рóзи за Златка Антóнова. (b) Вчéра Милéна донéсе едýн учéбник за Николáй. (c) Вчéра донéсохме брощýри от панаíра в Плóвдив. (d) Вчéра донéсохте ли подáрьк за свóите приýтели? (e) Вчéра Мáйкъл Джóнсън донéсе шоколáд за Сáшко. (f) Вчéра г-н Антóнов и синéт му донéсоха две бутýлки вýно от кúхнята.

Do you understand? 1 Тe празнúваха в ресторáн «Берлýн». 2 Éли предлáгá бонбóни на Невéна по слúчай свáтбата. 3 Тe се запознáха в Бóровец мýналата годíна. 4 Тя им пожелáва mnóго щáстие. 5 Когáто запóчват да пýят конýк, Éли и Джон кáзват „Наздрáве!“.

Unit 15

Questions 1 (a) Милéна не ýска пóвече кекс, защóто не ѝ се ядé. (b) Тя не сé чýвства добré. От вчéра я болý стомáхът. (c) Пíе ѝ се водá./На Нáдя ѝ се пíе водá. (d) Мýналата годíна по товá врéме тя ýмаше грип с висóка температúра. (e) Човéк трýбва да се гryжи за зdráveto си. 2 (a) F: Милéна не ýска кекс, защóто я болý стомáхът/ ýма болки в стомáха. (b) F: Кéксът mnóго ѝ харéса. (c) T. (d) F: Тя нýма хрéма и кáшица. (e) T.

Exercises 1 i (c); ii (g); iii (e); iv (f); v (a); vi (b), (d), (e); vii (b),

(d), (e). 2 (a) (i) Не, не го болят очите. (ii) Не, не ја боли зъб. (iii) Не, не ги болят краката. (iv) Не, не го боли коляното. (v) Не, не ја боли ръката. (b) (i) Не ми се ходи на плаж. (ii) Не ми се пие чай. (iii) Не ми се говори български. (iv) Не ми се учи. (v) Не ми се работи на компютър. 3 Каквото ти е?/Каквото кáза лéкарят?/Спи ли ти се?/Скúчно ли ти е?/Не се беспокой! Скоро ще ти мýне. 4 Лéкарят ми кáза, че имам (a) грип; (b) апендицит; (c) висока температура; (d) хрéма, (e) хепатит. 5 (a) Не можа да отиде, защото го болеше главата. (b) Не можах да я донеса, защото ме болеше кръстът. (c) Не можаха да го разгледат, защото ги боляха краката. (d) Не можахме да го пратим, защото нýмашме марки. (e) Не можах да ям от тях, защото имах болки в стомáха. 6 (a) Отидох да си кóпя маратонки. (b) Отидохме да си починем. (c) Отидох да си кóпя лекárства. (d) Отидох да посрéщу дъщеря си. (e) Отидох на лéкар. (f) Отидохме да пратим писмо на родителите си.

Do you understand? 1 Мъжът на г-жá Кóлинс не се чувства добре. 2 Той има силно главоболие и все му е студено. 3 Кожата на г-н Кóлинс е червéна, защото вчера цял ден беше на плáжа. 4 Г-н Кóлинс трябваше да сложи шáпка. 5 Сега той трябва да стои на сянка нýколко дни.

Unit 16

Questions 1 (a) Последния ден в хотéла платихме смéтката. (b) Той ѝ подарí еднí белéжник. (c) За г-жá Джóнсън избрáхме еднá срéбърна грýвна. (d) Да, дáдох го. (e) Той ще ми я прáти или по имейла или с факс. (f) Цéлия ден говорих на български. 2 (a) T. (b) T. (c) F: Мáйкъл Джóнсън избрá еднá срéбърна грýвна за женá си. (d) F: Той не мý покáза прогráмата. (e) F: Ако Нáдя беше на нéгово място, тя нýмаше да се беспокой. (f) F: Боян Антóнов разбрá товá, коéто ѹскаше да знае.

Exercises 1 (a) Ако нýмашме вáжна сréща, щáхме да отíдем на плаж. (b) Ако нýмаш друѓа рабóта, щáхме да отíда на Вítоша. (c) Ако нýмашме друѓа рабóта, щáхме да отíдем на téнис. (d) Ако нýмаш вáжна сréща, щáхме да отíда на гóсти. (e) Ако нýмаш друѓа рабóта, щáхме да отíда на ски. 2 Ако ѹсках да кóпя подárък от Бългáрия, щáх да кóпя кутíя бонбóни/календáр/плакáт/бутилка вýно/кнýга/кутия с луксóзни пликове. 3 (a) Да, ако бях на твóе място, щáх да приéма покáната. Не, ако бях на твóе място, нýмаше да приéма покáната. (b) Да, ако бях на

твóе място, щáх да кóпя цветá. Не, ако бях на твóе място, нýмаше да кóпя цветá. (c) Да, ако бях на твóе място, щáх да изпраќа момíчето. Не, ако бях на твóе място, нýмаше да изпраќа момíчето. (d) Да, ако бях на твóе място, щáх да донеса подárък. Не, ако бях на твóе място, нýмаше да донеса подárък. (e) Да, ако бях на твóе място, щáх да посрéщу американеца. Не, ако бях на твóе място, нýмаше да посрéщу американеца. 4 (a) Невéна дáде две картички от Рýлския манастир на Джон и Ели. Те ѹскаха óще, но тя нýмаше побéче. (b) Ние дáдохме две картички от Рýлския манастир на туристите. Те ѹскаха óще, но ние нýмашме побéче. (c) Г-н и г-жá Кóлинс дáдоха две картички от Рýлския манастир на своя приятел. Той ѹскаше óще, но те нýмаша побéче. 5 (a) óще; (b) óще; (c) побéче; (d) побéче; (e) óще; (f) побéче; (g) óще. 6 You Каквó ѹскаше да дадé г-жá Антóнова на Мáйкъл Джóнсън? Your friend Г-жá Антóнова ѹскаше да дадé на Мáйкъл Джóнсън мáльк подárък. You Каквó разбрá тя от нéго? Your friend Тя разбрá от нéго, че женá му много обýча кристáлни вáзи. You Къде отíде тя вчéra сутринтá? Your friend Вчéra сутринтá тя отíде в магазýн за подárъци. You Каквó ѹскаше да изберé? Your friend Йскаше да изберé най-красивата кристáлна вáза. You Защó тя не кóпи кристáлна вáза? Your friend Тя не кóпи кристáлна вáза, защото кристáлните вáзи бáха ужásно скéпи. You Каквó избрá г-жá Антóнова? Your friend Г-жá Антóнова избрá еднá красива икóна. You На когó дáде тя посle подárъка за г-жá Джóнсън? Your friend Пóсле тя дáде подárъка за г-жá Джóнсън на Николáй. 7 (a) Г-н и г-жá Кóлинс пýтаха къде има магазýн за плодовé и зеленчúци. (b) Невéна попýта г-н Джóнсън дали има ли/има свободно врéме. (c) Боян Антóнов попýта когá Мáйкъл Джóнсън ще изпраќи прогráмата. (d) Милéна кáза, че има сréща в два часá. (e) Марк и Ели кáзаха, че ще замýнат за Вáрна на двáйсет и осми май. (f) Шéфът кáза, че не ѹска побéче кафé. **Do you understand?** 1 Мáйкъл Джóнсън ще изпраќи óще реклáми. 2 Той може да дадé реклáмите на Николáй. 3 Милéна разбрá за чудéсната възмóжност от Нáдя. 4 Ако беше на мястото на Николáй, Милéна веднáга щéше да приéме. 5 Тя щéше да му ги донесé. 6 Николáй предпочítа да изпраќи Милéна.

Unit 17

Questions 1 (a) Не, не е болна. (b) Учúден съм, защото

тáзи сúтрин я видáх от трамвáя. (c) Когáто я видáх, Нáдя оти́ваще на рабóта. (d) Нáдя не трáбаше да паркíра пред бólницата. (e) Мотóрът спрý пред бólницата. (f) Кáзах му, че колáта ýма повréда. 2 (a) F: Полицáят покáзваше на Нáдя знáка «Спíрането забранéно». (b) F: Нáдя нáмаше предстáва каквó му е на мотóра. (c) T. (d) T. (e) F: Нéйният познáт намéри повréдата ведиáга. (f) F: Колáта нáмаше бензíн.

Exercises 1 не рабóтеше добрé, в мотóра, на сервíз, да кáра колáта, с трамвáй, ýмаше неприýтности, пред бólницата, повréдата, трáбаше, спíрането е забранéно, глóба, ýма повréда, «Спíрането забранéно», познáт, колáта, нáмаше бензíн. 2 (a) Каквó прáвеха те? (b) Каквó прáвеше той? (c) Каквó прáвеше тя? (d) Каквó прáвеше той? (e) Каквó прáвеха те? (f) Каквó прáвеха те? 3 Тová стáна преди петnáйсет минúти. Аз бях в хотéла. Чáках такsý. Имаше сáмо едiн мъж. Той говóреще по телефонá. Той стоéше пред хотéла. 4 (a) Предi аз рабóтеш в едiн магазíн. (b) Предi две годíни аз рабóтеш в музéя. (c) Предi аз рабóтеш катó сервítъбр. (сервítъбрка if you are a woman!) (d) Аз рабóтеш катó учíтель(ка) предi мнóго годíни. (e) Предi рабóтеш в бáнката. 5 (a) (i) ýдваше, (ii) дойдé; (b) (i) кáзваше, (ii) кáза; (c) (i) кúпих. (ii) купúвах.

Do you understand? 1 Г-жá Кóлинс не мóже да спре дúша, защóто кráнът е повréден. 2 Той говóреще с еднá женá пред вхóда на Мóрската градíна. 3 Пýрво кráнът на дúша се развали. Пóсле мъжът ѝ изчéзna. 4 Когáто го видá портиéрът, г-н Кóлинс купúваше нéшo. 5 Всíчки знáеха къдé е г-н Кóлинс.

Unit 18

Questions 1 (a) Милéна óще не сé е облáкла. (b) Да, приятелката на Милéна си е отíшла. (c) Николáй предлáга да вечерйт след представléнието. (d) Представléнието не é запóчнало, защóто е óще ráно. (e) Николáй е стáнал мнóго разсéян. (f) Спорéд Милéна Николáй се е уморíл от мнóго úчене. 2 (a) T. (b) F: Нáма да закýснéят, защóто Милéна вéче е решíла какvó да облечé. (c) F: Николáй óще не é вечéрял. (d) T. (e) T. (f) F: На Николáй нáма да му е скúчно с Милéна.

Exercises 1 (a) Запóчнало ли е представléнието? (b) Óще не сýм се обláкла. (c) Нáмам предstáва как сýм напráвил takáva gréшка! (d) Какvó се е слúчило? (e) Вéче сýм решíла какvó да облекá. 2 (a) Не é várno, Нáдя е дошlá!

(b) Не é várno, Нáдя е донéсла цветá! (c) Не é várno, Нáдя е kúпила bonбóni! (d) Не é várno, Нáдя е напráвила kaфé! 3 (a) Хóдила ли си в Бóровец? (b) Хóдили ли стe в Бóровец? (c) Хóдили ли стe в Бóровец? (d) Хóдил ли си в Бóровец? 4 (a) Зabrávila сýм да взéма chádъr. Сtáнала сýм mnógo разséyan! (b) Зabrávил сýм да взéma фóтоапáрат. Сtáнал сýм mnógo разséyan! (c) Зabrávili сме да взémem parý. Сtáнали сме mnógo разséyan! 5 (a) Нáмаше býra. Г-н Antóнов бéше Zabrávил da kúpi býra. (b) Нáмаше хляb. Г-жá Antónova béше Zabrávila da kúpi хляb. (c) Нáмаше domáti. Г-н и г-жá Kólinс býxa Zabrávili da kúpti domáti. (d) Нáмаше gázirana водá. Аz бях Zabrávил/a da kúpia gázirana водá. 6 (a) Vzex фóтоапáрата, но sегá go нáma. Cígurno сýм go загúbil/a. (b) Vzex шápkata, но sегá я нáma. Cígurno сýм я загúbil/a. (c) Vzex сnímkite, но sегá гi нáma. Cígurno сýм гi загúbil/a. (d) Vzex белéjnika, но sегá go нáma. Cígurno сýм go загúbil/a. (e) Vzex knýgata, но sегá я нáma. Cígurno сýм я загúbil/a. (f) Vzex véstnika, но sегá go нáma. Cígurno сýм go загúbil/a.

Do you understand? 1 Джордж óще го болí главáta. 2 На néго му е скúчно. 3 Тя не мý e káзала досегá, че на Златни pásyци ýма игрýще за голф. 4 Джордж не é взел стíковете si. 5 Джордж щe взéme стíкове под náem. 6 Францúзинът от съсéдната стáя вéче е игрál голф на Златни pásyци.

Unit 19

Questions 1 (a) Бíзнесменът ýска да сменí стáята si. (b) Контáктът за самobrýsnáčka не рабóти, прозóрецът е scúpen и вентилáторът в бáнята е развалéн. (c) Стáята mu e shúmna, защóто e tóчно nad рестóránta. (d) Бíзнесменът не мóже да чáка, защóто ýма wáжna crésha. (e) Drúgitе gósti na хотéla se oplákvat ot shumá na tramváite. (f) Той предlága da go slóжat в stáya na dvanájsetna etáj. 2 (a) F: Бíзнесменът káza, че ne bíl довólen ot stáяta, koýto sa mu dáli. (b) F: Прозóрецът бил scúpen. (c) T. (d) F: Той щял да се výrne kým shest часá. (e) T.

Exercises 1 Не сýм довólen/dovólna ot: (a) ценáta, (b) продавáckata, (c) сервítъбра, (d) серvíza, (e) хранáta, (f) káчеството на сnímkite, (g) обслúжването. 2 (a) Kюфтéto, koéto stе mi dáli, ne mý xarésva. (b) Cúpata, koýto stе mi dáli, ne mý xarésva. (c) Вýnoto, koéto stе mi dáli, ne mý xarésva. (d) Salátite, koýto stе mi dáli, ne mý xarésvat.

(e) Сладолéдът, кóйто сте ми дáли, не мý харéсва. 3 (a) Дáдох Ви го. Éто го. (b) Дáдох ви ги. Éто ги. (c) Дáдох ви я. Éто я. (d) Дáдох ви го. Éто го. (e) Дáдох Ви я. Éто я. 4 (a) Снóщи не можáх да спя от кафéто. (b) Снóщи не можáх да спя от главобóлие. (c) Снóщи не можáх да спя от горещинá. (d) Снóщи не можáх да спя от комáрите. (e) Снóщи не можáх да спя от мýзиката в ресторáнта. 5 Nadya is talking as far as „Имало мнóго хóра на панаíра“. Then Nikolai takes over. 6 (a) Свáтбата билá вчéра. (b) Те празнúвали в ресторáнт «Берлín». (c) Те се запознáли в Бóровец. (d) Той дошéл в Сóфия на гóсти на родítelите на Éли. (e) Сегá щéли да отíдат на морé.

Do you understand? 1 Нáдя трáбва да предадé на дíрéктора, че клиéнтите не билý довóлни от тáхната práбота. 2 Порéчали 1 200 брошúри, а полúчили сáмo 600. Пápkите имали дефéкти, а визýтните кárтички билý на лошокáчествена хартíя. 3 Клиéнтът се обáжда за втóри пýт, за да се извинí. 4 Пápkите и визýтните кárтички билý порéчани на дру́го място в дру́га фíрма. 5 Кáзват, че в тáзи фíрма стáвали мнóго грéшки.

Unit 20

Questions 1 (a) Милéна покáза Центрálна поща на г-н и г-жá Кóлинс. (b) Г-н и г-жá Кóлинс бýха искали да дóйдат в Бългáрия през зýмата. (c) Акó имаха възмóжност, те бýха отíшли в Бóровец. (d) Милéна би искала г-жá Кóлинс да помóгне на Николáй на Хýйтроу. (e) Николáй би искал Милéна да пýтува с нéго. 2 (a) F: Николáй ще пýтува зáедно с г-н и г-жá Кóлинс. (b) F: Г-н и г-жá Кóлинс са видýли побечето забележítелности óколо Bárna. (c) T. (d) F: Г-н и г-жá Кóлинс ще пýшат на Милéна от Áнглия. (e) F: Николáй ще прáти кárтичка на Милéна от Чéлмсфорд.

Exercises 1 (i) (a) Ще ѝ се обáдя, (b) Обáдих ѝ се вéче, (c) Вéче ѝ се обáдих; (ii) (a) Ще му се обáдя, (b) Обáдих му се вéче, (c) Вéче му се обáдих; (iii) (a) Ще им се обáдя, (b) Обáдих им се вéче, (c) Вéче им се обáдих; (iv) (a) Ще ѝ се обáдя, (b) Обáдих ѝ се вéче, (c) Вéче ѝ се обáдих. 2 (a) Бýхте ли ми кáзали Вáшия адréс? (b) Бýхте ли ми се обáдили пó-кéсно? (c) Бýхте ли ни помóгнали да намéрим пýтia за Bárna? (d) Бýхте ли ми дáли дру́га стáя? (e) Бýхте ли ми порéчали таксíй за дéсет часá? 3 (a) Ще кúпя/Бих кúпил, акó намéря нéщо хýбово. (b) Ще се обáдя/Бих се обáдил(a), акó имам врéме. (c) Ще дóйда/Бих дошéл

(дошлá), акó се чýвствам пó-добрé. (d) Щe участвам/Бих участвал(a), акó имам парý. 4 (a) At a conference in Bulgaria. (b) At the beginning of the conference. (c) Ladies and Gentlemen, Dear Friends. (d) From all over the world. (e) They are all friends of Bulgaria. (f) Sofia. (g) He hopes their deliberations will be enjoyable and fruitful.

Do you understand? 1 На летíщето г-н и г-жá Кóлинс вýждат Невéна. 2 Невéна е на летíщето, защóто тя изпрашá Марк Дéйвис и женá му. 3 Невéна мнóго е разkáзвала на Марк за г-жá Кóлинс. 4 Марк щял да изпрати съобщéние на г-жá Кóлинс за една конферéнция за Бългáрия. 5 Г-жá Кóлинс би участвала в конферéнцията, акó не é заéта по сýщото врéме. 6 Г-жá Кóлинс dáва на Марк визýтната си кárтичка.

Pronunciation and spelling

Bulgarian letters are constant and reliable. English letters are fickle. In English, one letter can have many sounds and the right sound depends on the letters that come before and after it. This makes English spelling and pronunciation very difficult. Compare, for example, *laughter* and *slaughter* or *bough*, *cough* and *enough*. Bulgarian letters are altogether more trustworthy and their pronunciation only rarely depends on the company they keep. One letter has basically one sound. So you can usually pronounce Bulgarian correctly by moving logically through the words and combining the sounds of the individual letters as you go. This also makes spelling relatively straightforward.

A few Bulgarian letters do, however, alter their pronunciation depending on the company they keep and also on their position in the word. This particularly affects certain consonants which we can conveniently group in pairs. In each pair one of the letters is ‘voiced’ (i.e. pronounced with your vocal chords vibrating) and the other is ‘voiceless’ (i.e. pronounced without using your vocal chords, almost as if whispering). Read these letters out loud, holding your Adam’s apple between your thumb and forefinger and you’ll see the difference!

Voiced Voiceless

б	п
в	ф
г	к
д	т
ж	ш
з	с

(Additional pairs are **дж/ч** and **дз/ц**. The consonant **x**, which has no partner, is also voiceless.)

Remember particularly that:

- (a) When a voiced consonant is the last letter in a word, you usually pronounce it as if it were its voiceless partner:

Written	Pronounced
хляб	<i>bread</i>
хубав	<i>beautiful</i>
Бог	<i>God</i>
млад	<i>young</i>
мъж	<i>man</i>
влез!	<i>come in</i>

(Did you notice **хубав** (**хубаф**) and **млад** (**млат**) when you listened to the alphabet on the recording? And you will remember how Victoria Collins has to spell her name in Bulgarian: **Ко́линс**.) (See p. xv.)

- (b) When **б**, **в**, **г**, **д**, **ж** or **з** come before a voiceless consonant, they too become voiceless: **автобус** (**афтобус**) *bus*, **вкъщи** (**фкъщи**) *at home*, **командирóвка** (**командирóфка**) *business trip*, **ирлáндка** (**ирлáнтки**) *Irishwoman*, **дъжд** (**дъшт**) *rain*, **изход** (**йзхот**) *exit*.

- (c) Bulgarian vowels are all single syllables and pure sounds, unlike the English vowels which begin on one sound and end on another (diphthongs). In Bulgarian, such sounds are formed by placing the vowels **а**, **е**, **и**, **о** or **у** before or after the letter **ÿ**, which is itself not a vowel and fulfils the function of the English ‘y’ (as in *yes*, *soya* or *York*): **хайде!** *come on!*; **здравéй!** *hello!*; **йод** *iodine*.

- (d) Bulgarians do tend to speak fast and the faster they speak the further they depart from ‘standard’ pronunciation. Listen, for example, how the letter ‘o’, when unstressed, particularly when coming after a stressed syllable, is pronounced more like the letter ‘y’, as in **Витоша** and **блíзо** (pronounced **Вýтуша** and **блíзу**). Similarly, the letter ‘a’, especially when coming after or before a stressed syllable, gets ‘reduced’ to ‘ъ’, as in **мáса**, **часóвник** and **разбýра се** (pronounced **чъсóвник** and **ръзбýръ се**).

- (e) The letter ‘ъ’ is only found after consonants and in combination with the letter ‘o’: **шофъбр** *driver*.

- (f) The diphthong **ио/ие** is only found after a vowel: **фоайé** *foyer* or at the beginning of a word: **Йорк** *York*.

Numerals

Cardinals

0	нула
1	еди́н (еди́н, една́)
2	две (два)
3	три
4	чётири
5	пет
6	шест
7	сéдем
8	о́сем
9	дéвёт
10	дéсёт
11	единáйсет
12	дванáйсет
13	тринáйсет
14	четирина́йсет
15	петна́йсет
16	шестна́йсет
17	сéдемна́йсет
18	о́семна́йсет
19	деветна́йсет
20	двáйсет (двáдесет)
21	двáйсет и единó
22	двáйсет и две
23	двáйсет и три
24	двáйсет и чётири
25	двáйсет и пет
26	двáйсет и шест
27	двáйсет и сéдем
28	двáйсет и о́сем
29	двáйсет и дéвёт
30	трийсет (тридесет)
40	чети́рисет (чети́ридесет)
50	петдесéт
60	шейсéт (шестдесéт)
70	сéдемдесéт
80	о́семдесéт
90	деветдесéт
100	сто
101	сто и единó (еди́н, една́)
110	сто и дéсёт
123	сто двáйсет и три
200	двéста
300	триста
400	чётиристотин
500	пéтстотин

Numbers of four digits and more are separated by a space where English uses a comma.

1 000	хилáда	1 000 000	еди́н милион
2 000	две хилáди	2 000 000	два милиона
3 000	три хилáди		

Ordinals

1st	пýрви	11th	единáйсети
2nd	втóри	21st	двáйсет и пýрви
3rd	трéти	22nd	двáйсет и втóри
4th	четвéрти		
5th	пéти		
6th	шéсти		
7th	сéдми		
8th	о́сми		
9th	девéти		
10th	десéти		

Grammatical terms

1 Prepositions

Spatial prepositions

Location (*Where?*)

в	<i>in</i>
върхú	<i>on top of</i>
до	<i>next to</i>
зад	<i>behind</i>
между	<i>between</i>
на	<i>on, at</i>
над	<i>above</i>
под	<i>under</i>
пред	<i>in front of</i>
срещу	<i>opposite</i>

Movement (*Where to/from?, etc.*)

към	<i>to(wards)</i>
около	<i>(a)round</i>
от	<i>from; out of</i>
по	<i>on; along</i>
през	<i>through</i>
след	<i>after</i>

Bulgarian prepositions and their English equivalents

без	{ without to	без преводáч частът е дванáйсет без пет
в (във)	{ in to at on	в Плóвдив (отíвам) в бáнката, в Мéлник (рабóтя) във фíрма „Прогрéс“, в дванáйсет часá, в момéнта в срýда
до	{ next to to until till	хотéльт е до бáнката (стýгам) до площа́да, екскúрзия до Вýтоша до четвéрти юни до късно
за	{ for about to —	писмó за Вас, магазíн за плодовé, за две сéдмици, (заминáвам) за Аngлия (говóря) за англичáнката пýтят за Вáрна (пýтам) за пýтя
към	{ towards around —	(отíвам) към Мóрската градíна към шест часá молбá към Вас

на	{	<i>on</i>	на кáртата, на пárтера, на почíвка, на ўлица «Ракóвски», на Вýтоша, на петнáйсети май
		<i>at</i>	на máсата, на летíщето, на светофáра
		<i>of</i>	кáрта на Сóфия, чáнтата на Джон
		<i>in</i>	на юг; на англíйски езíк
		<i>to</i>	(отíвам) на морé, на óпера
		<i>for</i>	(да кúпя) подáрък на синá на Антóнови
óколо	{	<i>around</i>	óколо градá
		<i>about</i>	óколо пет часá
от	{	<i>from</i>	писмó от Лóндон
		<i>(made) of</i>	сúпа от зеленчúци
		<i>with</i>	довóлен сым от хотéла
		<i>since</i>	в Сóфия сым от четвéрти май
	—		ймам нúжда от преводáч
по	{	<i>on</i>	по ráдиото, по телéфона
		<i>over</i>	по висóките планинý
		<i>along</i>	по пýтя, по Черномóрието
под	{	<i>under</i>	под máсата
		—	(да взéма) колá под наéм
предí	{	<i>before</i>	предí óбед
		<i>ago</i>	предí две сéдмици
през	{	<i>through</i>	през градá
		<i>in/during</i>	през зýмата, през мéсец май
		<i>at</i>	през нощá
протíв		<i>against</i>	протíв néго
с (със)	{	<i>with</i>	срéща с néго, с удовóлствие
		<i>on</i>	(поздравíвам) с прázника (да запознáя) с г-н Антóнови

след	{	<i>after</i>	след téбе, след rábota
		<i>in</i>	след две сéдмици
у	{	<i>at</i>	у нас
		<i>with</i>	кñíгата е у нéя

2 Nouns

Gender	Indefinite singular	Indefinite plural	Definite singular	Definite plural
Masculine				
consonant	хотéл вéстник лéкар учíтел музéй ключ	хотéли вéстници лéкари учíтели музéи клóчове	хотéлът вéстникът лéкарят учíтелят музéят клóчовете	хотéлите вéстниците лéкарите учíтелейте музéите клóчовете
-ý one syllable				
			NB Non-subject definite: хотéла вéстника лéкаря учíтеля музéя клóчча	
Feminine				
-а	женá	жéнý	женáта	женýте
-я	стáя	стáи	стáята	стáите
consonant	вéчер нарóдност нощ	вéчери нарóдности нощá	вéчертá нарóдностtá нощtá	вéчерите нарóдностите нощите
	прóлет	прóлети	прóлетtá	прóлетите
	сúтрин	сúтрини	сúтринtá	сúтрините
Neuter				
-о	писмó	писмá	писмóто	писмáта
-е	кафé	кафéта	кафéто	кафéтата
-иe	списáние	списáния	списáнието	списáнията
-и	таксíй	таксíта	таксíтo	таксíтата
-ю	менéо	менéотa	менéотo	менéотата

Some irregular plurals

Masculine	Feminine	Neuter
брát-брáти		
бýлгарин-бýлгари	рькá-рьцé	детé-децá
господíн-господá		йме-именá
гост-гóсти		окó-очý
ден-дни		ухó-ушý
крак-кракá		
мъж-мъжé		

3 Adjectives and adverbs

	Masculine	Feminine	Neuter	Plural
without loss of vowel Indefinite	висок син	висока сíня	висóко сíньо	висóки сíни
Definite	висóкийят сíният	висóката сíната	висóкото сíньото	висóките сíните
with loss of vowel Indefinite	добър приятен	добра приятна	добро приятно	добри приятни
Definite	добърят приятният	добрата приятната	доброто приятното	добрите приятните
ending in -ски Indefinite	български	българска	българско	български
Definite	българският	българската	българското	българските

Comparison of adjectives

добър *good* по-добър *better* най-добър *best*

Comparison of adverbs

бързо	<i>quickly</i>	по-бързо	<i>quicker</i>	най-бързо	<i>quickest</i>
добре	<i>well</i>	по-добре	<i>better</i>	най-добре	<i>best</i>
малко	<i>little</i>	по-малко	<i>less</i>	най-малко	<i>least</i>
много	<i>much</i>	повече	<i>more</i>	най-много	<i>most</i>

4 Pronouns

Subject form	Object form		Indirect object form	
	Full	Short	Full	Short
аз	мéне	ме	на мéне	ми
ти	тéбе	те	на тéбе	ти
той	нéго	го	на нéго	му
тя	нéя	я	на нéя	ѝ
то	нéго	го	на нéго	му
нíе	нас	ни	на нас	ни
*вíе	*вас	*ви	на *вас	*ви
те	тáх	ги	на тáх	им

(*When the polite form for *you* is used referring to a single person, then you must use a capital letter in writing. This also applies to the possessives.)

Subject form		Possessive adjectival forms			Plural
		Masculine	Feminine	Neuter	
аз	indefinite definite	мой моят	моя моята	мое мое	моя моята
ти	indefinite definite	твой твоят	твоя твоята	твое твое	твой твоята
той	indefinite definite	негов неговият	негова неговата	негово неговото	негови неговите
тя	indefinite definite	нéин нéиният	нéйна нéйната	нéйно нéйното	нéйни нéйните
то	indefinite definite	нéгов неговият	нéгова неговата	нéгово неговото	нéгови неговите
нíе	indefinite definite	наш нашият	наша нашата	нашe нашето	наши нашите
вíе	indefinite definite	ваш вáшият	вáша вáшата	вáшe вáшето	вáши вáшите
те	indefinite definite	тéхен тéхният	тáхна тáхната	тáхно тáхното	тéхни тóхните
той	<i>own</i>				
тя	indefinite	свой	свóя	свóе	свой
то	definite	свóят	свóята	свóето	свóите

Definiteness and possession

- (a) Short forms (noun + definite article + short indirect object pronoun)
(b) Full forms (possessive adjective + definite article + noun)

Singular		Plural	
Short	Full	Short	full
лéкарят ми	= моят лéкар	куфарите ми	= моят куфари
стáпта ми	= моята стáпя	чáнтият ми	= моят чáнти
детéто ми	= мое детéто	дачáта ми	= моята дачá

Other pronouns

	Persons				Things	
	Subject form				Object form	
	Masc.	Fem.	Neuter	Plural		
Demonstrative pronouns	тóзи	тáзи	тová	téзи		тová
Questions (interrogative pronouns)	кóй	кóя	коé	кóй	когó	каквó
	какъв	каквá	каквó	каквý		
Relative pronouns	кóйто	кóйто	коéто	кóйто	когóто	каквóто
	какъвто	каквáто	каквóто	каквýто		
Indefinite pronouns	нýкой	нýкоя	нýкое	нýкои	нýкого	нéшо
Negative pronouns	нýкой	нýкоя	нýкое	нýкои	нýкого	нýшо
Generalizing pronouns	всéки	всáка	всáко	всýчки	всéкиго	всýчко

Other question words and their relative equivalents

защó?	<i>why?</i>	защóто	<i>because</i>
как?	<i>how?</i>	кákто	<i>as</i>
когá?	<i>when?</i>	когáто	<i>(the time) when</i>
къдé?	<i>where?</i>	къдéто	<i>(the place) where</i>

5 Verbsсъм *to be***Present**аз съм
ти ситой } е
тя } ениe сме
вие сте
те са**Past**аз бях
ти бéше**Future****Positive**ще съм/бýда
ще си/бýдеш

ще е/бýде

ще сме/бýдем
ще сте/бýдете

ще са/бýдат

Present perfectбил съм/бila съм/билó съм
бил си/бila си/билó си**Negative**нýма да съм/бýда
нýма да си/бýдеш

нýма да е/бýде

нýма да сме/бýдем
нýма да сте/бýдете

нýма да са/бýдат

той } тя	бéше	бил е
то		билá е
ниe	бáхме	билó е
вие	бáхте	бilií сме
те	бáха	бilií сте
		бilií са

Future in the past**Positive**аз щях да съм/бýда
ти щéше да си/бýдеш

той } тя щéше да е/бýде

ниe щáхме да сме/бýдем
вие щáхте да сте/бýдете
те щáха да са/бýдат**Negative**нýмаше да съм/бýда
нýмаше да си/бýдеш

нýмаше да е/бýде

нýмаше да сме/бýдем
нýмаше да сте/бýдете
нýмаше да са/бýдат**Present tense****e-pattern (1st Conjugation)**

аз пýша

ти пýшеш

той } тя пýшее

то

ниe пýшем

вие пýшете

те пýшат

i-pattern (2nd Conjugation)

рабóтия

рабóтиши

рабóти

рабóтим

рабóтите

рабóтят

a-pattern (3rd Conjugation)

ймам

ймаш

йма

ймаме

ймате

ймат

Imperative (commands)**Positive (Perfective and imperfective)**

Singular

Plural

e-pattern

(да) сéдна

платí!

платí!

платéте!

Negative (Imperfective)

Singular

Plural

a-pattern

седнé!

сиднé!

не сýдай!

недéй да сýдаш

не сýдайте!

недéйт да сýдате

i-pattern

платí!

платéте!

не плáщай!

недéйт да плáщаш

не плáщайте!

недéйт да плáщате

a-pattern

чáкам	чáкай!	чáкайте!	не чáкай!	не чáкайте!
	<i>wait</i>		недéй да чáкаш	недéйте да чáкате

Verbs with two vowels

пýя	пий!	пýйте!	не пий!	не пýйте!
	<i>drink</i>		недéй да пýеш	недéйте да пýете

Irregular

(да) вíдя	вíж!	вíжте!	не глéдай!	не глéдайте!
	<i>look</i>		недéй да глéдаш	недéйте да глéдате
(да) влýза	влез!	влéзте!	не влýзай!	не влýзайте!
	<i>go/come in</i>		недéй да влýзаш	недéйте да влýзате
(да) дóйда	елá!	елáте!	не ѫдвой!	не ѫдвайтe!
	<i>come</i>		недéй да ѫдваш	недéйте да ѫдвате
(да) държá	дръж!	дръжте!	не дръж!	не дръжте!
	<i>hold</i>		недéй да държíш	недéйте да държíте
(да) излýза	излéз!	излéзте!	не излýзай!	не излýзайте!
	<i>go out</i>		недéй да излýзаш	недéйте да излýзате
(да) отýда	идí!	идéте!	не отýвай!	не отýвайте!
	<i>go</i>		недéй да отýваш	недéйте да отýвате
(да) ям	яж!	яжте!	не яж!	не яжте!
	<i>eat</i>		недéй да ядéш	недéйте да ядéте

Past tense (personal endings*)**Past**

аз	-ах	-ях**	-их	-ох	-ех	-ах	-ях	-ых
ти	-а	-я	-и	-е	-еше	-аше	-яше	-éше
той	-а	-я	-и	-е	-еше	-аше	-яше	-éше
тя	-а	-я	-и	-е	-еше	-аше	-яше	-éше
то	-а	-я	-и	-е	-еше	-аше	-яше	-éше
ниé	-ахме	-яхме	-ихме	-охме	-ехме	-ахме	-яхме	-ыхме
вие	-ахте	-яхте	-ихте	-охте	-ехте	-ахте	-яхте	-ыхте
те	-аха	-яха	-иха	-оха	-еха	-аха	-яха	-ыха

(*For the main conjugation patterns in the past see Verb Tables 1 and 2.)

(**With and without stress.)

Table 1 Ordinary past tense

Here are the main verb patterns of the ordinary past tense (+ past participles derived from them), arranged according to features 1–8 below. The verbs are mostly perfective. Imperfective verbs in the table are indicated with *.

- 1 Verbs ending in two vowels.
- 2 Verbs with **д/т**, **з/с** and **к** before the ending.
- 3 Verbs with **-на** before the ending.
- 4 Verbs with **ш** or **ж** before the ending change from them to **е** and **з** in the past.
- 5 Verbs with **-бер-/пер-** lose the **е** in the past.
- 6 Irregular verbs.
- 7 Verbs *without* stress on the final syllable in the past.
- 8 Verbs *with* stress on the final syllable in the past.

Present	Past	Past participle			
		Masculine	Feminine	Neuter	Plural
e-pattern					
1 *живéя <i>live</i>	живáх пих	живáл пил	живáла пýла	живáло пýло	живéли пýли
2 влýза <i>go in</i>	влýзох	влýзъл	влýзла	влýзло	влéзли
дам <i>give</i>	дáдох	дал	дáла	дáло	дáли
донесá <i>bring</i>	донéсох	донéсьл	донéсла	донéсло	донéсли
отýда <i>go</i>	отýдох	отýшъл	отýшила	отýшlo	отýшли
облéká <i>get dressed</i>	облýкох	облýкъл	облýкла	облýкло	облéкли
3 запóчна <i>begin</i>	запóчнах	запóчнал	запóчнала	запóчнало	запóчнали
4 *пýша <i>write</i>	пýсах кáзах	пýсал кáзал	пýсала кáзала	пýсало кáзало	пýсали кáзали
кáка <i>say</i>					
5 разберá <i>understand</i>	разбрáх	разбрáл	разбрáла	разбрáло	разбрáли
6 взéма <i>take</i>	взéх	взéл	взéла	взéло	взéли
*мóга <i>can</i>	можáх	можéл	можéла	можéло	можéли
спра <i>stop</i>	спрях	спрял	спряла	спряло	спréли
i-pattern					
7 *рабóтя <i>work</i>	рабóтих	рабóтил	рабóтила	рабóтило	рабóтили
*учá <i>study</i>	учíх	учíл	учíла	учíло	учíли
и-pattern					
8 вíдя <i>see</i>	видéх	видéл	видéла	видéло	видéли
*стóй <i>stand</i>	стóях	стóял	стóяла	стóяло	стóели
a-pattern					
*вечéрям <i>have supper</i>	вечéрях	вечéрьял	вечéрьла	вечéрьло	вечéрьли
*кáзвам <i>say</i>	кáзвах	кáзвал	кáзвала	кáзвало	кáзвали

Table 2 Past imperfect

Main patterns of past imperfect + past participles derived from them.

The past imperfect endings depend on stress and not on the conjugation pattern (see Past endings above). Table 2 contains all the imperfective (starred) verbs from Table 1 together with the imperfective twins of the perfective verbs found there. Here the verbs are organized differently, for the conjugation patterns of the perfective and imperfective twins are often not the same. Most imperfectives, you will see, are 3rd Conjugation.

Present	Past imperfect	Past participle			
		Masculine	Feminine	Neuter	Plural
e-pattern					
живéя live	живéех	живéел	живéела	живéело	живéели
пиша write	пишех	пишел	пишела	пишело	пишели
пýя drink	пýех	пýел	пýела	пýело	пýели
móга can	móжех	móжел	móжела	móжело	móжели
i-pattern					
нóся carry	нóсех	нóсел	нóсела	нóсело	нóсели
рабóтa work	рабóтех	рабóтел	рабóтела	рабóтело	рабóтели
úча study	úчех	úчел	úчела	úчело	úчели
стоý stand	стоýх	стоýл	стоýла	стоýло	стоýли
a-pattern					
взýмам take	взýмах	взýмал	взýмала	взýмало	взýмали
вýждам see	вýждах	вýждал	вýждала	вýждало	вýждали
влíзam go in	влíзах	влíзал	влíзала	влíзало	влíзали
дávam give	дáвах	дáвал	дáвала	дáвало	дáвали
запóчvam begin	запóчvах	запóчvал	запóчvала	запóчvало	запóчvали
йmам have	йmах	йmал	йmала	йmало	йmали
кáзвam say	кáзвах	кáзвал	кáзвала	кáзвало	кáзвали
обlyčiam get dressed	обlyčах	обlyčал	обlyčала	обlyčало	обlyčали
отývam go	отýвах	отýвал	отýвала	отýвало	отýвали
разbýrám understand	разbýрах	разbýрал	разbýрала	разbýрало	разbýрали
спýram stop	спýрах	спýрал	спýрала	спýрало	спýрали
вечéryam have supper	вечéryах	вечéryал	вечéryала	вечéryало	вечéryали

Table 3 Tense forms with the past participle

Present perfect (I have had supper)	Past perfect (I had had supper)	Conditional (I would have had supper, if...)
аз съм вечéryал(а) ти си вечéryал(а) той е вечéryал тя е вечéryала то е вечéryало ние сме вечéryали вие сте вечéryали те са вечéryали	бях вечéryал(а) бéше вечéryал(а) бéше вечéryал бéше вечéryала бéше вечéryало бáхме вечéryали бáхте вечéryали бáха вечéryали	бих вечéryал(а), акó... би вечéryал(а), акó... би вечéryал, акó... би вечéryала, акó... би вечéryало, акó... бíхме вечéryали, акó... бíхте вечéryали, акó... бíха вечéryали, акó...

Table 4 Renarrated forms (3rd person only)

Tenses	Statements	Renarrated forms Кáзват, че... (They say that...)
Present	той пýше тя пýше то пýше те пýшат	той пýшel* тя пýшela то пýшelo те пýsheli
Past Imperfect	той пýшеше тя пýшеше то пýшеше те пýшеха	
Past	той пýса тя пýса то пýса те пýсаха	той пýсал** тя пýсала то пýсало те пýсали
Future	той щe пýше тя щe пýше то щe пýше те щe пýшат	той щял да пýше (нýмало да пýше) тя щáла да пýше (нýмало да пýше) то щáло да пýше (нýмало да пýше) те щéли да пýшат (нýмало да пýшат)

(* See Table 2 for past participles (mainly imperfective).)

(**) See Table 1 for past participles (mainly perfective).)

Table 5 Passive participles

Endings and verb group (Present)	Past form	Passive participle			
		Masculine	Feminine	Neuter	Plural
-ен и-pattern e-pattern verbs with: т/д	затвóрих	затвóрен (closed)	затвóрена	затвóрено	затвóрени
е-pattern verbs with: с/з	дáдох	дáден (given)	дáдена	дáдено	дáдени
к	донéсох	донéсен (brought)	донéсена	донéсено	донéсени
	облáкох*	облáчен (dressed)	облáчена	облáчено	облáчени
-ан а-pattern e-pattern verbs with: -ая	запланúвах	запланúван (planned)	запланúвана	запланúвано	запланúвани
ш/ж	игráх	игráн (played)	игráна	игráно	игráни
	пýсах	пýсан (written)	пýсана	пýсано	пýсаны
	кáзах	кáзан (said)	кáзана	кáзано	кáзани
-бер/пер	разбрáх	разбрáн (understood)	разбрáна	разбрáно	разбрáни
-ян e-pattern verbs with: -ея	живýх	живýн (lived)	живýна	живýно	живéни
и-pattern verbs with: stressed ending	видýх	видýн (seen)	видýна	видýно	видéни
-т e-pattern verbs in: -ия, -ея	изпýх	изпýт (drunk)	изпýта	изпýто	изпýти
	изпýх	изпýт (sung)	изпýта	изпýто	изпýти
-на-	запóчнах	запóчнат (begun)	запóчната	запóчнato	запóчнати
-ема	взéх	взéт (taken)	взéта	взéто	взéти

(*2nd person ти облече).

Passive forms

Reflexive

Вентилáторът се развали.

The fan broke down.

Таратóрът се сервира студéн.

Tarator is served cold.

Билéтите се продáдоха бýрзо.

The tickets sold out quickly.

Resultative

Вентилáторът е развалéн.

The fan is broken.

Таратóрът е сервиран.

The tarator has been served.

Билéтите са продáдени.

The tickets have been sold.

6 Word order

With subject noun or pronoun

Subject	Negative	Unstressed† (pronoun, to be, reflexive)	Main part of verb phrase	Object(s)	
Аз Аз Ние	(не) (не) (не)	го се	познáвам познáвам познáваме	Ивáн	
Ивáн Ние	(не) (не)	е сме	добрé англичáни		
Кафéто Нáдя Тя Тя Тя	(не) (не) (не) (не) (не)	ми я му му я	харéсва дáде дáде дáде дáде	чáнтата на Ивáн на Ивáн чáнтата	
Нáдя Тя	(не) (не)	се му се	обáди обáди	на Николáй	
Аз Аз Ти Той Тя Ние Вие Te	(не) (не) (не) (не) (не) (не) (не) (не)	съм съм си *го *го сме сте са	го го е е го го го го	напрáвила напрáвила напрáвил напрáвил напрáвила напрáвили напрáвили напрáвили	кафé
Аз Ти Той Тя Ние Вие Te	(не) (не) (не) (не) (не) (не) (не)	съм си *се *се сме сте са	се се е е се се се	облáкъл облáкъл облáкъл облáкла облéкли облéкли облéкли	

(*Stressed if after **не**.)(*Note that *to be* changes places in the 3rd person singular.)

Without subject noun or pronoun

Other	Negative	Unstressed [†] (pronouns, to be, reflexive)	Main part of verb phrase	Unstressed (pronouns, to be, reflexive)	Object
	(Не) Не	го	Познáвам Познáвам познáвам	го	Ивáн
	Не	се	Познáвame познávame	се	
Мнóго	Не	е е	Добрé добрé добрé	е	
	Не	сме	Англичáни англичáни	сме	
Мнóго	Не	ми ми	Харéсва харéсва харéсва	ми	
Мнóго На мéне	Не (не)	ми ми ми е е е	Приятно приятно приятно приятно	ми е	
	Не	му я	Дáде Дáде Дáде дáде	му му я	чáнтата на Ивáн чáнтата
Вчéra Вчéra	Не Не (не)	се й се му се	Обáдих обáдих обáдих обáдих	се	на Ивáн на Нáдя на Ивáн
Вéче	Не	съм съм	Напрáвила напрáвила напрáвила	съм	кафé кафé
Вéче	Не	съм съм	Облýкъл облýкъл облýкъл	съм	се

(†Stressed if after **не**.)

In this Vocabulary you should be able to find all the words used in this book with the meanings they have in the book. Occasionally, when a word has another very common meaning not used in the book, you will find the additional meaning.

The words are listed in a way that will be useful to you. The verbs, for example, show the *I* form followed by the final three letters of the *you* singular form. (Occasionally, with very short verbs, we have given the full *you* singular form.) All perfective verbs are preceded by (да). Where nouns have awkward plurals, the abbreviation (pl) is used and you will find either the last few letters — usually the last three — or the full plural form. The adjectives are listed in the masculine singular, but where the feminine, neuter and plural forms lose the letter *e*, we give you the last three letters of the feminine form too. Where a word has an odd gender, feminine nouns ending in consonants, for example, we give you the gender. The letter (f) means the word is feminine; the letter (n) that it is neuter.

Phrases are shown either under the most important word or according to the first word in the phrase.

Some words you will find in the Appendix rather than in the Vocabulary. You should look for most of the numerals, for example, and the different verb and pronoun forms, in the Appendix. The Appendix is really an addition to the Vocabulary, so use the two together.

a *but*

абонамéнт *subscription*

август *August*

авиокомпáния *airline*

автобúс *bus*

агéнция *agency*

администратóр(ка) *receptionist*

адréс *address*

аз *I*

акó *if*

алéргия *allergy*

алкохóл *alcohol*

áло *hello (on the phone)*

Амерíка *America*

америкáнец (pl) -ни
American

америкáнка *American woman*

америкáнски *American*

амí серá *and now what*

амфитеáтър *amphitheatre*

англýйски *English*

англичáни (pl) -áни *Englishman*

англичáнка *English woman*

Англия *England*

антибиотик *an antibiotic*
 апартамент *flat*
 апендисит *appendicitis*
 април *April*
 аптека *chemist's, pharmacy*
 асансьор *lift, elevator*
 аспирин *aspirin*
 а-ха *a-ha*

баба *grandmother*
 бавно *slowly*
 бараж *luggage*
 баражник (pl) *-чи* *boot/trunk*
 балкански *Balkan* (adj)
 банан *banana*
 баница *cheese pastry*
 баницка *cheese roll*
 банка *bank*
 банкомат *cashpoint, ATM*
 баян *bathroom*
 бар *bar*
 баща *father*
 без *without; less; to*
 беспокой, -оиш *to worry, trouble*
 беспокой, -оиш се *be anxious, to worry*
 бележник (pl) *-чи* *diary, notebook*
 бензин *petrol*
 бензиностанция *petrol station*
 бизнес *business*
 бизнесмен (pl) *-мени* *businessman*
 билет *ticket*
 билка *herb*
 билков (made with) *herb(s)*
 бира *beer*
 бира-скáра *beer and grill*
 благодаря *thank you*
 благодаря, -риш *to thank*
 близо *near*
 блок *block*
 блúза *blouse*
 Бог *God*
 (слáва) бóгу *thank heavens*
 болен, -лиа *ill*
 болí (it form) *it hurts*
 болка *pain*
 болница *hospital*
 бонбón (chocolate) *sweet*
 брат (pl) *брáти* *brother*
 братовчед(ка) *cousin*
 брой (pl) *брóве* *number; copy*
 брошюра *brochure*
 букéт *bunch*
 булевáрд *boulevard*

бутилка *bottle*
 бутнý *push*
 бъдеще *future*
 българин (pl) *българи* a
Bulgarian
 Бългáрия *Bulgaria*
 българка *Bulgarian woman*
 български *Bulgarian*
 бързам, -заш *to be in a hurry*
 бързо *quickly, fast*
 бюро *agency, office*
 бял (pl) *бели* *white*

в/във *in; at; to; on*
 в ремонт *under repair, reconstruction*
 в такъв слúчай *in that case*
 вáжен, -жна *important*
 вáжно (e) *(it's) important*
 вáза *vase*
 валí *it's raining*
 валута *hard currency*
 вáрненски *Varna* (adj)
 ваш, Ваш *your(s)*
 вдáсно *on the right*
 вегетариáнски *vegetarian*
 веднáга *immediately*
 веднýж *once*
 вентилáтор *extractor fan*
 вéсел *merry, happy*
 вéстник (pl) *-чи* *newspaper*
 ветровáто *windy*
 вéче *already*
 вéчер (f) *evening*
 вечертá *in the evening*
 вечéри *dinner, supper*
 вечéрям, -ряш *to have supper*
 (да) взéма, -меш *to take*
 взýмам, -маш *to take*
 вídeo *video*
 (ла) вýдя, -дин *to see*
 вíе (or) Вíе *you*
 вýждам, -даш *to see*
 вýза *visa*
 визýтна картичка *business card*
 вýлица *fork*
 винá *fault*
 вýнаги *always*
 вýно *wine*
 висéк *high, tall*
 включвam, -ваш *to include*
 вку́сен, -сна *nice (to eat), delicious*
 вкýщи *at home/(go) home*
 влáжен, -жна *damp*

влáзм, -заш *to go in*
 вляво *on the left*
 (да) влýза, влéзеш *to go in*
 вместо *instead of*
 внимáвам, -ваш *to watch out*
 внимáние! *danger!; attention!*
 водá *water*
 вóдка *vodka*
 вратá *door*
 врёме (pl) *временá time*
 врёме *weather*
 все *all the time*
 все еднó *all the same*
 всéки, всíка *each*
 всíчки *everybody*
 всíчко *all*
 втóрник *Tuesday*
 вход *entrance*
 вчéra *yesterday*
 въздух *air*
 възмóжно (e) *(it's) possible*
 възмóжност (f) *possibility*
 въпрос *question*
 вървá, -виш *to walk*
 (да) върна, -неш *to return, give back*
 (да) се върна, -неш *to return, go back*
 върхú *on top of*
 вýрвam, -ваш *to believe*
 вýрно (e) *(it's) true*
 вýтър (pl) *ветровé wind*

газíрана водá *soda water*
 галéрия *gallery*
 гáра *railway station*
 гарáж *garage*
 гардероб *cloakroom; wardrobe*
 г-жá = госпожá *Mrs*
 главá *head*
 главобóльце *headache*
 глáден, -дна *hungry*
 глéдам, -даш *to look*
 глóба *fine*
 глúпости! (pl) *nonsense!*
 г-и = господáин *Mr*
 говоря, -риш *to speak, talk*
 година *year*
 големинá *size*
 голф *golf*
 голýм (pl) *голéми* *big*
 горé-долу *so-so*
 горещинá *heat*
 горéцо (e) *(it's) hot*

господáин (pl) -дá *Mr*
 госпожá *Mrs*
 госпóжица *Miss*
 гост (pl) *гости* *guest, resident*
 готов *ready*
 готово (e) *(it's) ready*
 град (pl) *градовé town, city*
 градина *garden, park*
 гráдус *degree*
 градчé *little town*
 грáжданин (pl) -ани *citizen*
 грам *gram*
 грáница *border*
 грéшка *mistake*
 грívна *bracelet*
 г्रýжа, -жиш се *to look after, worry about*
 грип *flu*
 грóзде *grapes*
 грóздов (made with) *grapes*
 грúпа *group*
 гýрло *throat*
 Гърция *Greece*

да yes; to
 дáвам, -ваш *to give*
 дáже even
 далéче far
 дали whether, if
 (да) дам, дадéш *to give*
 дáми и господá *ladies and gentlemen*
 дáмски *women's*
 дáта date
 двáма (дúши) *two (people)*
 двóен, двóйна *double*
 дворéц (pl) *дворци* *palace*
 декéмври *December*
 делегáция *delegation*
 ден, денýт (pl) *дни* *day*
 детé (pl) *дечá* *child*
 дефéкт *defect, flaw*
 джин *gin*
 джíнси (pl) *jeans*
 джоб *pocket*
 диéта *diet*
 дирéктор *director*
 дискотéка *disco*
 днес today
 до next to; until, till; to
 до нашата éра *BC*
 добré well; OK, fine
 добré дошýл, -шá, -шли! *welcome!*

добрé завáрил! lit. well met!
(response to добрé дошъл!)
добър, -брá good
добръ ден! good
morning/afternoon!
добър път! have a good/safe
journey!
дови́ждане! goodbye!
доволен, -лиа (от) happy (with)
(да) дойда, -деш to come
докато while
доктор doctor
документ document; paper
долар dollar
домакин host
домаки́ня hostess, lady of the
house
домáт tomato
(да) донесá, -сéш to bring
дори even
досегá until now
доста quite, pretty (very)
дочуване goodbye (on the phone)
дошъл: добрé дошъл! welcome!
друг another; other
дру́го? anything else?
дръпни pull
дума word
Дунав Danube
(двáма) души two people
душ shower
дъжд (pl) дъждовé rain
дъждóвно (e) (it's) rainy
дъльг, дълга long
дърка, -жíш to hold
дъщеря daughter
дáдо grandfather

е well; really
евро euro
Европа Europe
éвтии cheap
език (pl) езици language, tongue
екскúрзия outing, excursion
екскúрзовбд guide
éсен (f) autumn
еспрéко espresso
етáж floor
éто here is

Ж ladies (toilet)
жáлко it's a pity
женá woman; wife
жéнен married

живéя, -éеш to live
живóт life
жúри jury
журнали́ст journalist

за for; to; at; about
за да (in order) to
забавен, -вна amusing
забáвно (e) (it's) fun, amusing
забележи́телност (f) sight, tourist
attraction
(да) заболи́ (it form) begins to
hurt
(да) забráвя, -виш to forget
забранéно prohibited
(да) завéя, -éеш to turn
загубен lost
(да) загубя, -биш to lose
зад behind
зáедно together
заéт busy, engaged
закусвáлня snack bar
закуска breakfast, snack
закъснéние delay
(да) закъснéя, -éеш to be late
закъснíвам, -ваш to be late
зала hall
(да) замíна, -неш to leave
заминáвам, -ваш to leave
заминáване departure
заминáващ за leaving for,
travelling to
(на) зáпад (to the) west
запáзен reserved; preserved
(да) запáзя, -зиш to reserve, book
(да) запáли (it form) to start (car)
(да) запланýвам, -ваш to plan
заплани́ван planned
заповíдай(те)! here you are, there
you go; welcome
запознáвам, -ваш се to get to
know one another
запознáйте се! meet ...
(да) запознáя, -éеш to introduce
(да) се запознáя, -éеш to get to
know one another
(да) запóмня, -ниш to remember
запóчвам, -ваш to begin
(да) запóчна, -неш to begin
(да) се зарадвam, -ваш to be
pleased
засéгá for now
(да) се засméя, -éеш to begin to
laugh

затвáрям, -риш to close
затвóрен closed
(да) затвóри, -риш to close
затовá that's why
зáхар (f) sugar
зашó why
зашóто because
здрáве health
здравéй(те)! hello!
зеленчúк (pl) -ýчи vegetable
зеленчúков (made with)
vegetable(s)
зíма winter
Златни пásцы Golden Sands
зле poorly
знак (pl) значи sign
значéние significance, meaning
значи so, that means, that is to say
зна́я, -éеш to know
зъб (pl) зъби tooth
зъболéкар (ka) dentist

и and, too, as well
игráя, -éеш to play
игрыше за голф golf course
íдвam, -ваш to come
идéя idea
(да) изберá, -реш to choose
избýрам, -раш to choose
извинéте! excuse me!
(да) се извинí, -ниш to apologize
извинíвай(те)! excuse/forgive me!
изглед view
изглéждам, -даш to look
изгóден, -дна favourable
изключи́телем, -лна exceptional
излíзам, -заш to go out, leave
излóжба exhibition
(да) излýза, -лéш to go out,
leave
изненáда surprise
изобщо at all
изобщо не... it's not at all...
(да) изпéя, -éеш to sing
(да) изпíя, -неш to drink
(да) изпíтáя, -тиш to accompany,
to see off; to send
изпíтам, -щаш to accompany, to
see off; to send
(на) изток (to the) east
източен, -чна (from/to the) east
изход exit; gate
(да) изчéзна, -неш to disappear
икона icon

или or
íма (it form) there is, are
íмам, -маш to have
íме (pl) именá name
íмейл email
интервíо interview
интересен, -ча interesting
информáция information (desk)
ирлáндец (pl) -дни Irishman
Ирлáндия Ireland
ирлáндка Irishwoman
íскам, -каш to want
испáнец (pl) -щи Spaniard
испáнка Spanish woman
испáнски Spanish
истóрия history
италиáнец (pl) -щи an Italian
италиáнка Italian woman
италиáнски Italian

йод iodine

(да) кáжа, -жеш to say
кáзвам, -ваш to say
кáзвам, -ваш се my (your) name
is
кажéте? can I help you?
как how
каквó what
кáкто as
какъв, каквá what (kind of)
календáр calendar, diary
камериéрка chambermaid
капучíно cappuccino
кáрам, -раш to drive
кáрам, -раш ски to ski
кáрта map; card
(бóрдна) кáрта boarding card/pass
кáртичка (post) card
кáса checkout; ticket office; till
касиéрка cashier, checkout operator
катедráла cathedral
катó as; when; like
каfé coffee; café
качество quality
кашкáвál (yellow) cheese
кáшлица cough
кашóн cardboard box
кебáпче 'kebabche' sausage
кекс (sponge) cake
килýм carpet, rug
килогráм kilogram
кисело млáко yoghurt
китáйски (adj) Chinese

механá <i>tavern</i>	(да) накáрам, -раш <i>to make</i> (someone do something)
мил <i>dear</i>	нали? <i>isn't that so?</i>
(да) ми́на, -неш <i>to go, pass (of time)</i>	нали́во <i>to the left</i>
(ще ми) ми́не <i>I'll be OK</i>	(да) на́мेя, -риш <i>to find</i>
мина́л <i>past</i>	на́боко <i>nearby</i>
минерálна вода́ <i>mineral water</i>	на́пра́во <i>straight ahead</i>
мину́та <i>minute</i>	(да) напрáвя, -виш <i>to make; to do</i>
мисля, -лиш <i>to think</i>	на́прéдам, -ваш <i>to make progress</i>
мýтиница <i>customs</i>	нарéд <i>in order</i>
мýтичáр <i>customs officer</i>	нарéдн <i>arranged</i>
млад <i>young</i>	(да) наредá, -дáш <i>to arrange</i>
млáко <i>milk</i>	нарóден, -дна <i>national</i>
много́ <i>a lot, much, many</i>	нарóдност (f) <i>nationality</i>
мóга, мóжеш <i>I can, am able</i>	(да) нау́ча, -чиш <i>to learn</i>
модéрен, -рина <i>modern, latest, fashionable</i>	национáлен, -лина <i>national</i>
можé <i>it is possible</i>	нацíя <i>nation</i>
можé би <i>maybe</i>	начáло <i>beginning</i>
можé ли? <i>may I?, could you?</i>	наш our(s)
мой <i>my, mine</i>	не no, not
молбá <i>request</i>	невáрно <i>false</i>
молив <i>pencil</i>	нéгов his
моля <i>please; I beg your pardon; don't mention it</i>	недéй! <i>don't!</i>
момéнт <i>moment</i>	недéля <i>Sunday</i>
момéч (n) <i>girl</i>	нéни her(s)
момéч (n) <i>boy</i>	нéмец (pl) нéмци <i>a German</i>
морé <i>sea</i>	немкиня <i>German woman</i>
мóрски (of the) <i>sea</i>	немски <i>German</i>
мотéл <i>motel</i>	непрекýснато <i>all the time</i>
мотóр <i>engine</i>	непремéнно <i>certainly; don't fail to</i>
мрачен, -ча <i>dull</i>	непрýйтно <i>unpleasant</i>
музéй <i>museum</i>	непрýятност (f) <i>unpleasantness, trouble</i>
мýзика <i>music</i>	нéрвен, нéрвна <i>agitated, stressed out</i>
музикáнт <i>musician</i>	нéс(кафе) <i>instant (coffee)</i>
мыглýво <i>foggy</i>	с нeтýрнéниe <i>eagerly</i>
тыж (pl) тыжé <i>man; husband</i>	нéщo <i>something</i>
тыжки <i>man's</i>	нéщo дрóго <i>some/anything else</i>
мáсто (pl) местá <i>place</i>	нéщo за пíене <i>something to drink</i>
на on; of; at; in; to; for	нéщo за ядéне <i>something to eat</i>
наблýзо <i>nearby</i>	нíе we
наврéме <i>in time</i>	нýськ, -ска <i>short (stature)</i>
навсíкýде <i>everywhere</i>	нýто..., нýто... <i>neither, nor...</i>
навýн <i>outside</i>	нýщo nothing; no matter; never mind
над above	нýщo чúдно <i>that's hardly surprising</i>
надýвам, -ваш сe <i>to hope</i>	но but
надýсно <i>to the right</i>	нов new
наздрáве! <i>cheers!</i>	Нóба годíна <i>New Year</i>
(под) наéм <i>hired</i>	новинá <i>news (item)</i>
(да) наéма, -меш <i>to rent</i>	нож (pl) ножóбе <i>knife</i>
наýстíна <i>really, indeed</i>	ноéмври <i>November</i>
наý-пóсле <i>at last</i>	

кéсно <i>late</i>	
кýща <i>house</i>	
кюфтé <i>meatball</i>	
лев <i>lev</i>	
леглó <i>bed</i>	
лек <i>light (adj)</i>	
лéка нош! <i>good night!</i>	
лéкар(ка) <i>doctor</i>	
лекáрство <i>medicine</i>	
лéсно <i>easily</i>	
летíще <i>airport</i>	
ли (question word)	
лимон <i>lemon</i>	
лимонáда <i>lemonade</i>	
лимонóв (made with) <i>lemon</i>	
(англýска) лíра <i>pound sterling</i>	
литератúра <i>literature</i>	
лítър (pl) лítри <i>litre</i>	
лифт (ski/chair) <i>lift</i>	
лóндонски <i>London (adj)</i>	
лондончáнин (pl) -áни <i>Londoner</i>	
лош <i>bad</i>	
лошокáчествен <i>of inferior quality</i>	
луксóзен, -зна <i>deluxe</i>	
лýто <i>summer</i>	

M gents (toilet)	
магáзин <i>shop</i>	
магистráла <i>motorway</i>	
май <i>May</i>	
мáйка <i>mother</i>	
мáйстор <i>workman</i>	
Македóния <i>Macedonia</i>	
мáлко <i>a little</i>	
малолéтен, -тина <i>juvenile, young</i>	
мáлькъ, мáлка <i>small</i>	
мáма <i>mum, mother</i>	
манастир <i>monastery</i>	
маратóнки <i>trainers, athletic shoes</i>	
марка (postage) <i>stamp</i>	
март <i>March</i>	
маршрутка <i>minibus (taxi)</i>	
мáса <i>table</i>	
мач <i>match</i>	
машина <i>machine</i>	
междú <i>between</i>	
междunaрóден, -дна <i>international</i>	
мéнта <i>mint</i>	
мéнтов (made with) <i>mint</i>	
меню <i>menu</i>	
мерси <i>thank you</i>	
мéсец <i>month</i>	
мéтър (pl) мéтри <i>metre</i>	

поздравя́вам, -ваш *to welcome, greet; congratulate*
 позна́вам, -ваш *to know (someone, one another)*
 познáт(a) *acquaintance*
 (да) покáжа, -жеш *to show, point*
 покáзвам, -ваш *to show, point*
 покáна *invitation*
 покáнен *invited*
 (да) покáня, -ниш *to invite*
 полéзен, -зна *useful*
 полицáй *policeman*
 полови́на *a half*
 (да) полу́ча, -чиш *to receive*
 полу́чáвам, -ваш *to receive*
 помáгам, -гаш *to help*
 (да) помýсля, -лиш *to think over*
 (да) помóгна, -неш *to help*
 помя́ня, -ниш *to remember*
 помо́щ (f) *help, assistance*
 понедéлник *Monday*
 пони (n) *pony*
 поня́кога *sometimes*
 (да) попытам, -таш *to ask*
 (да) попрávia, -виш *to mend*
 портиér *doorman*
 портмонé *purse, bag*
 портокáл(ов) *(made with) orange(s)*
 (да) порьчам, -чаш *to order*
 порьчвам, -ваш *to order*
 порьчка *order*
 послéден, -дна *final, last*
 посóка *direction*
 (да) посрéща, -неш *to meet*
 (да) почáкам, -каш *to wait a little*
 почíвам, -ваш си *to be resting*
 почíвка *rest, break*
 (да) си почíна, -неш *to have a rest*
 почтí *almost*
 почта *post office*
 прав *right*
 прáвя, -виш *to do; to make*
 прáзник (pl) *-ница festival, holiday*
 празнúвам, -ваш *to celebrate*
 прáскова *peach*
 (да) прáти, -тиш *to send*
 превалíване (pl) *-ния shower*
 (да) преведá, -дéш *to translate*
 преводáч(ка) *translator;*

нóмер *number*
 нормáльно *normally; OK*
 носáч *porter*
 нóсяся, -шиш *to carry, have with one, bring*
 нош (f) *night*
 (лéка) нош! *good night!*
 нужда *need*
 нуль *zero, nought*
 нíкак *somehow*
 нíкакъв, нíкаква *some kind of*
 нíкога *sometime*
 нíкой *somebody, some*
 нíколько *some, a few*
 нíкъде *somewhere*
 нíма *there isn't*
 нíма защó *you're welcome, don't mention it*
 нíмам, -маш *not to have*
 (да) се обáдя, -диш *to ring, phone, call*
 обáждам, -даш се *to ring, phone, call*
 обед and обáд *lunch (time), noon*
 обикновéно *usually*
 обýчам, -чаш *to love, like*
 облачно *cloudy*
 (да) се облекá, -чéш *to get dressed*
 (да) обменя, -ниш *to change*
 обмíна на валúта *currency exchange*
 обратен, -тина *opposite*
 обслúжване *service (e.g. in a restaurant)*
 (туристíчески) обўвки *(walking) shoes, footwear*
 обáдываем, -ваш *to have lunch*
 (да) обясníя, -ниш *to explain*
 огледáло *mirror*
 (да) ожéня, -ниш *to marry off*
 (да) се ожéня, -ниш *to get married*
 окáза се *it turned out*
 окó (pl) очí *eye*
 óколо *about, around*
 октябрí *October*
 блеле! *oh dear me!*
 óлио *vegetable oil*
 омлéт *omelette*
 омъжена *married (for a woman)*
 бизи *that*
 опáсен, -ча *dangerous*

óпера *opera*
 óпéрен, -рина *opera (adj)*
 óпíт practice, *experience*
 (да) опíтам, -таш *to try*
 опíтвам, -ваш *to try*
 опíтен, -тина *experienced*
 оплáквam, -ваш се *to complain*
 оплáкане (pl) -ния *complaint*
 (да) се оплáча, -чеш *to complain*
 (да) се опráвя, -виш *to get better*
 организýра се *(it form) is organized*
 организýрам, -раш *to organize*
 брех(ов) *(made with) walnut(s)*
 ориентáлски *oriental*
 освéн *apart from, besides*
 осóбено *especially*
 (нíшто) осóбено *nothing special*
 оставá(т) *is/are left*
 (да) оставя, -виш *to leave*
 оставáм, -виш *to leave*
 от from; (because) of; than; made of; with; since; out of
 от вíкóлко днí *(for) the past few days*
 отвóрен *open*
 отговáрям, -риш *to answer*
 (да) отговóбра, -риш *to answer*
 отдáвá *long since, long ago*
 отдалéче *from afar*
 отíвам, -ваш *to go*
 (да) отíда, -деш *to go (there)*
 отклонéние *diversion*
 откóлкото *than*
 откýдé *where from*
 отлýчно! *excellent!*
 отнáдък (pl) *отнáдъци litter, rubbish*
 оттýк *from here*
 óфис *office*
 очáквam, -ваш *to expect*
 óще more; still; even; yet
 óще ведéж *once again*
 óще не *not yet*

павíлиón *kiosk*
 пáдам, -даш *to fall*
 пáдащи предмети *falling objects*
 (да) пáдна, -неш *to fall*
 пазáр *market*
 пазарýвам, -ваш *to do the shopping*
 пáзя, -зиш *to keep, preserve*
 пак *again*

речник (pl) -ици *vocabulary, dictionary*
(да) решá, -шиш *to decide*
Рила планинá *the Rila Mountains*
рýмски *Roman (adj)*
родéн(а) съм *I was born*
родíна *fatherland, motherland*
родите́л *parent*
рождéн ден *birthday*
рóза *rose*
рóкли *dress*
романтично *romantic*
Румыния *Romania*
рúски *Russian (adj)*
ръкá (pl) ръчé *hand; arm*
рýдко *rarely*

с/със *with; on*
салáта *salad*
салфéтка *serviette, napkin*
сам *alone*
сáмо *only, just*
самобrьснáчка *razor, shaver*
самолéт *airplane*
сáндвич *sandwich*
свáтба *wedding*
(по) светá *around the world*
светí, светá *Saint, holy*
свéтло *light*
свéтло пиво *lager*
светофáр *traffic light*
свобóден, -дна *free*
свой *one's own*
свят *world*
(на) сéвер *(to the) north*
се (reflexive particle) -диш *self*
сéра *now*
сéдмица *week*
(да) сéдна, -шиш *to sit*
секретár(ка) *secretary*
сéло *village*
семейство *family*
сéптéмври *September*
сервíз *garage, service station*
сервítър(ка) *waiter, waitress*
сервýрим, -раш *to serve*
сериозно *seriously*
сестрá *sister*
сигнал *beep, signal*
сигурен, -рна съм *I am sure*
сигурно *most probably; certainly*
сíлен, -лна *strong*
син, (pl) синовé *son*
син, сýня, сýньо, сýни *blue*

interpreter
прéговори (pl) *negotiations; talks*
пред *in front of*
(да) предáм, -дадéш *to leave/pass on/a message*
предé *before; ago*
предáмно *mainly*
предлáгам, -гаш *to suggest, make an offer*
(да) предлóжа, -жиш *to suggest; make an offer*
предполáгам, -гаш *to suppose*
предпочítam, -тash *to prefer*
предстáва *idea*
представléние *performance*
през *during; through; in; at*
(да) прекáрам, -раш *to spend (time)*
прекáрвам, -ваш *to spend (time)*
(да) пренесá, -сéш *to take (somewhere)*
препорéчвам, -ваш *to recommend*
(да) пресекá, -ечéш *to cross*
прéсен, прýсна, прéсни *fresh*
престóй (duration of) *stay*
(да) претéгля, -лиш *to weigh*
(да) придрúжá, -жиш *to accompany*
(да) прíмéта, -меш *to accept*
прíнтер *printer*
пристíгам, -гаш *to arrive*
пристíгáща *arriving*
(да) пристíгна, -неш *to arrive*
приятel(ка) *friend*
приятелски *friendly*
приятен, -тна *pleasant*
приятен път! *have a good journey!*
приятно прекáрване! *have a nice time!*
проблém *problem*
прогнóза *forecast*
програма *program(me)*
прогрéс *progress*
продáвам, -ваш *to sell*
продавáч(ка) *shop assistant, sales person*
продáден *sold*
продóкт *product*
продължáвам, -ваш *to continue*
прозóрец (pl) -рици *window*
прóлет (f) *spring*
прóсто *simply*
протíв *against*
профéсия *occupation*

(да) спра, спрещ *to stop*
 спя, спиши *to sleep*
 сребърен, -рна (made of) *silver*
 среща *appointment, meeting, get-together*
 срещу *opposite*
 сръда *Wednesday*
 ставам, -ваш *to stand/get up; to happen; become*
 (да) стáна, -неш *to stand/get up; to happen; become*
 стар *old*
 старт *start*
 стáя *room*
 стена *wall*
 стига! *stop it! enough!*
 (да) стигна, -неш *to reach*
 стик *golf club*
 сто *hundred*
 столица *capital*
 стома́ (pl) *стома́си stomach*
 стотинка *stotinka*
 стой, стоиши *to stand; stay*
 страна *country*
 страхувам, -ваши се *to be afraid*
 страшен, -шина *incredible; terrible*
 (колко) стръба? *how much does it cost?*
 студен *cold*
 студент(ка) *student*
 стъкло *glass*
 сúпа *soup*
 сúпермаркет *supermarket*
 сутрин (f) *morning*
 сутриннá *in the morning*
 счúпен *broken, not working*
 (да) счúпя, -ниш *to break*
 (да) събера, -реши *to gather*
 събота *Saturday*
 съвет *advice*
 съвременен, -менна *contemporary*
 съглásен, -сна съм *I agree*
 (да) се съглася, -сиш *to agree*
 (за) съжалéние *unfortunately*
 съжалíвам, -ваши *to be sorry, regret*
 (да) създáм, -дадéш *to create*
 съм *I am (to be)*
 съмніявам, -ваши се *to doubt*
 съобщéние *message*
 Сърбия *Serbia*
 (от все) сърдé with all my heart
 съсéден, -дна *next door, neighbouring*

същ, съща *same*
 също *also*
 сидам, -даш *to sit down*
 синка *shade, shadow*

табéлка *notice*
 тáзи (f) *this*
 такá *right, just so, likewise*
 такá ли? *really?, is that so?*
 тáкса *fee*
 такси (n) *taxi*
 такéв, такáва *such*
 там *there*
 танц *dance*
 таратóр *tarator (Bulgarian cold summer soup)*
 твой *your(s)*
 творчески *creative*
 те *they*
 театър (pl) -три *theatre*
 тéжък, -жка *heavy*
 тéзи (pl) *these*
 телефон *telephone*
 телефонен секретáр *answerphone*
 тéлекс *telex*
 температúра *temperature*
 тенис *tennis*
 тéхен, тáхна *their(s)*
 тéхника *equipment, technology*
 ти *you*
 тиквичка *courgette, zucchini*
 типично *typically*
 тихо *quietly*
 то *it*
 тоалéтна *toilet, bathroom*
 товá (n) *this*
 тогáва *then*
 тóзи (m) *this*
 той *he*
 тóлкова *so*
 тóник *tonic water*
 тóйл, -ила *warm, hot*
 тóрта *gateau, cake*
 тóчен, -чна *punctual*
 тóчно *exact(ly)*
 трамвай *tram*
 транспóрт *transport(ation)*
 тревá *grass*
 трíма (дúши) *three people*
 тримéсечие *quarter, three-month period*
 тролéй *trolleybus*
 трúден, -дна *difficult*
 трýгвам, -ваш *to set off*

трябва *have to; must*
 туба *canister, gas can*
 тук *here*
 турист(ка) *tourist*
 турски *Turkish*
 Тýрция *Turkey*
 тъмно *dark*
 търгóвски *trade (adj)*
 търгóвски цéнтър *shopping mall*
 търся, -ши *to look for*
 тя *she*

у at, with
 удобен, -бна *convenient, comfortable*
 удовolствиe *pleasure*
 ужáсен, -сна *terrible, awful*
 ужáсно *terribly*
 уикенд *weekend*
 уíски (n) *whisky*
 улица *street*
 умéрен *moderate*
 умиram, -раш за *to be dying for*
 уморéн *tired*
 (да) се уморá, -рíши *to get tired*
 университет *university*
 управител *manager, director*
 упражнéние *exercise*
 урок (pl) *урóци lesson*
 успéх *success*
 ýtre *tomorrow*
 ýтро *morning*
 ухó (pl) *ушái ear*
 ýча, -чиш *to study, learn*
 участвам, -ваш *to take part*
 учéбник (pl) -ници *textbook*
 учéне *studying*
 ученик (pl) -ници *pupil*
 учýтел(ка) *teacher*
 учýден *surprised*

факс *fax*
 (не е) фатáлио *it's not fatal*
 февруáри *February*
 финал *finish*
 фирма *firm*
 фитнес цéнтър/клуб *fitness centre*
 фойéр; lounge *foyer; lounge*
 фолклóр *folklore*
 фолклóрен фестивáл *folklore festival*
 фонокárta *phone-card*
 фонтán *fountain*
 формa *shape*

фóтоапáрат *camera*
 фотограф *photographer*
 францúзин (pl) -зи *Frenchman*
 французóйка *Frenchwoman*
 фрéнски *French*
 футбóл *football*

хайде! *come on!*
 (да) харéсам, -саш *to like*
 харéсвам, -ваш *to like*
 хартия *paper*
 ха-ха! *ha-ha!*
 хвýрлям, -ляш *to throw*
 хепатít *hepatitis*
 хиљáда (pl) *хиљади thousand*
 Хейтроу *Heathrow*
 химикáлка (ball-point) *pen, biro*
 хлéбче *bread roll*
 хлýб *bread*
 хóдя, -дши *to go, walk*
 хол *sitting/living room*
 хóра (pl) *people*
 хотéл *hotel*
 хранá *food*
 хрéма (head) *cold*
 хрíстийánski *Christian*
 хубáв *nice, beautiful, handsome*
 художник (pl) -ници *artist*
 художничка *artist (woman)*
 хýмор *humour*
 хýм *hill*

цвéте (pl) *цветá flower*
 целодиéвен, -вна *whole day*
 ценá *price*
 цéнност (f) *(something) valuable*
 цéнтър (pl) *цéнтрове centre*
 цигáра *cigarette*
 цéрква *church*
 цял (pl) *цéли all; whole*
 цял куп *a whole lot of*

чадýр *umbrella*
 чай *tea*
 чакам, -каш *to wait*
 чантa *bag*
 час *hour*
 часá o'clock *o'clock*
 часбvник (pl) -ници *watch; clock*
 част (f) *part*
 чаша *cup; glass*
 че *that*
 червéн *red*
 чéрен, -рна *black*

This is a ‘survival’ vocabulary and you should use it in conjunction with the Appendix and the Bulgarian–English Vocabulary. It includes most of the Bulgarian words you come across in the course – and a good few more besides. You’ll be pleased to see that we have given most verbs in both imperfective and perfective forms. All other words we have listed in their basic form only, so for irregularities of form in nouns and adjectives, for example, or, indeed, for verb patterns, you’ll have to turn to the Bulgarian–English vocabulary. If an English word has more than one equivalent in Bulgarian, we have attempted to list the more common word first. Where you might confuse forms, we have listed nouns before adjectives and verbs.

Although we trust that the Bulgarian equivalents of the 900 or so English words listed here will ensure your linguistic survival in a Bulgarian environment, do not expect it to replace a good English–Bulgarian dictionary.

Some words you will find in the Appendix rather than in the Vocabulary. You should look for most of the numerals, for example, and the different verb and pronoun forms, in the Appendix. The Appendix is really an addition to the Vocabulary, so use the two together.

able, be ~ мога
about около, към
above над
accept приемам, (да) приема
accompany изпращам, (да)
изпратя; придвижавам, (да)
придвижжам
according to според
acquaintance познат
address адрес
advertisement реклама
advice съвет
afraid, be ~ страхувам се
after след
afternoon следобед; in the ~
следобед
again пак

against срещу
agency агенция
agitated нервен
ago преди
agree, I ~ съгласен съм
aim цел
air въздух
airline авиокомпания
airplane самолёт
airport летище, аерогара
all всичко; ~ of us всички
almost почти
alone сам
along по, покрай
already вече
also също
always винаги

чърква church
Черноморско the Black Sea coast
чесън garlic
честит рожден ден! happy birthday!
честито! congratulations!
често often
чета, -теп to read
четвърт (f) quarter
четвъртък Thursday
чистота cleanliness
човек (pl) хора person, human being
чувам, -ваш to hear
чувствам, -ваш (ce) to feel
чувство feeling, sense
чудесен, -сна wonderful, marvellous
чужд foreign
чужденец (pl) –шии foreigner
чужденка foreigner (woman)
чушки bell pepper, capsicum
(да) чуя, чуеш to hear

шампанско champagne
шампойн shampoo
шапка hat
шегувам, -ваш се to joke
шеф boss
шоколад bar of chocolate
шоколадов (made of) chocolate
шопска салата 'shopska' salad
шотландец Scot
Шотландия Scotland

шотландка Scotswoman
шотландски Scottish
шофьор driver
шум noise
шумен, -мна noisy
шунка ham
шиш! sh-sh-sh!

щастие happiness
(за) щастие fortunately, luckily
щастлив happy
щом since, seeing that

ъгъл (pl) ъгли corner

(на) юг (to the) south
юли July
юни June
ютия iron

ябълка apple
ябълков (made with) apple
(да) се явя, -вих to present oneself
ягода strawberry
ягодов (made with) strawberry
(нечо за) ядне something to eat
яке jacket
ям, ядеш to eat
януари January
Япония Japan
ясен, ясна clear, obvious
ясно защо it's obvious why; now I see why

come юдват, (да) дойда; ~ on!
xайде!
come in влизам, (да) вляза
come out излизам, (да) излаза
comfortable удобен
complain оплаквам се, (да) се
оплача
computer компютър
concert концерт
conference конференция
congratulate поздравявам, (да)
поздравяй
congratulations! поздравления!
честито!
continue продължавам, (да)
продължай
continuously непрекъснато
convenient удобен
conversation разговор
corner ъгъл
cost, how much does it ~? колко
стръва?
cough кашлица
cousin братовчед
country страна
cream крем; сметана
create създавам, (да) създади
cross кръст; пресичам, (да)
пресека
cucumber краставица
culture култура
cup чаша
currency валута; ~ exchange
office обменно бюро
customer клиент
customs митница; ~ officer
митничар

calmly спокойно
camera фотоапарат
campsite къмпинг
can мога; може
Canada Канада
Canadian канадец; канадски
candy бонбон
car кола, автомобил, ~ park
паркинг
card карта; credit ~ кредитна ~,
post- картичка
carry нося, (да) донеса
case слухай, куфар
celebrate празнувам, (да)
отпразнувам
central централен
centre център
certainly сигурно; разбира се;
непременно
chambermaid камериерка
champagne шампанско
change обменя, (да) обменя;
променя, (да) променя
cheap евтин
checkout каса
cheers! наздряве!
cheese (white, feta) сирене,
(yellow) кашкавал
chemist's аптека
chicken пиле, grilled ~ пиле на грил
child дете
China Китай
Chinese китайец; китайски
chocolate бонбон; bar of ~
шоколад
choose избирам, (да) избера
Christmas Коледа; merry ~!
честита ~!
cinema кино
church църква
cigarette цигара
citizen гражданин
city град
clean чист
clear ясен
cloakroom гардероб
clock часовник
close затварям, (да) затворя; ~d
затворен
clothes дрехи
cloud облак, it's ~y облачно е
coffee кафе; instant ~ не кафе
cold студен; head ~ хрема
colleague колега

America Америка
American американец;
американски
amusing забавен
and i, a
another друг
answer отговор; отговаря, (да)
отговоря
anxious, be ~ безпокой се
anybody някой
anything нещо
apart from освен
apartment апартамент
apologize извинявам се, (да) се
извиняй
apple ябълка
appointment среща
arm ръка
around около, към
arrival пристигане
arrive пристигам, (да)
пристигна
artist художник
as като, като
ask питам, (да) попитам
assistance помощ
at на, у, в, през
attention внимание
attraction (tourist)
забележителност
Australia Австралия
Australian австралиец;
австралийски
autumn есен
awful ужасен

back гръб; small of the ~ кръст
bad лош
bag чанта
banana банан
bank банка
bar бар; ~ of chocolate шоколад
bathroom баня, тоалетна
be съм
beach плаж
beard брада
beautiful красива, хубав
because защото
become ставам, (да) стана
bed легло
bedroom спалня
beer бира, пиво
before преди
begin започвам, (да) започна

beginning начало
behind зад
beside до
besides освен
between между
big голем
bill сметка
birth раждане
birthday рожден ден, happy ~!
честит ~!
black черен
block блок
blond рус
blue син
boarding card бордна карта
book книга; запазвам, (да)
запазва
boot, car- багажник
border граница
boring скучен
born, I was ~ роден съм
boss шеф
bottle бутилка
boulevard булевард
box кутия
boy момче
brandy коняк, Bulgarian ~ ракия
bread хляб; ~ roll хлебче
break (something) чупи (да)
чупя; почивка, ваканция
break down развалим се, (да) се
развали
breakfast закуска
bring нося, (да) донеса
Britain Великобритания
British британски; the ~
british
broken счупен, развален
brother брат
Bulgaria България
Bulgarian българин; български
bun кифла
bus автобус
business бизнес; ~ card визитна
картичка; ~man бизнесмен
busy занят
but но, а, обаче
butter масло
buy купувам, (да) купя

café кафе, кафене
cake торта, кекс
calendar календар
call обаждам се, (да) се обадя

hair коса; косъм
half половина; а ~ половина
hall зала
ham шунка
hand ръка
handsome хубав, красив
happen, it ~ състъпва се, (да) става
happiness щастие
happy щастлив, весел; ~ with
 доволен от; честит
hard твърд, труден
hat шапка
have имам; not to ~ нямам; ~ to
 трябва
he той
head глава
headache главоболие
health здраве
hear чува се, (да) чува
heart сърце
heat топлина; горещина
heavy тежък
Hello! здравей(те)!; (on the phone)
 ало!
help помош; помагам, (да)
 помогна
her(s) нейн
here тук; ~ is это; ~ you are
 заповядай(те)
high висок; ~way магистрала
hill хълм
his негов
history история
hold държат(се), (да) се хвърля
holiday пра̀зник, почивка
home дом; go ~at ~ вървя се
hope надежда; надявам се
hospital болница
host домакин
hot горещо
hotel хотели
hour час
house къща
how как; ~ many/much колко
however обаче
hungry гладен
hurry, be in a ~ бързам
hurt, it ~ боли
husband съпруг, мъж

fresh свеж, пресен
friend приятел; ~ly приятелски
from от
front предна част; in ~ отпред
fruit плод; ~ful плодотворен
full от пълен с
fun, it's ~ забавно е
funny смешен
future бъдеще

game игра
garage гараж; сервиз
garden градина
garlic чесън
gas бензин; газ
German германец, немец;
 германски, немски
Germany Германия
get получавам, (да) получава
get to know one another
 запознавам се, (да) се
 запознава
get up състъпва се, (да) става
girl момиче
give давам, (да) дам
give back връщам, (да) върна
glad доволен; be ~ радвам се
glass чаша
go ходя; (somewhere) отивам,
 (да) отида
go back връщам се, (да) се
 върна
go in влизам, (да) вляза
go out излизам, (да) изляза
God Бог
good добър
goodbye дощивдане; (on the
 phone) дощуване
gram грам
grandmother баба
grapes грозде
grass трева
great голем; ~! чудесно!
green зелен
Greece Гърция
Greek гръц; гръцки
greet поздравявам, (да)
 поздравя; ~ing поздрав
grey сив
grill скрим
ground floor първи
group група
guest гост
guide екскурзовод

dialogue разговор, диалог
diary дневник, бележник
dictionary речник
die умирам, (да) умря
diet диета, режим
different различен
difficult труден
dinner вечеря
direction посока
director директор
disappear изчезвам, (да) изчезна
disco дискотека
distance разстояние
diversion отклонение
do правя, (да) направя
doctor лекар
document документ
don't! недей!
door врати; ~man портиер
doubt съмнявам се
dress (oneself) обличам се, (да)
 се облека
drink напитка, нещо за пие;
 пия, (да) изпия
drive карам; ~т шофьор
dull мрачен
during през

each всеки
ear ухо
early рано
east изток; in/to the ~ на изток
easy лесен
eat ям, (да) изяд; something to ~
 нещо за ядене
elevator асансьор
email имайл, електронна поща
end край
engaged зает
engine мотор
England Англия
English английски
Englishman англичанин
enough достатъчно; стига!
entrance вход
envelope плик
especially специално, особено
even дори, даже; равен
evening вечер; in the ~ вечерта
every всеки; ~body всеки; ~thing
 всичко; ~where навсякъде
exact точен; ~ly! точно така!
excellent отличен
except освен

if ако
ill болен
immediately веднага
important важен; it's ~ важно е
impossible невъзможен; it's ~
 невъзмъжно е
in в/във, на, през, след; ~ front of пред
indeed найстина
information информация
instead of вместо
interesting интересен
international международен
interpreter преводач
introduce запознавам, (да)
 запознáя
invitation покáна
invite кáня, (да) покáня ~d
 покáнен
Ireland Ирландия
Irish ирландски ~ man ирландец
iron ютия
it то
Italian италиáнец; италиánski
Italy Итáлия
its нéгов
jacket сакó, яке
jeans джинси
job рáбота
joke шегúвам се
journalist журналист
journey пътуване
juice сок
just сáмо
keep пáзя, (да) запáзя
key ключ
kilogram килогráм
kind добíр, любéзен; вид, род
kitchen кухня
knee колáно
knife нож
know знáя, познáвам; get to ~
 one another (да) се запознáя
lady дáма; ~ of the house
 домакиня
land земя
language език
last последен; at ~ най-пóсле
late кéсно; to be ~ закъснявам,
 (да) закъснáя
laugh смéя се
learn уча, (да) нау́ча
leave (go out) излíзам, (да)
 излýза; трýгвам, (да) трýгна;
 заминáвам, (да) заминá
leave (behind) оставя, (да)
 оставя
left ляв; on/to the ~ наляво
leg крак
lemon лимон; ~ade лимонáда
lesson урок
let's! (хайде) да!
letter писмо, бўкva
lie лъжа; лъжа, (да) излъжа
lie лежá
lie down лягам, (да) лéгна
life живóт
lift асансьор; ski/chair ~ лифт
light светлинá; (adj) свéтыл, лек,
 слаб
like катó
like харéсвам, (да) харéсам,
 обýчам
likewise такá
line линия
lion лъв
listen слушам
litre лйтър
little мálък; a ~ мálко
live живéя
long дълъг; ~ ago отдáвна
look глéдам; разглéждам, (да)
 разглéдам
look after грýжа се (за)
look at/round разглéждам, (да)
 разглéдам
look for тýрся
lose губя, (да) загубя
lot, a ~ of много
love любóб, обýчам
luckily за щáстие
luggage багáж
lunch обáд; have ~ обáдвам
machine машинá
make прáя, (да) напráя;
 кáрам, (да) накáрам
man мъж; човéк
manager дирéктор, мéниджър
many много
map карта
market пазár
married жéнен/омъжена
marry (да) се ожéня/омъжка
may I? мóже ли?

maybe мóже би
meaning значéние
mean, I ~ искам да кáжа
meat мясо
medicine лекáрство
meet срéшам, (да) срéшна;
 посрéшам, (да) посрéшна
meeting срéша
melon пýпеш
memory памет
mend попráвям, (да) попráвя
mention споменáвам, (да)
 споменá
menu меню
merry вéсел
message съобщéние
metre метър
mile миля
milk млýко
mine мой
minute минута
mirror огледалo
Miss господица
mistake грéшка
mobile (phone) мобýлен
 телефон, GSM (джиесэм)
monastery манастир
money парíй
month мéсец
more побéче, óще
morning сутрин, утро; in the ~
 сутринтá
most най-мнóго; ~ of побéчето
mother мáйка
motorway магистрáла
mountain(s) планинá
mouth устá
Mr господиñ
Mrs госпожá
much много
museum музéй
music мýзика
must трýбва
my мой
name име
napkin салфéтка
nation нацíя
national националén, нарóден;
 ~ity нарóдност
natural натурален, естéствен;
 ~ly естéствено
near близó; ~by наблýзо
need нýжда

neither... nor... нýто ... нýто
nervous нéрвен, притеснén
never нýкога
new нов
news (item) новинá; ~paper
 вестник
next слéдващ; ~ to до
nice хўбav
night нощ; last ~ снощи
no не
noise шум
noisy шумен
none нýкакъв
nose нос
normally нормálно, обикновéно
north сéвер; in/to the ~ на сéвер
not he; ~ yet óще не
note белéжка; ~book белéжник
nothing нýшо
nought нýла
now сегá
number нóмер, брой
nurse сестра

object предмет
obvious явен, ясен
occasion случай
occupation профéсия
of на; ~ course разбýра се
offer предложéние; предлáгам,
 (да) предлóжа
office офис, бýро
official служéбен
often чéсто
OK добré, мóже
old стар
on на, върхý, по, в
once веднýж; ~ again óще
 веднýж
only сáмо
open отвóрен; отвáрям, (да)
 отвóря; ~ing hours рабóтно
 врéмe
opposite срeшú
or или
orange (nm) портокáл
order ред; out of ~ поврéден;
 порýчка; порýчам, (да)
 порýчам
ordinary обикновéн
organize организýрам; ~d
 организýран
other (pl) друѓи
our(s) наш

~thing нéшо; ~time нáкога,
~times понýкога ~where нáкъде

son син

soon скóро

sorry, to be ~ съжалáвам, (да)
съжалý

soup сúпа

south юг; in/to the ~ на юг

Spain Испáния

Spaniard испáнец

Spanish испáнски

speak говоря

special специáлен, осóбен

spend (time) прекáрвам, (да)
прекáрам; (money) хárча, (да)
похáрча

spoon лъжíца

spring пролет

square площа

stamp, postage ~ мárка

stand стоя

stand up стáвам, (да) стáна

stomach stomáx, корéм

stop спýрам, (да) спра; bus ~
спýрка

straight прав

strawberry ягода

street улица

strong сýлен

student студéнт, ученик

study (vb) ýча

success успéх

such тaкъв

sugar зáхар

suggest предлáгам, (да)

предлóжа

suit костюм

suitcase кýфар

summer лято

sun слýнце

supper вечéря; have ~ вечéрям

suppose предполáгам, (да)
предполóжа

sure сýтурен

surname прéзиме, фамильно и́ме

surprise изненáда

sweet бонбón; (adj) слáдък

swim плýвам

table máса

take взýмам, (да) взéма; ~ part
участвам

take away (nn) (хранá) за вкýщи

talk говоря

outside навýн

over над

own свой

pain болка

paper хárтия, докумéнт

pardon? мóля?

parent родítel

park парк; паркýрам

part част

pass минáвam, (да) мýна

passenger пýтник

passport пасpórt

pay плащам, (да) платя

peach прáкsova

pen химикáлка

pencil молíв

people хóра

pepper чўшка; чéрен пипéр

performance представлénie

petrol бензíн; ~ station

бензиностáнция

pharmacy аптéка

phone обáждам сe, (да) ce обáдя

photo сníмка; ~grapher

фотогráф

piece парчé

pity, it's a ~ жáлко

place място

plate чинýя

pleasant приятéн

please мóля

pleased довблен; be ~ рáдвam сe

pleasure удовóлствиe

plum слíva

pocket джоб

point покáзвam, (да) покáжа

police полициá; ~man полицáй

possible възмóжен; it's ~

възмóжно e, мóже

post (office) поща; ~card

каrtíčka

prefer предпочтáтам, (да)

предпочетá

present подáрък

price ценá

private чáстен

probably сýтурно

problem проблем

programme прóграама

punctual тóчен

pupil учéник

purpose цел

purse портмонé, чáнта

put слáгам, (да) слóжа

quality кáчество

quarter чéтвýрт

question въпрос

quick бýрз

quiet тих

quite дóста

railway station rápa

rain дъжд; it's ~ing валý

rarely рáдко

reach стýгам, (да) стýгна

read четá, (да) прочетá

ready готов

really найстина; ~ такá ли?

receive получávam, (да) полúча

reception реcéпция, приéм

receptionist администрáтор

recommend препорýчвam, (да)

препорýчам

red червén

regret съжалáвam, (да) съжалý

religion религíя

rely on разчýтам на

remember помня, (да) запомня;

спомniam сi, (да) ci спомnя

rent наéм; наéмам, (да) наéма;

~ed под наéм

repeat повtárim, (да) повtóря

repair ремонт

request молбá

reserve запáзвam, (да) запázia; ~d

запázen, резервýран

rest почývam сi, (да) ci почýna;

~ room тоалétna

restaurant ресторáント

return врýщам (ce), (да) (ce)

вýрна

right прав, дéсен; on/to the ~

надýсно

river рекá

road път

room стáя

route маршrút, път

Russia Русýя

Russian русnák; rýski

salad салáta

sales person продавáч

salt сол

same, the ~ сýщият

sandwich сáндвич

say кáзвam, (да) кáжа

school учíлище

Scot шотлáндец

Scotland Шотлáндия

Scottish шотлáндски

sea морé

see вíждам, (да) вíдя

sell продáвам, (да) продáм

send прáщам, (да) прáти;

изпáщам, (да) изпáти

serious сериозен

service (in restaurant)

обслúжване

service station сервíз

serviette салfétká

several нáколко

shape фóрма

shaver самобрýснáчка

she тя

shoe обувка

shop магазýн

shop assistant продавáч

shopping, do the ~ пазарýвам

short (stature) нíськ (time) кратък

show покáзвам, (да) покáжа

shower душ

sick болен

side странá

sight, tourist ~ забележíтелност

sign знак, табéлка

simply прóсто

since тýк катó, (time) от

sing пéя, (да) изпéя

single единíчен; нежéнен/

неомéжена

sister сестrá

sit седá

sit down сядам, (да) сéдна

size големíна, размér

ski кáрам сki; ~ run пýста

skin кóжа

sleep спя

slow бáвен

small мáлък

smoke (vb) пúша

smoking пúшене

snack закýска; ~ bar бýрза

закýска, закусвáлня

snow сняг

so такá; тóлкова

sock чорáп

soda water газýрана водá, сόда

soft mek; ~ drink безалкохóлна

нáйтка

some нáкoи, нáкolkо; нýкакъв;

~body нáкoi; ~how нáкак;

tall висок
taxi такси
tea чай
teacher учитель
telephone телефон; mobile ~ мобилен телефон, джийсем
tell къзэм, (да) къжа
temperature температура
terrible ужасен, страшен
than от, откълкото
thank благодаря; ~ you благодаря, мерсй
that това; онова; че
theatre театър
their(s) тъхен
then тогава
there там; ~ is/are има; ~ isn't/aren't няма
these тези
they те
thin тънък, слаб
think мисля
this това
throat гърло
through през
ticket билет; ~-office кáса
till кáса
time време; in ~ навреме; two ~s два пъти
timetable разписáние
tired уморен
to до, към; in order ~ за да
today днес
together заедно
toilet тоалетна
tomato домат
tomorrow утре
tongue език
too също, и; прекалено
tooth зъб
touch пíпам, (да) пíпна
tourist турист
toward(s) към
town град
tram трамвай
translate превéждам, (да) преведа
travel пътувам
tree дърво
trip екскурзия
trolleybus тролéй
trouble неприятност
trousers панталон
true, it's ~ вárno (e) откъде

trunk (car) багажник
try опитвам, (да) опитам
Turk турчин
Turkey Турсия
Turkish турски
turn завивам, (да) завия
umbrella чадър
under под; ~ground метрó
understand разбирам, (да) разберá
unfortunately за съжалéние
university университет
unpleasant неприятен
until до, докато; ~ now досегá
useful полезен
usually обикновéно

vegetable зеленчук
vegetarian вегетариáнец; вегетариáнски
very много, твърде, доста
village село
visit престóй

wait чакам
waiter сервитеýр
Wales Уэлс
walk разходка; вървя, хóдя
wall стена
wallet портфéйл, портмонé
want искам
war войнá
warm топъл
wash мýя (се), (да) (се) измýя
watch часóвник
water вода; mineral ~ минерална

way път
we ние
weak слаб, лек
wear нося
weather време
week сéдмица
welcome! добре дошъл!
 заповýдай(те)!

well добре
Welsh уэлсец; уэлски
west запад; in/to the ~ на запад
what каквó, каквóто; ~ kind of какъв
when когá; когáто
where къдé; къдéто; ~ from откъде

whether дали
which кой; кóйто
while докато
white бял
who кой; кóйто
whole цял
why защó
wife съпруга, женá
wind вятър
window прозóрец
wine вино
winter зима
wish желáние; желáя;
 пожелáвam, (да) пожелáя
with с/със
without без
woman женá
wonderful чудéсен

word дóма
work рабóта; рабóтia
world свят
worry грижа; беспокой се
write пиша, (да) напиша

year година
yellow жълт
yes да
yesterday вчéra
yet юще; все пак
yoghurt кисело мляко
you ти; вие
young млад
your(s) твой; ваш

zero нула

Although the grammatical explanations in this course are based on a pragmatic, need-to-know basis and we try to avoid grammatical jargon, grammatical categories are a very useful aid to learning. We hope, therefore, that this index, arranged according to grammatical features, will be a handy additional aid to finding your way around the book and the Bulgarian language.

The numbers refer you to the units. An asterisk indicates that you will find further material in the Appendix.

adjectives*
 agreement 1
 comparative 7
 definite 8, 9
 formation from nouns 8
 neuter, see impersonal expressions
 plural 5
 possessive 9
 superlative 10
adverbs*
 comparison 5, 10
пóвече, щóе 16
articles
 definite 3, 4, 7, 8, 9
 indefinite 1, 2, 13
 see also adjectives, definite
aspect 12, 13, 20
 imperfective 12
 perfective 12
 see also commands; individual verbs; tenses
commands (imperative)*
 negative 12
 positive 7, 12

conditionals 16, 20
conjunctions
заштóто 19, и 2, чé 5
 direct object 11, 13
imperative: see commands
 impersonal expressions 10, 14, 15
 indirect object 9, 11
 indirect (reported) speech 16
 negation 1, 9, 10, 15, 16
nouns*
 address form 2, 14
 gender 1
 numerical plural 5
 plural 4, 5, 7, 8, 15
 see also articles
numerals*
 cardinal 2, 4, 5, 8, 11
 ordinal 11
participles* 11, 18,
мóжел/можáл 19
passive*
 11, with *ce* 14
prepositions* 11
pronouns*

demonstrative 7
 full forms after prepositions 6
 indefinite 14
 personal subject 2
 possessive short 3, *си* 5
 relative 5
 short form direct object 11
 short form indirect object 7
 see also word order
pronunciation* 4, 5
question formation
 как 2
 каквó 2
 какъв 2
 когá 2
 кой 5, 13 когó 13
 кóлко 4
 къдé 2, 14
 ли 1, нали 4
renarrated forms* see tenses
requests 6, 20
spelling* 5, я/e 8
stress 3, 8
tenses*
 future 10, 12
 future in the past (*щях да*) 16
 past 12, 13, 14, 16
 past compared with past
 imperfective 17
 past imperfective 17
 past perfect 18
 present (summary) 5, 12
 present perfect 18, 19
 renarrated forms 19
verbs*
 beginning of an action 20
да form 6, 7, 12
 impersonal 10, 14, 15
 individual
болí 15
вали 10
 (*да*) *взéма* 18
вýждам, (да) вýдя 14
говóря 5
 (*да*) *дам* 7, 16, 19
 (*да*) *дóйда* 14
живéя 14
зна́я 5
 (*да*) *изберá* 16

also available in a book/CD pack

teach
yourself

bulgarian

michael holman & mira kovatcheva

- Do you want to cover the basics then progress fast?
- Do you want to communicate in a range of situations?
- Do you want to reach a high standard?

Bulgarian starts with the basics but moves at a lively pace to give you a good level of understanding, speaking and writing. You will have lots of opportunity to practise the kind of language you will need to be able to communicate with confidence and understand Bulgarian culture.

Michael Holman taught Russian and Bulgarian at the University of Leeds for over 30 years. **Mira Kovatcheva** is Senior Lecturer at Sofia University.

Why not try ● Bulgarian Conversation ● or visit
www.teachyourself.co.uk?

Cover ● © David Toase/Getty Images ● Sunflower field, Bulgaria

the leader in self-learning with more than 500 titles, covering all subjects
be where you want to be with **teach yourself**



UK £14.99

ISBN 978-0-340-87052-5

A standard linear barcode representing the ISBN number 9780340870525.

01499



9 780340 870525